

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

ARNE JAKOB ZAKRAJŠEK

**Poklicna struktura in socialne razmere izbranih
ljubljskih ulic in trgov na podlagi popisov prebivalstva
Avstro-Ogrske in Kraljevine Jugoslavije**

Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg, 1890-1931

Magistrsko delo

Ljubljana, 2021

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

ARNE JAKOB ZAKRAJŠEK

**Poklicna struktura in socialne razmere izbranih
ljubljskih ulic in trgov na podlagi popisov prebivalstva
Avstro-Ogrske in Kraljevine Jugoslavije**

Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg, 1890-1931

Magistrsko delo

Mentorica:
doc. dr. Irena Selišnik

Enopredmetni univerzitetni študijski
program druge stopnje: Zgodovina

Ljubljana, 2021

IZVLEČEK

Poklicna struktura in socialne razmere izbranih ljubljanskih ulic in trgov na podlagi popisov prebivalstva Avstro-Ogrske in Kraljevine Jugoslavije: Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg, 1890-1931

19. stoletje je bilo obdobje, ko je za sodobno državo na pomenu začela pridobivati uradna statistika, eno od njenih ključnih orodij pa je bil popis prebivalstva. V drugi polovici 19. stoletja so sistematične moderne popise vseh oseb v državi začele izvajati tudi avstrijske oblasti, po 1. svetovni vojni pa so se nadaljevali v okviru nove jugoslovanske države. Popisi prebivalstva, ki so se izvajali na začetku vsakega desetletja, so za seboj pustili velike količine prvotnega popisnega gradiva. Ljubljana je eden od srečnih primerov, kjer se je arhivski fond tega gradiva v odličnem stanju ohranil vse do današnjih dni. Obstoj prvotnega popisnega gradiva ima veliko zgodovinsko vrednost, saj nam omogoča vpogled v sleherno hišo, stanovanje in gospodinjstvo v mestu ter nam razkrije podrobnosti, ki bi se pri statistični obdelavi podatkov sicer povsem izgubile.

V delu sem se na podlagi tega gradiva lotil analize treh različnih lokacij v Ljubljani – Krakovske ulice v tedanjem krakovskem predmestju in Šentjakobskega (danes Levstikovega) ter Mestnega trga v starem mestu. Raziskava temelji na treh avstrijskih popisih prebivalstva (1890, 1900 in 1910) ter dveh popisih iz jugoslovanske dobe (1921 in 1931). V glavnini dela sem prebivalstvo izbranih lokacij analiziral glede na poklicno strukturo, razmerja znotraj gospodinjstev in kraj rojstva.

Ključne besede: popis prebivalstva, Avstro-Ogrska, Jugoslavija, poklicna struktura, stanovanjska razmerja, imigracija

ABSTRACT

Occupational structure and social conditions of selected streets and squares in Ljubljana based on the censuses of Austria-Hungary and the Kingdom of Yugoslavia: Krakovo Street, St James's Square and Town Square, 1890-1931

The 19th century was a period when official statistics grew in importance for the modern state, one of the chief instruments being the population census. From mid-19th century onward, systematic modern censuses of every person in the country were also conducted by the Austrian authorities, and the practice continued in the new Yugoslav state after the First World War. Population censuses conducted at the beginning of each decade left behind large quantities of original census materials. Ljubljana is one of the fortunate cases, where the archival fond of census materials has survived in excellent condition to this day. The existence of original census materials is of huge historical importance, as it allows us to peruse every house, apartment and household in the city, and reveals to us particularities, that would otherwise have been lost entirely during the statistical processing of the data.

In this dissertation, I analyzed three separate locations in Ljubljana on the basis of the census materials – Krakovska ulica (Krakovo Street) in the former Krakovo suburb as well as Šentjakobski trg (St James's Square, nowadays Levstik Square) and Mestni trg (Town Square) in the old city. The research is based on three Austrian censuses (1890, 1900 and 1910) and two censuses from the Yugoslav era (1921 and 1931). In the main part of the dissertation, I analyzed the populace of the selected locations based on the occupational structure, relationships within households and place of birth.

Key words: population census, Austria-Hungary, Yugoslavia, occupational structure, household relationships, immigration

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
1.1 Predmet raziskave	1
1.2 Pregled literature in temeljnih virov ter stanje raziskav.....	3
1.3 Kratak oris razvoja državne statistike in zgodovine ljudskih štetij.....	4
1.4 Hišna numeracija in popisi.....	9
1.5 Oris obravnavane ulice in trgov	13
1.5.1 Šentjakobski trg	13
1.5.2 Krakovska ulica.....	18
1.5.3 Mestni trg	22
1.6 Osnovni demografski podatki	24
1.6.1 Prebivalstvo glede na jezik	27
1.6.2 Prebivalstvo glede na veroizpoved.....	32
2 POKLICNA STRUKTURA	33
2.1 Metodologija	33
2.2 Krakovska ulica	41
2.2.1 Kmetijstvo in ribolov (A).....	41
2.2.2 Obrt in industrija (B).....	41
2.2.3 Trgovina in promet (C)	49
2.2.4 Vojska, javne službe, svobodni poklici, rentniki in drugi (D)	52
2.2.5 Vzdrževani stanovalci (E).....	55
2.2.6 Domača služinčad (F)	56
2.2.7 Osebe z nedoločljivim poklicem.....	56
2.3 Šentjakobski trg	58
2.3.1 Kmetijstvo in ribolov (A).....	58
2.3.2 Obrt in industrija (B).....	58
2.3.3 Trgovina in promet (C)	63
2.3.4 Vojska, javne službe, svobodni poklici, rentniki in drugi (D)	66
2.3.5 Vzdrževani stanovalci (E).....	69
2.3.6 Domača služinčad (F)	70
2.3.7 Osebe z nedoločljivim poklicem.....	70
2.4 Mestni trg.....	72
2.4.1 Kmetijstvo in ribolov (A).....	72
2.4.2 Obrt in industrija (B).....	72
2.4.3 Trgovina in promet (C)	79
2.4.4 Vojska, javne službe, svobodni poklici, rentniki in drugi (D)	84
2.4.5 Vzdrževani stanovalci (E).....	90

2.4.6 Domača služinčad (F)	92
2.4.7 Osebe z nedoločljivim poklicem.....	92
2.5 Analiza rezultatov	94
2.5.1 Krakovska ulica.....	94
2.5.2 Šentjakobski trg	103
2.5.3 Mestni trg	112
2.5.4 Sklep	126
3 STANOVANJSKA RAZMERJA	131
3.1 Metodologija	131
3.2 Analiza rezultatov	134
4 POREKLO STANOVALCEV	138
4.1 Metodologija	138
4.2 Analiza rezultatov	157
5 SKLEP	162
6 VIRI IN LITERATURA.....	164
6.1 Arhivski viri	164
6.2 Zakonodajni viri.....	164
6.3 Tiskani viri	164
6.4 Časopisni viri	167
6.5 Spletne viri.....	167
6.6 Literatura.....	168

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Število stanovalcev Krakovske ulice in Šentjakobskega ter Mestnega trga v obdobju 1890-1931	26
Graf 2: Krakovska ulica – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu A, napram ostalim razredom, 1890-1931	95
Graf 3: Krakovska ulica – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu B, napram ostalim razredom, 1890-1931	96
Graf 4: Krakovska ulica – razmerje med zaposlenimi v obrti in industriji, 1890-1931.....	96
Graf 5: Krakovska ulica – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu C, napram ostalim razredom, 1890-1931	98
Graf 6: Krakovska ulica – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu D, napram ostalim razredom, 1890-1931	100
Graf 7: Krakovska ulica – delež odraslih žensk, ki so spadale v skupino vzdrževanega prebivalstva, 1890-1931	101
Graf 8: Krakovska ulica – delež stanovalcev v razredu E, napram ostalim razredom, 1890-1931	101

Graf 9: Krakovska ulica – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu F, napram ostalim razredom, 1890-1931	102
Graf 10: Šentjakobski trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu B, napram ostalim razredom, 1890-1931	104
Graf 11: Šentjakobski trg – razmerje med zaposlenimi v obrti in industriji, 1890-1931	104
Graf 12: Šentjakobski trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu C, napram ostalim razredom, 1890-1931	105
Graf 13: Šentjakobski trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu D, napram ostalim razredom, 1890-1931	109
Graf 14: Šentjakobski trg – delež odraslih žensk, ki so spadale v skupino vzdrževanega prebivalstva, 1890-1931	110
Graf 15: Šentjakobski trg – delež stanovalcev v razredu E, napram ostalim razredom, 1890-1931... 110	
Graf 16: Šentjakobski trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu F, napram ostalim razredom, 1890-1931	111
Graf 17: Mestni trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu B, napram ostalim razredom, 1890-1931	112
Graf 18: Mestni trg – razmerje med zaposlenimi v obrti in industriji, 1890-1931	113
Graf 19: Mestni trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu C, napram ostalim razredom, 1890-1931	119
Graf 20: Mestni trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu D, napram ostalim razredom, 1890-1931	123
Graf 21: Mestni trg – delež odraslih žensk, ki so spadale v skupino vzdrževanega prebivalstva, 1890-1931	124
Graf 22: Mestni trg – delež stanovalcev v razredu E, napram ostalim razredom, 1890-1931	124
Graf 23: Mestni trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu F, napram ostalim razredom, 1890-1931	125
Graf 24: Starostna struktura dekel, služkinj in kuharic na Krakovski ulici in Šentjakobskem ter Mestnem trgu ob popisih 1890, 1910 in 1931	130
Graf 26: Krakovska ulica – stanovanjska razmerja, 1890-1931	134
Graf 27: Šentjakobski trg – stanovanjska razmerja, 1890-1931	135
Graf 28: Mestni trg – stanovanjska razmerja, 1890-1931	136
Graf 29: Delež stanovalcev analizirane ulice in trgov, rojenih v Ljubljani ali na območju ljubljanskega okrajnega glavarstva (sodna okraja Ljubljana okolica in Vrhnika)	158

KAZALO TABEL

Tabela 1: Spremembe naslovov in hišnih števil na Šentjakobskem trgu ob prenumeracijah v letih 1876 in 1900	11
Tabela 2: Spremembe naslovov in hišnih števil na Šentjakobskem trgu od prenumeracije leta 1910 do danes	12
Tabela 3: Spremembe naslovov in hišnih števil na Krakovski ob prenumeracijah v letih 1876 in 1900	17
Tabela 4: Število vseh analiziranih oseb na Krakovski ulici, Šentjakobskem trgu in Mestnem trgu, 1890-1931	24
Tabela 5: Krakovska ulica – prebivalstvo po občevalnem (1890-1910) in maternem jeziku (1931) ...	30
Tabela 6: Šentjakobski trg – prebivalstvo po občevalnem (1890-1910) in maternem jeziku (1931) ...	30
Tabela 7: Mestni trg – prebivalstvo po občevalnem (1890-1910) in maternem jeziku (1931).....	30
Tabela 8: Krakovska ulica – prebivalstvo po veroizpovedi, 1890-1910 in 1931.....	32
Tabela 9: Šentjakobski trg – prebivalstvo po veroizpovedi, 1890-1910 in 1931.....	32
Tabela 10: Mestni trg – prebivalstvo po veroizpovedi, 1890-1910 in 1931	32
Tabela 11: Krakovska ulica – kovinske obrti, 1890-1931	42
Tabela 12: Krakovska ulica – usnjarske in kožarske obrti, 1890-1931	42
Tabela 13: Krakovska ulica – lesne obrti, 1890-1931.....	43
Tabela 14: Krakovska ulica – obrti za obdelavo kamna, kamnin iz zemeljskih surovin, 1890-1931 ...	43
Tabela 15: Krakovska ulica – obrti za obdelavo kosti, žime ipd., 1890-1931	44
Tabela 16: Krakovska ulica – tekstilne in oblačilne obrti, 1890-1931	44
Tabela 17: Krakovska ulica – umetnostne obrti, 1890-1931	45
Tabela 18: Krakovska ulica – živilske obrti, 1890-1931	45
Tabela 19: Krakovska ulica – druge obrti, 1890-1931.....	46
Tabela 20: Krakovska ulica – industrija, 1890-1931	48
Tabela 21: Krakovska ulica – nekvalificirani, polkvalificirani in kvalificirani industrijski delavci, 1890-1931	48
Tabela 22: Krakovska ulica – trgovci in njihovo osebje, 1890-1931	49
Tabela 23: Krakovska ulica – prebivalci v podrazredu E1	55
Tabela 24: Krakovska ulica – prebivalstvo po poklicnih razredih.....	57
Tabela 25: Šentjakobski trg – kovinske obrti, 1890-1931	58
Tabela 26: Šentjakobski trg – usnjarske in kožarske obrti, 1890-1931	59
Tabela 27: Šentjakobski trg – lesne obrti, 1890-1931.....	59
Tabela 28: Šentjakobski trg – obrti za obdelavo kamna, kamnin in zemeljskih surovin, 1890-1931...	59
Tabela 29: Šentjakobski trg – obrti za obdelavo kosti, žime ipd., 1890-1931	60
Tabela 30: Šentjakobski trg – tekstilne in oblačilne obrti, 1890-1931	60
Tabela 31: Šentjakobski trg – umetnostne obrti, 1890-1931	61
Tabela 32: Šentjakobski trg – živilske obrti, 1890-1931	61

Tabela 33: Šentjakobski trg – druge obrti, 1890-1931.....	61
Tabela 34: Šentjakobski trg – industrija, 1890-1931	62
Tabela 35: Šentjakobski trg – nekvalificirani, polkvalificirani in kvalificirani industrijski delavci, 1890-1931	63
Tabela 36: Šentjakobski trg – trgovci in njihovo osebje, 1890-1931	63
Tabela 37: Šentjakobski trg – prebivalci v podrazredu E1	69
Tabela 38: Šentjakobski trg – prebivalstvo po poklicnih razredih.....	71
Tabela 39: Mestni trg – kovinske obrti, 1890-1931	72
Tabela 40: Mestni trg – usnjarske in kožarske obrti, 1890-1931	73
Tabela 41: Mestni trg – lesne obrti, 1890-1931	73
Tabela 42: Mestni trg – obrti za obdelavo kamna, kamnin in zemeljskih surovin, 1890-1931	74
Tabela 43: Mestni trg – obrti za obdelavo kosti, žime ipd., 1890-1931	74
Tabela 44: Mestni trg – tekstilne in oblačilne obrti, 1890-1931	75
Tabela 45: Mestni trg – umetnostne obrti, 1890-1931	76
Tabela 46: Mestni trg – živilske obrti, 1890-1931.....	76
Tabela 47: Mestni trg – druge obrti, 1890-1931	77
Tabela 48: Mestni trg – industrija, 1890-1931.....	78
Tabela 49: Mestni trg – nekvalificirani, polkvalificirani in kvalificirani industrijski delavci, 1890-1931	79
Tabela 50: Mestni trg – trgovci in njihovo osebje, 1890-1931	79
Tabela 51: Mestni trg – prebivalci v podrazredu E1.....	90
Tabela 52: Mestni trg – prebivalstvo po poklicnih razredih	93
Tabela 53: Krakovska ulica – stanovanjska razmerja, 1890-1931.....	133
Tabela 54: Šentjakobski trg – stanovanjska razmerja, 1890-1931.....	133
Tabela 55: Mestni trg – stanovanjska razmerja, 1890-1931	133
Tabela 56: Krakovska ulica – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910.....	141
Tabela 57: Šentjakobski trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910.....	144
Tabela 58: Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910.....	147
Tabela 59: Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1921 ...	151
Tabela 60: Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1931 ...	155

1 UVOD

1.1 Predmet raziskave

Konec 19. stoletja in čas med obema vojnama je bilo obdobje, ki se nam za razliko od zgodnejših stoletij ne zdi več tako tuj. A moderni prebivalec Ljubljane, prestavljen za dobro stoletje v preteklost, bi se na sicer poznanih mestnih ulicah hitro počutil precej izgubljeno. Podoba Ljubljane ni bila drugačna le v arhitekturnem smislu, kar je veljalo zlasti za obdobje pred velikonočnim potresom leta 1895. Drugačen je bil tudi življenjski slog prebivalcev, njihov gospodarski in socialni položaj v gospodinjstvu in poklici, ki so jih opravljali. Našega časovnega popotnika bi tako verjetno še bolj kot tramvaj in mnogotere kočije, ki so si tedaj delili ulice starega mesta, presenetila množica branjev, ki so po trgih kar na tleh prodajale svoje izdelke, (pre)natrpana stanovanja, obrtne delavnice, kakršnih pri nas že dolgo ni več, ali pa malo morje domače služinčadi, ki je bila gonilna sila marsikaterega meščanskega gospodinjstva.

Načinov in virov za preučevanje stanovanjskih, poklicnih in socialnih razmer poznega 19. in zgodnjega 20. stoletja je veliko. V pričujoči nalogi se bom oprl na zelo specifičen vir, ki nam v desetletnih intervalih omogoča enkratno celosten vpogled v sleherno ljubljansko hišo, stanovanje in gospodinjstvo – gradivo popisov prebivalstva oziroma ljudskih štetij, kot so jim rekli sodobniki. Ljubljana je redki primer mesta s skoraj popolnoma ohranjenim popisnim gradivom, ki zajema vse od avstrijskih državnih popisov konskripcijskega tipa iz prve polovice in modernega tipa iz druge polovice 19. stoletja, pa do ljubljanskih mestnih popisov iz let 1921 in 1928 ter starojugoslovanskega popisa iz leta 1931. Postopek obdelave popisnega gradiva je bil, kot bomo videli kasneje, odvisen od posameznega popisa, a gradivo se je načeloma lahko vrnilo v posest lokalnega oblastva in bilo arhivirano, če so se odgovorne osebe tako odločile. Na žalost so mnogi arhivi širom Avstro-Ogrske in kasneje Jugoslavije popisni material sčasoma vsaj deloma zavrgli, toda ljubljanski mestni arhiv je vse gradivo vestno prevzemal in hranil do današnjih dni. Andrej Studen je popisno gradivo, ki ga hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana, temu primerno označil kar za »neizmerno velik zaklad,«¹ saj nam obstoj popisnega pramateriala (popisnih pol) omogoča mikroanalizo posamezne ulice ali celo hiše na nivoju stanovanj, gospodinjstev in njihovih članov.

Da je ohranjenost ljubljanskega gradiva res izjemna, nam priča tudi inventura ohranjenega sočasnega popisnega gradiva v avstrijskih arhivih, kjer je 10-15% materiala preveč

¹ Andrej Studen, »Popisi prebivalstva – neizmerno velik zaklad Zgodovinskega arhiva Ljubljana,« *Arhivi*, 22/1-2 (1999), str. 187.

poškodovanega, da bi se ga lahko digitaliziralo.² Med ljubljanskim popisnim gradivom poškodovanih pol skorajda ne bomo našli, načeloma pa so ohranjene čisto vse pole za mesto in predmestja. Možna izjema je popis iz leta 1880, saj je Jasna Fischer ugotovila, da lahko na podlagi popisnic naštejemo manj oseb, kot jih za Ljubljano tedaj navaja uradna statistika, kar bi lahko nakazovalo, da je manjši del popisnih pol izgubljen.³

V magistrskem delu sem na podlagi popisnega gradiva analiziral tri ljubljanske lokacije – Krakovsko ulico v krakovskem predmestju in Mestni ter Šentjakovski trg (danes Levstikov trg) v starem mestu. Vsaka od njih je predstavljala specifično okolje, zato sem od njih pričakoval drugačne družbene in poklicne strukture ter njihove spremembe skozi čas. Analiza je pokrila obdobje dobrih štiridesetih let (1890-1931), zajela pa je pet popisov – 1890, 1900, 1910, 1921 in 1931. Za to obdobje sem se odločil, ker je šlo za čas pospešenih družbenih sprememb in rasti Ljubljane, sploh pa nam šele popisi od leta 1890 omogočajo zanesljivo medsebojno primerjavo na vseh področjih, ki nas zanimajo. Zlasti popisa iz let 1921 in 1931 do sedaj nista bila deležna velike pozornosti zgodovinarjev, ki so se običajno omejili na okvire dolgega 19. stoletja, zato je toliko bolj zanimivo preseči te omejitve in primerjati podatke iz obdobja med obema vojnoma s tistimi iz avstrijske dobe.

Analiza je potekala v treh glavnih smereh – v drugem poglavju me je zanimala poklicna struktura izbrane ulice in obeh trgov, v tretjem poglavju sem stanovalce analiziral glede na njihov položaj v gospodinjstvu, v četrtem poglavju pa glede na kraj rojstva. Preko analize popisnega gradiva sem tako dobil oris, od kod so stanovalci izbranih lokacij prihajali, kaj so delali in kakšen je bil njihov položaj znotraj širše stanovanjske strukture. Samih stanovanj oziroma prostorov po hišah nisem analiziral posebej, saj bi to zahtevalo obširen samostojen projekt. Posamičnim stanovanjem je včasih od popisa do popisa celo težko slediti, ker je v vmesnem času prihajalo do prezidav, sobe so spreminjale namembnost, tudi popisi pa za prostore v stanovanju niso vedno imeli enakih kategorij. Sledenje preko stanovalcev zaradi pogostih selitev prav tako ni zanesljivo.⁴

² Peter Teibenbacher et al., *An Inventory of Austrian Census Materials, 1857-1910. Final Report* (Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research, 2012), str. 6.

³ Jasna Fischer, *Čas vesolniga socialnega punta se bliža: socialna in politična zgodovina delavskega gibanja v Ljubljani od začetkov do leta 1889* (Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS, Univerzitetna konferenca ZSMS, 1983), str. 9.

⁴ Namen moje raziskave je mikroanaliza analiza ulic, dober primer, kako podrobno mikroanalizo ene same hiše se da opraviti na podlagi naznanilnic, pa je Mojca Ferle, »Hiša št. 3: Poskus mikroraziskave hiše v Ljubljani in njenih stanovalcev v 19. stoletju,« *Etnolog*, 4=55/1 (1994), str. 99-117.

1.2 Pregled literature in temeljnih virov ter stanje raziskav

Delom, ki so se ukvarjala s statistiko in demografsko zgodovino slovenskega prostora, lahko sledimo že v obdobje pred 2. svetovno vojno. Omeniti velja zlasti kratko, a temeljno delo Frana Zwitterja *Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stoletja do današnjih dni* iz leta 1936, ki ostaja glavno pregledno delo te vrste za pri nas.

Najpomembnejše delo, ki se ukvarja s poklicno in stanovanjsko strukturo ljubljanskega prebivalstva na podlagi popisov prebivalstva, je *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar: Socialnozgodovinska analiza izvora in poklicne strukture stanovalcev izbranih ljubljanskih ulic 1869-1910* Andreja Studna, ki mi je služil kot poglavitni zgled pri pisanju pričujoče magistrske naloge. Studen je delo kasneje še razširil v objavi svoje doktorske disertacije z naslovom *Stanovati v Ljubljani*.

Zanimiva raziskava, ki se je delno oprla na popisnice prebivalstva, je delo Jasne Fischer *Čas vesolniga socialnega punta se bliža: socialna in politična zgodovina delavskega gibanja v Ljubljani od začetkov do leta 1889*, ki se je v uvodnem delu osredotočila na poklicno strukturo oseb, zaposlenih v obrti in industriji v obdobju pred našo analizo.

Za raziskovalca zgodovine Ljubljane so nepogrešljive številne objave in dela Vlada Valenčiča. Zlasti uporaben je njegov priročnik *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen*, za eno od območij dotične raziskave pa tudi njegovi krajši študiji Krakovega, v kateri je opisal razvoj gospodarske in stanovanjske strukture predmestja od prvih omemb v zgodnjem novem veku dalje.⁵

Oris zgodovine stavb in arhitekturnega razvoja Mestnega trga lahko najdemo v delu *Mestni trg z okolico in Ciril-Metodov trg* Jožeta Suhadolnika in Sonje Anžič, ki je del serije publikacij o predelih starega mesta. Avtorja nam ponujata tudi seznam hišnih lastnikov na trgu skozi čas in opis stanovalcev izbranih hiš v 19. stoletju, ki temelji na popisih prebivalstva.

Od uporabljenih virov si posebno omembo zaslužijo *Ljubljanske slike* Jakoba Alešovca, ki so eden najzanimivejših virov za zgodovino ljubljanske družbe konec 19. stoletja. Alešovec je v *Ljubljanskih slikah* na humorističen in pogosto zbadljiv način orisal družbene in poklicne skupine v Ljubljani tistega časa. Kljub svoji satirični naravi nam delo ponuja odličen vpogled v svetle in temne plati marsikatero skupine prebivalstva, ki jo srečamo na popisnih polah. Knjiga je sicer izšla še pred obravnavanim obdobjem, a o njeni aktualnosti tudi nekaj desetletij kasneje nam priča druga, prirejena izdaja iz leta 1911.

⁵ Vlado Valenčič, »Razvoj zemljiške in hišne posesti v Krakovem,« *Kronika*, 19/2 (1971), str. 82-87 in Vlado Valenčič, »Gospodarska in poklicna struktura krakovskega prebivalstva,« *Kronika*, 19/3 (1971), str. 152-157.

Zelo uporaben pripomoček pri razvozlavanju poklicev na popisnicah je slovensko-nemški slovar Maksa Pleteršnika (1894/95), ki za sodobnega raziskovalca nima zgolj funkcije slovarja, temveč je hkrati tudi zgodovinski vir in dokument časa svojega nastanka.

Tako za pregled statističnih podatkov kot tudi upravne strukture v avstrijski dobi so nepogrešljivi krajevni repertoriji, ki so jih za posamične kronovine izdajali na podlagi podatkov, pridobljenih s popisi prebivalstva. Za obdobje med obema vojnama repertoriji niso izhajali v neposredni povezavi z objavo rezultatov popisov, a njihovo vlogo v veliki meri zapolnijo razni pregledi državne uprave. Za podatke o poklicnih in stanovanjskih razmerah v deželah in večjih mestih pred 1. svetovno vojno nam pridejo prav tudi posebne objave dunajskega statističnega urada iz zbirke *Österreichische Statistik*. Marsikateri uporaben podatek o Ljubljani, njenih stanovalcih, trgovcih in obrtnikih lahko najdemo v adresarjih, ki so izhajali tako pred kot tudi po 1. svetovni vojni.

1.3 Kratek oris razvoja državne statistike in zgodovine ljudskih štetij

Eno od mnogih področij, ki so v 19. stoletju doživela velik razcvet in napredek, je bila nedvomno statistika. Če sta bila zbiranje in obdelava podatkov v prejšnjih obdobjih povečini zelo lokalne narave in nesistematična, pa v 19. stoletju postopoma pride do razvoja jasno začrtanih smernic in stroge metodologije pri zbiranju in obdelavi podatkov. Rojstvo statistike kot moderne vede, ki postane eno od pomembnih orodij države, lahko torej postavimo v 19. stoletje. Nemški zgodovinar Jürgen Osterhammel kot prototip državne rabe statistike v 19. stoletju izpostavi prav popis prebivalstva, kot enega ključnih elementov, potrebnih za njegovo sistematizacijo in institucionalizacijo pa nastanek statističnega urada. Ta je bil običajno del notranjega ministrstva, zadolžen pa je bil za zbiranje, obdelavo in objavo podatkov. Prva statistična urada sta nastala v Veliki Britaniji in napoleonski Franciji, leta 1810 pa je bil statistični urad ustanovljen tudi v Avstriji in Prusiji.⁶ Že leta 1829 je urad začel izdajati zbornik statističnih podatkov *Tafeln zur Statistik der österreichischen Monarchie*, sprva v tajni in neobjavljeni obliki, pomemben korak za urad pa je bilo njegovo preoblikovanje v direkcijo za upravno statistiko (*Direktion für administrative Statistik*) leta 1840. Po marčni revoluciji je bilo konec tudi s tajnostjo statističnih podatkov – seriji *Tafeln* je med leti 1863 in 1881 sledil

⁶ Jürgen Osterhammel, *The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century* (Princeton in Oxford: Princeton University Press, 2014), str. 25-28.

Statistisches Jahrbuch, od leta 1881 do propada monarhije pa serija *Österreichische Statistik*, ki jo je izdajala c. kr. centralna statistična komisija.⁷

Čeprav lahko prva lokalna štetja prebivalstva v našem prostoru, izvedena v davčne, vojaške ali cerkvene namene, zasledimo že pred 19. stoletjem (za del Ljubljane so npr. ohranjeni sezname družinskih poglavarjev ljubljanske stolne župnije iz sredine 17. stoletja, ki navajajo tudi število družinskih članov), pa je do prvega uradnega štetja prebivalstva v avstrijskih deželah prišlo leta 1754.⁸ Štetje je neposredno sledilo terezijanski reformi centralnih uradov in ustanovitvi deželnih vlad ter okrožnih uradov in je potekalo še dvotirno s kombinacijo cerkvenega popisa faranov v vsaki župniji, podobno prejšnjemu *statusu animarum*, ter posvetnega popisa podložnikov gospostev. Pri slednjem se je že pojavila ločitev v starostne skupine in po spolu, vzporedno s štetjem pa se je izvajala tudi statistika hiš. Vendar pa je imelo to štetje prebivalstva sredi 18. stoletja nekaj ključnih pomanjkljivosti – za štetje ni bil določen kritični datum, trajalo je dolgo časa, ni bilo določeno, ali se šteje le domače ali tudi drugo navzoče prebivalstvo, izvajala pa sta ga tako posvetna kot tudi cerkvena oblast.⁹ Povod za model štetja iz leta 1754 je bilo zlasti pobiranje davkov, izvajalo pa naj bi se vsaka tri leta, vendar zaradi sedemletne vojne do naslednjega štetja ni prišlo do leta 1761. Zanesljivost podatkov tega štetja je po mnenju Frana Zwittera dvomljiva, saj naj bi mnoga zemljiška gospodstva z namenom utajevanja davkov prirejala podatke štetja.¹⁰

Po vojaški reformi leta 1769 in uvedbi obveznega nabora je bil sistem štetja prebivalstva spremenjen in je v prvi vrsti služil kot sredstvo vojaške konskripcije. Štetja so s tem postala predvsem vojaška zadeva, ki so jo vodili vojaški častniki in civilni komisarji, ne pa več župniki in gospodstva. Častniki so popisali moško prebivalstvo, njihov poklic in morebitne telesne hibe, komisarji pa žensko prebivalstvo. Takšen sistem se je brez večjih sprememb ohranil do leta 1850, ko se je pričelo zadnje tovrstno štetje. Kot že pri prejšnjih štetjih tudi pri tem sistemu popisovanja ni bilo kritičnega datuma, štetja pa so lahko potekala več mesecev ali let. Popis ljubljanskega prebivalstva, ki se je pričel leta 1830, je imel tako vrsto dopolnitev, ki so segale

⁷ Fran Zwitter, *Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stoletja do današnjih dni* (Ljubljana: Znanstveno društvo, 1936), str. 45 in 55-56.

⁸ Vlado Valenčič, »Popis družinskih poglavarjev l. 1660 in število prebivalstva v Ljubljani,« *Kronika*, 3/3 (1955), str. 179-182.

⁹ Dunja Dobaja, »Karloško predmestje po popisu prebivalstva iz leta 1869,« *Arhivi*, 38/2 (2015), str. 378-379; Zwitter, *Prebivalstvo na Slovenskem*, str. 18-20 in 23-24.

¹⁰ Zwitter, *Prebivalstvo na Slovenskem*, str. 24-27. Zlasti na Kranjskem in Štajerskem so odstopanja med posvetnim in cerkvenim štetjem velika.

še do začetka 50-ih let, popis iz leta 1850 pa je z dopolnitvami trajal do reforme leta 1857. Pri tem je bila ista hiša oziroma družina lahko popisana večkrat.¹¹

Po zakonu o ljudskih štetjih, izdanem 23. marca 1857, je bilo 31. oktobra 1857 izvedeno prvo štetje, ki se je že približalo sodobnemu sistemu popisovanja. Podatki tega štetja pa še niso primerljivi s podatki iz naslednjih popisov, saj so popisovali stalno, ne pa v celoti tudi prisotno prebivalstvo. Ob tem so bila merila, kdo sodi med prisotno prebivalstvo, slabo definirana.¹² Marca 1869 je bil zato izdan nov zakon,¹³ na podlagi katerega je bil 31. decembra 1869 izveden prvi avstrijski popis prebivalstva, ki ga lahko označimo kot sodoben popis, saj se je z upoštevanjem kritičnega datuma popisovalo vse prisotno prebivalstvo. Dotični zakon je veleval tudi, naj se začeni z letom 1880 v avstrijski polovici države na vsakih deset let vršijo nadaljnji popisi prebivalstva po stanju 31. decembra, kar je ostala praksa do razpada Avstro-Ogrske. Pri poznejših popisih so postopoma le dodajali nekatere nove rubrike, kot je bil npr. občevalni jezik.¹⁴ Popisnice in naznanilnice leta 1869 in 1880 še niso imele posebne rubrike, iz katere bi bila jasno razvidna razmerja med osebami znotraj gospodinjstva. Določanje stanovanjskih razmerij, kar bo tudi eno od področij pričujočega dela, tako lahko z veliko mero gotovosti opravimo šele od popisa 1890 dalje, ko so popisne pole v glavnem dobile končno obliko. V naši raziskavi nas bodo zanimale predvsem rubrike o razmerjih med osebami v stanovanju, o poklicu osebe in o rojsten kraju osebe.

Popisi so zbirali več vrst podatkov, za pričujočo raziskavo pa je pomemben osrednji del ljudskih štetij, to so pole s seznamom vseh oseb v zgradbi, razdeljene po stanovanjih. Le te so v avstrijski dobi obstajale v dveh izvedbah – popisnicah (*Aufnahmsbogen*) in naznanilnicah (*Anzeigezettel*). Na obeh vrstah pol so se zbirale enake vrste osnovnih podatkov, razlikovale pa so se v tem, kdo jih je izpolnjeval. Popisnice so na podlagi ustnega izpraševanja hišnega gospodarja izpolnjevali posebni števni komisarji, ki so jih v namen izvedbe popisa imenovali lokalne oblasti. Za razliko od popisnic so bile naznanilnice predane hišnim posestnikom določenega kraja, ti pa so jih bili dolžni razdeliti med gospodinjstva v svoji nepremičnini in jih v predpisanem roku od njih tudi pobrati. Ker je izpolnjevanje pol zahtevalo celostno

¹¹ Dobaja, »Karloško predmestje po popisu prebivalstva iz leta 1869,« str. 379-380; Studen, »Popisi prebivalstva – neizmerno velik zaklad Zgodovinskega arhiva Ljubljana«, str. 187 in Zwitter, *Prebivalstvo na Slovenskem*, str. 28-31.

¹² Jasna Fischer, »Oris razvoja prebivalstva v Ljubljani in njegove družbene sestave od sredine 19. stoletja do 1918,« *Kronika*, 29/2 (1981), str. 137 in Dobaja, »Karloško predmestje po popisu prebivalstva iz leta 1869,« str. 380.

¹³ Gesetz vom 29. März 1869, über die Volkszählung, *Reichsgesetzblatt für das Kaiserthum Österreich*, št. 32/1869. Na Ogrskem so se štetja vršila istočasno, a po drugem zakonu.

¹⁴ Zwitter, *Prebivalstvo na Slovenskem*, 55 in Fischer, »Oris razvoja prebivalstva v Ljubljani«, str. 137.

razumevanje navodil in kaj več kot le osnove pismenosti, so se na podeželju načeloma uporabljale popisnice (torej *Aufnahmsbogen*), ki jih je izpolnila uradna oseba, naznanilnice (*Anzeigezettel*) pa so bile v rabi zgolj v mestih. V Ljubljani in ljubljanskih predmestjih imamo torej opravka z naznanilnicami, ki so jih izpolnjevali poglavarji gospodinjstev sami, uradnim organom pa so jih izročili hišni posestniki.¹⁵ Da so imeli nekateri Ljubljančani vseeno težave z izpolnjevanjem naznanilnic, nam pričajo časopisni oglasi iz popisnih obdobj, ki so ponujali brezplačno izpolnjevanje popisnih pol za lokalno prebivalstvo – leta 1910 je v organizaciji gospodarsko naprednega društva za prebivalce šentjakobskega okraja takšno izpolnjevanje naznanilnic potekalo v eni od gostiln na Šentjakobskem trgu.¹⁶ Za razliko od popisov v letih 1869 in 1880, ko je izpolnjeno gradivo ostalo na ravni občine oziroma okrajnega glavarstva, so bile vse popisnice in naznanilnice v obdobju 1890-1910 poslane centralni statistični pisarni na Dunaju, od koder so bile po obdelavi vrnjene okrajnim glavarstvom.¹⁷

Pri starojugoslovanskih popisih naletimo na nekaj problemov. Prvi je narava ohranjenega popisnega gradiva iz leta 1921 v Ljubljani, ki ga ne gre enačiti z gradivom državnega popisa istega leta. Prvi povojni popis pri nas bi moral potekati v prvih dneh januarja 1921, odražal pa naj bi stanje 31. decembra prejšnjega leta, tako kot dotedanji avstrijski popisi. A zaradi zamude pri pripravi in distribuciji popisnega gradiva je bil popis preložen za mesec dni, tako da je bil novi kritični datum 31. januar 1921. Vse popisno gradivo iz Slovenije je bilo po izvedbi tega popisa poslano naravnost v obdelavo statistični direkciji v Beogradu in se v Ljubljano nikdar ni vrnilo. Mestne oblasti so v kriznih povojnih razmerah nujno potrebovale posodobljen register stanovalcev in stanovanj, a popisnih pol državnega popisa, na podlagi katerega bi ga lahko sestavile, niso dobile. To je bil najverjetneje povod, da je magistrat konec decembra 1921 izvedel svoj popis stanovalcev, stanovanj in poslovnih prostorov s kritičnim datumom 20. decembra 1921. Pri popisnem gradivu iz leta 1921, ki ga hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana, gre torej za pramaterial mestnega in ne državnega popisa prebivalstva tistega leta. Ker je bil povod za mestni popis zlasti stanovanjska kriza v povojnem času, so bile nekatere rubrike temu primerno prilagojene. Med njimi sta bili tako vprašanji, kdaj se je oseba priselila v Ljubljano in ali ima izven Ljubljane kakšno hišo in kje. Najemniki stanovanj, ki so kje drugje imeli zagotovljeno rodbinsko stanovanje in so se v mesto priselili po juliju 1914, so morali navesti

¹⁵ Wolfgang Göderle, »Administration, Science, and the State: The 1869 Population Census in Austria-Hungary,« *Austrian History Yearbook*, 47 (2016), str. 74 in Andrej Studen, »Moderni avstrijski popisi prebivalstva 1867-1910,« v: *Zgodovinski pogledi na zadnje državno ljudsko štetje v Avstrijskem primorju 1910: Jezik, narodnost, meja*, ur. Barbara Šterbenc Svetina et al. (Ljubljana: Založba ZRC, 2012), str. 29.

¹⁶ »Prebivalcem šentjakobskega okraja!« *Slovenski narod*, 31. december 1910, str. 2.

¹⁷ Teibenbacher et al., »An Inventory of Austrian Census Materials,« str. 4.

še, zakaj morajo bivati v Ljubljani. Po drugi strani pa mestnih oblasti očitno nista zanimala jezik in veroizpoved stanovalcev, saj teh rubrik na mestnem popisu sploh ne najdemo, torej vseh primerjav s podatki ostalih popisov na nivoju ulic ni mogoče narediti. Omeniti je treba še, da to ni bil edini mestni popis v Ljubljani v obdobju med obema vojnama. Iz podobnih razlogov so mestne oblasti leta 1928 namreč izvedle še en popis prebivalstva, katerega pramaterial je danes prav tako v hrambi Zgodovinskega arhiva Ljubljana.

Za popis leta 1931 so državne oblasti izdale enotne popisnice oziroma družinske liste, ki so poglavarju gospodinjstva nalagali, da izpolni podatke za vse osebe v stanovanju. Le če poglavar gospodinjstva ali njegov namestnik nista bila (zadostno) pismena, je popisnico izpolnil uradni popisovalec. Za razliko od večine prejšnjih državnih popisov je gradivo za leto 1931 ves čas ostalo v Ljubljani, saj je bila za namen obdelave popisa v mestu ustanovljena statistična direkcija za Dravsko banovino, od koder je ljubljansko gradivo nato potovalo v hrambo arhiva. Državni popis leta 1931 nam predstavlja drugo zagato, saj so pridobljeni podatki v nekoliko okrnjeni obliki, ne zaradi števila rubrik, temveč zaradi očitne tendence organizatorjev, da bi se podatki vpisovali bolj kompaktno. Na poli za leto 1931 je na voljo polj za precej več oseb kot pri prejšnjih popisih, toda okenca pri posamičnih rubrikah so bistveno manjša. Posledica je bila v mnogih primerih ta, da so osebe vpis poklica posploševale ali vsaj krajšale. Da se npr. za »drž. urad.« lahko skriva dosti bolj specifičen poklic, nam nemalokrat pove prva stran pole, kjer je družinski poglavar svoj poklic navedel podrobneje. Za ostale člane gospodinjstva tovrstne točnejše opredelitve poklica na žalost ne bomo našli. Pri dotičnem popisu moramo biti pozorni tudi pri podatkih o kraju rojstva. Popisi pred letom 1931 so namreč za vsako osebo načeloma zahtevali vpis kraja rojstva in občine ter političnega okraja, h katerima je le ta spadal. Popis leta 1931 je za razliko od prejšnjih zahteval le navedbo občine in sreza rojstva, poleg tega pa se je od oseb, rojenih v tujini, želelo le, da vpišejo (trenutno) državo kraja rojstva. Osebe, rojene na avstrijskem Koroškem ali onkraj rapalske meje, so morale namesto občine rojstva vpisati le »Avstrija« oziroma »Italija«. Slednje nam z ozirom na veliko število primorskih emigrantov v Ljubljani v 30-ih letih močno zamegli podobo izvora stanovalcev. Podrobnejša analiza po sodnih okrajih, kakršno sem izvedel za ostale popise, tega leta ni mogoča, ker se občinske meje niso nujno pokrivalo z mejami sodnih okrajev, obenem pa moramo v zakup vzeti še določen delež površnih vpisov. Oboje nam močno oteži primerjavo podatkov s tistimi s prejšnjih popisov.

1.4 Hišna numeracija in popisi

V povezavi z analizo prebivalstva na podlagi naznanilnic se moramo na kratko dotakniti še sistema hišne numeracije v Ljubljani, saj je njegovo poznavanje ključno za pravilen in celosten zajem popisnega gradiva. Prvo oštevilčevanje hiš v naših krajih je potekalo že v drugi polovici 18. stoletja, leta 1782 pa je bil za dve avstrijski deželi izdan predpis, da morajo mesta s tablami označiti imena ulic, nakar so sledili podobni predpisi tudi za druge habsburške dežele. Za Kranjsko tak predpis sicer ni poznan, je pa imela Ljubljana leta 1819 že hišno oštevilčenje in ulične napise na nekaterih ulicah. Oboje je bilo sicer tako pomanjkljivo in nepopolno, da je ljubljanski gubernij takrat naročil, da se mora hišne številke in napise dopolniti in popraviti.¹⁸

Ključna prelomnica je bila uvedba novega načina oštevilčevanja hiš v Ljubljani, ki ga je predlagal dunajski tovarnar Mihael Winkler. Ta je predvideval oštevilčevanje posamičnih ulic po sistemu sodih števil na desni in lihah na levi strani ulice, do njegove uvedbe pa je prišlo leta 1876.¹⁹ Po starem sistemu numeracije pred letom 1876 je bilo številčenje hiš razmeroma preprosto in vezano na predel mesta. Številčenje se je začelo pri izhodiščni zgradbi, v samem mestu je to bilo poslopje magistrata na Mestnem trgu s hišno številko 1, stavbe pa so nato po vrsti dobivale hišne številke brez ozira na ustaljena ulična imena, dokler se krog ni sklenil. V dotičnem primeru se je tekoča numeracija končala poleg glavnega vhoda v mestno hišo, na mestu današnjega Zgodovinskega arhiva Ljubljana. V ljubljanskih predmestjih je numeracija potekala ločeno. Sistem je bil nepraktičen, saj na podlagi hišne številke ni bilo preprosto locirati hiše, problem pa so povzročale še novogradnje, ki so podrle zaporedje števil, saj so ne glede na lokacijo dobile novo najvišjo številko.

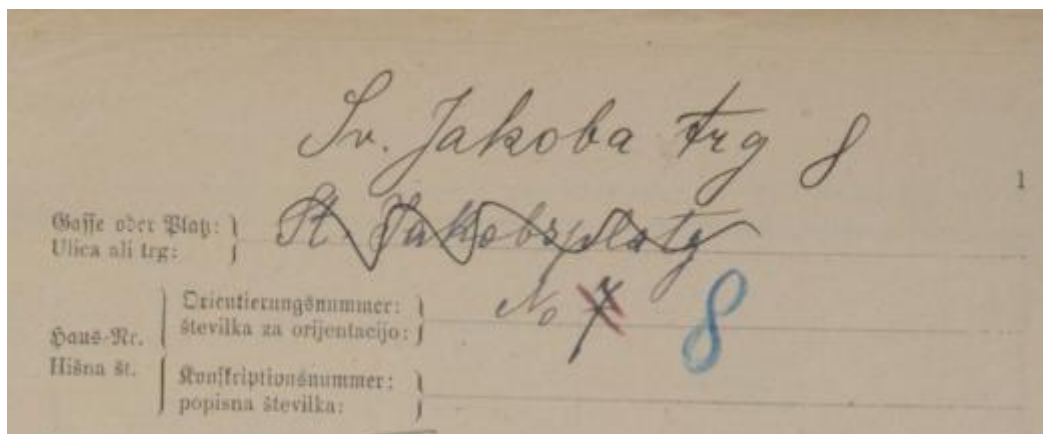
Z novim načinom numeracije, uvedenim leta 1876, se za raziskovalca stvari nekoliko zapletejo, saj so vogalne hiše, torej stavbe, ki gledajo na več ulic, dobile več naslovov in hišnih števil. Hiša v mestu z nekdanjo hišno številko 259 je po novi numeraciji tako npr. imela kar tri naslove – Mestni trg 21, Krojaška ulica 2 in Ključavničarska ulica 1. Ker bi tako oštevilčevanje pri ljudskih štetjih povzročalo zmedo, saj bi bile hiše z več naslovi lahko kaj hitro pomotoma popisane večkrat, so se novi naslovi in hišne številke delile na popisne (*Konskriptionsnummer*) ter orientacijske oziroma razvedne (*Orientierungsnummer*). Vsaka hiša v Ljubljani je tako lahko imela več orientacijskih števil, a le eno popisno številko, pod katero je bila med

¹⁸ Vlado Valenčič, *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen* (Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana; Partizanska knjiga, 1989), str. 33; Zwitter, *Prebivalstvo na Slovenskem*, str. 32 in 39; Andrej Studen, *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar: Socialnozgodovinska analiza izvora in poklicne strukture stanovalcev izbranih ljubljanskih ulic 1869-1910* (Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1993), str. 12.

¹⁹ Valenčič, *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen*, str. 51 in 59.

ljudskimi štetji tudi popisana. Čeprav je prej omenjena hiša gledala tudi na Mestni trg, je bila njena popisna številka leta 1890 Ključavničarska ulica 1, tako da je v sklopu popisnega gradiva za Mestni trg ne bomo našli. Če želimo določeno ulico ali trg obdelati celovito, moramo torej identificirati tudi vse hiše, ki so po orientacijskih številkah sicer spadale k analizirani ulici oziroma trgu, a so bile popisane pod drugim naslovom.²⁰

Spremembe se niso končale leta 1876, saj so mestne oblasti v sklopu priprav na ljudski štetji v letih 1900 in 1910 izvedle še dve različni obsežni prenumeraciji hiš v mestu, ki so večinoma le premešale nekatere hišne številke, niso pa spreminjala tudi uličnih imen. Zlasti izvedba prenumeracije leta 1910 se je izkazala za precej ponesrečeno odločitev, saj se prebivalci na pogosto malenkostne spremembe do popisa konec leta še niso navadili.²¹ Na polah pri tem popisu lahko zato pogosto najdemo zapisano tako novo kot tudi staro hišno številko, kar nam je v pomoč pri pravilni umestitvi hiš.

Slika 1: Primer popravka hišne številke na Šentjakobskem trgu na naznanilnici ob popisu leta 1910, nekaj mesecev po prenumeraciji. Opazimo lahko tudi pogosto prakso črtanja nemško zapisanih uličnih imen.

Stanje na ljubljanskih ulicah in trgih pa se ni spreminjalo zgolj zaradi prenumeracij, temveč tudi zaradi novogradenj, zlasti v obdobju po velikem ljubljanskem potresu leta 1895. Ker je do največjih sprememb prišlo na Šentjakobskem trgu, si bomo njegov razvoj podrobneje ogledali najprej.

²⁰ Pri tem sta nam v pomoč seznama hiš in hišnih lastnikov *Häuser-Verzeichnis der Landeshauptstadt Laibach = Zapisnik hiš deželnega glavnega mesta ljubljanskega* (Ljubljana: Ig. v. Kleinmayer & F. Bamberg, 1877) in *Zapisnik hiš deželnega stolnega mesta ljubljanskega* (Ljubljana: A. Klein & Comp., 1901), ki sta nastala po prenumeracijah 1876 in 1900, iz katerih so razvidne stare in nove popisne ter orientacijske številke. Prvi je dvojezičen, drugi pa je izšel v ločeni slovenski in nemški različici. Kljub županovim zagotovilom o istovetnosti objavljenega zapisnika hiš z izvirnikom lahko določene napake odkrijemo že s primerjavo slovenske in nemške različice. Podoben seznam je nastal tudi ob prenumeraciji leta 1910, vendar ni bil javno objavljen in ostaja le v izvirniku (ZAL: REG I/fasc. 1258, fol. 443).

²¹ Studen, *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar*, str. 12.

Ulično ime in hišna številka predela Mesto pred letom 1876		Po prenumeraciji leta 1876		Po prenumeraciji leta 1900	
		Orientacijski naslov in številka	Popisovalni naslov in številka	Orientacijski naslov in številka	Popisovalni naslov in številka
Šentjakobski trg	138	Sv. Florijana ulica 2	Šentjakobski trg 1	Sv. Florijana ulica 2	Šentjakobski trg 1
Šentjakobski trg	139	Zvezdarska ulica 1 = Rožna ulica 4	Šentjakobski trg 2	Zvezdarska ulica 1 = Rožna ulica 4	Šentjakobski trg 2
Šentjakobski trg	141	Šentjakobski trg 3		<i>Hiši trajno porušeni</i>	
Šentjakobski trg	142	Šentjakobski trg 4	Trubarjeva ulica 1		
Šentjakobski trg	144	Šentjakobski trg 5 = Šentjakobsko nabrežje 47	Trubarjeva ulica 2	Šentjakobski trg 3 = Šentjakobsko nabrežje 43	Trubarjeva ulica 2
Šentjakobski trg	145	Šentjakobski trg 6		Šentjakobski trg 4	
Šentjakobski trg	146	Šentjakobsko nabrežje 45	Šentjakobski trg 7	Šentjakobski trg 5	
				Šentjakobsko nabrežje 41	
Šentjakobski trg	147	Šentjakobski trg 8		Šentjakobsko nabrežje 39	Šentjakobski trg 6
Šentjakobski trg	148	Šentjakobsko nabrežje 41	Šentjakobski trg 9		
Šentjakobski trg	149	Šentjakobsko nabrežje 39	Šentjakobski trg 10	Šentjakobsko nabrežje 37	Šentjakobski trg 7
Šentjakobski trg	150	Zatiška ulica 1 = Šentjakobsko nabrežje 37	Šentjakobski trg 11	Šentjakobski trg 8 = Šentjakobsko nabrežje 35	Zatiška ulica 1

Tabela 1: Spremembe naslovov in hišnih števil na Šentjakobskem trgu ob prenumeracijah v letih 1876 in 1900

Ulično ime in hišna številka predela Mesto pred letom 1876		Po prenumeraciji leta 1910		Današnji naslov (2021)
		Orientacijski naslov in številka	Popisovalni naslov in številka	
Šentjakobski trg	138	Sv. Florijana ulica 2	Šentjakobski trg 1	Levstikov trg 1 = Gornji trg 2
Šentjakobski trg	139	Šentjakobski trg 2 = Rožna ulica 4	Zvezdarska ulica 1	Levstikov trg 3 = Zvezdarska ulica 1
Šentjakobski trg	141	<i>Hiši trajno porušeni</i>		
Šentjakobski trg	142			
Šentjakobski trg	144	Šentjakobski trg 4 = Šentjakobsko nabrežje 43	Trubarjeva ulica 2	Levstikov trg 4 + 4a = Gallusovo nabrežje 43
Šentjakobski trg	145	Šentjakobski trg 5		Levstikov trg 5
Šentjakobski trg	146	Šentjakobski trg 6		Levstikov trg 6
		Šentjakobsko nabrežje 41		Gallusovo nabrežje 41
Šentjakobski trg	147	Šentjakobsko nabrežje 39	Šentjakobski trg 7	Levstikov trg 7
Šentjakobski trg	148			
Šentjakobski trg	149	Šentjakobsko nabrežje 37	Šentjakobski trg 8	Levstikov trg 8 = Gallusovo nabrežje 37
Šentjakobski trg	150	Šentjakobski trg 9 = Šentjakobsko nabrežje 35	Zatiška ulica 1	Levstikov trg 9 = Stiška ulica 1

Tabela 2: Spremembe naslovov in hišnih števil na Šentjakobskem trgu od prenumeracije leta 1910 do danes

1.5 Oris obravnavane ulice in trgov

1.5.1 Šentjakobski trg

Šentjakobski trg je eden »mlajših« trgov v stari Ljubljani, saj je nastal šele po požaru leta 1774, ki je uničil večino ljubljanskega jezuitskega kolegija in ustvaril velik nepozidan prostor okoli šentjakobske cerkve, ki so jo jezuiti na mestu starejše gotske cerkve zgradili na začetku 17. stoletja.²² V drugi polovici 19. stoletja je na zahodnem delu trga, na obeh straneh tedanje Trubarjeve ulice,²³ ki je vodila do Šentjakobskega mostu, stalo devet stanovanjskih hiš. Na severu, v smeri Gornjega trga, tedaj uradno imenovanega Šentflorjanska ulica, je bilo v zadnjem ostanku nekdanjega jezuitskega kolegija poslopje mestne redutne dvorane, kjer so se odvijali plesi in drugi družabni dogodki, nekaj časa pa je v njej zasedal tudi kranjski deželni zbor. Osrednja stavba na trgu je bila šentjakobska cerkev, ki pa po avstrijski in starojugoslovanski numeraciji stavb ni imela hišne številke. Južni del trga sta v celoti zasedali Gruberjeva palača iz konca 18. stoletja in njen podaljšek, ki ga je sredi 19. stoletja dozidal deželni poslanec Anton Virant. Prizidka se je oprijelo ime Virantova hiša, v njem pa je bilo poleg stanovanj tudi gostišče s prenočišči. V obdobju, ko je v Reduti zasedal kranjski deželni zbor, je bilo v Virantovi hiši zbirališče slovenskih poslancev.²⁴ Stanovanjske hiše na vzhodni strani trga so spadale pod Rožno ulico in niso bile del Šentjakobskega trga.

Podoba trga se je drastično spremenila z velikonočnim potresom leta 1895 in popotresno obnovo Ljubljane, ki jo je spremljala tudi prenumeracija pred popisom leta 1900. Poslopje redutne dvorane je bilo porušeno, mestna občina pa je na njegovem mestu začela graditi slovensko dekliško šolo (današnja stavba Zavoda Janeza Levca). Stavba ob popisu leta 1900 še ni bila dograjena, zato na naznanilnici najdemo le zapis, da je poslopje »dosedaj zgrajeno še le v surovem zidovji«. Tudi novogradnja z naslovom Šentjakobski trg 8 (oziroma popisnim naslovom Zatiška ulica 1), ki je nadomestila staro hišo z dotedanjim naslovom Šentjakobski trg 11, je bila ob popisu leta 1900 še nedokončana in brez stanovalcev. Hišo z dotedanjim naslovom Šentjakobski trg 10 je že hitro po potresu zamenjala nova, ki je po prenumeraciji leta 1900 dobila naslov Šentjakobski trg 7. Skoraj istočasno je bila porušena tudi stara hiša na

²² Jože Suhadolnik, »Stavbni razvoj v Ljubljani (1144-1895) in arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva Ljubljana,« *Kronika*, 42/2 (1994), str. 12 in 14.

²³ Trubarjeva ulica je bila kratka ulica, ki je potekala po trasi današnje Zoisove ceste na desnem bregu Ljubljance od Šentjakobskega mostu do stičišča današnje Zoisove in Karlovške ceste in ni povezana z današnjo Trubarjevo cesto. Ulica je nastala šele po izgradnji Šentjakobskega mostu leta 1825, ko so zaradi povezave trga z novim mostom porušili eno od stavb v strnjem kompleksu ob Ljubljani – Vlado Valenčič, »Oblikovanje Ljubljane v prvi polovici XIX. stoletja,« *Kronika*, 14/3 (1966), str. 146 in 148.

²⁴ Ivan Vrhovnik, *Gostilne v stari Ljubljani* (Ljubljana: Jutro, 1926), str. 13.

Trubarjevi ulici 2, ki je do tedaj nosila tudi orientacijski naslov Šentjakobski trg 5. Nova hiša je s prenumeracijo leta 1900 ohranila svoj popisni naslov, orientacijski naslov pa se je spremenil v Šentjakobski trg 3. Razčlenjen skupek zgradb z dotedanjim skupnim popisnim naslovom Šentjakobski trg 7 je bil po novem ločen – stara hiša, ki je gledala na trg, je ostala in dobila popisni naslov Šentjakobski trg 5, objekte za njo pa je nadomestila nova hiša s pogledom na Ljubljano, ki je dobila lasten popisni naslov Šentjakobsko nabrežje 41 in ni bila več všteta pod Šentjakobski trg. Stavbi sta sicer ohranili istega lastnika. Hiši z dotedanjima naslovoma Šentjakobski trg 8 in 9 sta bili porušeni in nadomeščeni z eno samo zgradbo z novim naslovom Šentjakobski trg 6, hiši ob Trubarjevi ulici, ki sta do tedaj nosili naslova Šentjakobski trg 3 in Trubarjeva ulica 1 (orientacijski naslov Šentjakobski trg 4), pa sta bili porušeni in nikoli nadomeščeni, tako da ju v popisih ne najdemo več.

Slika 2: Pogled na Gruberjevo palačo preko današnje Zoisove ceste. Na mestu današnje razširjene ceste in avtobusnega postajališča sta v obdobju pred velikonočnim potresom stali hiši s tedanjima naslovoma Šentjakobski trg 3 in 4.

Od starih stavb na Šentjakobskem trgu sta tako v desetletju po potresu ostali le dve še danes stoječi stanovanjski hiši iz sredine 17. oziroma začetka 18. stoletja in Gruberjeva palača/Virantova hiša ter šentjakobska cerkev, ki pa so ji po potresu znižali prvotna zvonika in ob strani dodali nov neogotski zvonik.

Slika 3: Hiši na današnjem Levstikovem trgu 5 in 6, edini stanovanjski hiši, ki sta preživelii obsežno rekonstrukcijo Šentjakobskega trga v obdobju po velikonočnem potresu leta 1895

Le desetletje kasneje so se hišne številke na Šentjakobskem trgu v sklopu obsežne prenumeracije pred popisom leta 1910 še enkrat spremenile. Nova dekliška šola in Virantova hiša sta numeracijo ohranili, hišne številke vseh ostalih zgradb pa so se pomaknile za eno navzgor. Spremenila so se tudi nekatera razmerja med orientacijskimi in popisnimi naslovi. Tako je bila npr. Zvezdarska ulica 1 prej le orientacijski naslov Šentjakobskega trga 2, ob popisih 1910 in 1921 pa je bila popisni naslov. Leta 1931 je bil del Šentjakobskega trga izjemoma popisana kot Gallusovo nabrežje 41, pod tem naslovom pa so bila popisana tudi stanovanja, ki sicer niso bila del trga. Na trgu po prelomu stoletja do novih gradenj ni več prišlo, le numeracija hiše, ki je po letu 1910 nosila številko 2, se je pomaknila še za dodatno mesto navzgor na izpraznjeno številko 3, saj je lastno hišno številko kasneje dobila tudi šentjakobska cerkev kot Levstikov trg 2.

Poleg hišnih števil so se na območju Šentjakobskega trga spreminjala tudi nekatera ulična imena. Nekdanje Šentjakobsko nabrežje je bilo leta 1923 preimenovano v Gallusovo nabrežje, Zatiška ulica, ki je sicer nosila ime po sosednjem stiškem dvorcu, pa je dobila posodobljeno ime Stiška ulica, kar je sovpadalo s postopno opustitvijo uporabe stare oblike imena za Stično (Zatičina) v prvi polovici 20. stoletja. Novo ime je po 2. svetovni vojni dobil tudi sam Šentjakobski trg, ki je bil v širšem sklopu preimenovanj leta 1952 preimenovan v današnji Levstikov trg.²⁵

²⁵ Valenčič, *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen*, str. 157-158 in 227.

Ulično ime in hišna številka predmestja Krakovo pred letom 1876		Po prenumeraciji leta 1876		Po prenumeraciji leta 1900		Današnji naslov (2021)
		Orientacijski naslov in številka	Popisovalni naslov in številka	Orientacijski naslov in številka	Popisovalni naslov in številka	
Krakovska velika ulica	7	Emonska cesta 7	Krakovska ulica 1	Emonska cesta 13	Krakovska ulica 1	Krakovska ulica 1
Krakovska velika ulica	75	Emonska cesta 9	Krakovska ulica 2	Emonska cesta 15	Krakovska ulica 2	<i>hiša pred 1910 porušena</i>
Krakovska velika ulica	8	Krakovska ulica 3		Krakovska ulica 3		Krakovska ulica 3
Krakovska velika ulica	9	Krakovska ulica 5		Krakovska ulica 5		Krakovska ulica 5
Krakovska velika ulica	53	Krakovska ulica 6		Krakovska ulica 6		Krakovska ulica 6
Krakovska velika ulica	10	Krakovska ulica 7		Krakovska ulica 7		Krakovska ulica 7
Krakovska velika ulica	11	Krakovska ulica 9		Krakovska ulica 9		Krakovska ulica 9
Krakovska velika ulica	12	Krakovska ulica 11		Krakovska ulica 11		Krakovska ulica 11
Krakovska velika ulica	54	Kladezna ulica 2	Krakovska ulica 12	Kladezna ulica 2	Krakovska ulica 10	Krakovska ulica 8
						Krakovska ulica 10
Krakovska velika ulica	13	Krakovska ulica 13		Krakovska ulica 13		Krakovska ulica 13
Kladezna ulica	52	Krakovska ulica 14	Kladezna ulica 1	Krakovska ulica 12	Kladezna ulica 1	Kladezna ulica 1
Krakovska velika ulica	14	Krakovska ulica 15		Krakovska ulica 15		Krakovska ulica 15
Krakovska velika ulica	15	Krakovska ulica 17		Krakovska ulica 17		Krakovska ulica 17
Krakovska velika ulica	16	Krakovska ulica 19		Krakovska ulica 19		Krakovska ulica 19
Vrtna ulica	31	Krakovska ulica 20	Vrtna ulica 10	Krakovska ulica 18	Vrtna ulica 10	<i>hiša trajno porušena</i>
Krakovska velika ulica	17	Krakovska ulica 21		Krakovska ulica 21		Krakovska ulica 21
Krakovska velika ulica	32	Krakovska ulica 22		Krakovska ulica 20		Krakovska ulica 20 + 22
Krakovska velika ulica	18	Krakovska ulica 23		Krakovska ulica 23		Krakovska ulica 23 + 23a
Krakovski nasip	33	Krakovska ulica 24	Krakovski nasip 12	Krakovska ulica 22	Krakovski nasip 12	Krakovski nasip 12
Krakovska velika ulica	19	Krakovska ulica 25		Krakovska ulica 25		Krakovska ulica 25
Krakovska velika ulica	20	Krakovska ulica 27		Krakovska ulica 27		Krakovska ulica 27
Krakovska velika ulica	21	Krakovska ulica 29		Krakovska ulica 29		Krakovska ulica 29
Krakovska velika ulica	22	Krakovska ulica 31		Krakovska ulica 31		Krakovska ulica 31 + 31a
Krakovska velika ulica	23	Krakovska ulica 33		Krakovska ulica 33		Krakovska ulica 33
Krakovska velika ulica	24	Krakovska ulica 35		Krakovska ulica 35		Krakovska ulica 35
Krakovska velika ulica	25	Krakovska ulica 37		Krakovska ulica 37		Krakovska ulica 37
Krakovska velika ulica	26	Krakovska ulica 39	Vrtna ulica 8	Krakovska ulica 39	Vrtna ulica 8	Vrtna ulica 8
Krakovski nasip	30	Krakovska ulica 41	Krakovski nasip 10	Krakovska ulica 41	Krakovski nasip 10	Krakovski nasip 10

Tabela 3: Spremembe naslovov in hišnih številk na Krakovski ob prenumeracijah v letih 1876 in 1900

1.5.2 Krakovska ulica

Krakovska ulica skupaj s Kladezno ulico tvori jedro Krakovega, nekdanjega ljubljanskega predmestja, ki se nahaja na levem bregu Ljubljanice. Za Krakovsko ulico so značilne dolge, a nizke hiše, ki večinoma obsegajo le pritlične in podstrešne prostore, čeprav na ulici najdemo tudi nekaj višjih, običajno naknadno dozidanih zgradb. Eden najpomembnejših sestavnih delov Krakovske in Kladezne ulice so dolgi vrtovi, ki se še danes razprostirajo za hišami in so v še ne tako davni preteklosti predmestju dajali vidno pol-podeželski značaj. Podoba Krakovega se skozi stoletja ni bistveno spreminjala, saj lahko prepoznavno razporeditev ulic in obliko hiš ter vrtov opazimo že na Valvasorjevi risbi Ljubljane, ki je nastala okoli leta 1660.²⁶

Vrtnarstvo je bilo skupaj s ribištvo stoletja ena od temeljnih gospodarskih dejavnosti Krakovega, ki je z zelenjavo in ribami zalagalo Ljubljano, kar je prišlo do izraza zlasti v postnem času. Kot bomo videli obe dejavnosti konec 19. stoletja na naznanilnicah še zaznamo, čeprav je bilo ribištvo že v sklepni fazi zatona. Ribiška dejavnost se prvič sicer omenja v urbarju nemškega viteškega reda iz leta 1490, a je tekom 19. stoletja zaradi spremembe vodostaja Ljubljanice po izsuševanju Barja in izgradnji Gruberjevega prekopa začela močno upadati.²⁷ Po prvem analiziranem popisu tako na Krakovski ulici ribičev ne najdemo več. Vrtnarska dejavnost pa se je po drugi strani celo razširila, saj so v drugi polovici 19. stoletja prebivalci Krakovega in Trnovega v večji meri začeli obdelovati zemljišča na Mirju, nekateri prebivalci pa so svojo kmetijsko dejavnost razširili tudi ob prodaji in delitvi mestnih skupnih zemljišč.²⁸ Kot ugotavlja Vlado Valenčič, se je v Krakovem tekom 19. stoletja povečalo število priseljencev, število prebivalcev pa je naraščalo. Oboje je povezano z zatonom tradicionalnih dejavnosti, kot so bili ribištvo, čolnarstvo in nakladalstvo, zaradi česar se je del starega prebivalstva izseljeval, in spreminjajočim se odnosom do Ljubljane, saj se je Krakovo prelevilo v predmestje, vedno večji delež prebivalstva pa se je vključeval v gospodarsko življenje mesta.²⁹

Do sprememb v podobi je v obravnavanem obdobju prišlo tudi na Krakovski ulici, čeprav je šlo predvsem za menjave nekaterih hišnih števil in manjše prezidave hiš, ne pa za večje preoblikovanje same ulice. Krakovsko ulico je leta 1798 v veliki meri uničil požar, zato hiš, zgrajenih pred koncem 18. stoletja ne najdemo.³⁰ Nekaj hiš na ulici je bilo zgrajenih tudi tekom

²⁶ Risbo je objavil Valenčič v »Razvoj zemljiške in hišne posesti v Krakovem,« str. 82.

²⁷ Valenčič, »Gospodarska in poklicna struktura krakovskega prebivalstva,« str. 152-153.

²⁸ Valenčič, »Razvoj zemljiške in hišne posesti v Krakovem,« str. 84-85.

²⁹ Valenčič, »Gospodarska in poklicna struktura krakovskega prebivalstva,« str. 155.

³⁰ Valenčič, »Razvoj zemljiške in hišne posesti v Krakovem,« str. 85.

19. stoletja, do nekoliko obsežnejšega števila novih gradenj pa je prišlo šele na prelomu stoletja. V leta po velikem ljubljanskem potresu na Krakovski ulici datirata le dve hiši, saj potres ulice očitno ni rušilno prizadel, se je pa v sklopu obnove spremenil zunanji videz mnogih hiš. Kot ugotavlja Valenčič, so skoraj vsem hišam povečali okna in spremenili vrata, prišlo pa je tudi do vrste drugih prezidav.³¹ Le ena hiša, tedanja Krakovska ulica 2, je bila v obdobju po popisu leta 1900 trajno porušena, kar pa težko povežemo s potresno škodo, saj je bila hiša naseljena še več let po potresu. V obravnavanem obdobju velja izpostaviti le še dve hiši, zgrajeni na začetku 20-ih let, nekatere starejše hiše pa so bile porušene in nadomeščene z novimi kasneje v 20. ali celo 21. stoletju.

Ob popisu leta 1890 na Krakovski ulici najdemo osemindvajset hiš. Pred uvedbo modernega številčenja hiš in poimenovanja ulic je imelo Krakovo kot predmestje ločeno tekočo numeracijo, po prenumeraciji leta 1876 pa je bil tudi tu uveden enak sistem kot v mestu. Za večino obravnavanih hiš je po novem sistemu Krakovska ulica postala tudi popisni naslov, pet hiš pa je imelo drug popisni naslov, od tega ena hiša na Kladezni ulici, dve na Vrtni ulici in prav tako dve na Krakovskem nasipu. Do večjih sprememb po prvotni prenumeraciji na Krakovski ulici ni prihajalo več. Leta 1900 je hiša na Krakovski ulici 12 dobila novo številko 10, hiša na Krakovski ulici 22 pa številko 20. Tedaj uveljavljena numeracija se je obdržala vse do danes, le hiši na Krakovski ulici 2 in Vrtni ulici 10 (Krakovska ulica 18) sta bili v obdobju po prenumeraciji porušeni in nikoli nadomeščeni. Omeniti je treba še, da je današnja Krakovska ulica nekoliko krajša, kot je bila v preteklosti, saj hiši najbliže Ljubljani uradno nista več del ulice.

³¹ Valenčič, »Razvoj zemljiške in hišne posesti v Krakovem,« str. 86.

Ulično ime in hišna številka predela Mesto pred letom 1876		Po prenumeraciji leta 1876		Po prenumeraciji leta 1900		Današnji naslov (2021)
		Orientacijski naslov in številka	Popisovalni naslov in številka	Orientacijski naslov in številka	Popisovalni naslov in številka	
Veliki trg	1	Mestni trg 1		Mestni trg 1		Mestni trg 1
Veliki trg	2	Mestni trg 2		Mestni trg 2		Mestni trg 2
Veliki trg	3	Mestni trg 3		Mestni trg 3		Mestni trg 3
Veliki trg	4	Mestni trg 4		Mestni trg 4		Mestni trg 4
Veliki trg	5	Mestni trg 5		Mestni trg 5		Mestni trg 5
Veliki trg	6	Mestni trg 6		Mestni trg 6		Mestni trg 6 + 6a
Veliki trg	7	Mestni trg 7		Mestni trg 7		Mestni trg 7
Veliki trg	8	Mestni trg 8		Mestni trg 8		Mestni trg 8
Veliki trg	9	Mestni trg 9		Mestni trg 9		Mestni trg 9 + 9a
Veliki trg	10	Mestni trg 10		Mestni trg 10		Mestni trg 10
Veliki trg	11	Mestni trg 11		Mestni trg 11		Mestni trg 11 + 11a
Veliki trg	12	Mestni trg 12		Mestni trg 12		Mestni trg 12
Veliki trg	13	Mestni trg 13		Mestni trg 13		Mestni trg 13
Pod Trančo	234	Mestni trg 14	Pod Trančo 2	Mestni trg 14	Pod Trančo 2	Mestni trg 14 = Pod Trančo 2
Veliki trg	235	Mestni trg 15		Mestni trg 15		Mestni trg 15
Veliki trg	236	Mestni trg 16	Francovo nabrežje 29	Mestni trg 16	Francovo nabrežje 27	Mestni trg 16 = Cankarjevo nabrežje 27
Veliki trg	237	Francovo nabrežje 27	Mestni trg 17	Francovo nabrežje 25	Mestni trg 17	Mestni trg 17 = Cankarjevo nabrežje 25
Veliki trg	238	Francovo nabrežje 25	Mestni trg 18	Francovo nabrežje 23	Mestni trg 18	Mestni trg 18 = Cankarjevo nabrežje 23
Veliki trg	239	Francovo nabrežje 23	Mestni trg 19	Francovo nabrežje 21	Mestni trg 19	Mestni trg 19 = Cankarjevo nabrežje 21
Veliki trg	240	Mestni trg 20	Krojaška ulica 1	Mestni trg 20	Krojaška ulica 1	Mestni trg 20 = Krojaška ulica 3
Veliki trg	259	Mestni trg 21 = Krojaška ulica 2	Ključavničarska ulica 1	Mestni trg 21 = Krojaška ulica 2	Ključavničarska ulica 1	Mestni trg 21 = Krojaška ulica 2 = Ključavničarska ulica 1

Ulično ime in hišna številka predela Mesto pred letom 1876		Po prenumeraciji leta 1876		Po prenumeraciji leta 1900		Današnji naslov (2021)
		Orientacijski naslov in številka	Popisovalni naslov in številka	Orientacijski naslov in številka	Popisovalni naslov in številka	
Veliki trg	260	Mestni trg 22	Ključavničarska ulica 2	Mestni trg 22	Ključavničarska ulica 2	Mestni trg 22 = Ključavničarska ulica 2
Veliki trg	261	Mestni trg 23		Francovo nabrežje 11	Mestni trg 23	Mestni trg 23 = Cankarjevo nabrežje 11
Veliki trg	262	Ribja ulica 3	Mestni trg 24	Ribja ulica 3	Mestni trg 24	Mestni trg 24 = Ribji trg 6
Veliki trg	263	Ribja ulica 1	Mestni trg 25	Ribja ulica 1	Mestni trg 25	Mestni trg 25
Veliki trg	264	Mestni trg 26 (del tudi Špitalska ulica 1 + 3)	Ribja ulica 2	Mestni trg 26 (del tudi Špitalska ulica 1 + 3) ³²	Ribja ulica 2	Mestni trg 26 = Stritarjeva ulica 1 + 3
Veliki trg	265					
Veliki trg	314	Mestni trg 27		Mestni trg 27		Mestni trg 27

Tabela 4: Spremembe naslovov in hišnih števil na Mestnem ob prenumeracijah v letih 1876 in 1900

³² Ker je v primeru Krisperjeve hiše na vogalu Mestnega trga in Stritarjeve ulice prišlo do združevanja hiš, je bil naslov Špitalska/Stritarjeva ulica 3 včasih popisan samostojno, drugič pa kot del Mestnega trga 26 oziroma Ribje ulice 2, kar pri analizi popisnega gradiva povzroča precejšno zmedo.

1.5.3 Mestni trg

Mestni trg je med analiziranimi področji najobsežnejši tako po površini kot tudi po številu stanovanj. Trg, kot ga poznamo danes, se razteza od linije med magistratom in Stritarjevo ulico na severu, kjer preide v Ciril-Metodov trg, do Tranče pri Čevljarskem mostu na jugu, kjer se začne Stari trg. Območje Mestnega trga sodi med eno najstarejših mestnih jeder Ljubljane in je bilo prvi predel mesta z obzidjem, ki je stalo že vsaj sredi 13. stoletja. Na mestu Tranče je od konca 13. stoletja stal prvi ljubljanski komun, ki je bil leta 1484 prestavljen na današnje mesto na severu trga.³³ Na mestu starega komuna je kasneje deloval mestni zapor oziroma tranča, po katerem sta stavba na jugu trga (Mestni trg 14) in uličica, ki Mestni trg povezuje z rečnim bregom, dobili tudi ime. Na območju Mestnega in sosednjega Ciril-Metodovega trga se je že v srednjem veku izoblikovalo upravno, cerkveno, trgovsko in obrtno središče Ljubljane s prvotno lesenimi meščanskimi stavbami.³⁴

Obseg trga je bil v obdobju, ki ga bomo na podlagi naznanilnic analizirali, enak kot danes, bistveno pa se od tedaj niso spremenile niti stavbe, saj jih večina datira v zgodnjenovoveško obdobje, le peščica pa je starejše objekte zamenjala v 19. stoletju ali pozneje. Vrsta hiš na trgu je starejša, kot se na prvi pogled zdi, saj je bila marsikatera v 17. in 18. stoletju prezidana v baročnem slogu in povišana za eno nadstropje.³⁵ Še v Valvasorjevem času je bila večina hiš na Mestnem trgu namreč le dvonadstropnih.³⁶ Pogosta praksa na trgu je bilo notranje prezidavanje hiš, prišlo pa je tudi do njihovega združevanja. To se najbolje odraža v stavbi magistrata, ki ji je bila sredi 17. stoletja pridružena sosednja meščanska Čavljeva hiša, v kateri je danes ZAL, leta 1891 pa še t. i. Dolničarjeva oziroma Galetova hiša na Mestnem trgu 2 in v Krisperjevi hiši nasproti magistrata, ki stoji na stavbišču treh prejšnjih hiš, povezana pa je še s hišo na Stritarjevi ulici 3.³⁷

Za Mestni trg so značilne visoke, v nekaterih primerih naravnost mogočne meščanske hiše z večjim številom stanovanj. Da stanovanja v hišah na trgu vsekakor niso bila ubožna, nam zgovorno priča podatek, da je bila za časa ljubljanskega kongresa leta 1821 na Mestnem trgu nastanjena večina ruske in francoske delegacije. V pritličju so imele hiše pogosto trgovske

³³ Suhadolnik, »Stavbni razvoj v Ljubljani,« str. 13.

³⁴ Jože Suhadolnik in Sonja Anžič, *Mestni trg z okolico in Ciril-Metodov trg: arhitekturni in zgodovinski oris predela med grajskim hribom z gradom, Cankarjevim nabrežjem, Trančo, Stritarjevo ulico in podgrajskega dela Ciril-Metodovega trga ter arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva Ljubljana* (Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2000), str. 8-9.

³⁵ Suhadolnik, »Stavbni razvoj v Ljubljani,« str. 14

³⁶ Vlado Valenčič, »Prebivalstvo in hiše stare Ljubljane,« *Kronika*, 5/3 (1957), str. 115-116.

³⁷ Suhadolnik in Anžič, *Mestni trg z okolico*, str. 23 in 112-113; Valenčič, »Prebivalstvo in hiše stare Ljubljane,« str. 113

prostore ali delavnice, kar je dobro razvidno tudi s fotografij trga s konca 19. stoletja, v vrsti primerov pa so za trgovske namene porabili tudi zgornja nadstropja hiš. Nekaterih najbolj izstopajočih hiš na trgu so se oprijela imena, pogosto vezana na velike trgovce, ki so na prelomu stoletja v njih bivali ali poslovali – Skabernetova hiša (Mestni trg 10), Souvanova hiša (Mestni trg 23), Krisperjeva hiša (Mestni trg 26/Stritarjeva ulica 1) itd.

Skozi celotno obravnavano obdobje najdemo na Mestnem trgu sedemindvajset hiš. Hiša na Mestnem trgu 16 s popisnim naslovom Francovo/Cankarjevo nabrežje 29 oziroma kasneje 27 je vseskozi služila le kot trgovski prostor in skladišče, zato je med popisnim gradivom načeloma ne najdemo. V obdobju rabe stare ljubljanske numeracije se je na Mestnem trgu začelo in končalo tekoče številčenje hiš v mestu, s prenumeracijo leta 1876 pa so podobno kot na Krakovski ulici in Šentjakobskem trgu tudi tu nekatere hiše dobile drugačen popisni naslov. Po prvotni prenumeraciji se hišne številke na Mestnem trgu do današnjih dni niso več spreminjale, z izjemo prej omenjene hiše na Mestnem trgu 16, ki je sprva nosila popisno številko Francovo nabrežje 29, od leta 1900 dalje pa številko 27. Po letu 1918 se je spremenilo tudi ime nabrežja, ki je dobilo politično primernejše ime Cankarjevo nabrežje.

Vse hiše, ki so imele drugačen popisni naslov, se nahajajo na zahodni strani trga, mimo njih pa vodijo kratke in ozke ulice v smeri brega Ljubljance. Hiša na Mestnem trgu 14 je leta 1876 dobila popisni naslov Pod Trančo 2, Mestni trg 20 je imel popisno številko Krojaška ulica 1, Mestni trg 21 in 22 pa sta bila popisana kot Ključavničarska ulica 1 in 2. Mestni trg 21 je nosil še tretji naslov, Krojaška ulica 2, pod katerim je bila hiša leta 1931 tudi popisana.

Največjo zmedo pri popisih nam povzroča Krisperjeva hiša na vogalu Mestnega trga in Stritarjeve ulice (do leta 1906 Špitalske ulice).³⁸ Vogalna hiša sama je nosila naslove Mestni trg 26, Špitalska/Stritarjeva ulica 1 in Ribji trg 2. Slednji naslov je bil za hišo tudi popisni. A Krisperjevi hiši je bila pridružena tudi hiša na Špitalski/Stritarjevi ulici 3, kjer je imela družina Krisper prav tako svoje trgovske prostore in stanovanja. Dotična hiša je bila ob štetjih 1890, 1900 in 1910 popisana z ločeno naznanilnico, problem pa se pojavi ob popisih 1921 in 1931, ko je bil pod naslovom Stritarjeva ulica 3 očitno popisan celoten Krisperjev hišni kompleks, saj popisnega gradiva za Mestni trg 26/Ribji trg 2 ni. Domnevo nam podpre tudi primerjava števila prostorov v hiši na Stritarjevi 3 v obdobju 1890-1910 in ob jugoslovanskih popisih. Ob slednjih je bilo prostorov v hiši bistveno več, v glavnem pa ustrezajo seštevku sob v hišah, ki sta bili v avstrijski dobi ločeno popisani kot Ribji trg 2 in Špitalska/Stritarjeva ulica 3, pri čemer moramo upoštevati tudi morebitne prezidave in spremembe v namembnosti posamičnih

³⁸ Valenčič, *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen*, str. 124.

prostorov. V skladu s to ugotovitvijo sem se odločil, da bom hišo na Špitalski/Stritarjevi ulici 3 prištel k analizi Mestnega trga pri vseh popisih, saj je bila neločljiv del Krisperjevega kompleksa.

1.6 Osnovni demografski podatki

V sklopu magistrskega dela sem v obdobju 1890-1931 analiziral skupno 5942 oseb, stanujočih na Krakovski ulici, Šentjakobskem trgu in Mestnem trgu. Ker je isto osebo lahko zajelo več popisov, je bilo dejansko število različnih analiziranih oseb seveda nižje. Pri analizi nisem upošteval vseh oseb, ki so jih na obravnavanih lokacijah zajeli popisi, saj nekatere od njih niso bile poklicno ali stanovanjsko povezane s krajem, kjer so bile popisane. V analizo tako nisem všteli začasno prisotnih gostov in družinskih članov, ki so bili v času popisa na obisku, sicer pa so imeli bivališče in službo izven Ljubljane.³⁹ Pri tem sem naredil izjemo za vso šolajočo se mladino in študente, ki so se bili primorani šolati zunaj mesta iz objektivnih razlogov, saj Ljubljana vrste izobraževalnih ustanov zlasti pred letom 1919 ni posedovala. Na Mestnem trgu sem iz analize izključil tudi vse izgnance in zaprte oziroma priprte osebe v magistratni ječi. Poleg stalno prisotnih oseb pa sem v raziskavo zajel vse začasno odsotne osebe in del začasno prisotnih oseb, kadar je šlo za podnajemnike in služinčad, saj so nekateri kot take vpisovali posameznike, ki niso bili v podnajemu ali službi za nedoločen čas. Všteli sem celo nekatere stalno odsotne osebe, ki so se zaradi poškodb ali bolezni za dalj čas nahajali v bolnišnici, saj je šlo večinoma za družinske člane. Z izbiro sem skušal ustvariti čim bolj celostno podobo skupine ljudi, ki je bila v času popisa vezana na posamično ulico oziroma trg.

	1890			1900			1910			1921			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
Krakovska ulica	137	195	332	126	172	298	124	149	273	138	140	278	105	126	231
Šentjakobski trg	123	201	324	58	97	155	107	147	254	83	139	222	74	104	178
Mestni trg	353	436	789	334	418	752	281	367	648	295	390	685	224	299	523

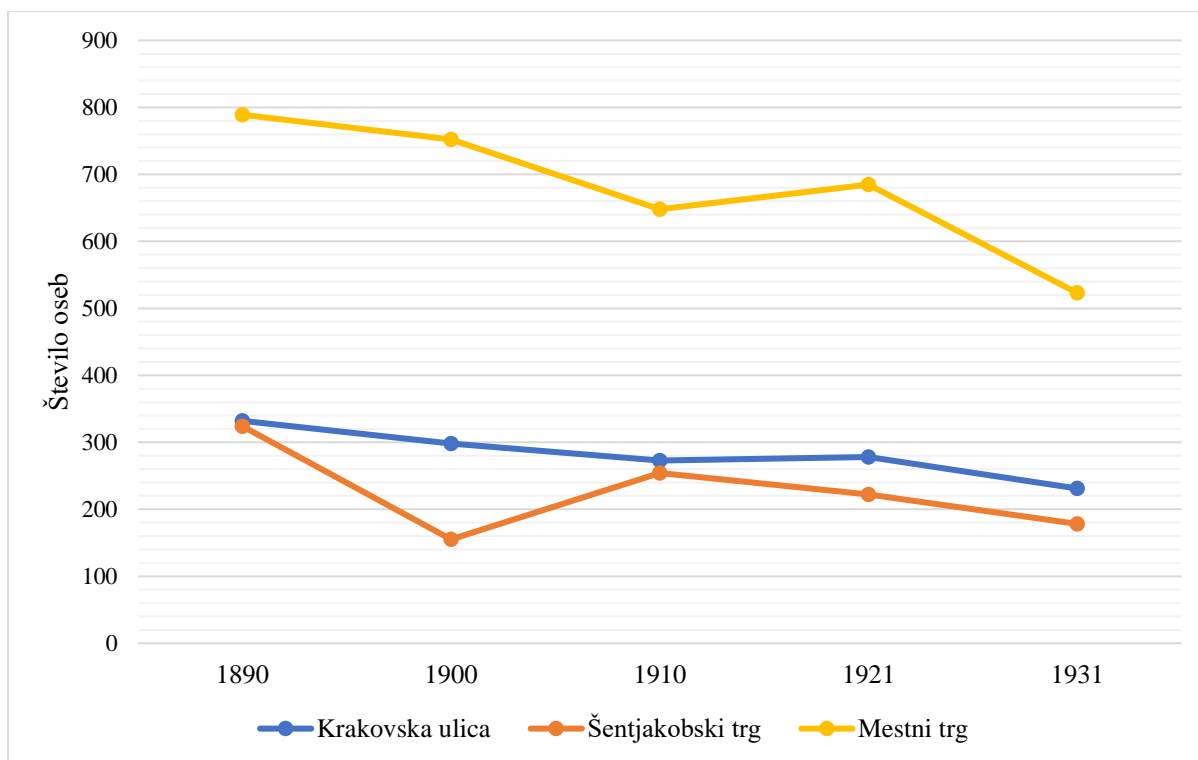
Tabela 4: Število vseh analiziranih oseb na Krakovski ulici, Šentjakobskem trgu in Mestnem trgu, 1890-1931

³⁹ V avstrijski dobi so popisi potekali v prvih dneh januarja po stanju z dne 31. decembra prejšnjega leta. Ker je bil to hkrati tudi čas praznikov in šolskih počitnic, so se mnogi posamezniki odpravili na obisk domov ali k drugim sorodnikom, kjer so bili prav tako zajeti v popis. Med začasno prisotnimi tako najdemo kar nekaj učiteljic, ki so sicer službovale izven Ljubljane, po drugi strani pa se je mnogo dijakov in šolarjev podnajemnikov za praznike vrnilo na podeželje in so bili zato popisani kot začasno odsotni.

Ob pregledu podatkov nas hitro zbode v oči številčno nesorazmerje med stanovalci in stanovalkami. Moški namreč na nobeni od treh obravnavanih lokacij niti ob enem od petih popisov žensk po številu niso prehiteli, v večini primerov pa so bile razlike v deležu zelo opazne. Na Šentjakobskem trgu je delež žensk redno presegal celo 60%, tudi na Mestnem trgu pa se je gibal nad 55%. Razloge za takšna nesorazmerja se v večini primerov da precej enostavno pojasniti. Za zahodno- in srednjeevropske družbe je bil v 18., 19. in 20. stoletju značilen presežek ženskega prebivalstva, kar je veljalo tudi za Kranjsko. Presežek je imel med drugim pomembne posledice pri vključevanju žensk v izobraževanje in poklicno sfero, ki je bilo v slovenskem prostoru precejšnje, saj so ženske na prelomu stoletja predstavljale že dobro četrtino vseh zaposlenih oseb. Slednje je v primeru Ljubljane pomenilo še določen delež ekonomskih migrantk iz drugih delov dežele. Na račun nesorazmerja med spoloma je bilo v obravnavanem obdobju na celotnem Kranjskem v povprečju okoli 5% več žensk kot moških.⁴⁰ Na Šentjakobskem in Mestnem trgu je bil delež žensk še toliko večji, ker so, kot bomo podrobneje videli v poglavju o poklicni strukturi prebivalstva, gospodinjstva v Ljubljani kot hišne posle (domačo služinčad) zaposlovala skoraj izključno ženske. Kot ugotavlja Sabina Ž. Žnidaršič so se ženske za razliko od moških v Ljubljano domala brez izjeme le priseljevale, njihovo izseljevanje pa je bilo zanemarljivo.⁴¹

⁴⁰ Žarko Lazarević, *Spremembe in zamišljanja: Gospodarsko-zgodovinske refleksije* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2015), str. 94 in Sabina Ž. Žnidaršič, *Ora et labora – in molči, ženska!* (Ljubljana: *cf, 2000), str. 47-49. Ljubljana je bila glede na presežek žensk sicer nad kranjskim povprečjem – prav tam, str. 55.

⁴¹ Žnidaršič, *Ora et labora*, str. 58.

Graf 1: Število stanovalcev Krakovske ulice in Šentjakobskega ter Mestnega trga v obdobju 1890-1931

Po številu prebivalstva so vse tri lokacije tekom celotnega obdobja večinoma izkazovale negativen trend, kar lahko povežemo s postopnim izseljevanjem oseb iz starejših mestnih predelov v smeri novega mestnega centra, ki se je oblikoval na levem bregu Ljubljanice okoli današnje Slovenske ceste.⁴² Zanimivo je, da iz podatkov, pridobljenih z analiziranih lokacij, niso razvidne spremembe migracijskega trenda po 1. svetovni vojni, ko so se okrepile interne migracije s slovenskega podeželja proti industrijskim središčem, kot je bila Ljubljana, Slovenija pa je doživela industrijski pospešek.⁴³

Največji padec števila prebivalcev je tekom štiridesetletnega obdobja doživel Mestni trg, ki izgubil približno tretjino vseh stanovalcev. Trend se je na Krakovski ulici in zlasti na Mestnem trgu sicer začasno obrnil po 1. svetovni vojni, najverjetneje kot posledica stanovanjske stiske v mestu, toda že do leta 1931 se je padec nadaljeval s starim tempom.

Posebej velja izpostaviti anomalijo, ki jo je ob popisu leta 1900 predstavljal Šentjakobski trg. Šlo je za posledico že omenjenega rušenja večjega števila stavb na trgu po potresu 1895, ki jih v do prvega popotresnega popisa še niso v celoti nadomestile nove gradnje.

⁴² Fischer, »Oris razvoja prebivalstva v Ljubljani,« str. 138. Naraščanje prebivalstva v Ljubljani je bilo sicer v istem obdobju izrazito nad kranjskim povprečjem – Žnidaršič, *Ora et labora*, str. 45.

⁴³ Lazarević, *Spremembe in zamišljanja*, str. 70.

Tudi primerjava števila oseb, stanujočih na obravnavanih lokacijah, s celotnim prebivalstvom Ljubljane ob posamičnem popisu nam pokaže znake njihovega demografskega nazadovanja napram rasti celotnega mesta. Leta 1890 sem v analizo skupno tako zajel 1445 oseb, kar je ustrezalo 4,74% tedanjega celotnega prebivalstva Ljubljane s predkraji, leta 1900 pa je bilo oseb 1205 oziroma 3,3% prebivalstva. Leta 1910 je bilo stanovalcev le malenkost manj, 1175, kar pa je predstavljalo le še 2,52% prebivalstva. Leta 1921 je število v raziskavo zajetih oseb celo nekoliko naraslo, a predstavljale so le še 2,22% prebivalstva mesta.⁴⁴ Najnižji je bil delež ob zadnjem obravnavanem popisu leta 1931, ko je na vseh treh lokacijah skupno živelo le še 932 oseb oziroma 1,56% prebivalcev Ljubljane.

V nadaljevanju si bomo pogledali še sestavo prebivalstva Krakovske ulice in Šentjakobskega ter Mestnega trga glede na občevalni oziroma materni jezik in veroizpoved.

1.6.1 Prebivalstvo glede na jezik

Da bi se pri popisih prebivalstva v popisnice vneslo vprašanje o narodnosti, je bilo predlagano že za prve popise novega tipa v letih 1857 in 1869, vendar zaradi raznovrstnih pomislekov do tega na koncu ni prišlo. Zaradi vedno ostrejših narodnostnih bojev je bila zavrnjena tudi »milejša« oblika vprašanja o materinem oziroma pogovornem jeziku v družini.⁴⁵ Nesoglasja o tem, kaj sploh je narod oziroma v kakšnem razmerju sta narodna pripadnost in jezik, so bila med avstro-ogrskimi statistiki opazna. Predsedniku avstrijske statistične centralne komisije Adolfu Fickerju se je ugotavljanje narodnosti zdelo kompleksno in v domeni znanosti, ne pa nekaj, kar bi se dalo ugotoviti pri popisu prebivalstva. Odklanjal je raznorazne kriterije, vključno z jezikom, kot možne pokazatelje narodnostne oziroma »plemenske« pripadnosti. Je bil pa Ficker mnenja, da bi se pri popisu prebivalstvo nujno moralo izpraševati tudi po jeziku, kar je med temeljne smernice za ljudska štetja leta 1872 uvrstil mednarodni statistični kongres v Sankt Peterburgu. Pri tem se mu je primernejši kot »materni jezik« zdel izraz »družinski jezik,« torej jezik, ki ga oseba običajno uporablja v družinskem krogu. Debata, ali naj se pri popisu leta 1880 poizveduje po jeziku ali narodnosti, se je nadaljevala tudi v dunajskem državnem zboru, vprašanje pa je bilo na koncu predano Taaffejevi vladi. Ta se je odločila za

⁴⁴ Podatke, pridobljene na podlagi mestnega popisa stanovalcev leta 1921, primerjam s podatki o številu prebivalcev Ljubljane, ki jih je državna statistika objavila na podlagi državnega popisa iz istega leta, saj podatki mestnega popisa niso bili objavljeni. Ker je med obema popisoma minilo 11 mesecev, so možna manjša odstopanja pri deležu.

⁴⁵ Vlado Valenčič, »Etnična struktura ljubljanskega prebivalstva po ljudskem štetju 1880,« *Zgodovinski časopis*, 27/3-4 (1974), str. 287.

»občevalni jezik« kljub stališču statistične centralne komisije, ki je še naprej zagovarjala »družinski jezik« kot politično nevtralno kategorijo, ki ni nujno pokazatelj etničnega porekla, saj družinski jezik ni nujno enak maternemu.⁴⁶ Od leta 1880 so se morali prebivalci avstrijskega dela monarhije ob popisu tako opredeliti za enega od devetih uradno odobrenih občevalnih jezikov, pri čemer pa so bile izbire medsebojno izključujoče, kar močno izkrivi podatke iz dvojezičnih področij, kot je bila tudi Ljubljana. Od trgovskega pomočnika v eni od trgovin na Mestnem trgu lahko pričakujemo, da je tako nemško kot slovensko znal vsaj dovolj za dnevno komunikacijo s strankami, a na popisni poli je lahko po pravilih navedel zgolj en občevalni jezik. Kot je razvidno iz ohranjenega popisnega gradiva, mnogih ljudi to seveda ni ustavilo in so navajali vse jezike, ki so jih uporabljali v vsakodnevni komunikaciji, ali pa celo vse jezike, ki so jih znali. Z izjemo enega se je vse jezike naknadno črtalo, čeprav iz naznanilnic v veliki večini primerov ni jasno, kdo je to storil oziroma kdo je izbral jezik, ki je ostal.

Kot smo videli, je bilo izpolnjevanje naznanilnic v mestih, kot je bila Ljubljana, v domeni hišnih oziroma družinskih poglavarjev. V navezavi s tem najdemo skozi celotno avstrijsko obdobje v času popisov vrsto obtožb, da naj bi družinski poglavarji za svoje hišne posle in drugo podrejeno osebje pogosto vpisovali svoj jezik in s tem pomagali številčno okrepiti svojo stran v slovensko-nemških narodnostnih sporih. Slovensko časopisje je bilo tako že od prvega popisa z jezikovno rubriko polno svaril, naj vsi Slovenci jezik zagotovo navedejo le kot slovenski, nemško ustavoverno časopisje pa je Kranjce, zlasti meščane, pozivalo, naj vpišejo nemščino. Namen slednjega je bilo tudi izkazovanje družbenega pomena in socialnoekonomske moči nemštva, zlasti v predelih monarhije, kjer so bili Nemci sicer manj številčni.⁴⁷ Kljub vztrajanju državne statistike, da naj bi jezikovna rubrika odražala le dnevno rabo jezika, ne pa narodnostne sestave prebivalstva monarhije, jo je večina nacionalistično razgrete javnosti namreč razumela kot pokazatelj prav te, do takšnega sklepa pa je v tem obdobju prišla tudi večina tujih statistikov.⁴⁸ V Ljubljani so med spori okoli popisov

⁴⁶ Valenčič, »Etnična struktura ljubljanskega prebivalstva po ljudskem štetju 1880,« str. 287-291.

⁴⁷ »Prihodnje štetje ljudij in Slovenci,« *Slovenski narod*, 19. avgust 1880, str. 1; Valenčič, »Etnična struktura ljubljanskega prebivalstva po ljudskem štetju 1880,« str. 291-292 in Emil Brix, »Številčna navzočnost Nemštva v južnoslovenskih kronovinah Cislitvanije med leti 1848 do 1918. Problemi narodnostne statistike,« *Zgodovinski časopis*, 41/2 (1987), str. 297 in 301.

⁴⁸ Göderle, »Administration, Science, and the State,« str. 71 ter Rok Stergar in Tamara Scheer, »Ethnic boxes: the unintended consequences of Habsburg bureaucratic classification,« *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 46/4 (2018), str. 581. Kot ugotavljata Rok Stergar in Tamara Scheer, je avstrijska birokracija v 19. stoletju državljanke pravzaprav prisilila, da so se na tak ali drugačen način narodnostno opredelili, svojo vlogo pa so pri tem igrali tudi popisi prebivalstva. Zanimivo je, da kljub predpisanim jezikovnim kategorijam država tudi po pol stoletja ni uspela vseh ljudi odvrniti od tega, da ne bi vpisovali »neuradne« jezike. Celó ob popisu leta 1931 lahko v Ljubljani še najdemo posameznike, ki so kot svoj materni jezik navedli kranjščino.

prebivalstva obtožbe letele predvsem na nemško govoreče meščanstvo, o »nemškutarskih ljudskoštevni lumparijah« pa so v času popisov dnevno poročali vsi slovenski časopisi.⁴⁹ Razporejanje prebivalcev po jezikovnih kategorijah kljub vsemu ni bilo tako nedolžno, kot so zatrjevali nekateri odgovorni statistiki, saj so se z rezultati ljudskih štetij pogojevale tudi nekatere pravice in privilegiji skupnosti na jezikovno mešanih območjih. To je spopade v obdobju popisov prebivalstva še zaostriilo, kar je zlasti prišlo do izraza na področjih, kjer je bil delež neslovenskega prebivalstva večji ali pa se je za nasprotni tabor opredelila večina lokalnih elit (npr. deli Goriške in Koroške, Kočevje, Bela Peč).⁵⁰

Po 1. svetovni vojni narodnostno vprašanje in boji niso bili več ena od ključnih tem družbenega in političnega življenja pri nas. V ospredje je stopilo vprašanje položaja do novega upravnega in političnega centra, kar pa se v diskurzu okoli popisov prebivalstva ni odražalo. Za razliko od popisov iz avstrijske dobe, ki so spraševali po občevalnem jeziku, sta starojugoslovanska popisa v novih razmerah tudi pri nas prvič uvedla rubriko »materni jezik«. Kot smo videli, mestni popis rubrike za jezik sploh ni vseboval, zato lahko stanje po 1. svetovni vojni na nivoju posameznih ulic in hiš preverjamo le na podlagi popisa iz leta 1931. Ta je sicer vseboval tudi ločeno rubriko o narodnosti oseb, a ker se je za vse južne Slovane načeloma vpisovala jugoslovanska narodnost, nam podatki o maternem jeziku podajajo podrobnejše informacije.

V tabelah 5-7 je prikazana jezikovna delitev vsega obravnavanega prebivalstva ob štirih popisih, pri čemer pa moramo biti torej pozorni, da so podatki za obdobje 1890-1910 podatki o *občevalnem* jeziku, upoštevajoč vse morebitne malverzacije pri popisovanju in črtanje ostalih vpisanih jezikov, za leto 1931 pa o *maternem* jeziku. Na račun tega najdemo pri popisu leta 1931 tudi nekoliko širši nabor jezikov, saj so svoj materni jezik v večjem številu navajali priseljenci z Balkana in čeških dežel, ki srbohrvaščine oziroma češčine sicer niso uporabljali kot vsakodnevni občevalni jezik in so pri avstrijskih popisih namesto tega navedli nemščino ali slovenščino.

⁴⁹ »Nemškutarske ljudskoštevne lumparije,« *Slovenski narod*, 14. januar 1911, str. 4. Nasprotno pa so se ljubljanski Nemci nad slovenskimi magistratnimi uradniki, ki naj bi ob reviziji popisnih pol terorizirali občane, pritoževali v graškem časopisju – »Dnevne novosti – ljudsko štetje,« *Slovenski narod*, 13. januar 1911, str. 2.

⁵⁰ Ob tem je potrebno omeniti, da so bile medsebojne obtožbe in spori glede jezika na popisih v Ljubljani precej milejši kot na mnogih drugih jezikovno mešanih območjih, zlasti, ker način izpolnjevanja naznanilnic v večji meri ni omogočal neposrednega pritiska lokalnih političnih oblastev.

<i>Krakovska ulica</i> – jezik	1890			1900			1910			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
slovenski	136	195	331	124	172	296	113	144	257	102	125	227
nemški	-	-	-	1	-	1	8	5	13	1	-	1
srbohrvaški	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1
italijanski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
češki	1	-	1	-	-	-	3	-	3	-	-	-
ruski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

Tabela 5: Krakovska ulica – prebivalstvo po občevalnem (1890-1910) in maternem jeziku (1931)

<i>Šentjakovski trg</i> – jezik	1890			1900			1910			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
slovenski	103	185	288	51	80	131	87	116	203	70	98	168
nemški	17	16	33	4	17	21	18	31	49	1	2	3
srbohrvaški	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
italijanski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2
češki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
brez vpisa	3	-	3	3	-	3	2	-	2	-	-	-

Tabela 6: Šentjakovski trg – prebivalstvo po občevalnem (1890-1910) in maternem jeziku (1931)

<i>Mestni trg – jezik</i>	1890			1900			1910			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
slovenski	233	317	550	260	328	588	233	305	538	183	260	443
nemški	98	114	212	60	87	147	39	58	97	23	26	49
srbohrvaški	5	1	6	9	1	10	3	2	5	14	9	23
italijanski	3	1	4	2	1	3	1	-	1	-	1	1
češki	-	-	-	-	-	-	2	-	2	3	1	4
poljski	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	2
madžarski	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
ruski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
brez vpisa	12	3	15	2	1	3	3	2	5	-	-	-

Tabela 7: Mestni trg – prebivalstvo po občevalnem (1890-1910) in maternem jeziku (1931)

Kot je razvidno iz podatkov o občevalnem oziroma matičnem jeziku, je imela Krakovska ulica tudi v tem oziru precej podeželski značaj. Ulica je bila skozi celotno štiridesetletno obdobje jezikovno namreč skoraj povsem poenotena, rezultati pa spominjajo na kranjsko podeželje. Oseb, ki so navedle jezik, ki ni bil slovenski, je bilo le za vzorec. Izstopa le nekoliko večje število nemških govorcev ob zadnjem predvojnem popisu, ki pa so še vedno predstavljali le nekaj odstotkov. Stanje je bilo precej zanimivo na Šentjakobskem in Mestnem trgu, saj sta se pokazala različna jezikovna trenda med trgoma. Delež oseb, ki so kot svoj občevalni jezik navedle nemščino, je na Šentjakobskem trgu vse do razpada Avstro-Ogrske naraščal. V letih pred potresom so tako predstavljale le okoli 10%, kar je bilo precej pod ljubljanskim

povprečjem, ki je bilo skoraj 17%, a ob zadnjem predvojnem popisu jih je bilo med prebivalci trga že 20%, kar je tedanje mestno povprečje že vidno preseglo. Kljub temu je do leta 1931 je ta skupina skoraj povsem izginila, saj so Nemci ob zadnjem obravnavanem popisu predstavljali le še dober odstotek in pol stanovalcev trga. Nasprotno pa je na Mestnem trgu delež oseb, ki so kot občevalni jezik navedle nemščino, v obdobju 1890-1910 padal. Leta 1890 so predstavljale še več kot četrtino vseh prebivalcev Mestnega trga, a že do naslednjega popisa se je delež zmanjšal za 7% in je bil tako že nižji od ljubljanskega povprečja, do leta 1910 pa je padel celo pod 15%. Trend je skladen s splošnim vzorcem na Kranjskem, kjer je v zadnjih dveh desetletjih monarhije prišlo do družbenopolitične emancipacije Slovencev, kar se je odražalo v porastu navedb slovenščine na popisih prebivalstva.⁵¹ Zanimivo pa je, da se je negativen trend nato nekoliko upočasnili, saj dobrih dvajset let kasneje med prebivalci Mestnega trga še vedno najdemo okoli slabo desetino oseb z nemškim *maternim* jezikom, kar je bilo krepko nad mestnim povprečjem. Če podatke primerjamo se torej zdi, da je Mestni trg tudi dolgo po vojni ohranil precejšen del tistega nemško govorečega prebivalstva, ki ni že v desetletjih pred razpadom Avstro-Ogrske podleglo asimilacijskim pritiskom deželne in mestne slovensko govoreče večine ali pa se po vojni izselilo. Za primerjavo naj omenim, da je Henrik Tuma v svojih spominih pripomnil, da je Mestni trg pri volitvah v mestni svet leta 1869 v vseh treh razredih še skoraj v celoti volil nemško.⁵²

⁵¹ Brix, »Številčna navzočnost Nemštva«, str. 301.

⁵² Henrik Tuma, *Iz mojega življenja: spomini, misli, izpovedi* (Ljubljana, Založba Tuma, 1997), str. 45.

1.6.2 Prebivalstvo glede na veroizpoved

Na področju veroizpovedi večjih zanimivosti ali odstopanj ni bilo. Rimokatoliki so v vseh primerih predstavljali med 96 in 100% prebivalstva, med pripadniki ostalih veroizpovedi pa najdemo predvsem priseljence na Kranjsko. V primeru protestantov in Judov je šlo predvsem za emigrante iz drugih predelov monarhije oziroma nemškega jezikovnega prostora, pravoslavci in uniati pa so bili večinoma priseljenci z balkanskih delov monarhije.

<i>Krakovska ulica</i> – veroizpoved	1890			1900			1910			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
rimokatoliška	137	195	332	126	172	298	124	149	273	104	125	229
protestantska	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
pravoslavna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

Tabela 8: *Krakovska ulica – prebivalstvo po veroizpovedi, 1890-1910 in 1931*

<i>Šentjakobski trg</i> – veroizpoved	1890			1900			1910			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
rimokatoliška	121	201	322	55	97	152	102	145	247	73	104	177
judovska	-	-	-	-	-	-	3	2	5	-	-	-
ateisti	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
brez vpisa	2	-	2	3	-	3	2	-	2	-	-	-

Tabela 9: *Šentjakobski trg – prebivalstvo po veroizpovedi, 1890-1910 in 1931*

<i>Mestni trg –</i> <i>veroizpoved</i>	1890			1900			1910			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
rimokatoliška	338	434	772	321	413	734	271	362	633	209	295	504
protestantska	2	2	4	4	2	6	5	3	8	6	4	10
pravoslavna	2	-	2	4	-	4	1	-	1	9	-	9
judovska	3	-	3	2	2	4	2	1	3	-	-	-
uniatska	-	-	-	1	1	2	-	1	1	-	-	-
brez vpisa	8	-	8	2	-	2	2	-	2	-	-	-

Tabela 10: *Mestni trg – prebivalstvo po veroizpovedi, 1890-1910 in 1931*

2 POKLICNA STRUKTURA

2.1 Metodologija

Uradne sheme za obdelavo in prikaz s popisi zbranih podatkov o poklicu prebivalstva so se od štetja do štetja spreminjale, zato moramo za smiselno primerjavo sprememb v poklicni strukturi preko daljšega časovnega obdobja, ki obsega pet popisov prebivalstva, izbrati enoten model.

V ta namen sem uporabil lastno priredbo modela dunajske centralne statistične komisije iz leta 1910, delno pa tudi različico te sheme, ki jo je v svojem delu uporabili Andrej Studen, zlasti njegove delitev obrtnih skupin.⁵³ Shema, ki je bila podobna avstrijski in je obsegala pet glavnih kategorij, v našem primeru ekvivalent razredov A-D, je uporabljala tudi starojugoslovanska statistika za obdelavo popisov iz let 1921 in 1931. Za razliko od petrazredne sheme, ki so jo do tedaj poznali pri nas, so v nekaterih državah hišne službe in osebe brez poklica tvorile svoje razrede.⁵⁴ Zaradi lažjega in bolj smiselnega prikaza podatkov sem tudi sam obstoječo shemo razširil.

Poklice sem razdelil v sledeče razrede in podrazrede:

- **A kmetijstvo in ribolov**
- **B obrt in industrija**
 - B1 – obrt
 - B2 – industrija
- **C trgovina in promet**
 - C1 – trgovina z blagom
 - C2 – denarne, kreditne in zavarovalne poslovalnice
 - C3 – železniški promet
 - C4 – pošta in drug transport
 - C5 – ostale trgovske in transportne usluge
 - C6 – gostinstvo
 - C7 – samostojno opravljanje domačih opravil in mezdno delo različnih vrst

⁵³ Glej *Berufsstatistik nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. Dezember 1910 in Österreich. Österreichische Statistik, Neue Folge, 3. Band, 1. Heft – Hauptübersicht und Besprechung der Ergebnisse.* (Dunaj: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1916), primarno str. 20-26 in Studen, *Pedernarca, ksel, kelnerca, žnidar*, str. 72-79. Alternativno delitev obrtnih skupin pa nam npr. ponuja Jasna Fischer, *Čas vesolniga socialnega punta se bliža*, str. 58-60.

⁵⁴ Drago Potočnik, »Podatki poklicne statistike pri nas in drugod,« *Tehnika in gospodarstvo*, 5/1-12 (1940), str. 152.

- **D vojska, javne službe, svobodni poklici, rentniki in drugi**
 - D1 – vojaštvo
 - D2 – dvorne, državne, mestne in druge javne službe ter sorodni poklici
 - D3 – poučevanje in izobraževanje
 - D4 – zaposleni v kulturi
 - D5 – druge službe javne koristi in zasebni ter samostojni poklici
 - D6 – živeči od rent in podpor
 - D7 – osebe brez navedenega poklica, brezposelni in zasebniki
- **E vzdrževani stanovalci**
 - E1 – odrasli družinski člani, ki skrbijo za gospodinjstvo, so brez navedenega poklica ali pa jih vzdržujejo drugi družinski člani
 - E2 – šolajoča se mladina in mladoletniki v domačem gospodinjstvu ali brez navedenega poklica
- **F domača služinčad**

V razred A so vštete predvsem osebe, ki so se ukvarjale z obdelovanjem zemlje (poljedelstvo, vrtnarstvo ipd.). Kaj točno spada pod navedene pojme, se je od lokacije do lokacije spreminjalo. Na Krakovski ulici se je poljedelstvo in vrtnarstvo nanašalo na obdelovanje dolgih vrtov za hišami, ki so ena najbolj prepoznavnih značilnosti Krakovske in Kladezne ulice. Na Šentjakobskem in zlasti na Mestnem trgu najdemo vrtnarjev bistveno manj. Zelo verjetno je šlo tudi za drugačen tip vrtnarjev, torej za osebe, ki so poklicno skrbele za okrasno rastlinje, kar podpira tudi prisotnost okrasnega vrta nasproti Gruberjeve palače ob Šentjakobskem trgu. Iz naznanilnic lahko sklepamo, da so imeli za negovanje tega vrta zaposlenega lastnega vrtnarja. Uradna avstrijska statistična delitev je v razred A prištevala tudi gozdarstvo in lov, ki jih v mestnem okolju seveda ne bomo srečali, najdemo pa leta 1890 na Krakovski ulici še nekaj ribičev.

Razred B obsega osebe, zaposlene v obrti (podrazred B1) in industriji (podrazred B2). Osebe v podrazredu B1 sem v tabelarnem prikazu razdelil po posameznih panogah in glede na izurjenost v obrti – mojstri, pomočniki, vajenci in osebe, ki statusa v obrti niso navedle. V podrazredu B2 sem osebe razdelil po podjetjih, kjer so bile zaposlene, in sicer na nekvalificirane delavce ter kvalificirane oziroma polkvalificirane delavce.⁵⁵

⁵⁵ Kot polkvalificirane delavce sem štel vajence, pomočnike in pripravnike za kvalificirane poklice.

Delitev med podrazredoma obrti in industrije iz naznanilnic ni vedno jasno razvidna. Po obrtnem redu iz leta 1859 je bila meja med obrtnim in industrijskim podjetjem postavljena pri dvajsetih zaposlenih, a ker sta se lahko obe vrsti podjetij ukvarjali z enako dejavnostjo, toda v različnem obsegu, lahko delitev pogosto z gotovostjo opravimo le, ko so prebivalci na naznanilnici navedli tudi svojega delodajalca, česar pa jim pri večini popisov ni bilo potrebno izrecno storiti. Težave nam v takem primeru lahko povzročajo zlasti kvalificirani delavci, npr. ključavničarji in mizarji, ki so bili lahko samostojni obrtniki, zaposleni v obrtni delavnici ali pa so delali v enem od ljubljanskih industrijskih podjetij. Pri razporejanju oseb v podrazrede sem se tako držal prakse, da sem izučene obrtne delavce štel k obrti, če ni bilo razvidno, da so bili zaposleni v industrijskem obratu, oziroma če niso tega navedli sami. Nasprotno pa sem osebe, ki so navedle zgolj, da so »delavci«, štel v podrazred B2 kot industrijske delavce z neznanim delodajalcem. V podrazred B2 sem štel tudi fizične delavce, zaposlene pri državnih železnicah (strojevodje, kurjači, kotlarji ipd.). V sklopu razreda B lahko zaznamo še en pojav – družinske člane obrtnika, ki so pri obrti »pomagali« (narekovaje pogosto najdemo tudi na samih naznanilnicah), čeprav v njej niso bili formalno izučeni ali uradno zaposleni.⁵⁶ Na Šentjakobskem trgu nam leta 1890 naznanilnica v nekem primeru celo razkrije, kaj točno je takšna pomoč lahko obsegala – žena čevljarskega pomočnika je svojemu možu pomagala pri šivanju na stroj.

Razred C je raznolik in obsega storitve, kot so trgovina, bančništvo, železniške službe, poštni in drug transport, gostinstvo ter mezдно delo. V podrazredu C1 (trgovina z blagom) sem ločeno obravnaval trgovce, trgovske pomočnike (»komije«), vajence oziroma učence (»lerfante«) in trgovske hlapce ter druge delavce v trgovini. Kot trgovce sem štel vse osebe, ki so bile nosilke svoje dejavnosti oziroma so jo izvajale samostojno, torej pri poslu niso pomagale neki drugi osebi. V to skupino zato hkrati sodijo tako veletrgovci kot tudi kramarji, branjevke in samostojne prodajalke določenega blaga.

V podrazred C3 (železniški promet) sem vštel tiste uslužbence državnih železnic, ki niso opravljali katere od nalog, ki bi jih uvrstile med fizične delavce v podrazredu industrije (B2). Podrazred C4 (pošta in preostali transport) obsega vse poštno uslužbence in ostale osebe, dejavne pri transportu po zemlji in vodi, kot je celotno podkategorijo poimenovala avstrijska državna statistika. V primeru izbranih ljubljanskih ulic smo ostali predvsem pri kopenskem

⁵⁶ Na območju slovenskih dežel so konec 19. stoletja tovrstni dodatni, v obrti neformalno aktivni prebivalci predstavljali skoraj tretjino vsega v obrti in industriji aktivnega prebivalstva – Jasna Fischer, »Prebivalstvo v obrti in industriji na Slovenskem od sredine 19. stoletja do prve svetovne vojne,« *Prispevki za novejšo zgodovino* 28/1-2 (1988), str. 27.

transportu, ki so ga predstavljali fijakarji, kočijaži in izvoščki, v poznejših letih pa tudi šoferji. Izjemoma v sklopu te podkategorije najdemo leta 1931 na Krakovski ulici celo mornarja.

V podrazred C5 so sodile osebe, ki so opravljale razna druga s trgovino ali transportom povezana opravila. Tako tu najdemo raznovrstne osebe, zaposlene v pisarnah trgovin ali industrijskih podjetij (poslovodje, knjigovodje, računovodje, kontoristke ipd.), trgovske potnike in komisionarje oziroma postreščke, ki so proti plačilu opravljali raznovrstna dela širom mesta, npr. prenašali stvari ali za stranke šli po opravkih.⁵⁷

V podrazredu C6 (gostinstvo) sem poleg gostilničarjev, kavarnarjev in natarjev všteli tudi tiste kuharice, deklet/slужkinje in hlapce, pri katerih je bilo iz naznanilnice jasno razvidno, da je šlo za posle, zaposlene v gostinskem obratu, ne pa v delodajalčevem domačem gospodinjstvu. Gostinstvo je tudi podrazred, v katerem najpogosteje najdemo več družinskih članov, ki so opravljali isto dejavnost. Moř in žena sta tako pogosto navedena kot gostilničar in gostilničarka, hčerkice ali druge sorodnice pa so lahko igrale vlogo gostinske pomoči.

Razred C se zaključuje s podrazredom C7, ki obsega poklicno aktivne osebe, ki niso bile v rednih delovnih razmerjih, zlasti mezdne delavce (dninarje in dninarke) in ženske, ki so samostojno opravljale domača opravila po hišah in stanovanjih proti plačilu. Šlo je predvsem za postrežnice oziroma tako imenovane »pedenarce« (iz nem. *Bedienerin*), ki so praviloma sodile med osebe z zelo slabim socialnim položajem, saj je bilo njihovo delo negotovo, neredno in slabo plačano. Postrežnice so bile kljub temu zelo dolgoživa poklicna skupina, saj so ženske, ki so po domovih za plačilo opravljale domača opravila (»pedenale«) v Ljubljani obstajale še tudi po 2. svetovni vojni. Za večino postrežnic je bilo opravljanje domačih opravil po hišah edini vir zasluřka, občasno pa najdemo tudi ženske, ki so se s takšnimi opravili ukvarjale postransko, za skromen dodaten prihodek. Poleg postrežnic sem po lastni presoji med ženske, ki so samostojno opravljale domača opravila, šteli tudi služkinje in kuharice, ki niso živele pri delodajalcu in torej niso spadale v razred domače služinčadi (F).

Razred D obsega sedem podrazredov. V prvem podrazredu (vojařtvo) najdemo zlasti aktivne častnike, pa tudi nekaj navadnih vojakov⁵⁸ in drugega vojaškega osebja, npr. vojaške zdravnike. Dotični podrazred je zelo svojevrsten, saj se po avstrijski zakonodaji aktivnega vojařtva ni smelo popisovati v sklopu splošnega civilnega popisa, temveč je vojska izvedla

⁵⁷ Jakob Alešovec, *Ljubljanske slike: podoba ljubljanskega sveta pod drobnogledom* (Ljubljana: Katoliška bukvarna, 1911), str. 156-157.

⁵⁸ Na Mestnem trgu med navadnimi vojaki izstopajo enoletni prostovoljci. V stari Avstriji so imeli absolventi srednjih šol namreč na voljo posebno olajšavo pri služenju vojske, po kateri so se lahko odločili za zgolj enoletno služenje vojaškega roka namesto običajnih treh let, po odsluženem roku pa so na podlagi opravljenega izpita lahko postali tudi rezervni častniki.

lasten popis, število aktivnega vojaštva pa je bilo za kraje z vojaškimi posadkami v objavah rezultatov popisa nato tudi ločeno navedeno. V podrazred D1 sem v pričujočem delu v obdobju 1890-1910 tako vštel zgolj tiste osebe, ki so se kljub navodilom »izmuznile« na običajne civilne naznanilnice. V večini primerov so pri takih osebah navedeni le ime, priimek in njihov čin oziroma status v vojski, pri prvotni obdelavi popisnega materiala pa so bile pogosto tudi črtane z naznanilnice. Ohranjen popisni material in posledično tudi dotična analiza nam torej ne ponujata celostne podobe prebivalstva določene ulice ali trga, ki je bilo v tem obdobju del oboroženih sil.

Podrazred D2 zajema večji del oseb, ki jih zaposlovala država, dežela ali mesto. Prevladujejo zlasti uradniške in pisarniške službe, najdemo pa tudi nekaj oseb z visokimi funkcijami (župana, poslance, vladne svetnike ipd.), uslužbenca represivnega aparata (stražnike, paznike, odgonskega sprevodnika, mestnega ječarja) in sodstva ter drugih. V ta podrazred sem vključil tudi tiste posameznike, zaposlene v državnih podjetjih npr. Tobačni tovarni, ki zaradi narave svojega poklica niso sodili v katerega od drugih podrazredov (B2, C3 ali C4) in delavce ter obrtnike v mestni službi. V podrazred D2 sem prav tako štel vse osebe, ki so se na naznanilnici izrekle zgolj za uradnike oziroma uradnice, četudi pri njih ne moremo z gotovostjo zatrditi, da so res vse delale v javni službi.

Podrazred zaposlenih v kulturi (D4) ni eden od prvotnih podrazredov po avstrijski statistiki, ki je tovrstne osebe uvrščala v širšo podskupino svobodnih poklicev, temveč sem ga po vzoru podrazreda D3 (poučevanje in izobraževanje) uvedel po lastni presoji. V podrazred sem štel raznovrstne umetnike in osebe, zaposlene v kulturnih ustanovah.

Podrazred D5 obsega vrsto oseb, ki niso bile v državnih ali mestnih službah, a so opravljale poklice javne koristi (npr. zdravniki, lekarnarji, odvetniki, novinarji itd.), zasebne uradnike in nekatere druge zasebne oziroma samostojne poklice. Med slednimi velja omeniti dijaške gospodinje in hišnike ter hišnice. Dijaške gospodinje so bile poseben ljubljanski pojav, ki je bil posledica dosti manj razvejane šolske mreže, kot jo poznamo danes. Fantje, kasneje pa tudi dekleta s podeželja in manjših krajev, ki so nadaljevali s šolanjem, so zato prihajali v mesto, kjer so si morali poiskati nastanitev. Nekateri so jo našli pri sorodnikih ali navadnih najemodajalcih, drugi pa pri eni od dijaških gospodinj. Šlo je za ženske, ki so proti plačilu dijakom in šolarjem nudile posteljo in včasih drugo oskrbo, a običajno v precej slabih razmerah. Viri tako pripovedujejo, kako so se bili šolarji primorani v večjem številu gnesti v majhnih prostorih, deliti postelje, ki so bile zložene v več nadstropjih, in prenašati nasilje ter ustrahovanje starejših rejencev, medtem ko so jih dijaške gospodinje pogosto precej

zanemarjale.⁵⁹ Tako lahko tudi na Mestnem trgu leta 1910 najdemo primer, ko v stanovanju, ki je imelo le dve sobi in je bilo brez kopalnice, poleg dijaške gospodinje najdemo sedem dijakov, kar pa še zdaleč ni bil eden od hujših ljubljanskih primerov.

Drugi poklic iz podrazreda D5, ki se na Mestnem trgu pogosto pojavlja, so bili hišniki in hišnice. Zadolžitve hišnika so se razlikovale od današnjega pomena besede (oseba, ki se ukvarja z manjšimi vzdrževalnimi deli na objektu), povezane pa so bile predvsem s tedanjo lastniško strukturo hiš. Kot lahko ugotovimo iz številnih ljubljanskih zapisnikov hiš iz 19. stoletja, so imele hiše v mestu običajno enega samega lastnika, ki je lahko posedoval tudi več drugih nepremičnin v mestu ali zunaj njega. Zlasti v predelih, kot je Mestni trg, so hiše velike in imajo vrsto stanovanj, ki so jih tedanji hišni posestniki oddajali. Ker premožni posestniki v takšnih mestnih hišah sami pogosto sploh niso živeli ali pa so vzdrževali stanovanje, kjer so bivali le del leta, so za nadzorovanje objekta in najemnikov, pobiranje najemnin ipd. zaposlovali hišnike in hišnice.⁶⁰ Nazoren primer takšne odsotne hišne posestnice je v naši raziskavi baronica Terezija Lazarini, posestnica hiše na Šentjakobskem trgu 8, ki je v hiši zase vzdrževala stanovanje, ni pa redno bivala v Ljubljani.

V podrazredu D6 najdemo osebe, ki so živele od rent in različnih podpor. Podrazred zato hkrati vsebuje tako nekatere od najpremožnejših prebivalcev (lastnike tovarn in hišne ter zemljiške posestnike) kot tudi tiste na socialnem dnu (prejemnike miloščine in užitarje). V podrazredu prav tako najdemo prejemnike in prejemnice pokojnin in vdove, ki so pokojnino prejemale po pokojnem možu.

Razred D se zaključuje s podrazredom D7, kamor so uvrščene osebe, ki na naznanilnici niso navedle poklica ali pa so bile brezposelne ter zasebniki in zasebnice (*Private*). Slednji vpisi, med katerimi močno prevladujejo ženske, so tako za sodobnega raziskovalca kot tudi za tedanjega obdelovalca popisnega materiala problematični, saj običajno iz pole ni mogoče razbrati, ali se je dotična oseba za preživetje s čim ukvarjala ali pa je morda živela od prihrankov oziroma takšnega ali drugačnega premoženja.⁶¹ Zasebnikom je bila tako že ob prvotni obdelavi gradiva namenjena lastna kategorija. Pri nekaterih osebah, ki so se izrekle za zasebnike ali zasebnice, k sreči vseeno lahko ugotovimo, kaj so počele, bodisi iz pripisov v kategoriji poklica ali statusa poklica bodisi iz prve strani popisne pole, kjer so ob določenih popisih družinski poglavarji in poglavarke zase poklic navedle podrobneje kot na seznamu stanovalcev. V redkih primerih lahko poklic, ki se skriva za oznako »zasebnica,« razberemo

⁵⁹ Alešovec, *Ljubljanske slike*, str. 60-61 in Studen, *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar*, str. 83-84.

⁶⁰ Alešovec, *Ljubljanske slike*, str. 3.

⁶¹ Tako tudi Studen, *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar*, str. 78.

tudi iz sestave gospodinjstva. Leta 1900 tako na Mestnem trgu 10 najdemo starejšo samsko žensko, ki se je na poli izrekla za zasebnico. Ker je v stanovanju poleg nje bivalo le še šest šolarjev in dijakov podnajemnikov, lahko ugotovimo, da je očitno šlo za dijaško gospodinjjo. Če se je le dalo ugotoviti, kaj so zasebniki in zasebnice v resnici počeli, sem jih všteli v enega od drugih podrazredov in ne v podrazred D7.

Za konec sem dve pomembni skupini prebivalstva štel kot samostojni kategoriji, čeprav po avstrijski in starojugoslovanski statistični delitvi to nista bili – vzdrževane stanovalce (E) in domačo služinčad (F). Med vzdrževano prebivalstvo, ki pravzaprav ne predstavlja pravega poklicnega razreda, so spadali družinski člani, drugi sorodniki in rejenci, ki so bili brez vpisanega poklica oziroma niso opravljali dela, ki bi gospodinjstvu prinašalo dohodek, prav tako pa niso živeli od rent ali denarnih podpor. Razred sem razdelil na dva podrazreda, odvisno od tega, ali je šlo za polnoletne ali mladoletne osebe.

V podrazred E1 sem štel tiste odrasle družinske člane, ki so doma skrbeli za gospodinjstvo in družino ali pa so bili brez vpisanega poklica oziroma so jih izrecno vzdrževali drugi družinski člani, večinoma zaradi invalidnosti ali obnemoglosti. V podrazredu močno prevladujejo ženske, kot je razvidno iz rezultatov, pa je bilo to, ali so imele kot poklic vpisano skrb za gospodinjstvo ali pa je rubrika ostala prazna, povsem odvisno od posameznega popisa in ulice oziroma trga. V skladu s tem lahko sklepamo, da so tudi ženske, ki niso imele vpisanega poklica, povečini skrbele za domače gospodinjstvo. Ob tem je potrebno izpostaviti, da so se zadolžitve, ki so spadale pod »skrb za domače gospodinjstvo,« nedvomno drastično razlikovale glede na analizirano ulico oziroma trg, v primeru Šentjakobskega in Mestnega trga pa tudi med različnimi sloji stanovalcev, ki so na tam prebivali. Če je gospodinja v Krakovem morala sama skrbeti za hišo, kuhinjo in otroke, obenem pa verjetno še delati na vrtu, so imele gospe v meščanskih stanovanjih na voljo kuharico in ostalo služinčad, ki je skrbela za domača opravila, nemalokdaj pa tudi za otroke.

V podrazred E2 sem štel mladoletne družinske člane in sorodnike, ki so se izobraževali, bili brez izpolnjene rubrike za poklic ali pa so pomagali v domačem gospodinjstvu.⁶² Kot mladoletne sem pri popisih 1890-1910 štel osebe, mlajše od 24 let, v skladu z §21. Občega državljanskega zakonika,⁶³ pri popisih 1921 in 1931 pa osebe, mlajše od 21 let, v skladu z Zakonom o polnoletnosti z dne 31. julija 1919.⁶⁴ Izjemoma sem v podrazred E2 štel tudi tiste

⁶² V primeru, da so mladoletne osebe že bile zaposlene ali pa so npr. opravljale vajeništvo, sem jih skupaj z ostalimi štel v enega od preostalih poklicnih razredov.

⁶³ Po izdaji *Občni državljanski zakonik z dne 1. junija 1811 šte. 946 zb. p. z. v besedilu treh delnih novel* (Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1928), str. 9.

⁶⁴ Zakon o polnoletnosti, *Službene novine Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*, št. 89/1919.

osebe, ki so sicer že presegle mejo polnoletnosti, a so se še vedno šolale (predvsem študente in študentke).

Razred F obsega domačo služinčad, t. j. posle, ki so bili zaposleni v domačem gospodinjstvu, ne pa v trgovini, poljedelstvu ali drugih gospodarskih dejavnostih. Tudi v tem razredu so številčno močno prevladovale ženske, medtem ko je bilo hlapcev in slug le za vzorec.⁶⁵ Med žensko služinčadjo najdemo pestro nabirko poklicev, med katerimi je obstajala hierarhija glede na zadolžitve in prejeto plačilo. Po njej so bila najvišje hišne, sledile so dovilje in varuške oziroma pestunje, nižje so bile kuharice, na dnu pa dekleta.⁶⁶ V analiziranih ljubljanskih hišah prevladujejo dekleta, služkinje in kuharice, varuške in hišni pa je že bistveno manj. Kljub različnim nazivom večjih razlik med nalogami raznovrstnih ženskih poslov v meščanskem stanovanju ni bilo, saj so vse večinoma opravljale podobne zadolžitve, za katere bi premožnejši višji sloji nekoč zaposlovali različne služabnike – »združevanje« zadolžitve v prostorsko in finančno omejenih meščanskih gospodinjstvih dobro ponazarjajo t. i. deklice za vse (*Mädchen für alles*). Večina ljubljanskih družin, ki si je lahko privoščila stalno gospodinjsko pomoč, je vzdrževala enega hišnega posla, redkeje pa hkrati tako služkinjo ali deklo kot tudi kuharico. Izjemoma med najpremožnejšimi trgovci najdemo primere, ko je družina poleg več v trgovski dejavnosti zaposlenih poslov zaposlovala tudi po tri hišne posle.

Poleg poklicnih razredov A-F sem pri vsaki lokaciji dodal še posebno skupino za osebe, ki jih zaradi nejasnosti vpisa, pomanjkljivih informacij, poškodovane naznanilnice ipd. nisem uspel z gotovostjo uvrstiti v enega od poklicnih razredov.

Seveda je stroga delitev poklicev na kategorije, kot jo je izvajala uradna statistika in kakršne se v pričujočem delu poslužujem tudi sam, pogosto dokaj arbitrarna in stanja »na terenu« ne odraža v celoti. Za prodajalko in prodajalca zelenjave s Krakovske ulice lahko npr. brez težav sklepamo, da sta svoje pridelke na vrtu ob hiši, kjer sta prebivala, tudi gojila. Taka oseba je bila torej hkrati trgovec in spada v poklicni razred C, obenem pa tudi kmetovalec, torej bi jo bilo prav tako smiselno uvrstiti v poklicni razred A.

⁶⁵ Naspluh je bilo na Kranjskem med hišno služinčadjo okoli 94% žensk – Žnidaršič, *Ora et labora*, str. 119.

⁶⁶ Alešovec, *Ljubljanske slike*, str. 239.

2.2 Krakovska ulica

2.2.1 Kmetijstvo in ribolov (A)

1890: 5 vrtnaric,⁶⁷ 1 vrtnar, 1 pomočnica vrtnarja, 2 posestnici vrtnarije, 2 poljedelki, 1 poljedelec,⁶⁸ 2 kmečki dekli, 1 kmečki hlapec, 4 ribiči⁶⁹

1900: 3 vrtnarice,⁷⁰ 1 poljedelec,⁷¹ 1 posestnik vrta,⁷² 1 kmetijska posestnica,⁷³ 1 posestnica vrtnarije, 1 pomočnica v vrtnariji, 1 kmečki hlapec

1910: 4 vrtnarice,⁷⁴ 1 vrtnar, 2 poljedelca, 1 poljedelka posestnica, 1 kmetijski delavec pri pridelavi zelja, 1 pridelovalec in trgovec s kislim zeljem, 2 poljedelska dninarja, 1 kmečki hlapec, 1 žena pomaga možu kmetovalcu

1921: 1 vrtnar

1931: 2 poljedelca

2.2.2 Obrt in industrija (B)

BI – obrt

M – mojstri, P – pomočniki, V – vajenci, N – status v obrti ni podan

1. kovinske obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
graverji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
kleparji	M	-	-	-	-	-	-	1 ⁷⁵	-	2	-
	P	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
ključavničarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	1	-	3	-	1	-	-	-
	V	1	-	-	-	1	-	2	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-

⁶⁷ Ena dela tudi kot postrežnica

⁶⁸ Hkrati hišni posestnik

⁶⁹ En prejema tudi mestno miloščino

⁷⁰ Ena hkrati hišna posestnica, ena ima vrt v najemu

⁷¹ Hkrati posestnik

⁷² Hkrati hišni posestnik

⁷³ Postransko še samostojna kramarica

⁷⁴ Tri imajo vrt v najemu

⁷⁵ Hkrati koncesionirani vodovodni inštalater

1. kovinske obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
kotlarji	M	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
puškarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
urarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
	V	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zlatarji in srebrarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
SKUPAJ		6	-	3	-	6	-	9	-	6	-

Tabela 11: Krakovska ulica – kovinske obrti, 1890-1931

2. usnjarske in kožarske obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
čevljarji	M	-	-	-	-	2	-	1 ⁷⁶	-	-	-
	P	3	-	5	-	6	-	1	-	2	-
	V	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	3	1 ⁷⁷	2	-	-	-	2	-	3	-
knjigovezi	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
krznarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
usnjarji in strojarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		9	1	9	-	8	-	4	-	7	-

Tabela 12: Krakovska ulica – usnjarske in kožarske obrti, 1890-1931

⁷⁶ Čaka, da mu stanovanjski urad nakaže samostojno delavnico.

⁷⁷ Delavka v čevljarstvu

3. lesne obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
mizarji	M	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
	P	5	-	1	-	1	-	1	-	3	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	1	-	1	-	2	-	3	-
sodarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
stolarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
strugarji	M	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tesarji	M	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		5	-	5	-	2	-	4	-	8	-

Tabela 13: Krakovska ulica – lesne obrti, 1890-1931

4. obrti za obdelavo kamna, kamnin in zemeljskih surovin		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
dimnikarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pečarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
	V	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
zidarji	M	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	P	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	4	-	3	-
SKUPAJ		1	-	3	-	3	-	5	-	7	-

Tabela 14: Krakovska ulica – obrti za obdelavo kamna, kamnin iz zemeljskih surovin, 1890-1931

5. obrti za obdelavo kosti, žime ipd.		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
tapetniki	M	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		-	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 15: Krakovska ulica – obrti za obdelavo kosti, žime ipd., 1890-1931

6. tekstilne in oblačilne obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
barvarji	M	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
krojači	M	-	-	3	-	-	1	-	-	-	-
	P	2	-	3	-	2	-	3	-	1	-
	V	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-
	N	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
modistke	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2
šivilje	M	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-
	P	-	-	-	1	-	2	-	1	-	-
	V	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-
	N	-	7	-	3 ⁷⁸	-	8 ⁷⁹	-	7 ⁸⁰	-	7
vezilje	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
SKUPAJ		5	10	7	6	3	15	3	9	1	11

Tabela 16: Krakovska ulica – tekstilne in oblačilne obrti, 1890-1931

⁷⁸ Hkrati hišna posestnica

⁷⁹ Ena izrecno dela po hišah, štiri šivajo damske obleke, ena pa doma šiva perilo

⁸⁰ Ena se ukvarja s krpanjem starega perila

7. umetnostne obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
soboslikarji in pleskarji	M	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	P	3	-	1 ⁸¹	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
dekoracijski slikarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		3	-	2	-	1	-	1	-	1	-

Tabela 17: Krakovska ulica – umetnostne obrti, 1890-1931

8. živilske obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
mesarji	M	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	1 ⁸²	-	-	-	-	-	-
peki	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
slaščičarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		-	4	1	1	1	-	2	-	-	-

Tabela 18: Krakovska ulica – živilske obrti, 1890-1931

⁸¹ Delovodja pri pleskarski obrti Zottman

⁸² Lastnica kuncereje in prodajalka divjačine

9. druge obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
brivci in frizerji	M	-	-	-	-	1	-	1 ⁸³	-	1	-
	P	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1
drvarji in žagarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-
inštalaterji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
likarice	M	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
mehaniki	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
SKUPAJ		-	-	1	-	2	1	4	3	3	3

Tabela 19: Krakovska ulica – druge obrti, 1890-1931

B2 – industrija

INDUSTRIJA		1890		1900		1910		1921		1931	
obrat	vrsta delavca	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Neznano delovno mesto	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	1 ⁸⁴	-
	nekvalificirani	7	12 ⁸⁵	2	1	1	-	3	5	5	5
Državna železnica	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	3 ⁸⁶	-	2 ⁸⁷	-	3 ⁸⁸	-	-	-
	nekvalificirani	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Kartonažna tovarna Bonač	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-

⁸³ Hkrati hišni posestnik

⁸⁴ Strojnik v neimenovani tovarni papirja

⁸⁵ Ena postransko prodaja zelenjavo

⁸⁶ Premikač, strojevodja in pripenjač

⁸⁷ Strojevodja in pripenjač

⁸⁸ Trije ključavničarji

INDUSTRIJA		1890		1900		1910		1921		1931	
obrat	vrsta delavca	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Kranjska stavbna družba	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Livarna in strojna tovarna Tönnies	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	1 ⁸⁹	-	-	-	1 ⁹⁰	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Livarna in zvonarna Samassa	kvalificirani in polkvalificirani	2 ⁹¹	-	1 ⁹²	-	1 ⁹³	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ljubljanske tiskarne	kvalificirani in polkvalificirani	1 ⁹⁴	-	4 ⁹⁵	-	-	-	4 ⁹⁶	-	2 ⁹⁷	-
	nekvalificirani	-	1	-	-	-	-	-	2	1	-
Predilnica	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	1	6	-	-	-	1	-	-	2	-
Stavbno podjetje Accetto	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	1 ⁹⁸	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stavbno in opekarsko podjetje Ogrin	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	1 ⁹⁹	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stavbno podjetje Tönnies	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	1 ¹⁰⁰	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tobačna tovarna	kvalificirani in polkvalificirani	1 ¹⁰¹	-	-	-	1 ¹⁰²	-	1 ¹⁰³	-	-	-
	nekvalificirani	3	28	4	31	-	13	-	7	-	1
Tovarna kavnih surogatov	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-

⁸⁹ Ključavničarski pomočnik

⁹⁰ Strojnik

⁹¹ Ključavničar in pomočnik v zvonarni

⁹² Kovinski vrtljar/sukač

⁹³ Ključavničarski pomočnik

⁹⁴ Strojvodja

⁹⁵ Tiskarski strojevodja (v Katoliški tiskarni in pri R. Milič), tiskar v Katoliški tiskarni in črkostavec

⁹⁶ Tiskarja (faktorja), tiskarski vajenec in črkostavec

⁹⁷ Tipograf in črkostavec

⁹⁸ Zidarski pomočnik

⁹⁹ Stavbeni delovodja (da je zaposlen pri Ogrinu, lahko sklepamo na podlagi popisa 1910)

¹⁰⁰ Zidarski pomočnik

¹⁰¹ Delovodja

¹⁰² Ključavničar

¹⁰³ Strokovni mojster

INDUSTRIJA		1890		1900		1910		1921		1931	
obrat	vrsta delavca	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Tovarna pohištva Binder	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Tovarna pohištva Mathian	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	2 ¹⁰⁴	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tovarna papirnatih izdelkov Josip Petrič	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Tovarna Šumi	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Tovarna usnja Pollak	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Žičarna (Drahtfabrik)	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		19	49	20	34	7	15	15	15	11	6

Tabela 20: Krakovska ulica – industrija, 1890-1931

vrsta delavca	1890			1900			1910			1921			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
kvalificirani in polkvalificirani	4	-	4	13	-	13	4	-	4	10	-	10	3	-	3
nekvalificirani	15	49	64	7	34	41	3	15	18	5	15	20	8	6	14

Tabela 21: Krakovska ulica – nekvalificirani, polkvalificirani in kvalificirani industrijski delavci, 1890-1931

¹⁰⁴ Strugarski pomočnik in tapetniški vajenec

2.2.3 Trgovina in promet (C)

C1 – trgovina z blagom

leto	trgovci		pomočniki		vajenci in učenci		hlapci in drugi delavci		SKUPAJ		
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	Σ
1890	2	7	1	-	-	-	1	-	4	7	11
1900	-	3	-	-	-	1	-	-	-	4	4
1910	2	7	2	2	-	1	4	-	8	10	18
1921	3	3	1	2	1	-	-	-	5	5	10
1931	2	3	2	3	-	-	-	-	4	6	10

Tabela 22: Krakovska ulica – trgovci in njihovo osebje, 1890-1931

1890: 2 kramarici, 1 starinar,¹⁰⁵ 1 starinarka,¹⁰⁶ 3 branjevke, 1 branjevec, 1 prodajalka loto listkov (*Lotto-Kollektantin*), 1 trgovski pomočnik, 1 moški »v službi pri gosp. Ebenspangerju«¹⁰⁷

1900: 2 branjevki, 1 prodajalka zelišč, 1 vajenka v prodajalni

1910: 2 trgovki z zeljem, 1 pomočnica trgovke z zeljem, 2 prodajalki zelenjave, 1 prodajalka rib na trgu, 1 prodajalka vina, 1 branjevec, 1 branjevka, 1 prodajalec premoga, 2 trgovska pomočnika,¹⁰⁸ 1 prodajalka v trgovini z mešanim blagom, 1 praktikantka v trgovini z manufakturnim blagom, 2 delavca v trgovini pohištva J. Mathian, 1 delavec v trgovini s papirjem A. Zeschko, 1 delavec v vinski trgovini in skladišču budjeviškega piva

1921: 2 trgovca, 1 branjevec, 2 branjevka, 1 starinarka, 2 prodajalka, 1 trgovski pomočnik, 1 trgovski vajenec

1931: 1 trgovec z železom,¹⁰⁹ 1 trgovka s sadjem, 1 trgovka z mešanim blagom, 1 prodajalec posode na trgu, 1 branjevka, 2 trgovska pomočnika, 2 trgovski pomočnici, 1 prodajalka

¹⁰⁵ Hkrati je vpisal, da je tudi čevljar (oboje kot glavni poklic)

¹⁰⁶ Tudi vdova po magistratnem slugi

¹⁰⁷ Leta 1890 pod tem priimkom v Ljubljani najdemo zgolj Alberta Ebenspangerja, trgovca na Dunajski cesti. Ker je pri osebi na naznanilnici zapisano le, da je pri Ebenspangerju »v službi«, sem ga vštel med delavce.

¹⁰⁸ V knjigarni in špeceriji

¹⁰⁹ Hkrati hišni posestnik

C2 – denarne, kreditne in zavarovalne poslovalnice

1890: 1 uradni sluga Mestne hranilnice

1900: 1 zavarovalniški agent zavarovalnice Allianz, 1 uradni sluga Mestne hranilnice¹¹⁰

1910: *ni oseb*

1921: 1 bančni uradnik

1931: 1 bančni uradnik, 1 zavarovalniški uradnik, 1 posojilniški uradnik¹¹¹

C3 – železniški promet

1890: 1 uslužbenec Južne železnice

1900: 2 uslužbenca državne železnice, 1 portir pri Južni železnici

1910: 1 sprevodnik pri Južni železnici

1921: 1 železniški uradnik, 1 uslužbenec Južne železnice

1931: 1 železniški uradnik

C4 – pošta in drug transport

1890: 1 prevoznik,¹¹² 1 izvošček, 1 hlapec pri izvoščku, 2 poštni slugi, 1 raznašalec časopisov

1900: 1 prevoznik, 1 izvošček,¹¹³ 1 hlapec pri izvoščku, 1 poštna pripravnica, 1 poštni sluga¹¹⁴

1910: 2 izvoščka, 1 hlapec pri izvoščku, 1 poštni uradnik, 1 poštni odpravnik

1921: 1 kočijaž, 1 fijakarica

1931: 2 prevoznici, 2 hlapca pri prevozništvu, 1 fijakarica, 1 poštna uradnica, 1 mornar

¹¹⁰ Postransko tudi uradni sluga uradniškega društva.

¹¹¹ Hkrati hišni posestnik

¹¹² Hkrati hišni posestnik

¹¹³ Hkrati hišni posestnik

¹¹⁴ Hkrati hišni posestnik

C5 – ostale trgovske in transportne usluge

1890: *ni oseb*

1900: 1 trgovski agent

1910: 1 kontoristka v trgovini z mešanim blagom, 1 kontoristka v tovarni slaščic, 1 kontoristka v stavbnem podjetju

1921: 1 trgovski poslovodja, 1 knjigovodja, 4 kontoristke, 1 skladiščnik

1931: 1 trgovska zastopnica, 2 trgovska potnika, 2 kontoristki, 1 skladiščnik, 1 postrešček

C6 – gostinstvo

1890: 1 gostilničarka

1900-1921: *ni oseb*

1931: 2 natakarja, 1 natakarica

C7 – samostojno opravljanje domačih opravil in mezno delo različnih vrst

1890: 6 postrežnic, 6 dninarjev,¹¹⁵ 2 dninarki

1900: 1 postrežnica, 4 dninarji,¹¹⁶ 5 dninark

1910: 2 postrežnici, 4 dninarji,¹¹⁷ 3 dninarke

1921: 2 postrežnici, 1 služkinja

1931: 1 postrežnica, 1 služkinja

¹¹⁵ Eden od dninarjev je delal v Tobačni tovarni, a ker je bil že ostarel, je delal le postransko

¹¹⁶ En je hkrati tudi posestnik hiše in vrta

¹¹⁷ Eden od dninarjev trenutno v tovarni lončenih peči in izdelkov Drelse

2.2.4 Vojska, javne službe, svobodni poklici, rentniki in drugi (D)

D1 – vojaštvo

1890: ni oseb

1900: 1 vojak

1910: ni oseb

1921: 1 pehotni podporočnik

1931: ni oseb

D2 – dvorne, državne, mestne in druge javne službe ter sorodni poklici

1890: 1 odgonski sprevodnik, 1 davčni izterjevalec, 1 deželni blagajnik, 1 uradni sluga pri finančnem računovodstvu,¹¹⁸ 1 pomožni uradnik pri deželni vladi, 1 pomožni uradnik pri deželnem sodišču, 1 pomočnik v davčnem uradu, 2 užitninska paznika, 1 paznik v kaznilnici, 2 paznika v Tobačni tovarni, 1 mestni delavec

1900: 1 delavec na mestnem magistratu, 1 poslovodja Tobačne tovarne, 1 pomožni pisar v Tobačni tovarni, 1 mitniški paznik, 1 užitninski paznik, 1 mestni stražnik, 2 mestna delavca

1910: 2 mestna policijska stražnika, 1 bančni uradnik pri Okrajni bolniški blagajni, 1 paznik v Tobačni tovarni, 1 provizorični šolski sluga, 1 delavec v c. kr. vojaški pekarni, 1 dninar pometač v mestni službi, 1 dninar v mestni službi

1921: 1 asistent deželne vlade,¹¹⁹ 1 uradni sluga pokrajinske uprave, 1 računski revident pokrajinske uprave, 1 računski revident zdravstvenega odseka, 1 revident, 4 uradniki, 2 uradnici, 1 pisarniška pomočnica, 1 pomožna uradnica, 1 uradnik bolniške blagajne, 1 sodni uradnik, 1 uradnik pri socialnem skrbstvu, 1 carinski uradnik, 1 mestni stavbni naduradnik, 1 uradni sluga, 1 okolišni nadzornik varnostne straže,¹²⁰ 1 stražnik varnostne straže

¹¹⁸ Uradni sluge so bili nižji uslužbenci, ki so opravljali manj zahtevna opravila v uradih. Kot piše Aleševc, so lahko opravljali tudi funkcijo rubežnikov – Aleševc, *Ljubljanske slike*, str. 44-45.

¹¹⁹ Obenem je hišni posestnik in ima vinotoč

¹²⁰ Varnostna straža je bila poseben del državnega varnostnega aparata, delovala je le v določenih mestih in je bila ločena od orožništva. O starojugoslovanskih varnostnih stražnikih pri nas podrobno Pavle Čelik, *Slovenski stražniki: 1918-1941* (Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2002).

1931: 1 inženir arhitekture pri banski upravi, 1 uradnik banske uprave, 1 državni uslužbenec, 1 državni uradnik, 1 državna uradnica, 1 uradnik, 4 uradnice, 1 pisarniška pomočnica, 1 pisarniški pomočnik, 1 mestni tržni uslužbenec

D3 – poučevanje in izobraževanje

1890-1900: *ni oseb*

1910: 1 učiteljica

1921: 1 nadučitelj, 1 učiteljica, 1 učitelj v orožniški pripravniški šoli

1931: *ni oseb*

D4 – zaposleni v kulturi

1890: 1 operni pevec, 1 slikar

1900: *ni oseb*

1910: 2 godbenika Slovenske filharmonije

1921: 1 operni pevec, 1 glasbenik v operi, 1 gledališki slikar

1931: *ni oseb*

D5 – druge službe javne koristi in zasebni ter samostojni poklici

1890: 2 pravnik, 1 zasebni uradnik, 1 hlapec v lekarni, 1 babica

1900: 2 zasebna notarska uradnika, 1 laborant

1910: 1 travniški mojster pri Društvu za pospeševanje obdelovanja Ljubljanskega barja

1921: 1 zobotehnik, 1 elektrotehnik, 1 zasebni uradnik, 1 zasebna uradnica, 1 babica

1931: 1 zobotehnik, 1 zasebni uradnik, 1 novinar

D6 – živeči od rent in podpor

1890: 3 hišne posestnice,¹²¹ 3 upokojenci,¹²² 1 upokojenka, 1 prejemnik miloščine¹²³

1900: 5 hišnih posestnic,¹²⁴ 2 hišni soposestnici, 3 hišni posestniki,¹²⁵ 5 upokojencev,¹²⁶ 2 nadarbinki, 1 nadarbinar

1910: 2 hišni posestnici, 1 rentnica, 4 upokojenci,¹²⁷ 3 nadarbinke

1921: 1 hišna posestnica, 3 posestnice, 1 posestnik, 1 invalid,¹²⁸ 9 upokojencev,¹²⁹ 3 upokojenke,¹³⁰ 3 užitkarice,¹³¹ 7 vdov¹³²

1931: 1 lastnik pralnice,¹³³ 3 hišne posestnice, 4 posestnice, 1 hišni posestnik, 2 rentnici, 2 upokojenki,¹³⁴ 6 upokojencev,¹³⁵ 1 užitkarica, 3 vdove¹³⁶

D7 – osebe brez navedenega poklica, brezposelni in zasebniki

1890: 1 zasebnica, 1 brezposelna kuharica

1900: 8 zasebnic, 1 zasebnik, 1 ostarela podnajemnica brez navedenega poklica

1910: 9 zasebnic, 2 zasebnika, 1 brezposeln zidarski pomočnik, 1 brezposeln trgovski potnik z mešanim blagom

1921: 9 zasebnic, 1 zasebnik

1931: 4 zasebnice

¹²¹ Ena postransko trguje z zeljem

¹²² Sluga, ravnatelj deželne zemljiške knjige in strojevodja

¹²³ Ima le 24 let in družino, zanimivo je, da ima v stanovanju tudi podnajemnika.

¹²⁴ Ena postransko prodaja kisló zelje, dve sta izrecno tudi lastnici vrta oziroma zemlje, ena pa zemljišče najema

¹²⁵ En postransko prideluje zelenjavo

¹²⁶ Železniški delavec, deželni blagajnik, finančni stražnik, nadsprevodnik Južne železnice in en brez navedbe nekdanjega poklica

¹²⁷ Poduradnik Južne železnice, sprevodnik Južne železnice, nedoločen uslužbenec Južne železnice in kavarnar

¹²⁸ Tudi posestnik

¹²⁹ Nadpaznik finančne straže, državni sluga, magistratni uradnik, delavec Tobačne tovarne, premikač Južne železnice, dva železniška sprevodnika, poduradnik Južne železnice in strohovnik Južne železnice.

¹³⁰ Vse delavke Tobačne tovarne

¹³¹ Pri eni od užitkaric najdemo zanimivo opombo, da del prostorov za 60 kron mesečno oddaja svojemu sorodniku (po poklicu stražmojstru) in da se s tem zneskom preživlja. To je bilo očitno dovolj, da si je lahko privoščila tudi služkinjo.

¹³² Med njimi po ključavničarju Tobačne tovarne, nadučitelju in sodnem slugi ter ena vojna vdova

¹³³ Hkrati hišni posestnik

¹³⁴ Tobačna delavka in vdova

¹³⁵ Železničar, mestni stavbni nadoficijal, državni uradnik, nedoločen železniški uslužbenec, železniški sprevodnik invalid in železniški naduradnik

¹³⁶ Po nadučitelju in kleparju, ena brez določenega moževega poklica (bila je tudi posestnica)

2.2.5 Vzdrževani stanovalci (E)

E1 – odrasli družinski člani, ki skrbijo za gospodinjstvo, so brez navedenega poklica ali pa jih vzdržujejo drugi družinski člani

<i>Krakovska ulica – podrazred E1</i>	1890		1900		1910		1921		1931	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Skrb za gospodinjstvo in družino	-	38	-	17	-	4	-	21	-	22
Brez navedenega poklica	-	2	-	31	-	26	-	11	-	2
Vzdrževani s strani družinskih članov	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ	-	41	-	48	-	30	-	32	-	24

Tabela 23: Krakovska ulica – prebivalci v podrazredu E1

E2 – šolajoča se mladina in mladoletniki v domačem gospodinjstvu ali brez navedenega poklica

1890: 18 šolarjev, 19 šolark, 1 učenka kuhanja, 21 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 24 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica, 1 mladoletnik pomaga v domačem gospodinjstvu, 4 mladoletnice pomagajo v domačem gospodinjstvu

1900: 13 šolarjev, 18 šolark, 1 učenka obrtne šole, 2 dijaka, 19 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 26 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica

1910: 18 šolarjev, 23 šolark, 11 dijakov, 3 dijakinje, 1 gojenec združne trgovske šole, 1 dijakinja učiteljskega, 1 gojenec vrta, 14 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 16 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica

1921: 12 šolarjev, 12 šolark, 9 dijakov, 4 dijakinje, 1 gojenka vrta, 1 absolvent elektrotehniškega tečaja, 4 študenti,¹³⁷ 10 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 12 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica, 1 mladoletnik pomaga v domačem gospodinjstvu

1931: 1 šolar, 4 šolarke, 9 dijakov, 10 dijakinj, 1 učenka gluho-nemnice, 1 absolventa licejskega trgovskega tečaja, 1 študent, 12 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 15 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica, 1 mladoletnica pomaga v gospodinjstvu

¹³⁷ Od tega dva študenta filozofije, en študent tehnike in en študent prava

2.2.6 Domača služinčad (F)

1890: 6 dekel, 1 kuharica (in hišna gospodinja)

1900: 1 služkinja, 1 dekla, 1 kuharica

1910: 2 hišni dekli, 1 dekla, 1 služkinja, 1 deklica za vse

1921: 2 hlapca, 2 dekli, 4 služkinje

1931: 1 dekla, 9 služkinj

2.2.7 Osebe z nedoločljivim poklicem

1890: 1 »v službi pri gospodu Matevžetu«¹³⁸

1900-1910: *ni oseb*

1921: 1 sluga¹³⁹

1931: *ni oseb*

¹³⁸ Iz navedenega ali iz drugih popisov se poklica oziroma delodajalca osebe ne da določiti.

¹³⁹ Z izjemo tega, da ni šlo za hišnega posla, se iz naznanilnice ali drugih popisov ne da ugotoviti, kje oziroma kaj točno je oseba delala.

<i>Krakovska ulica – poklicni razredi</i>	1890			1900			1910			1921			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
A – kmetijstvo in ribolov	7	12	19	3	6	9	8	6	14	1	-	1	2	-	2
B1 – obrt	29	15	44	32	7	39	27	16	43	32	12	44	34	13	47
B2 – industrija	19	49	68	20	34	54	7	15	22	15	15	30	11	6	17
C1 – trgovina	4	7	11	-	4	4	8	10	18	5	5	10	4	6	10
C2 – finančni zavodi	1	-	1	2	-	2	-	-	-	1	-	1	3	-	3
C3 – železnice	1	-	1	3	-	3	1	-	1	2	-	2	1	-	1
C4 – pošta in transport	6	-	6	4	1	5	5	-	5	1	1	2	3	4	7
C5 – ostale usluge	-	-	-	1	-	1	-	3	3	3	4	7	4	3	7
C6 – gostinstvo	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	3
C7 – postrežnice in mezdni delavci	6	8	14	4	6	10	4	5	9	-	3	3	-	2	2
D1 – vojaštvo	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-
D2 – javne službe	13	-	13	8	-	8	8	-	8	17	4	21	7	6	13
D3 – izobraževanje	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	1	3	-	-	-
D4 – kultura	2	-	2	-	-	-	2	-	2	3	-	3	-	-	-
D5 – drugi zasebni in samostojni poklici	4	1	5	3	-	3	1	-	1	3	2	5	3	-	3
D6 – rente in podpore	4	4	8	9	9	18	4	6	10	11	17	28	8	15	23
D7 – brezposelni in zasebniki	-	2	2	1	9	10	4	9	13	1	9	10	-	4	4
E1 – vzdrževani odrasli	-	41	41	1	48	49	-	30	30	-	32	32	-	24	24
E2 – vzdrževani mladostniki	40	48	88	34	45	79	45	43	88	37	29	66	23	32	55
F – služinčad	-	7	7	-	3	3	-	5	5	2	6	8	-	10	10
nedoločljiv razred	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
SKUPAJ	137	195	332	126	172	298	124	149	273	138	140	278	105	126	231

Tabela 24: Krakovska ulica – prebivalstvo po poklicnih razredih

2.3 Šentjakobski trg

2.3.1 Kmetijstvo in ribolov (A)

1890: 1 vrtnar

1900: 1 vrtnar

1910: ni oseb

1921: 1 vrtnar¹⁴⁰

1931: ni oseb

2.3.2 Obrt in industrija (B)

B1 – obrt

M – mojstri, P – pomočniki, V – vajenci, N – status v obrti ni podan

1. kovinske obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
kleparji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ključavničarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
urarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		3	-	-	-	-	-	-	-	1	-

Tabela 25: Šentjakobski trg – kovinske obrti, 1890-1931

¹⁴⁰ Obenem začasni pomožni sluga

2. usnjarske in kožarske obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
čevljarji	M	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	P	2	-	-	-	3	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-
	N	-	1 ¹⁴¹	-	-	-	-	-	-	-	-
knjigovezi	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		4	1	-	-	8	-	-	-	-	-

Tabela 26: Šentjakobski trg – usnjarske in kožarske obrti, 1890-1931

3. lesne obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
mizarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		-	-	-	-	-	-	-	-	1	-

Tabela 27: Šentjakobski trg – lesne obrti, 1890-1931

4. obrti za obdelavo kamna, kamnin in zemeljskih surovin		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
dimnikarji	M	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pečarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		3	-	-	-	1	-	-	-	-	-

Tabela 28: Šentjakobski trg – obrti za obdelavo kamna, kamnin in zemeljskih surovin, 1890-1931

¹⁴¹ Žena, ki pomaga možu čevljarškemu pomočniku pri šivanju na stroj

5. obrti za obdelavo kosti, žime ipd.		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
krtačarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		1	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 29: Šentjakobski trg – obrti za obdelavo kosti, žime ipd., 1890-1931

6. tekstilne in oblačilne obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
krojači	M	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
modistke	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-
šivilje	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	4	-	-	-	2	-	-	-	-
	V	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	4	-	1	-	3	-	3	-	2
vezilje	M	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		4	12	-	1	-	6	2	4	-	2

Tabela 30: Šentjakobski trg – tekstilne in oblačilne obrti, 1890-1931

7. umetnostne obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
črkoslikarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
dekoracijski slikarji	M	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
soboslikarji in pleskarji	M	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
umetnostno ročno tkanje	M	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		1	-	-	1	4	-	-	-	-	-

Tabela 31: Šentjakobski trg – umetnostne obrti, 1890-1931

8. živilske obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
mesarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		-	-	-	-	1	-	-	-	-	-

Tabela 32: Šentjakobski trg – živilske obrti, 1890-1931

9. druge obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
brivci in frizerji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		-	-	-	-	-	-	1	-	-	-

Tabela 33: Šentjakobski trg – druge obrti, 1890-1931

B2 – industrija

INDUSTRIJA		1890		1900		1910		1921		1931	
obrat	vrsta delavca	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Neznano delovno mesto	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Državna železnica	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	1 ¹⁴²	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kozlerjeva pivovarna/ Union	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Livarna in zvonarna Samassa	kvalificirani in polkvalificirani	1 ¹⁴³	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ljubljanske tiskarne	kvalificirani in polkvalificirani	3 ¹⁴⁴	-	1 ¹⁴⁵	-	1 ¹⁴⁶	-	1 ¹⁴⁷	-	1 ¹⁴⁸	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Predilnica	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Tobačna tovarna	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	1	11	-	8	-	-	-	2	-	-
Tovarna dežnikov	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Tovarna perila	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		6	15	2	8	1	1	2	2	1	-

Tabela 34: Šentjakobski trg – industrija, 1890-1931

¹⁴² Kurjač

¹⁴³ Strojni vrtač. Delodajalec iz popisa 1890 ni razviden; da je bil tudi tedaj zaposlen pri Samassi, lahko predvidevamo iz podrobnejših podatkov na poli iz leta 1900.

¹⁴⁴ Črkostavec, črkostavski učenec in tiskarski strojevodja

¹⁴⁵ Črkostavec

¹⁴⁶ Stavec. Poleg dela v tiskarni je zapisano, da je tudi lastnik trgovine z delikatesami in pivnice. Ker je v posebni kategoriji pri popisu 1910 (»poklic leta 1907«) naveden le kot tiskarski stavec in je ta poklic očitno opravljal najprej, sem ga štel v to kategorijo. Ker je njegova žena navedena kot solastnica trgovine in pivnice, ki »pomaga možu,« lahko domnevamo, da je novi posel v precejšnji meri vodila ona.

¹⁴⁷ Strojni stavec

¹⁴⁸ Tiskarniški strojnik

vrsta delavca	1890			1900			1910			1921			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
kvalificirani in polkvalificirani	4	-	4	1	-	1	1	-	1	2	-	2	1	-	1
nekvalificirani	2	15	17	1	8	9	-	1	1	-	2	2	-	-	-

Tabela 35: Šentjakobski trg – nekvalificirani, polkvalificirani in kvalificirani industrijski delavci, 1890-1931

2.3.3 Trgovina in promet (C)

CI – trgovina z blagom

leto	trgovci		pomočniki		vajenci in učenci		hlapci in drugi delavci		SKUPAJ		
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	Σ
1890	6	7	4	1	2	-	2	-	14	8	22
1900	2	3	1	1	1	-	1	-	5	4	9
1910	4	1	-	6	1	-	5	-	10	7	17
1921	7	1	1	3	-	1	-	-	8	5	13
1931	5	1	4	3	1	-	-	-	10	4	14

Tabela 36: Šentjakobski trg – trgovci in njihovo osebje, 1890-1931

1890: 2 trgovca, 2 starinarja, 2 starinarki, 2 kramarici, 1 branjevka, 1 cunjara (*Hadernsammler*) 1 c. kr. prodajalec tobaka in kramar, 1 prodajalka kruha, 1 prodajalka končanih oblek, 1 pomočnica pri starinarju,¹⁴⁹ 4 trgovski pomočniki (en v špecerijski trgovini), 2 trgovska učenca, 2 trgovska hlapca

1900: 1 trgovec z železnino, 1 trgovka z materialnim blagom, 1 kramar z galanterijskim blagom, 2 starinarki, 1 pomočnik v trgovini z materialnim blagom,¹⁵⁰ 1 pomočnica v starinarnici,¹⁵¹ 1 trgovski učenec, 1 hlapec v trgovini z moko

1910: 1 trgovka z delikatesami,¹⁵² 1 trgovec z moko, galanterijo, špecerijo in papirjem,¹⁵³ 1 trgovec z železnino, 1 trgovec z mešanim blagom, 1 krošnjar, 5 prodajalk,¹⁵⁴ 1 blagajničarka, 1 trgovski vajenec, 1 trgovski hlapec, 1 hlapec pri prodaji premoga, 3 trgovski uslužbenci

¹⁴⁹ Hči lastnika

¹⁵⁰ Mož lastnice

¹⁵¹ Hči lastnice

¹⁵² Solastnica trgovine in obenem tudi pivnice

¹⁵³ Hkrati hišni posestnik

¹⁵⁴ Od tega ena v trgovini stekla in ena v trgovini z delikatesami in pivnici

1921: 7 trgovcev,¹⁵⁵ 1 trgovka, 1 trgovski pomočnik, 1 prodajalka, 2 blagajničarki, 1 trgovska učenka

1931: 5 trgovci,¹⁵⁶ 1 starinarica, 3 prodajalke, 4 trgovski pomočniki, 1 trgovski vajenec

C2 – denarne, kreditne in zavarovalne poslovalnice

1890: 1 sekretar hranilnice, 1 uradnik hranilnice, 1 zavarovalniški agent, 1 knjigovodja in blagajnik Kmetijske posojilnice¹⁵⁷

1900: 1 zasebni uradnik Kranjske hranilnice

1910: 2 tajnika Kranjske hranilnice,¹⁵⁸ 1 asistent aspirant pri Kmetijski posojilnici ljubljanske okolice

1921: 1 ravnatelj Jadranske banke, 1 ravnatelj Kraljevega poštnega čekovnega urada, 4 bančni uradniki, 1 uradnica Jadranske banke, 1 poduradnik Kranjske hranilnice, 1 praktikant Ljubljanske kreditne banke, 1 praktikantka Kr. poštnega čekovnega urada

1931: 1 zavarovalniški uradnik, 2 bančna uradnika, 1 uradnik Mestne hranilnice, 1 inkasant

C3 – železniški promet

1890-1931: *ni oseb*

C4 – pošta in drug transport

1890: 1 poštni naduradnik, 1 nižji poštni uradnik

1900: 2 poštna asistenta, 1 poštna odpravica, 1 poštarica

1910: 1 višji poštni uradnik, 1 poštni uradnik

1921: 1 direktor pošte in brzjava, 1 poštna uradnica, 1 poštni poduradnik, 1 poštna aspirantka

1931: 1 poštni svetnik, 1 poštna uradnica, 1 šofer

¹⁵⁵ Dva tudi posestnika

¹⁵⁶ Od tega en trgovec z galanterijo in en drogerist

¹⁵⁷ Hkrati rezervni častnik

¹⁵⁸ En je tajnik direkcije, postransko je tudi hišni inšpektor

C5 – ostale trgovske in transportne usluge

1890: 1 postrešček

1900: 1 poslovodja papirnice Zeschko, 1 trgovski zastopnik, 1 postrešček

1910: 2 trgovski poslovodji,¹⁵⁹ 1 prokurist pri trgovini Krisper, 1 tajnik in blagajnik gostinske zadruga, 1 kantorist v tovarni usnja K. Pollak, 1 kantoristka v tovarni, 1 postrešček

1921: 1 poslovodja trgovine Kolman (Kollmann), 2 knjigovodji, 2 kantoristki

1931: 1 poslovodja, 1 knjigovodkinja, 1 kantoristka

C6 – gostinstvo

1890: 3 gostilničarji, 3 gostilničarke, 1 kavarnar, 1 kavarnarka, 1 izkuhar, 1 izkuharica, 4 gostinske pomočnice,¹⁶⁰ 1 gostinski pomočnik, 1 kavarniški učenec, 3 gostinske kuharice, 1 natakarica, 1 plačilna natakarica, 1 blagajničarka v kavarni, 1 kuharska strežnica, 1 gostinska služkinja, 3 gostinske deklet, 5 gostinskih hlapcev

1900: 1 gostilničar, 1 gostilničarka, 1 kavarnar, 1 kavarnarka, 1 krčmar in izkuhar,¹⁶¹ 1 izkuharica, 1 pomočnica v krčmi in pri izkuhu,¹⁶² 2 gostinski kuharici, 2 natakari, 1 plačilni natakar, 1 gostinska hišna, 1 gostinska dekleta, 2 deklet pri izkuhu, 1 gostinski hlapec, 1 hlapec v krčmi in pri izkuhu

1910: 1 gostilničar, 3 gostilničarke, 2 kavarnarja, 1 kavarnarka, 1 imetnica vinotoča na račun, 1 pomočnica v kavarni,¹⁶³ 3 natakari, 1 gostinska služkinja, 3 gostinske deklet

1921: 1 gostilničar, 2 gostilničarki, 1 kavarnar, 3 kavarnarke, 1 natakar

1931: 1 gostilničar, 1 gostinski pomočnik, 1 natakarica

¹⁵⁹ Od tega en v galanterijski trgovini

¹⁶⁰ Hčeri, žena in nečakinja lastnika

¹⁶¹ Obenem tudi hišni posestnik in postransko lastnik trgovine z mešanim blagom

¹⁶² Žena krčmarja in izkuharja

¹⁶³ Žena lastnika kavarne

C7 – samostojno opravljanje domačih opravil in mezdno delo različnih vrst

1890: 6 postrežnic, 1 služkinja, 1 dekla, 1 dninar¹⁶⁴

1900: *ni oseb*

1910: 1 postrežnica

1921: 2 kuharici, 1 pestunja

1931: 1 služkinja

2.3.4 Vojska, javne službe, svobodni poklici, rentniki in drugi (D)

D1 – vojaštvo

1890: 1 vojak pionir, 1 vojak

1900: 1 vojak, 1 štabni zdravnik, 1 sluga štabnega zdravnika

1910: 1 narednik, 1 vojak, 1 vojaški zdravnik

1921: 1 pehotni major, 1 mornariški stotnik

1931: *ni oseb*

D2 – dvorne, državne, mestne in druge javne službe ter sorodni poklici

1890: 1 vodja obrtnih strokovnih šol v Ljubljani, 2 slugi na obrtni šoli, 1 šolska strežajka, 1 uradnik Tobačne tovarne, 1 c. kr. okrajni zdravnik

1900: 1 državno- in deželnozborski poslanec,¹⁶⁵ 1 tajnik pri deželni vladi, 1 pisar volonter pri deželnem sodišču, 1 magistratni uradnik – odpravnik, 1 šolski sluga na obrtni šoli

1910: 1 uradnica pri deželnem predsedstvu, 1 sluga pri deželni vladi, 1 uradni sluga kranjskega deželnega odbora, 1 uslužbenec ravnateljstva pomožnih uradov, 1 prokurator finančne prokuratorne, 1 finančni računski praktikant pri finančnem ravnateljstvu, 1 deželni stavbni

¹⁶⁴ Postransko muzikant

¹⁶⁵ **Ignacij Žitnik** (1857-1913), politik, časnikar in duhovnik, član SLS, kranjski deželnozborski poslanec 1889-1913 in državnozborski poslanec 1897-1913.

nadkomisar, 1 uradnica, 1 pisarniška pomočnica, 1 šolski sluga mestne slovenske dekliške šole pri Sv. Jakobu, 1 blagajnik mestne zastavljalnice, 1 monter v mestni službi

1921: 1 narodni poslanec,¹⁶⁶ 1 policijski nadzornik, 1 uradnik Tobačne tovarne, 1 uradnik, 1 pisarniška uradnica, 4 uradnice, 1 pomožna uradnica, 1 šolski sluga in kurjač

1931: 1 sodnik, 1 sodni pripravnik, 1 državni inženir, 1 državni uradnik, 2 državni uradnici, 2 uradnika, 4 uradnice, 1 pisarniški vodja, 1 hišnik zgradbe poštne direkcije, 1 šolski sluga

D3 – poučevanje in izobraževanje

1890: 3 učitelji,¹⁶⁷ 1 podučitelj, 1 gimnazijski profesor, 4 učiteljice,¹⁶⁸ 1 provizorična podučiteljica, 1 delovodja na strokovni šoli za lesno industrijo v Ljubljani

1900: 2 veroučitelja

1910: 1 profesor na nemški gimnaziji, 1 strokovni učitelj na umetno-obrtni strokovni šoli, 1 učiteljica v vadbici, 1 veroučitelj v ljudski šoli

1921: 3 učitelji,¹⁶⁹ 1 učiteljica, 1 gimnazijski profesor

1931: 2 strokovna učitelja na srednji tehniški šoli, 2 učiteljici, 1 gimnazijski profesor, 1 veroučitelj

D4 – zaposleni v kulturi

1890-1931: *ni oseb*

D5 – druge službe javne koristi in zasebni ter samostojni poklici

1890: 1 pravnik,¹⁷⁰ 1 dijaška gospodinja, 1 babica

¹⁶⁶ **Andrej Gosar** (1887-1970), politik, pravnik in sociolog, poverjenik za socialno skrbstvo pri Deželni vladi za Slovenijo, nato narodni poslanec SLS v ustavodajni skupščini SHS. Leta 1925 je bil znova izvoljen za poslanca, v obdobju 1927-28 je bil jugoslovanski minister za socialno politiko, kasneje pa del delegacije v generalni skupščini Društva narodov.

¹⁶⁷ Od tega en mestni učitelj in en učitelj na obrtni šoli

¹⁶⁸ Od tega ena učiteljica in voditeljica, ena učiteljica mestne dekliške šole, ena pomožna učiteljica in ena provizorična učiteljica

¹⁶⁹ Od tega en na srednji tehniški šoli

¹⁷⁰ Slušatelj dunajskega učilišča, začasno dela kot stenograf v odvetniški pisarni

1900: ni oseb

1910: 1 odvetnik, 1 uradnik v administraciji *Slovenskega naroda*, 1 uradnik v odvetniški pisarni, 1 samostojna posredovalka služb, 1 zdravnik, 1 dijaška gospodinja¹⁷¹

1921: 3 zasebni uradniki, 1 inženir, 1 tehnik, 1 stenotipistka, 1 odvetniški kandidat, 1 hišnica

1931: 2 zasebna uradnika, 2 zasebni uradnici, 1 inženir, 1 odvetnik, 1 odvetniška uradnica, 1 hišnica

D6 – živeči od rent in podpor

1890: 1 hišni posestnik, 1 hišna posestnica, 1 rentnik, 1 rentnica,¹⁷² 1 prejemnik meščanske podpore, 1 prejemnica mestne ubožnine, 1 prejemnica »malo podpore«, 7 upokojencev,¹⁷³ 4 upokojenke,¹⁷⁴ 3 vdove¹⁷⁵

1900: 2 hišna posestnika,¹⁷⁶ 1 začasno upokojeni duhovnik,¹⁷⁷ 1 užitkar, 3 upokojenci,¹⁷⁸ 5 upokojenk,¹⁷⁹ 1 vdova pivovarja

1910: 1 upokojeni pristav poštnega urada, 1 prejemnica pokojnine,¹⁸⁰ 4 vdove,¹⁸¹ 1 rentnica¹⁸²

1921: 1 upokojeni višji sodni uradnik, 3 vdove¹⁸³

1931: 1 posestnica, 8 upokojencev,¹⁸⁴ 2 upokojenki, 6 vdov¹⁸⁵

¹⁷¹ Vdova; čeprav na naznanilnici ni izrecno navedena kot dijaška gospodinja, sem jo štel kot tako, saj je imela v stanovanju na vzgoji večje število dijakov.

¹⁷² Majorjeva vdova, ne prejema pokojnine in živi le od rente

¹⁷³ Od tega en državni uradnik, en uradnik (hkrati hišni posestnik), nadpaznik prisilne delavnice, ljudski učitelj, uradnik deželnega sodišča, prejemnik vojaške pokojnine in mestni stražnik

¹⁷⁴ Od tega ena upokojena kuharica

¹⁷⁵ Po davkarju in po majorju, pri eni izrecno navedeno, da je družinska oskrbnica

¹⁷⁶ En je postransko tudi lastnik izkuha, drugi pa trguje z moko

¹⁷⁷ Postransko še vedno dela kot aktuar v knezoškofovski pisarni

¹⁷⁸ Organist, nadzornik Južne železnice in odgonski sprevodnik

¹⁷⁹ Med njimi vdova davčnega pristava, vdova sodnega sluga in vdova uradnika

¹⁸⁰ Na naznanilnici se je sicer izrekla za zasebnico, vendar je navedla tudi, da prejema 400 kron pokojnine in da imata s sestro (tudi zasebnico) »nekaj kapitala«.

¹⁸¹ Med njimi po okrajnem glavarju, stotniku in nadučitelju

¹⁸² Šteta kot taka, ker je šlo za samsko žensko, ki se je ukvarjala z gospodinjstvom in imela v stanovanju podnajemnike.

¹⁸³ Med njimi po finančnem svetniku in uradniku

¹⁸⁴ Železniški uradnik, sodni uradnik, državni uslužbenec (bivši vratar, v času popisa je imel v najemu gostilno), višji državni policijski stražnik, orožniški stražnik, major, podpolkovnik in vodja osnovne šole (pedagog **Janez Levac** (1855-1937), ki je živel nasproti stavbe dekliške šole, kjer je danes zavod poimenovan po njem).

¹⁸⁵ Med njimi vdove po poštnemu nadkontrolorju, finančnemu svetniku, nadučitelju, strokovnemu učitelju in trgovskemu potniku. Ena vdova je izrecno oddajala sobe v najem.

D7 – osebe brez navedenega poklica, brezposelni in zasebniki

1890: 10 zasebnic, 1 zasebnik, 1 brezposeln¹⁸⁶

1900: 6 zasebnic, 2 zasebnika, 1 starejši moški brez vpisa

1910: 10 zasebnic, 1 zasebnik

1921: 10 zasebnic, 2 zasebnika

1931: 5 zasebnic, 2 zasebnika

2.3.5 Vzdrževani stanovalci (E)

E1 – odrasli družinski člani, ki skrbijo za gospodinjstvo, so brez navedenega poklica ali pa jih vzdržujejo drugi družinski člani

<i>Šentjakobski trg – podrazred E1</i>	1890		1900		1910		1921		1931	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Skrb za gospodinjstvo in družino	-	38	-	11	-	6	-	2	-	8
Brez navedenega poklica	-	2	-	8	1 ¹⁸⁷	20	-	25	-	15
Vzdrževani s strani družinskih članov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ	-	40	-	19	1	26	-	27	-	23

Tabela 37: Šentjakobski trg – prebivalci v podrazredu E1

E2 – šolajoča se mladina in mladoletniki v domačem gospodinjstvu ali brez navedenega poklica

1890: 8 šolarjev, 15 šolark, 7 dijakov, 2 učenca obrtne šole, 1 učenec trgovske šole, 1 študent, 1 učiteljski pripravnik, 1 učiteljska pripravnica, 17 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 18 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica, 2 mladoletnici pomagata v domačem gospodinjstvu

1900: 7 šolarjev, 8 šolark, 5 dijakov, 6 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 14 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica

1910: 7 šolarjev, 11 šolark, 21 dijakov, 3 dijakinje, 2 učenca trgovske šole, 1 učenka trgovskega tečaja, 1 učenka kuhanja, 1 gojenka samostana, 2 gojenki zavoda, 1 absolvent obrtne šole za

¹⁸⁶ Postransko hišnik

¹⁸⁷ Hrom svak

obdelovanje lesa, 1 študent agronomije, 14 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 20 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica, 1 mladoletnica pomaga v domačem gospodinjstvu

1921: 3 šolarji, 15 šolark, 14 dijakov, 6 dijakinj, 1 učenka obrtne šole, 1 konservatorist, 1 licejka, 1 absolvent prava, 2 študenta tehnike, 12 mladoletnikov brez navedenega šolanja ali poklica, 19 mladoletnic brez navedenega šolanja ali poklica

1931: 2 šolarja, 6 šolark, 5 dijakov, 13 dijakinj, 2 študenta,¹⁸⁸ 1 študentka, 10 mladoletnikov brez vpisa šolanja ali poklica, 10 mladoletnic brez vpisa šolanja ali poklica

2.3.6 Domača služinčad (F)

1890: 16 dekel,¹⁸⁹ 1 kuhinjska dekla, 5 služkinj, 7 kuharic, 1 dovilja, 1 varuška, 2 hlapca¹⁹⁰

1900: 8 dekel, 5 kuharic, 1 služkinja, 1 deklica za vse, 1 pestunja

1910: 9 služkinj, 3 deklice za vse, 1 hišna, 15 kuharic, 1 kuharska učenka,¹⁹¹ 1 varuška

1921: 6 dekel, 8 služkinj, 5 kuharic, 1 pestunja, 1 vzgojiteljica, 2 neopredeljena ženska posla

1931: 8 služkinj, 2 sobarici, 3 kuharice, 1 poklicna gospodinja

2.3.7 Osebe z nedoločljivim poklicem

1890: 1 ženska z nedoločljivim poklicem, 1 moški s poklicem »meščan«

1900-1921: *ni oseb*

1931: 4 neznani pomočniki,¹⁹² 1 nedoločljiv pripravnik

¹⁸⁸ Od tega en študent prava

¹⁸⁹ Ena hkrati tudi kuharica

¹⁹⁰ Pri enem hlapcu in eni dekli v istem gospodinjstvu je naznanilnica v rubriki poklic (namerno?) poškodovana, zato se ne da ugotoviti, kakšne vrste posla točno sta bila.

¹⁹¹ Navedena kot posel

¹⁹² Pri kakšnem poslu so bili pomočniki na naznanilnici ni opredeljeno, niti se ne da ugotoviti, ali je njihov delodajalec neka druga oseba, stanujoča v stavbi. Že pri prvotni obdelavi pole je bil pri njihovem poklicu dopisan vprašaj.

<i>Šentjakobski trg – poklicni razredi</i>	1890			1900			1910			1921			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
A – kmetijstvo in ribolov	1	-	1	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-
B1 – obrt	16	13	29	-	2	2	14	6	20	3	4	7	2	2	4
B2 – industrija	6	15	21	2	8	10	1	1	2	2	2	4	1	-	1
C1 – trgovina	14	8	22	5	4	9	10	7	17	8	5	13	10	4	14
C2 – finančni zavodi	4	-	4	1	-	1	3	-	3	8	2	10	5	-	5
C3 – železnice	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
C4 – pošta in transport	2	-	2	2	2	4	2	-	2	2	2	4	2	1	3
C5 – ostale usluge	1	-	1	3	-	3	6	1	7	3	2	5	1	2	3
C6 – gostinstvo	12	20	32	6	12	18	3	13	16	3	5	8	2	1	3
C7 – postrežnice in mezdni delavci	1	8	9	-	-	-	-	1	1	-	3	3	-	1	1
D1 – vojaštvo	2	-	2	3	-	3	3	-	3	2	-	2	-	-	-
D2 – javne službe	5	1	6	5	-	5	9	3	12	5	6	11	9	6	15
D3 – izobraževanje	6	5	11	2	-	2	3	1	4	4	1	5	4	2	6
D4 – kultura	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
D5 – drugi zasebni in samostojni poklici	1	2	3	-	-	-	4	2	6	6	2	8	4	4	8
D6 – rente in podpore	10	11	21	7	6	13	1	6	7	1	3	4	8	9	17
D7 – brezposelni in zasebniki	2	10	12	3	6	9	1	10	11	2	10	12	2	5	7
E1 – vzdrževani odrasli	-	40	40	-	19	19	1	26	27	-	27	27	-	23	23
E2 – vzdrževani mladostniki	37	36	73	18	22	40	46	40	86	33	42	75	19	30	49
F – služinčad	2	31	33	-	16	16	-	30	30	-	23	23	-	14	14
nedoločljiv razred	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	5
SKUPAJ	123	201	324	58	97	155	107	147	254	83	139	222	74	104	178

Tabela 38: Šentjakobski trg – prebivalstvo po poklicnih razredih

2.4 Mestni trg

2.4.1 Kmetijstvo in ribolov (A)

1890: ni oseb

1900: 1 vrtnarski pomočnik

1910-1931: ni oseb

2.4.2 Obrt in industrija (B)

B1 – obrt

M – mojstri, P – pomočniki, V – vajenci, N – status v obrti ni podan

1. kovinske obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
kleparji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
ključavničarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	1	-	1 ¹⁹³	-
	V	1	-	-	-	1	-	2	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-
kovači	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pasarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
urarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	1 ¹⁹⁴	-	1	-	-	-
zlatarji in srebrarji	M	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	N	1	-	1	1 ¹⁹⁵	-	-	1	-	-	-
SKUPAJ		4	-	7	1	4	-	6	-	5	-

Tabela 39: Mestni trg – kovinske obrti, 1890-1931

¹⁹³ Hkrati je dijak tehniške srednje šole

¹⁹⁴ Tudi draguljar

¹⁹⁵ Pomaga možu obrtniku

2. usnjarske in kožarske obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
čevljarji	M	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	6	-	5	-	2	-	-	-	-	-
	V	7	-	2	-	2	-	-	-	-	-
	N	-	1 ¹⁹⁶	2	-	3	-	-	-	2	-
knjigovezi	M	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	1 ¹⁹⁷	-	-	-	3	-	-	-
krznarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1
rokavičarji	M	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	1 ¹⁹⁸	-	-	-	-	-
sedlarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
usnjarji in strojarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		18	-	12	-	9	-	5	-	4	1

Tabela 40: Mestni trg – usnjarske in kožarske obrti, 1890-1931

3. lesne obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
mizarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1 ¹⁹⁹	-	5	-
tesarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	1 ²⁰⁰	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		-	-	2	-	1	-	2	-	5	-

Tabela 41: Mestni trg – lesne obrti, 1890-1931

¹⁹⁶ Žena čevljarskega mojstra, ki pomaga možu

¹⁹⁷ Začasno zaprt v kaznilnici na Goriškem

¹⁹⁸ Tudi bandažist

¹⁹⁹ Strojni delavec v mizarskem obrtu

²⁰⁰ V času popisa kot odrasel obiskuje obrtno šolo

4. obrti za obdelavo kamna, kamnin in zemeljskih surovin		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
pečarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kamnoseki	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
zidarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	1 ²⁰¹	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		-	-	2	-	1	-	-	-	1	-

Tabela 42: Mestni trg – obrti za obdelavo kamna, kamnin in zemeljskih surovin, 1890-1931

5. obrti za obdelavo kosti, žime ipd.		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
izdelovalci blazin	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
izdelovalci žimnic	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
milarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tapetniki	M	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
SKUPAJ		3	-	1	1	-	1	-	-	1	-

Tabela 43: Mestni trg – obrti za obdelavo kosti, žime ipd., 1890-1931

²⁰¹ V času popisa kot odrasel obiskuje obrtno šolo

6. tekstilne in oblačilne obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
dežnikarji in izdelovalci sončnikov	M	1	-	1	1 ²⁰²	1	-	-	-	-	-
	P	2	-	1	-	3	-	-	-	1	-
	V	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-
	N	1 ²⁰³	3	2 ²⁰⁴	2	-	2 ²⁰⁵	1	-	-	-
krojači	M	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	P	2	-	2	-	-	2	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	2	1	-	-	-	-	1	6	1
modistke	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	N	-	-	-	-	-	3	-	3	-	1
šivilje	M	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
	P	-	3	-	-	-	3	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
	N	-	13 ²⁰⁶	-	13	-	8 ²⁰⁷	-	9	-	10
pletilje	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
pozamenterji ²⁰⁸	M	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
vezilje	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
SKUPAJ		7	22	10	16	4	20	2	16	7	17

Tabela 44: Mestni trg – tekstilne in oblačilne obrti, 1890-1931

²⁰² Marija Kobilca, mati slikarke Ivane Kobilce in lastnica dežnikarske tvrdke »Jakob Kobilca«

²⁰³ Naveden kot hlapec pri obrtu

²⁰⁴ Oba navedena kot hlapca pri obrtu

²⁰⁵ V enem primeru žena pomaga možu dežnikarju

²⁰⁶ Ena dela pri dežnikarski obrti izrecno kot navadna šivilja

²⁰⁷ Ena hodi šivat po hišah, ena pa krpa stare obleke

²⁰⁸ Izdelovalci robnih tekstilnih izdelkov za obrobjanje in okraševanje, zlasti oblačil

7. umetnostne obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
fotografi	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
izdelava umetnih rož	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	1 ²⁰⁹	-	-	-	-
pozlatarji in podobarji	M	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	P	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
soboslikarji in pleskarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
SKUPAJ		-	-	2	-	2	1	1	-	1	-

Tabela 45: Mestni trg – umetnostne obrti, 1890-1931

8. živilske obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
peki	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
slasčičarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		1	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 46: Mestni trg – živilske obrti, 1890-1931

²⁰⁹ Pri modistki

9. druge obrti		1890		1900		1910		1921		1931	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
brivci in frizerji	M	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	2	-	-	-	2	-	-	-	1	-
	V	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-
drvarji in žagarji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	1	1 ²¹⁰	-	-	-	-
izdelava glasbil	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	1 ²¹¹	-
likarice	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	1 ²¹²	-	1	-	5	-	4	-	-
mehaniki	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
monterji	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	1 ²¹³	-
	N	-	-	-	-	-	-	1	-	1 ²¹⁴	-
perice	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
radiotehniki	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
neznana obrt	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	N	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
SKUPAJ		4	1	-	1	4	7	2	4	7	1

Tabela 47: Mestni trg – druge obrti, 1890-1931

²¹⁰ Delavka, pomaga možu drvarju

²¹¹ Hkrati tudi trgovec z glasbili in serviser

²¹² Tudi šivilja

²¹³ Elektromonter vajenec

²¹⁴ Elektromonter

B2 – industrija

INDUSTRIJA		1890		1900		1910		1921		1931	
obrat	vrsta delavca	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Neznano delovno mesto	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	1	-	1 ²¹⁵	-	1 ²¹⁶	-	-	-
	nekvalificirani	3	3	2	8	1 ²¹⁷	1	2	4	3	4
Državna železnica	kvalificirani in polkvalificirani	2 ²¹⁸	-	-	-	2 ²¹⁹	-	2 ²²⁰	-	1 ²²¹	-
	nekvalificirani	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-
Električna cestna železnica	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Livarna in strojna tovarna Tönnies	kvalificirani in polkvalificirani	1 ²²²	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ljubljanske tiskarne	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	4 ²²³	-	6 ²²⁴	-	1 ²²⁵	-	1 ²²⁶	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Predilnica	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-
Tobačna tovarna	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	3	20	-	10	1	12	-	-	1	2
Tovarna lepila	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Tovarna pohištva Mathian	kvalificirani in polkvalificirani	-	-	-	-	1 ²²⁷	-	-	-	-	-
	nekvalificirani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ		9	23	9	19	13	17	7	5	6	6

Tabela 48: Mestni trg – industrija, 1890-1931

²¹⁵ Pomožni monter v neimenovani strojni tovarni, morda Tönnies ali Žabkar

²¹⁶ Strojni ključavničar

²¹⁷ Zjutraj postransko raznaša časopise

²¹⁸ Kurjač in kotlar

²¹⁹ Kurjač in strojevodja

²²⁰ Ključavničar in strojevodja

²²¹ Strojevodja

²²² (Livarski) učenec

²²³ Dva črkostavca in dva črkostavska pomočnika

²²⁴ Trije stavci, dva knjigoveška pomočnika in litografski strojnik

²²⁵ Korektor

²²⁶ Strojnik

²²⁷ Tapetniški pomočnik

vrsta delavca	1890			1900			1910			1921			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
kvalificirani in polkvalificirani	3	-	3	5	-	5	10	-	10	4	-	4	2	-	2
nekvalificirani	6	23	29	4	19	23	3	17	20	3	5	8	4	6	10

Tabela 49: Mestni trg – nekvalificirani, polkvalificirani in kvalificirani industrijski delavci, 1890-1931

2.4.3 Trgovina in promet (C)

CI – trgovina z blagom

leto	trgovci		pomočniki		vajenci in učenci		hlapci in drugi delavci		SKUPAJ		
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	Σ
1890	18	18	37	9	11	-	16	2	82	29	111
1900	17	10	30	12	7	1	13	-	67	23	90
1910	16	15	14	14	3	1	20	2	53	32	85
1921	18	18	6	13	-	1	8	3	32	35	67
1931	17	6	4	10	-	1	6	-	27	17	44

Tabela 50: Mestni trg – trgovci in njihovo osebje, 1890-1931

1890: 15 trgovcev,²²⁸ 2 trgovki,²²⁹ 1 knjigarar, 1 knjigarnarica, 1 branjevec, 4 branjevke, 4 kramarice, 6 prodajalk kruha, 1 prodajalka zelenjave, 1 c. kr. tobačni trafikant, 32 trgovskih pomočnikov,²³⁰ 7 trgovskih pomočnic,²³¹ 5 prodajalcev, 2 prodajalki,²³² 11 trgovskih učencev,²³³ 13 trgovskih hlapcev,²³⁴ 2 trgovski dekli,²³⁵ 2 trgovska uslužbenca, 1 pakirni delavec v trgovini s steklom

²²⁸ Od tega en z manufakturnim blagom, en s pasarskim blagom (*Posamentierwaren*) in en s steklom ter porcelanom (Franc Kollmann, glej opombo 236)

²²⁹ Ena z modnim blagom

²³⁰ Od tega en v trgovini z manufakturnim blagom, en v trgovini s pasarskim blagom, štiri v trgovini s steklom Kollmann in dva v knjigarni Giontini

²³¹ Med njimi dve branjevki pomočnici, dve pomočnici v trgovini z modnim blagom in ena pomočnica v knjigarni Giontini (hči lastnice)

²³² Steklarstvo Kollmann

²³³ Od tega en v špeceriji, en v trgovini z manufakturnim blagom, en v steklarstvu in en v knjigarni Giontini.

²³⁴ En v knjigarni Giontini, dva v trgovini s steklom Kollmann in trije pri A. Krisperju

²³⁵ Steklarstvo Kollmann

1900: 1 veletrgovec,²³⁶ 14 trgovcev,²³⁷ 2 trgovki,²³⁸ 1 knjigarnar, 1 knjigarnarica, 1 branjevec, 3 branjevke,²³⁹ 3 kramarice,²⁴⁰ 1 prodajalka kruha, 30 trgovskih pomočnikov,²⁴¹ 8 trgovskih pomočnic,²⁴² 4 prodajalke,²⁴³ 7 trgovskih učencev,²⁴⁴ 1 trgovska učenka,²⁴⁵ 12 trgovskih hlapcev,²⁴⁶ 1 trgovski uslužbenec²⁴⁷

1910: 2 veletrgovca,²⁴⁸ 13 trgovcev,²⁴⁹ 8 trgovk,²⁵⁰ 1 knjigarnar družabnik, 1 branjevka,²⁵¹ 2 kramarici, 1 prodajalka živil, 2 prodajalki podob, 1 trafikantka,²⁵² 14 trgovskih pomočnikov,²⁵³ 7 trgovskih pomočnic,²⁵⁴ 6 prodajalk,²⁵⁵ 1 blagajničarka,²⁵⁶ 3 trgovski učenci,²⁵⁷ 1 prodajalka vajejenka, 15 trgovskih hlapcev,²⁵⁸ 1 pakirni delavec v trgovini s steklom, 4 trgovski uslužbenci,²⁵⁹ 2 trgovski uslužbenki²⁶⁰

²³⁶ **Franc Kollmann** (1839-1908), veletrgovec s steklom in porcelanom ter lastnik steklarske delavnice.

²³⁷ Od tega en trgovec z manufakturnim blagom (postransko je trgoval tudi z zobotrebc), en železninar, en trgovec z urami in zlatnino ter en trgovec s kolesi

²³⁸ Z manufakturnim in z mešanim blagom

²³⁹ Ena izrecno prodaja na Mestnem trgu

²⁴⁰ Ena tudi hišna posestnica

²⁴¹ Od tega trije pri železninarju, štirje v steklarstvu, en v špeceriji, dva pri tvrdki Skaberne, en v trgovini z manufakturnim blagom in šest pri Krisperju

²⁴² Dve v knjigarni Giontini (hčeri lastnice). Med ostalimi sta dve ženi, sestra in nečakinja trgovca.

²⁴³ Od tega ena v steklarstvu Kollmann

²⁴⁴ Od tega en pri Skabernetu in dva pri Krisperju

²⁴⁵ V knjigarni Giontini

²⁴⁶ En pri Skabernetu, en v knjigarni, en v trgovini s steklom, dva pri železninarju in štirje pri Krisperju (en je tudi hišni posestnik)

²⁴⁷ Pri Skabernetu

²⁴⁸ **Johann** in **Josef Krisper**

²⁴⁹ Od tega en s steklom, en železninar, en s papirjem, en z narejeno obleko, en s špecerijo, en s špecerijo in kovinskimi izdelki, en z manufakturnim blagom, en z mešanim blagom, en z modnim blagom, en z moko in en z galanterijskim blagom

²⁵⁰ Ena z zlatnino in srebrnino, ena z mešanim blagom, ena z narejeno obleko, dve z manufakturnim blagom, ena z modnim blagom, ena z modnim in drobnim blagom ter ena z živili

²⁵¹ Na naznanilnici najdemo zanimiv podatek, da dotična branjevka ni prodajala na trgu, temveč je imela v zakupu eno od sob v stanovanju na trgu, v kateri je imela prodajalno.

²⁵² Posestnica trafike v hotelu Union

²⁵³ Od tega štirje pri železninarju, trije v trgovini z manufakturnim blagom, en v trgovini z galanterijskim blagom in štirje v trgovini z mešanim blagom.

²⁵⁴ Tri v trgovini z modnim in drobnim blagom (pastorka in nečakinji lastnice), dve v knjigarni in papirnici Giontini (hčeri lastnice), ena v trgovini z moko (žena trgovca) in ena v prodajalni Ažman

²⁵⁵ Od tega ena v firmi Kenda in ena v manufakturni trgovini

²⁵⁶ V trgovini z manufakturnim blagom

²⁵⁷ Od tega en v trgovini s špecerijo in kovinskimi izdelki ter en v prodajalni mešanega blaga

²⁵⁸ Od tega štirje pri Krisperju, trije v trgovini s steklom, dva pri železninarju, dva v manufakturni trgovini in en v trgovini z mešanim blagom (en je bil hkrati tudi hišnik)

²⁵⁹ Trije pri Krisperju in en v trgovini z manufakturnim blagom

²⁶⁰ V trgovini z manufakturnim blagom (sestra in nečakinja lastnika)

1921: 1 veletrgovec,²⁶¹ 16 trgovcev,²⁶² 10 trgovk,²⁶³ 1 starinar, 2 branjevki, 2 kramarici, 1 prodajalka mleka, 1 prodajalka suhega cvetja, 1 prodajalka slaščic, 1 tobačna trafikantka,²⁶⁴ 6 trgovskih pomočnikov, 2 trgovski pomočnici, 10 prodajalk, 1 blagajničarka, 1 trgovska učenka, 8 trgovskih hlapcev,²⁶⁵ 3 trgovske uslužbenke²⁶⁶

1931: 3 veletrgovci,²⁶⁷ 12 trgovcev,²⁶⁸ 5 trgovk,²⁶⁹ 1 starinar, 1 prodajalec preprog, 1 trafikantka, 4 trgovski pomočniki, 3 trgovske pomočnice, 7 prodajalk, 1 trgovska učenka, 4 trgovski hlapci,²⁷⁰ 2 trgovska uslužbenca

C2 – denarne, kreditne in zavarovalne poslovalnice

1890: 2 zavarovalniška uradnika, 1 knjigovodja Kranjske hranilnice

1900: 1 podravnatelj Ljubljanske kreditne banke, 1 uradnik Ljubljanske kreditne banke, 1 bančni revident Avstro-ogrske banke, 1 knjigovodski pristav banke Slavija

1910: 1 zavarovalniški uradnik, 1 bančni potovalni zastopnik, 1 blagajnik in tajnik Mestne hranilnice, 1 asistent Mestne hranilnice

1921: 1 zavarovalniški uradnik, 1 zavarovalniški revident, 2 uradnika Mestne hranilnice, 1 uradnik banke Slavija, 5 bančnih uradnikov, 1 poduradnik Kr. poštnege čekovnega urada, 1 uradnica Kreditne banke

1931: 2 bančna uradnika

C3 – železniški promet

1890: 1 železniški uradnik

1900-1910: *ni oseb*

²⁶¹ **Henrik Kenda**

²⁶² Dva sta iz družine Krisper; eden od trgovcev je tudi hišni posestnik

²⁶³ Ena tudi posestnica

²⁶⁴ Trafika v Lattermanovem drevoredu v Tivoliju

²⁶⁵ Od tega en pri firmi J. V. Mayer, en pri dežnikarstvu

²⁶⁶ Od tega ena v konfekcijski trgovini

²⁶⁷ **Erik Krisper** ter **Ivan in Leon Samec**, veletrgovca z galanterijskim oziroma mešanim blagom

²⁶⁸ Od tega en trgovec s kožami in en z glasbili (en je bil tudi posestnik)

²⁶⁹ Od tega ena z modnim blagom

²⁷⁰ Dva v manufakturni trgovini in dva pri Krisperju

1921: 2 nadzornika Južne železnice, 2 revidenta Južne železnice, 2 postajna odpravnik Južne železnice, 2 železniška uslužbenca, 1 uradnik pripravnik Južne železnice

1931: 1 inženir inšpektor državnih železnic, 1 železniški uradnik, 1 železniška uradnica

C4 – pošta in drug transport

1890: 1 poštni kontrolor, 2 kočijaža, 1 trgovski kočijaž

1900: 2 poštni manipulantki, 2 trgovska prevoznika²⁷¹

1910: 1 postiljon,²⁷² 1 poštna adjunktinja, 1 poštni pripravnik, 1 poštna praktikantka, 1 poštni poduradnik, 1 kočijaž

1921: 1 postiljon, 1 višji poštni kontrolor, 6 poštnih uradnikov, 3 poštnice, 1 pomožni poštni uradnik, 1 poštni poduradnik, 1 poštni sluga, 1 avtomobilski izvošček, 2 šoferja²⁷³

1931: 2 poštna uradnika, 3 šoferji

C5 – ostale trgovske in transportne usluge

1890: 1 trgovski poslovodja, 1 trgovski pooblaščenec,²⁷⁴ 1 trgovski knjigovodja, 1 trgovski prokurist, 2 trgovska potnika, 1 kontorist, 1 trgovski korespondent, 1 knjigarniški knjigovodja,²⁷⁵ 1 tovarniški knjigovodja, 1 postrešček, 2 skladiščnika, 3 skladiščni hlapci²⁷⁶

1900: 4 trgovski poslovodje,²⁷⁷ 2 pooblaščenca,²⁷⁸ 2 trgovska zastopnika,²⁷⁹ 2 prokurista,²⁸⁰ 1 knjigovodja, 1 računovodja, 4 trgovski potniki,²⁸¹ 1 vinski potnik, 6 kontoristov,²⁸² 2 kontoristki,²⁸³ 2 postreščka, 1 hlapec pri trgovskem zastopstvu

²⁷¹ Pri trgovini s steklom in porcelanom Kollmann

²⁷² Postransko tudi hišnik

²⁷³ En hkrati tudi hišnik

²⁷⁴ Pivovarna bratov Kozler

²⁷⁵ Knjigarna Giontini

²⁷⁶ En tudi kočijaž, verjetno za prevoz tovora

²⁷⁷ Od tega en v tvrdki Benedik, en v modni trgovini in en v manufakturni trgovini

²⁷⁸ En tovarniški in en v modni trgovini

²⁷⁹ Od tega en pri tvrdki Jos. Kolar

²⁸⁰ Od tega en pri zvonarni in livarni Samassa, postransko lastnik vinotoča na Mestnem trgu 13

²⁸¹ Od tega en pri Krisperju

²⁸² Od tega en pripravnik in dva v steklarstvu.

²⁸³ Od tega ena v trgovini z urami in zlatnino.

1910: 4 trgovski poslovodje,²⁸⁴ 1 trgovska poslovodkinja,²⁸⁵ 1 poslovodkinja, 1 pomočnica poslovodje,²⁸⁶ 1 trgovski prokurist,²⁸⁷ 1 računski uradnik,²⁸⁸ 1 računovodja, 2 knjigovodji,²⁸⁹ 1 knjigovodja in revizor,²⁹⁰ 2 trgovska potnika, 1 kontorist,²⁹¹ 3 kontoristke,²⁹² 1 pomočnik konzumnega društva, 1 trgovski volonter

1921: 4 poslovodje, 2 prokurista, 1 trgovski knjigovodja, 1 trgovski agent, 2 knjigovodkinji, 1 trgovski potnik, 2 kontoristki, 1 uradnik družbe Sava, 1 uradnik industrijskega podjetja, 1 konzumni uradnik, 2 postrežka

1931: 1 trgovski poslovodja, 2 trgovska zastopnika, 1 trgovski nameščeneec, 1 korespondentka, 1 knjigovodja, 3 knjigovodkinje, 1 trgovski potnik, 2 kontoristki

C6 – gostinstvo

1890: 1 gostilničar, 1 kavarniška blagajničarka

1900: 1 gostilničar,²⁹³ 1 gostilničarka, 1 kavarnar, 1 kavarnarka, 1 kavarniški vajenec, 1 gostilniška pomočnica,²⁹⁴ 1 natakarkar, 2 natakarkarici, 1 plačilna natakarkarica

1910: 1 lastnik vinotoča, 1 pomočnica pri vinotoču,²⁹⁵ 1 natakarkar, 1 plačilni natakarkar

1921: 1 gostilničarka, 1 natakarkar, 2 natakarkarici

1931: 1 gostilničar, 3 gostilničarke, 1 kuharica, 1 natakarkar, 3 natakarkarice

C7 – samostojno opravljanje domačih opravil in mezđno delo različnih vrst

1890: 31 postrežnik, 5 kuharic, 2 služkinji

1900: 16 postrežnik, 1 kuharica, 6 dninarjev

²⁸⁴ Od tega en v konfekcijski trgovini in en v manufaktorni trgovini.

²⁸⁵ V steklarski trgovini

²⁸⁶ Žena poslovodje konfekcije oblek

²⁸⁷ V manufaktorni trgovini

²⁸⁸ Pri Trboveljski premogokopni družbi

²⁸⁹ En pri firmi Lorenzi

²⁹⁰ Iz naznanilnice lahko ugotovimo, da je še leta 1907 opravljal službo državnega uradnika v Bosni.

²⁹¹ Pri firmi J. C. Mayer

²⁹² Pri čevljarški zadrugi, v tovarni pletenin D. Hribar in v špedicijskem podjetju

²⁹³ Postransko dela kot trgovski sluga v galanterijski trgovini

²⁹⁴ Mati gostilničarke

²⁹⁵ Žena lastnika

1910: 9 postrežnic, 1 kuharica, 1 služkinja za vse, 1 hišna

1921: 10 postrežnic

1931: 7 postrežnic, 4 kuharice, 2 služkinji

2.4.4 Vojska, javne službe, svobodni poklici, rentniki in drugi (D)

D1 – vojaštvo

1890: 3 stotniki,²⁹⁶ 1 nadporočnik, 1 poročnik, 1 narednik, 1 dragonec, 1 vojak, 2 učenca vojaške akademije,²⁹⁷ 1 učenec mornariške akademije, 2 enoletna prostovoljca – praktikanta vojaške medicine

1900: 1 poročnik 27. pešpolka, 1 vojak, 2 enoletna prostovoljca²⁹⁸ pri 27. pešpolku

1910: 1 stotnik – magazinski častnik pri 17. pešpolku, 1 nadporočnik, 2 vojaka, 1 aspirant za enoletno prostovoljstvo

1921: 1 častnik brez navedbe čina, 1 podpolkovnik

1931: 2 častnika brez navedbe čina, 1 podporočnik

D2 – dvorne, državne, mestne in druge javne službe ter sorodni poklici

1890: 1 župan,²⁹⁹ 1 svetnik deželne vlade, 1 vladni uradnik, 1 uslužbenec deželnega zbora,³⁰⁰ 1 kanclist pripravnik pri deželni vladi, 1 finančni prokurist v državnem uradu, 1 blagajnik deželnega plačilnega urada, 1 finančni uradnik, 1 uradnik računskega oddelka finančnega ravnateljstva, 1 magistratni konceptni pristav,³⁰¹ 1 tajnik c. kr. kranjske kmetijske družbe, 1 sodni uradnik, 1 sodni pristav, 2 soda pripravnika, 1 pisar, 1 pomožni uradnik, 1 inšpektor varnostne straže (*Sicherheitswache*), 2 mestna stražnika, 1 mestni ječar, 1 gasilec

²⁹⁶ Od tega en topniški stotnik in en stotnik 17. pešpolka

²⁹⁷ En od njiju na triletni vojaški izobraževalnici v Pragi

²⁹⁸ En pri 27. pešpolku, drugi morda tudi, saj je navedeno, da služi v Gradcu, kjer je bil nastanjen eden od bataljonov polka, ki je sicer rekrutiral iz ljubljanskega in tržaškega področja.

²⁹⁹ **Peter Grasselli** (1841-1933), politik in pravnik, v obdobju 1882-1896 ljubljanski župan, sicer pa tudi državnoborski in dolgoletni deželnozborni poslanec.

³⁰⁰ Navedeno, da za deželni zbor dela vodnik, zaradi česar se v času popisa nahaja v Bogenšperku.

³⁰¹ Postransko tajnik Slovenske Matice

1900: 1 ravnatelj c. kr. ravnateljstva pomožnih uradov, 2 državna uradnika, 1 uradnik pri deželni vladi, 1 c. kr. računski revident, 1 davčni pristav pri davčni administraciji, 1 davčni praktikant, 1 c. kr. finančni konceptni praktikant, 1 finančni prokurist – pristav, 1 c. kr. blagajnik, 1 uradnik zemljiške knjige, 3 c. kr. pripravniki, 1 ravnatelj mestnega užitninskega zakupa,³⁰² 1 ravnatelj c. kr. kranjske kmetijske družbe, 3 magistratni sluge, 2 pomočnika na ljubljanskem okrajnem sodišču, 1 sodni pisarniški pomočnik, 1 mestni policijski nadpaznik, 1 čuvaj v Tobačni tovarni

1910: 1 deželni tajnik, 1 vladni koncipist, 1 koncipist pripravnik pri deželni vladi, 2 pisarniška uradnika pri deželni vladi, 1 strojepiska pri deželnem odboru, 1 deželni blagajnik, 1 davčni upravnik, 1 deželni živinorejski nadzornik kranjskega deželnega odbora, 1 inženir deželnega odbora, 1 okrajni komisar pri c. kr. deželnem šolskem svetu, 1 mapni risar pri finančnem ravnateljstvu, 1 ravnatelj mestnega užitninskega zakupa,³⁰³ 1 ravnatelj c. kr. kranjske kmetijske družbe,³⁰⁴ 1 uradnik mestnega vojaškega urada, 2 magistratni slugi, 1 mestna pisarniška uradnica, 1 preiskovalni sodnik, 1 uradnik okrajnega sodišča, 1 sodno-pisarniški praktikant ljubljanskega okrajnega sodišča, 1 mestni policijski nadstražnik, 1 mestni ječar, 1 raznašalka hrane jetnikom,³⁰⁵ 1 mestni delavec

1921: 1 uradnik delegacije ministrstva za finance, 1 kr. agrarni nadgeometer, 1 višji poljedelski nadzornik pri pokrajinski upravi, 2 uradnici pokrajinske uprave, 1 pisarniška pomočnica pokrajinske uprave, 1 višji davčni upravitelj, 1 deželni blagajnik, 1 uradnik finančne direkcije, 1 poduradnik finančne kontrole, 1 finančni koncipist, 1 upravni nadzornik, 5 uradnikov, 8 uradnic, 1 pomožna uradnica, 1 uradnik državne gimnazije, 1 ravnatelj mestnega trošarinskega urada,³⁰⁶ 2 magistratna uradnika, 1 magistratna uradnica, 3 magistratni sluge, 1 višji gradbeni svetnik, 1 deželni sodni svetnik, 1 užitninski paznik, 1 višji policijski svetnik, 1 sodnik, 1 uradnica višjega deželnega sodišča, 1 uradni sluga višjega deželnega sodišča, 1 carinik, 1 carinski stražnik, 1 mestni ječar, 1 monter mestnega vodovoda, 1 mestni delavec

1931: 1 višji kmetijski svetnik, 1 upravnik finančne kontrole, 1 tehnični inšpektor banske uprave, 2 državna uradnika, 1 državna uradnica, 1 uradnica dravske finančne direkcije, 15 uradnikov, 6 uradnic, 1 volonterka, 1 banovinski tehnik, 1 banovinski uradnik, 1 pisarniški

³⁰² **Peter Grasselli** (glej opombo 299). Grasselli je ravnateljstvo mestnega užitninskega zakupa prevzel po prenehanju županske funkcije in jo obdržal do leta 1922.

³⁰³ **Peter Grasselli**

³⁰⁴ Postransko dela tudi kot potujoči kmetijski učitelj

³⁰⁵ Žena mestnega ječarja

³⁰⁶ **Peter Grasselli**

sluga, 1 magistratni uradnik, 1 zavarovalni matematik Okrožnega urada za zavarovanje delavcev, 1 sodnik, 1 sodni pripravnik, 2 carinska deklaranta, 1 policijski stražnik, 1 mestni ječar, 1 monter mestnega vodovoda

D3 – poučevanje in izobraževanje

1890: 1 gimnazijski ravnatelj, 1 gimnazijski profesor, 1 profesor na realki, 1 učitelj v vadnici, 1 učitelj v kaznilnici, 1 hospitantka na obrtni šoli za umetno vezenje, 2 vzgojiteljici, 1 učitelj glasbe, 1 učiteljica klavirja

1900: 1 profesor na obrtni šoli, 5 učiteljic, 1 potujoči učitelj, 1 vrtčevska vzgojiteljica, 2 učiteljici klavirja, 1 učiteljica francoščine

1910: 1 učitelj v ljudski šoli,³⁰⁷ 1 učitelj, 2 učiteljici,³⁰⁸ 1 učiteljica v vadnici, 1 učiteljica glasbe, 3 učiteljice klavirja

1921: 1 univerzitetni profesor, 1 univerzitetni docent, 1 univerzitetna docentka, 2 gimnazijska profesorja, 1 profesor, 1 profesorica, 1 mestni učitelj, 1 strokovna učiteljica na dekliški meščanski šoli, 1 učiteljica ženskih ročnih del, 2 učitelja, 3 učiteljice, 3 učiteljice glasbe,³⁰⁹ 1 veroučitelj na realki (in honorarni nameščenec na univerzi)

1931: 2 profesorja, 1 profesorica državnega ženskega učiteljišča, 1 učitelj, 1 učiteljica, 1 krojna (obrtna) učiteljica, 1 vzgojiteljica

³⁰⁷ Postransko še učitelj glasbe na obrtni šoli

³⁰⁸ Ena od učiteljic je bila **Cirila Pleško Štebi** (1885-1942), ena od osrednjih bork za pravice žensk pri nas v obdobju med obema vojnama.

³⁰⁹ Ena pri Glasbeni matici

D4 – zaposleni v kulturi

1890: 1 režiser slovenskega gledališča,³¹⁰ 1 igralec, 2 igralki,³¹¹ 1 dirigent

1900: 2 pisatelja,³¹² 1 akademski slikar, 1 dirigent in skladatelj,³¹³ 1 operni pevec, 1 zborovski pevec, 2 igralca, 1 igralka, 1 gledališki korepetitor, 1 delavec gledališke straže

1910: 1 ravnatelj slovenskega Deželnega gledališča,³¹⁴ 1 pristav Kranjskega deželnega muzeja,³¹⁵ 1 godbenik Slovenske filharmonije

1921: 1 ravnatelj deželnega muzeja,³¹⁶ 1 ravnatelj Drame,³¹⁷ 1 tajnik kr. opere,³¹⁸ 1 gledališki igralec, 1 glasbenik Narodnega gledališča, 1 kinooperater

1931: 1 akademski slikar,³¹⁹ 1 ravnatelj Drame,³²⁰ 1 član Narodnega gledališča, 1 igralec, 1 pianistka

D5 – druge službe javne koristi in zasebni ter samostojni poklici

1890: 1 pravnik, 1 odvetniški kandidat, 1 novinar, 1 zasebni uradnik, 3 lekarnarji, 1 lekarniški pripravnik, 1 lekarniški pomočnik, 1 kandidat farmacije (asistent v lekarni), 1 lekarniški laborant, 3 dijaške gospodinje, 1 hišnik, 1 hišnica

1900: 1 upravnik *Laibacher Zeitung*, 4 lekarnarji,³²¹ 1 cerkveni stražnik, 1 dijaška gospodinja, 2 hišnici

³¹⁰ **Ignacij Borštnik** (1858-1919), igralec in režiser, osrednja osebnost ljubljanske gledališke scene svojega časa.

³¹¹ Ena izrecno navedena kot slovenska igralka

³¹² **Fran Govekar** (1871-1849), literat, eden od utemeljiteljev naturalizma na Slovenskem, na naznanilnici naveden tudi kot redaktor Narodne tiskarne in **Jakob Alešovec** (1842-1901), literat in novinar. Ob popisu leta 1900 ga skoraj slepega in v hudi revščini najdemo v zadnjih mesecih življenja.

³¹³ **Josef Zöhrer** (1841-1916), glasbenik in skladatelj, po rodu z Dunaja. Učitelj in nato ravnatelj ljubljanske Filharmonične družbe, kjer je deloval tudi kot dirigent in zborovodja. Večina njegovega skladateljskega opusa je danes izgubljena.

³¹⁴ **Fran Govekar**

³¹⁵ **Josip Mal** (1884-1878), zgodovinar, v obdobju 1924-1945 ravnatelj Narodnega muzeja, v obdobju 1950-1961 pa je vodil ljubljanski Mestni muzej.

³¹⁶ **Josip Mantuani** (1860-1933), umetnostni zgodovinar, arheolog in muzealec. Ravnatelj Deželnega oziroma Narodnega muzeja v obdobju 1909-1924.

³¹⁷ **Pavel Golia** (1887-1959), pesnik in dramatik, po 1. svetovni vojni dramaturg in direktor Drame, kasneje še upravnik Slovenskega narodnega gledališča.

³¹⁸ **Maks Simončič** (1887-1966), pevec, pisatelj in libretist.

³¹⁹ **Matija Jama** (1872-1947), slikar, eden glavnih predstavnikov impresionizma na Slovenskem.

³²⁰ **Pavel Golia**

³²¹ Eden od njih je **Ubaldo Trnkoczy, pl. Zaszkal** (1856-1924), politik, gospodarstvenik in farmacevt, rojen na Moravskem, pristaš Narodno-napredne stranke, ki je opravljal vrsto vidnih funkcij v lokalnem gospodarstvu in politiki. Družina Trnkoczy je imela na Mestnem trgu št. 4 znano lekarno.

1910: 1 časopisni urednik,³²² 1 lekarnar,³²³ 1 odvetnik, 1 pravnik, 1 kandidat prava, 1 odvetniška uradnica, 1 stavbni tehnik, 1 strojni tehnik,³²⁴ 1 stavbenik pri Kranjski stavbni družbi, 1 risar v stavbinski družbi, 2 dijaški gospodinji,³²⁵ 1 hišnik, 1 hišnica

1921: 1 pravnik, 1 odvetnik, 2 odvetniška kandidata, 1 lekarnar,³²⁶ 1 lekarniški praktikant, 1 zdravnik, 1 zobozdravnik, 1 zobotehnik, 1 zobotehnica, 1 tehnik, 1 arhitekt,³²⁷ 1 civilni gradbeni inženir,³²⁸ 1 gozdni inženir,³²⁹ 3 zasebni uradniki,³³⁰ 4 zasebne uradnice, 1 nočni čuvaj v tovarni, 1 dijaška gospodinja, 3 hišniki, 9 hišnic³³¹

1931: 1 novinar – korektor, 2 odvetniška kandidata, 1 lekarnar, 1 zdravnik, 1 zobozdravnik, 1 zobozdravnica, 3 zobotehniki, 1 zdravstvena asistentka, 1 gradbeni inženir, 2 zasebna uradnika, 2 zasebni uradnici, 1 posredovalka služb, 1 dijaška gospodinja, 1 hišnik, 2 hišnici

D6 – živeči od rent in podpor

1890: 1 tovarnar,³³² 1 tovarniški družabnik, 1 tiskarski družabnik, 3 hišni posestniki, 2 hišni posestnici, 1 rentnik, 1 rentnica, 1 starejša ženska, ki živi od obresti, 3 upokojenci,³³³ 9 upokojenk,³³⁴ 15 vdov,³³⁵ 1 prejemnica miloščine

³²² Pripisano, da kot postranski poklic samostojno piše [časopisne] naslove

³²³ **Ubaldo Trnkoczy**. Tokrat zapisano še, da se poleg lekarnarskega posla ukvarja še z izdelavo živinskega praška in sladnega čaja.

³²⁴ Bivši mornariški strojni podčastnik

³²⁵ Ena je sicer navedena kot zasebnica, ki se preživlja od lastnih prihrankov in s prenočevanjem dijakov

³²⁶ **Ubaldo Trnkoczy**

³²⁷ Hkrati podjetnik, ima še kmečki mlin in žago

³²⁸ Tudi solastnik industrijskega objekta

³²⁹ Vpis je težko berljiv, da je specifično *gozdni* inženir lahko sklepamo na podlagi naznanilnice iz leta 1931.

³³⁰ En je sicer upokojeni polkovnik

³³¹ Ena zraven tudi postrežnica

³³² **Max Samassa** (1862-1945), lastnik družinske livarne in zvonarne.

³³³ Vzgojitelj, višji davčni kontrolor in upravitelj c. in kr. mornarnice (*k. u. k. Marineverwalter*)

³³⁴ Med njimi vdova po c. kr. inženirju (tudi hišna posestnica) in upokojena postrežnica

³³⁵ Med njimi dve po trgovcu (ena je bila tudi hišna posestnica, ki je za postranski zaslužek delovala kot dijaška gospodinja), dve po okrajnem sodniku, dve po državnem uradniku, ena po okrajnem glavarju, ena po c. kr. bibliotekarju (*k. k. Bibliothekscriptor*), ena po notarju, ena po glasbovodji, ena po kanclistu, ena po poštnem kontrolorju, ena po učitelju, ena po majorju in ena po stotniku

1900: 1 tovarnar,³³⁶ 1 lastnik izkopa čistilnega praška,³³⁷ 1 solastnica izkopa čistilnega praška, 1 hišni posestnik, 3 hišne posestnice, 3 rentnice, 6 upokojencev,³³⁸ 6 upokojenk,³³⁹ 12 vdov,³⁴⁰ 1 tovarniška invalidka, 1 prejemnica podpore

1910: 1 graščak,³⁴¹ 1 hišni posestnik, 1 zemljiška posestnica, 1 posestnica, 1 posestnica mehanične delavnice,³⁴² 1 rentnica, 10 upokojencev,³⁴³ 10 vdov,³⁴⁴ 4 upokojenke,³⁴⁵ 2 užitkarici,³⁴⁶ 1 prejemnica podpore,³⁴⁷ 1 starka brez sredstev (zastonj stanuje pri imetnici stanovanja)

1921: 1 hišni posestnik, 1 hišna posestnica, 9 upokojencev,³⁴⁸ 6 upokojenk,³⁴⁹ 14 vdov,³⁵⁰ 1 užitkarica, 1 prejemnica mestne ubožnine

1931: 1 posestnica, 5 rentnic, 18 upokojencev,³⁵¹ 1 upokojenka,³⁵² 8 vdov³⁵³

³³⁶ **Max Samassa**

³³⁷ Izkop v Črni pri Kamniku

³³⁸ C. kr. štabni zdravnik, državni uradnik, višji finančni svetnik, uslužbenec davčne uprave, poštni kontrolor in železniški stražnik

³³⁹ Med njimi upokojenka mestnega magistrata in upokojenka državnih železnic. Ena od drugih upokojenk nam na poli ne pove, kakšen poklic je opravljala, nam pa navede, da prejema 872 kron pokojnine in še 360 kron kot vzgojevalno vsoto.

³⁴⁰ Med njimi tri po profesorju, dve po vojaškem uradniku, ena po sodnem pristavu, ena po slugi carinskega urada, ena po pobiralcu hišnega davka, ena po uradniku (postransko je prehranjevala dijake), ena po mestnem policijskem nadzorniku, ena po majorju in ena po stotniku

³⁴¹ Prejemnik dobičkov od kmetijstva in gozdarstva na posesti

³⁴² Zelo verjetno po pokojnem možu

³⁴³ C. kr. finančni prokurist, uslužbenec uprave deželne vlade, poštni kontrolor, poštni naduradnik, nadsprevodnik, železniški čuvaj, stotnik, polkovnik in dva profesorja (en tudi šolski svetnik)

³⁴⁴ Med njimi po dve po trgovcu (ena je malo pred popisom prevzela moževo agenturo) in ena po knjigovodji zemljiške knjige, po deželnem tajniku, po pristavu okrajnega sodišča, po profesorju, po finančnem nadpazniku, po državnem uradniku, po državnem poduradniku in po majorju

³⁴⁵ Med njimi delavka Tobačne tovarne, vdova po železničarju in dve vdovi po uradniku

³⁴⁶ Ena je nekdanja kuharica, druga je užitkarica Tvornice za furnir in lesne obrti

³⁴⁷ Kot postranski vir zaslužka na trgu priložnostno prodaja čaj

³⁴⁸ Sodni nadsvetnik, sodni uradnik, zemljemerec, železničar, železniški kurjač, kapetan in trije orožniški stražmojstri.

³⁴⁹ Od tega dve upokojenki Tobačne tovarne in upokojena učiteljica

³⁵⁰ Po deželnem tajniku, finančnem nadpazniku, državnem uradniku, sodnem naduradniku, sodnem uradniku, sodnem slugi, carinskem uradniku, profesorju, železniškem čuvaju, okrajnem tajniku, uradniku, orožniškem uradnem slugi, ključavničarskem mojstru in po trgovcu

³⁵¹ Občinski upokojenec (nekdanji župan **Peter Grasselli**), okrajni nadzdravnik, deželni blagajnik, poduradnik mestnega magistrata, državni upokojenec, inšpektor državnih železnic, železniški uradnik, nadsprevodnik, dva železničarja, železniški kurjač, sluga, učitelj, knjigovodja, poštni upravnik, uradnik, major in polkovnik

³⁵² Delavka Tobačne tovarne

³⁵³ Med njimi po profesorju, finančnem nadpazniku in sodnem uradniku

D7 – osebe brez navedenega poklica, brezposelni in zasebniki

1890: 2 zasebnika, 19 zasebnic, 1 brezposeln risar, 1 brezposelna kuharica, 1 rezervni poročnik (brez drugega navedenega poklica), 2 odrasli sestri živeči od očetove dediščine, 1 starejša ženska brez navedenega poklica³⁵⁴

1900: 2 zasebnika, 18 zasebnic, 1 brezposeln ključavničar, 1 brezposeln stavbni asistent, 1 brezposelna prodajalka, 1 nekdanja kuharica, 1 nekdanja hišna, 1 nekdanja obrtnica ženskih ročnih del, 1 polnoleten moški brez vpisa, 2 polnoletni ženski brez vpisa

1910: 3 zasebniki,³⁵⁵ 21 zasebnic, 1 brezposeln inženir, 1 brezposeln mehanik, 1 brezposeln trgovski pomočnik, 1 brezposeln trgovski potnik, 1 brezposelna kuharica

1921: 2 zasebnika, 15 zasebnic, 1 začasno brezposeln moški, 1 brezposelna učiteljica ženskih ročnih del, 1 nekdanja kuharica

1931: 29 zasebnic

2.4.5 Vzdrževani stanovalci (E)

E1 – odrasli družinski člani, ki skrbijo za gospodinjstvo, so brez navedenega poklica ali pa jih vzdržujejo drugi družinski člani

<i>Mestni trg – podrazred E1</i>	1890		1900		1910		1921		1931	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Skrb za gospodinjstvo in družino	-	68 ³⁵⁶	-	16 ³⁵⁷	-	7	-	14	-	58
Brez navedenega poklica	-	9	-	48	-	50 ³⁵⁸	2	81	-	12
Vzdrževani s strani družinskih članov	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
SKUPAJ	-	77	-	64	-	58	2	95	-	71

Tabela 51: Mestni trg – prebivalci v podrazredu E1

³⁵⁴ Zapisano, da vzdržuje brata, ki pa ne živi na istem naslovu.

³⁵⁵ En je zasebnik le čez leto, pozimi pa dela kot del gledališke straže ne odru

³⁵⁶ Ena trgovčeva žena poleg hišnih poslov nadzira tudi trgovinsko osebje

³⁵⁷ Ena postransko dela v čevljarstvu

³⁵⁸ Med njimi je tudi **Minka Govekar** (1874-1950), prevajalka, publicistka in aktivistka za pravice žensk, ena od ustanoviteljic Splošnega slovenskega ženskega društva.

E2 – šolajoča se mladina in mladoletniki v domačem gospodinjstvu ali brez navedenega poklica

1890: 31 šolarjev, 40 šolark, 52 dijakov, 1 dijak živinozdravništva, 5 učencev trgovske šole, 3 učenke obrtne oziroma strokovne šole, 1 učenka vadnice, 1 učenka vrtca, 2 učiteljska pripravnik, 3 učiteljske pripravnice, 12 študentov,³⁵⁹ 24 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 37 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica, 9 mladoletnic pomaga v domačem gospodinjstvu

1900: 41 šolarjev, 44 šolark, 39 dijakov, 2 učenki trgovskega tečaja, 1 učenka telegrafskega tečaja, 1 učenka vrtca, 5 učiteljskih pripravnic, 11 študentov,³⁶⁰ 1 učenec podobarstva v obrtni šoli, 1 absolventka obrtne šole, 24 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 54 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica, 4 rejenke brez navedbe šolanja

1910: 22 šolarjev, 25 šolark, 58 dijakov, 11 dijakinj, 1 učenec dunajske trgovske akademije, 1 učenec trgovske šole, 1 gojenec zavoda, 4 gojenke zavoda, 1 učiteljski pripravnik, 3 učiteljske pripravnice, 4 študenti,³⁶¹ 1 privatist, 11 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 23 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica, 2 rejenki brez navedbe šolanja, 2 mladoletnici pomagata v domačem gospodinjstvu

1921: 5 šolarjev, 10 šolark, 46 dijakov, 17 dijakinj, 1 dijak trgovske akademije, 1 učenka trgovskega tečaja, 1 učenec vadnice, 4 učiteljske pripravnice, 4 visokošolci, 11 študentov,³⁶² 1 študentka medicine, 1 absolvent inženirstva,³⁶³ 34 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 29 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica

1931: 5 šolarjev, 3 šolarke, 39 dijakov,³⁶⁴ 26 dijakinj, 2 visokošolca, 3 študenti,³⁶⁵ 1 absolvent prava, 20 mladoletnikov brez navedbe šolanja ali poklica, 15 mladoletnic brez navedbe šolanja ali poklica

³⁵⁹ Med njimi študent prava in študent bogoslužja

³⁶⁰ Med njimi štirje študenti prava in slušatelj tehniške visoke šole na Dunaju

³⁶¹ Med njimi dva študenta medicine, študent prava v Gradcu in študent tehniške visoke šole

³⁶² Med njimi trije študenti medicine, en študent filozofije, študent tehnik, študent prava, študent kemije, študent ljubljanske filozofske fakultete ter študent tehniške fakultete

³⁶³ V času popisa na državnih izpitih v Brnu

³⁶⁴ Med njimi je tudi **Peter Držaj** (1913-1944), kasneje znan partizanski zdravnik.

³⁶⁵ Med njimi dva študenta filozofije

2.4.6 Domača služinčad (F)

1890: 22 dekel, 1 hlapec, 6 služkinj, 6 sobaric, 6 hišen, 1 strežaj, 1 postrežnica, 39 kuharic, 1 kuhinjska dekla, 2 pestunji, 4 varuške

1900: 21 dekel, 1 hlapec, 16 služkinj, 3 sobarice, 12 hišen, 1 sluga, 1 postrežnica, 32 kuharic, 1 pestunja, 4 varuške

1910: 3 dekcle, 1 hlapec, 19 služkinj, 2 sobarici, 2 hišni, 4 deklice za vse, 2 slugi, 1 postrežnica, 45 kuharic, 1 pestunja, 1 varuška, 1 vzgojiteljica

1921: 9 dekel, 18 služkinj, 6 sobaric, 4 hišne, 30 kuharic, 1 neopredeljen ženski posel, 2 pestunji

1931: 29 služkinj, 2 sobarici, 2 hišni, 15 kuharic, 1 vzgojiteljica

2.4.7 Osebe z nedoločljivim poklicem

1890: 1 starejši moški z vpisom »meščan«, 1 starejša podnajemnica z nejasnim vpisom

1900: *ni oseb*

1910: 2 pripravnici (preparantinji) neznano kje, 1 ženska z nejasnim vpisom

1921: 1 ženska – »trgovska sirota«,³⁶⁶ 1 starejša ženska z nejasnim vpisom, 1 vajenka (nedoločljivo česa), 2 slugi³⁶⁷

1931: *ni oseb*

³⁶⁶ Ženska srednjih let, živi z nekaj podnajemniki

³⁶⁷ Z izjemo tega, da ni šlo za hišna posla, se iz naznanilnice ali drugih popisov ne da ugotoviti, kje oziroma kaj točno sta osebi delali.

<i>Mestni trg – poklicni razredi</i>	1890			1900			1910			1921			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
A – kmetijstvo in ribolov	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
B1 – obrt	37	24	61	37	19	56	25	29	54	18	20	38	31	19	50
B2 – industrija	9	23	32	9	19	28	13	17	30	7	5	12	6	6	12
C1 – trgovina	82	29	111	67	23	90	53	32	85	32	35	67	27	17	44
C2 – finančni zavodi	3	-	3	4	-	4	4	-	4	11	1	12	2	-	2
C3 – železnice	1	-	1	-	-	-	-	-	-	9	-	9	2	1	3
C4 – pošta in transport	4	-	4	2	2	4	4	2	6	14	3	17	5	-	5
C5 – ostale usluge	16	-	16	26	2	28	15	6	21	14	4	18	6	6	12
C6 – gostinstvo	1	1	2	4	6	10	3	1	4	1	3	4	2	7	9
C7 – postrežnice in mezdni delavci	-	38	38	6	17	23	-	12	12	-	10	10	-	13	13
D1 – vojaštvo	13	-	13	4	-	4	5	-	5	2	-	2	3	-	3
D2 – javne službe	22	-	22	24	-	24	22	3	25	32	14	46	32	9	41
D3 – izobraževanje	6	4	10	2	9	11	2	7	9	9	10	19	3	4	7
D4 – kultura	3	2	5	10	1	11	3	-	3	6	-	6	4	1	5
D5 – drugi zasebni in samostojni poklici	12	4	16	6	3	9	10	4	14	20	15	35	13	8	21
D6 – rente in podpore	10	29	39	9	27	36	12	22	34	10	23	33	18	15	33
D7 – brezposelni in zasebniki	4	23	27	5	24	29	7	22	29	3	17	20	-	29	29
E1 – vzdrževani odrasli	-	77	77	-	64	64	-	58	58	2	95	97	-	71	71
E2 – vzdrževani mladostniki	127	94	221	116	112	228	100	70	170	103	62	165	70	44	114
F – služinčad	2	87	89	2	90	92	3	79	82	-	70	70	-	49	49
nedoločljiv razred	1	1	2	-	-	-	-	3	3	2	3	5	-	-	-
SKUPAJ	353	436	789	334	418	752	281	367	648	295	390	685	224	299	523

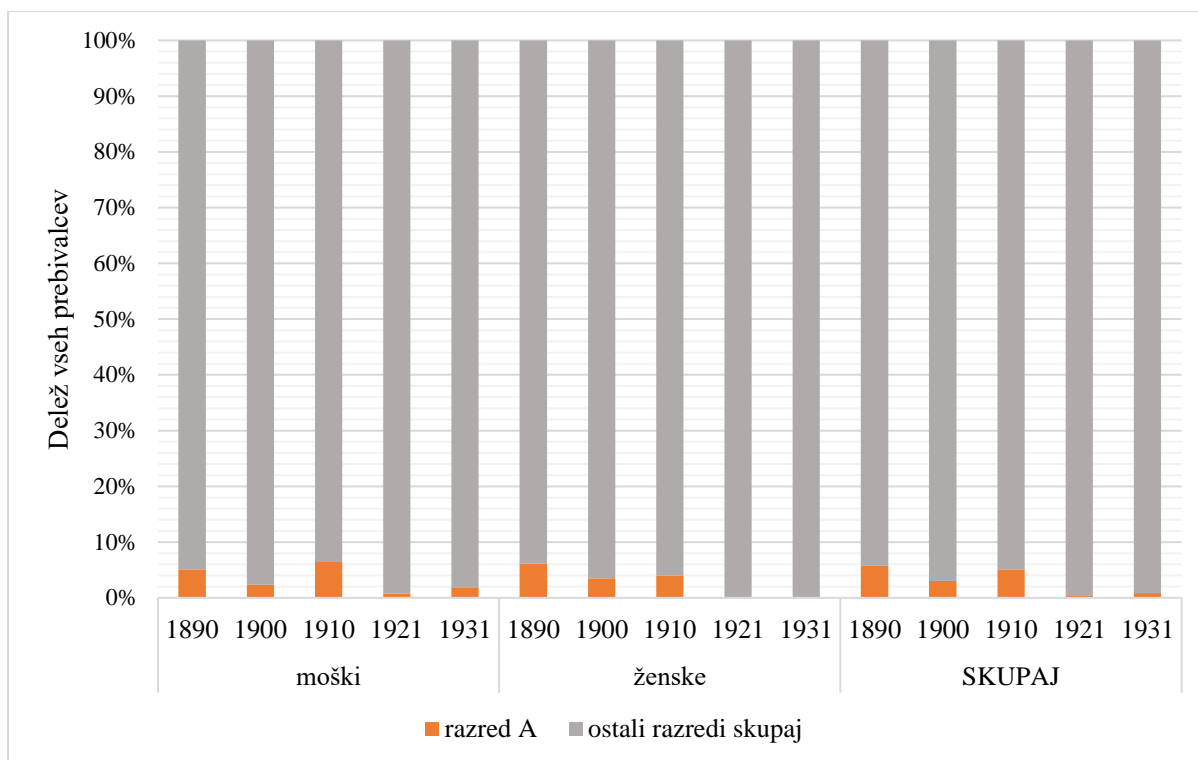
Tabela 52: Mestni trg – prebivalstvo po poklicnih razredih

2.5 Analiza rezultatov

2.5.1 Krakovska ulica

Krakovska ulica med analiziranimi predeli Ljubljane izstopa kot edina z večjim številom oseb, zaposlenih v kmetijstvu. Kot smo videli že v uvodu, sta bila zelenjadarstvo in ribištvo tradicionalni in ekonomsko zelo pomembni dejavnosti na celotnem območju Krakovega, pridelek in ulov pa je bil večinoma namenjen prodaji v mestu, kar je prišlo do izraza zlasti v postnem času. V obravnavanem obdobju je že povsem jasen zaton ribiške dejavnosti, saj štiri ribiče najdemo le še leta 1890, očitno pa so sodili tudi med najbolj ubožno prebivalstvo, saj je vsaj eden od njih izrecno prejemal tudi mestno miloščino, za drugega pa lahko iz naznanilnice razberemo, da je bil prizadet, verjetno duševno.

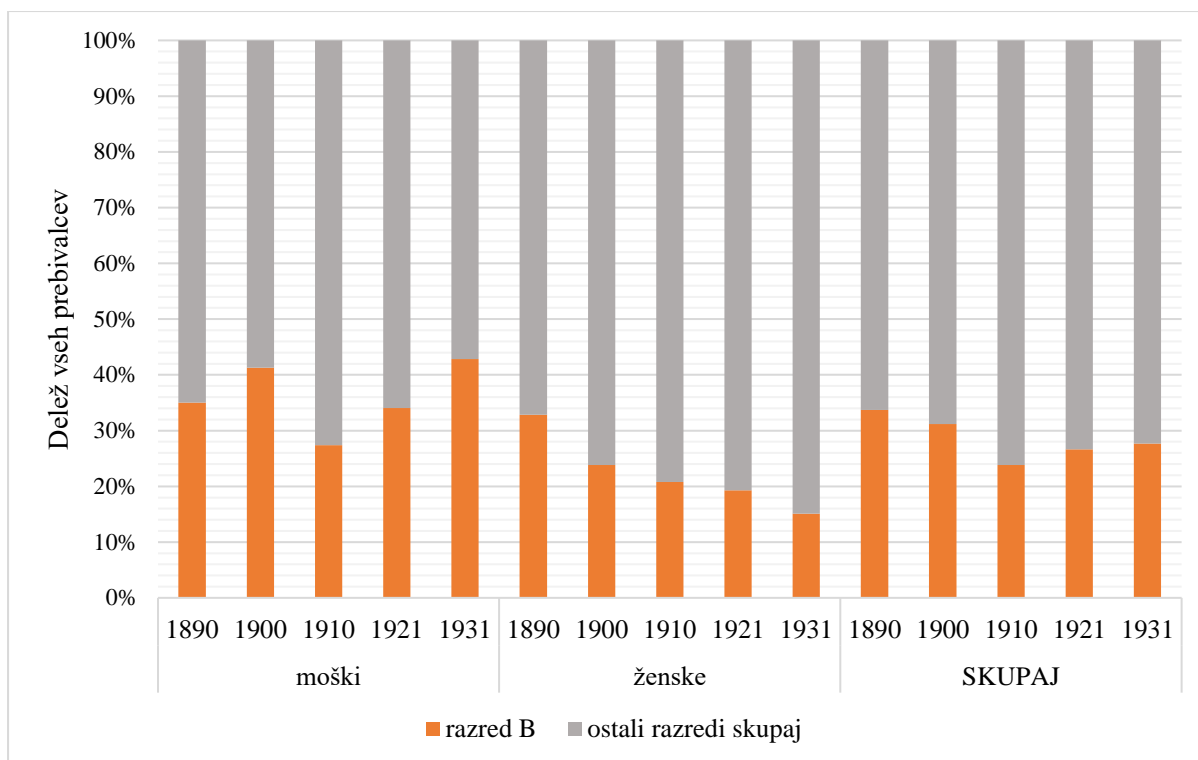
Precej boljše je do 1. svetovne vojne kazalo kmetijski dejavnosti, saj najdemo kar nekaj moških in žensk, za katere sta vrtnarstvo na značilnih dolгих vrtovih za krakovskimi hišami in prodaja pridelkov predstavljala glavni vir zaslužka. Nekateri od njih so za delo zaposlovali tudi kmečke hlapce in deklet. Vsi posamezniki v tej dejavnosti pa očitno niso imeli lastnega vrta ali pa jim vrt za hišo, kjer so prebivali, ni zadostoval, saj na naznanilnicah izrecno navajajo, da imajo kmetijske površine v najemu. Glede na to, da so pripadajoči vrt imele domala vse hiše na ulici, lahko domnevamo, da se je z neko obliko vrtnarstva pravzaprav ukvarjala večina gospodinjstev, četudi le za samooskrbo. Ob tem je treba poudariti, da iz navedb poklica na naznanilnicah ni mogoče razbrati, ali so stanovalci vrtnarili le na površinah za hišami ali pa so obdelovali tudi vrtno površine na bližnjem Mirju oziroma odkupljeno nekdanjo mestno skupno zemljo, kar sem omenil že v uvodnem delu. Nenavaden kolaps dejavnosti se je zgodil po 1. svetovni vojni, saj v starojugoslovanskih popisih na ulici najdemo skupno le še tri osebe, ki so se ukvarjale s kmetijstvom, čeprav je Krakovo tudi v tem obdobju ostalo eden od virov ljubljanske zelenjave.

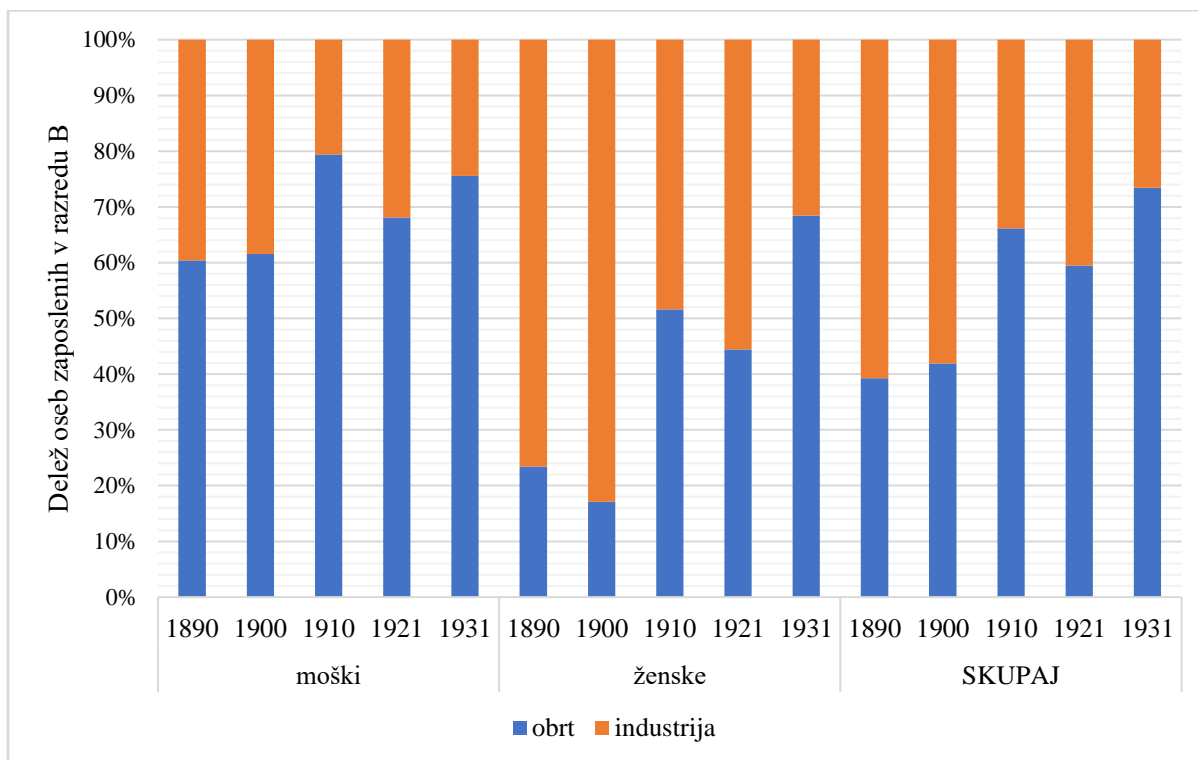
Graf 2: Krakovska ulica – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu A, napram ostalim razredom, 1890-1931

Med analiziranimi predeli je bila Krakovska ulica na prvem mestu tudi po deležu obrtnih in industrijskih delavcev. Osebe, zaposlene v poklicnem razredu B, so na Krakovski ulici predstavljale 25-35% vsega prebivalstva, čeprav je njihov delež od leta 1890 konstantno padal in si je nekoliko opomogel šele po 1. svetovni vojni. Za poklicni razred B je bila značilna tudi neuravnoteženost po spolu, saj so med moškimi prevladovali obrtni delavci, med ženskami pa industrijske delavke, zlasti na prelomu stoletja.³⁶⁸ K temu so bistveno pripomogle delavke Tobačne tovarne, ki so predstavljale glavino industrijskih delavk na ulici. Nasprotno pa moške industrijske delavce najdemo zaposlene v celi vrsti industrijskih podjetij. Število v industriji zaposlenih žensk je s popisom leta 1910 začelo drastično upadati, kar se je nadaljevalo tudi po vojni. Če je bilo še leta 1890 v industriji zaposlenih 49 prebivalk Krakovske ulice, jih leta 1931 najdemo le še 6. Razlike najdemo tudi v obrti. Moški so bili razpršeni med različnimi obrtnimi panogami, med katerimi so prevladovali kovinski delavci, čevljarji, mizarji in krojači, medtem ko večino žensk v tej podskupini najdemo v tekstilni obrti, zlasti med navadnimi šiviljami.

³⁶⁸ Slovenski prostor je imel tudi sicer zelo visok delež žensk, zaposlenih v industriji; v obdobju pred 2. svetovno vojno so predstavljale že 40% industrijske delovne sile – Lazarević, *Spremembe in zamišljanja*, str. 94-95.

Graf 3: Krakovska ulica – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu B, napram ostalim razredom, 1890-1931

Graf 4: Krakovska ulica – razmerje med zaposlenimi v obrti in industriji, 1890-1931

Tudi med analiziranim prebivalstvom Krakovske ulice se pojavlja v Ljubljani poznan, a nenavaden trend, da je delež v industriji zaposlenih prebivalcev postopoma upadal, delež v obrti zaposlenih pa rasel. Če je bilo v obdobju 1890 in 1900 razmerje še v prid industriji (približno 6:4), pa je obrt do leta 1931 predstavljala že skoraj 75% v razredu B zaposlenega prebivalstva.

Med trgovci so na Krakovski ulici prevladovale predvsem ženske, ki so se ukvarjale s prodajo v manjšem obsegu. Pri tem bi izpostavil zlasti prodajalke posameznih dobrin (zelenjave, zelišč, rib, premoga) in branjevke, občasno pa se pojavljajo tudi kramarice in starinarke. Med prodajalkami najdemo leta 1890 tudi precej redek poklic – prodajalko loterijskih listkov. Na Krakovski ulici se nam pojavi že prej omenjen problem, da bi nekatere osebe lahko prišteli k več poklicnim razredom – leta 1910 tako najdemo moškega, ki se je opisal za pridelovalca *in* trgovca z zeljem. Glede na število poljedelskih oziroma vrtnih delavk na ulici in dejstvo, da je bilo Krakovo eno od pomembnejših virov zelenjave za mesto, lahko sklepamo, da je bilo prodajalk zelenjave med prebivalstvom bistveno več, kot nam jih razkrivajo naznanilnice, kjer jih v nekoliko večjem številu najdemo le leta 1910. Poleg samostojnih trgovk in trgovcev najdemo na ulici še vrsto pomočnikov, vajencev in drugih trgovskih delavcev, ki so bili tam pogosto zgolj kot podnajemniki. Tudi podskupina oseb, ki so opravljale s trgovino povezane usluge, je bila na Krakovski ulici skromna. Najdemo predvsem nekaj skladiščnikov in trgovskih potnikov, zlasti pa kontoristke (nižje uslužbenke v trgovskih pisarnah).

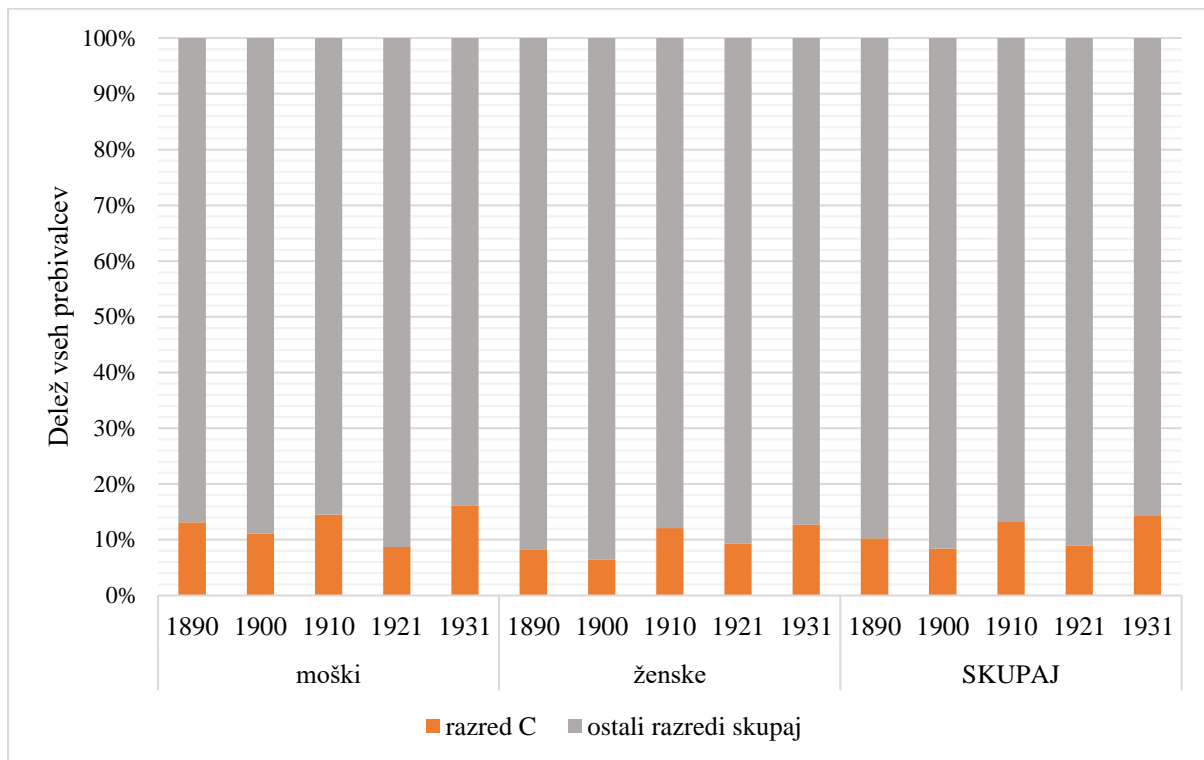
Majhna je bila tudi podskupina zaposlenih v finančnih zavodih, saj najdemo le nekaj uradnikov in slug, ki so tu večinoma najemali prenočišče. Prav tako je bilo malo oseb zaposlenih na pošti, pač pa najdemo kar nekaj prebivalcev v prevozništvu (prevozniki, izvoščki in fijakarji). Pri tem je zanimivo, da so se s tem poslom samostojno ukvarjale tudi ženske.

Gostinske dejavnosti na Krakovski ulici v obravnavanem obdobju ni bilo, čeprav je po navedbah Ivana Vrhovnika v zgodnejšem obdobju tam delovalo nekaj gostinskih obratov.³⁶⁹ Maloštevilne v gostinstvu zaposlene osebe, ki jih najdemo na naznanilnicah za Krakovsko ulico, so tu le prebivale kot podnajemniki.

Postrežnic in drugih žensk, ki so se samostojno proti plačilu ukvarjale z domačimi opravili, je bilo največ leta 1890, nakar najdemo le še posamične primere. Najdemo pa v obdobju pred 1. svetovno vojno med obravnavanimi lokacijami na Krakovski ulici največje število dninarjev in dninark, verjetno zaradi cenejšega podnajema sobe oziroma postelje, kot bi ga dobili v samem mestu. V povojnem obdobju mezdnih delavcev na Krakovski ulici ne najdemo več.

³⁶⁹ Vrhovnik, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 47-48.

Nasploh je bil poklicni razred C na Krakovski ulici v primerjavi z obema analiziranimi trgoma zelo slabo zastopan, saj je v obravnavanem obdobju večinoma zaposloval manj kot desetino prebivalstva, le pred 1. svetovno vojno in leta 1931 se je delež približal 15%. V razredu so bili številčno nekoliko bolje zastopani moški. Poleg skromnega deleža zaposlenih so v razredu C prevladovali nič kaj dobičkonosni poklici, kot so bile postrežnice, mezdni delavci, uradniki, prevozniki in majhni trgovci oziroma trgovke.

Graf 5: Krakovska ulica – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu C, napram ostalim razredom, 1890-1931

Vojaštva na Krakovski ulici skoraj ne najdemo, kar nekaj pa je bilo oseb, ki so opravljale državne, deželne in mestne službe. Med njimi je šlo sicer večinoma za navadne uradnike, revidente in nižje pisarniške uslužbence ter stražnike, kljub temu pa najdemo tudi nekaj zanimivih poklicev. Med njimi velja izpostaviti odgonskega sprevodnika, katerega naloga je bila spremstvo oseb, ki jih je sodišče obsodilo na izgon iz dežele ali celo države, na poti med odgorskimi postajami (sedeži občin, ki so sprejemale ali oskrbovale izgnance) oziroma do končnega cilja.³⁷⁰

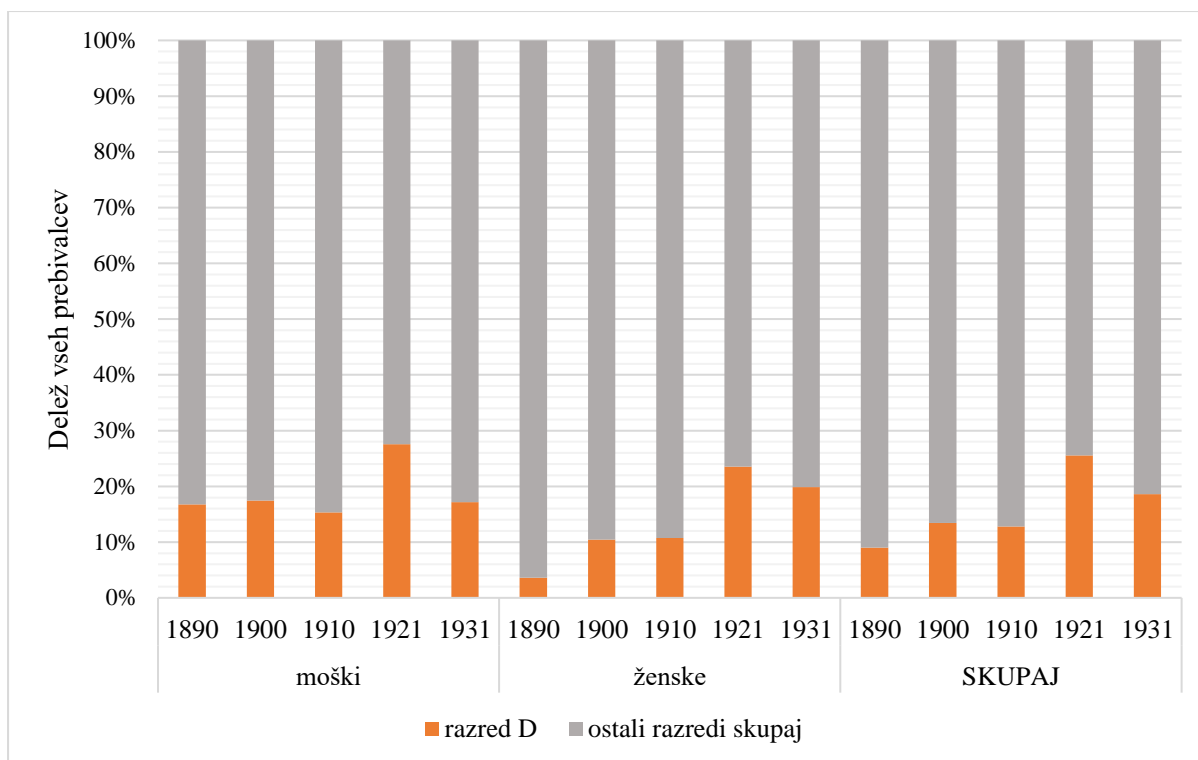
Učitelje in učiteljice najdemo na Krakovski ulici zgolj v letih 1910 in 1921, za malenkost več pa je na ulici v času popisov bivalo kulturnikov, zlasti glasbenikov. Ob tem naj kot zanimivost

³⁷⁰ O procesu izгона in delu odgonskega sprevodnika podrobneje Pavle Čelik, *Orožništvo na Kranjskem (1850-1918)* (Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2005), str. 141-145.

omenim, da je bil na Krakovski ulici v hiši št. 11, ki je bila v lasti družine Jakopič, leta 1869 rojen slikar Rihard Jakopič.

Ostali javni poklici, ki so jih opravljale osebe, stanujoče na Krakovski ulici, so bili precej raznovrstni. Poleg zasebnih uradnikov, pravnikov, zobotehnikov, babic in novinarja najdemo leta 1910 tu celo travniškega mojstra, zaposlenega pri Društvu za pospeševanje obdelovanja Ljubljanskega barja, ambicioznem, a na koncu spodletelem poskusu, da bi na Barju zagnali intenzivno kmetijstvo. V sklopu podrazreda prebivalcev, živečih od rent in podpor, najdemo na Krakovski ulici kar precej posestnikov, večinoma hišnih, nekateri pa niso bili točno opredeljeni. Med posestniki so po številu prevladovalе ženske. Poleg njih je na ulici živelo manjše število upokojencev in upokojenk ter vdov, ki so prejemale pokojnino po možu. Število obojih je naraslo zlasti po 1. svetovni vojni. Podrazred D7 so na Krakovski ulici predstavljale predvsem zasebnice, največ v obdobju 1910-1921, ob prvem in zadnjem obravnavanem popisu pa je bilo v podrazredu malo oseb.

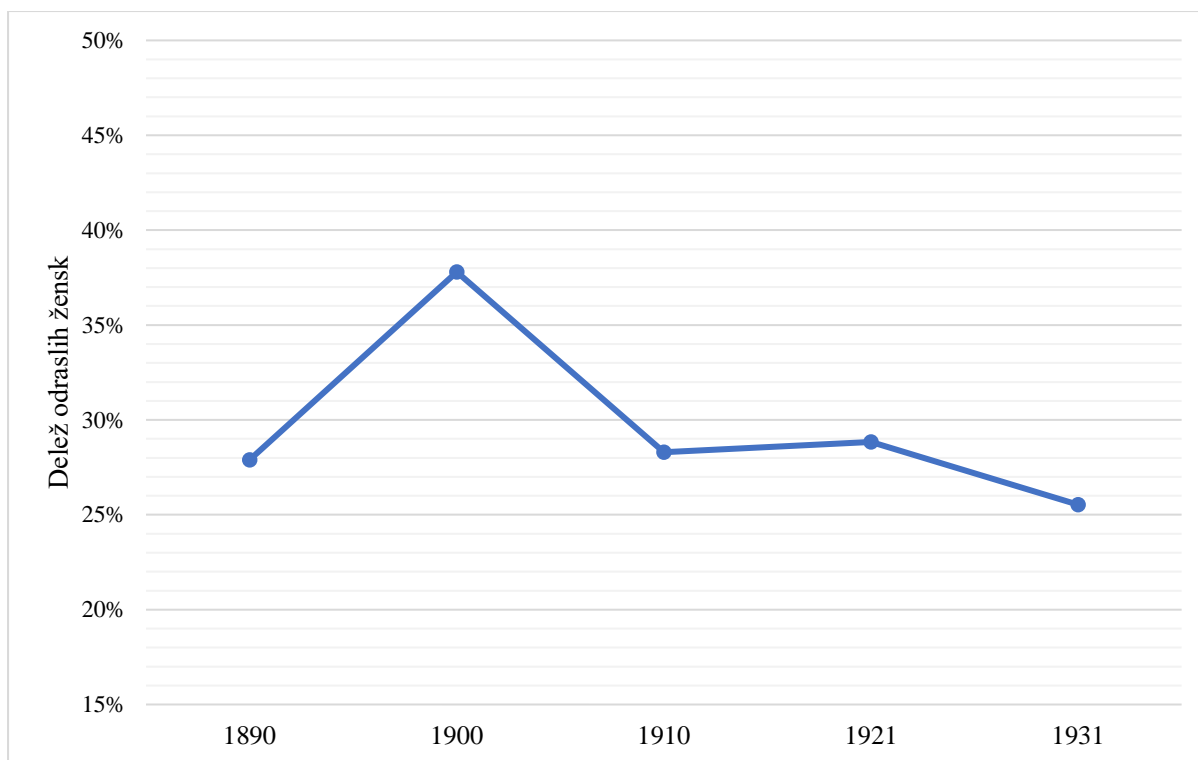
Pri deležih zaposlenih v poklicnem razredu D lahko opazimo precejšnje razlike med moškimi in ženskami. Moški so v večini podrazredov številčno močno prevladovali, ženske pa so se v nekaterih poklicnih sferah, kot so bile državne uradniške službe, pojavile šele po 1. svetovni vojni, ko so tudi sicer v razredu D dohitele moške po deležu zaposlenih. Delež stanovalcev Krakovske ulice, zaposlen v poklicnem razredu D, je sicer vseskozi zaostajal za Šentjakobskim in Mestnim trgom, čeprav je v obdobju med obema vojnama vidno narasel.

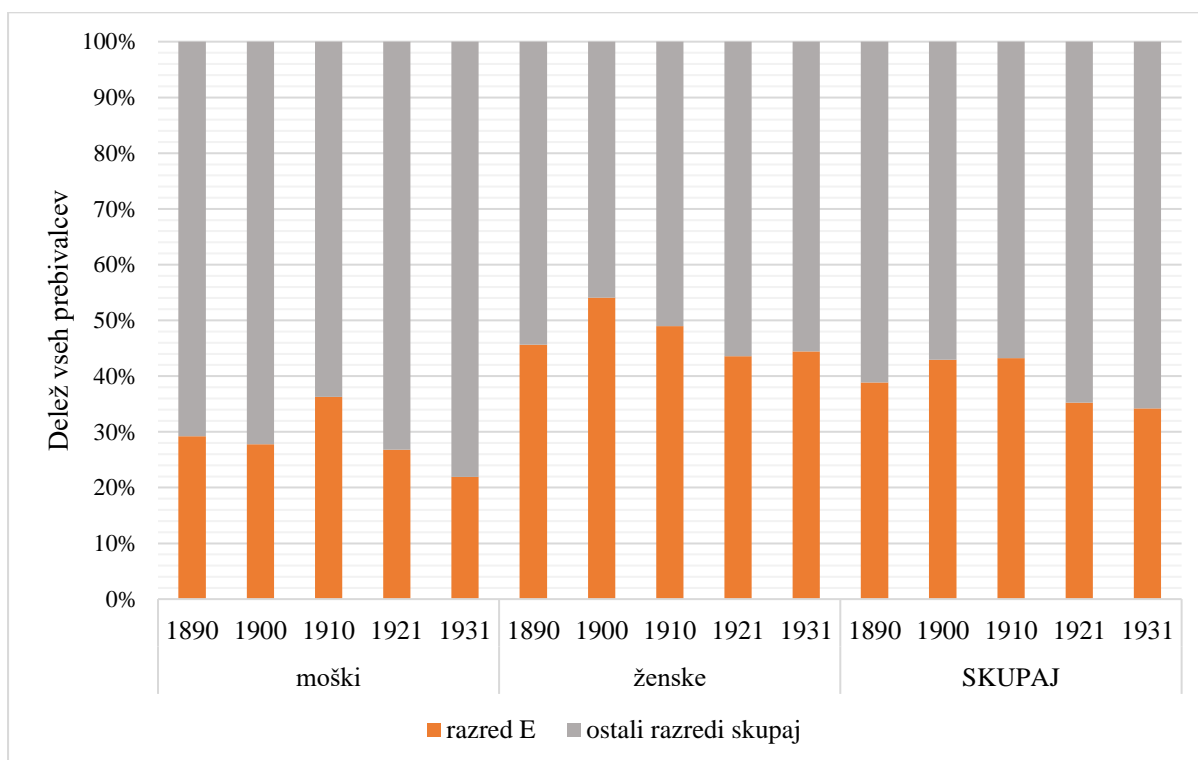
Graf 6: Krakovska ulica – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu D, napram ostalim razredom, 1890-1931

Med tremi analiziranimi lokacijami je Krakovska ulica izstopala po največjem deležu odraslih žensk, ki so skrbele za domače gospodinjstvo ali pa so živele z družino in niso imele vpisanega poklica (graf 7). Delež se je gibal okoli 28% vseh odraslih žensk, leta 1900 pa je poskočil celo do 38%. Podrazred je najnižjo točko dosegel šele z zadnjim obravnavanim popisom leta 1931, ko se je približal 25%. Razloga za višji delež žensk v tej skupini na Krakovski ulici na podlagi popisnega gradiva ni lahko določiti, lahko pa bi bil povezan z dodatnimi zadolžitvami, ki so jih gospodinje imele v takšnem polkmečkem okolju, zlasti z delom na vrtu, ki ni bilo namenjeno trgovini, temveč samopreskrbi gospodinjstva.

Če k osebam iz podrazreda E1 prištejemo še mladoletne osebe, ki so se šolale ali pa bile brez vpisa, lahko ugotovimo, da je bilo na Krakovski ulici v obdobju pred 1. svetovno vojno okoli 40% prebivalstva vzdrževanega, po vojni pa se je številka spustila proti 35%, verjetno zaradi novih poklicnih priložnosti za ženske.

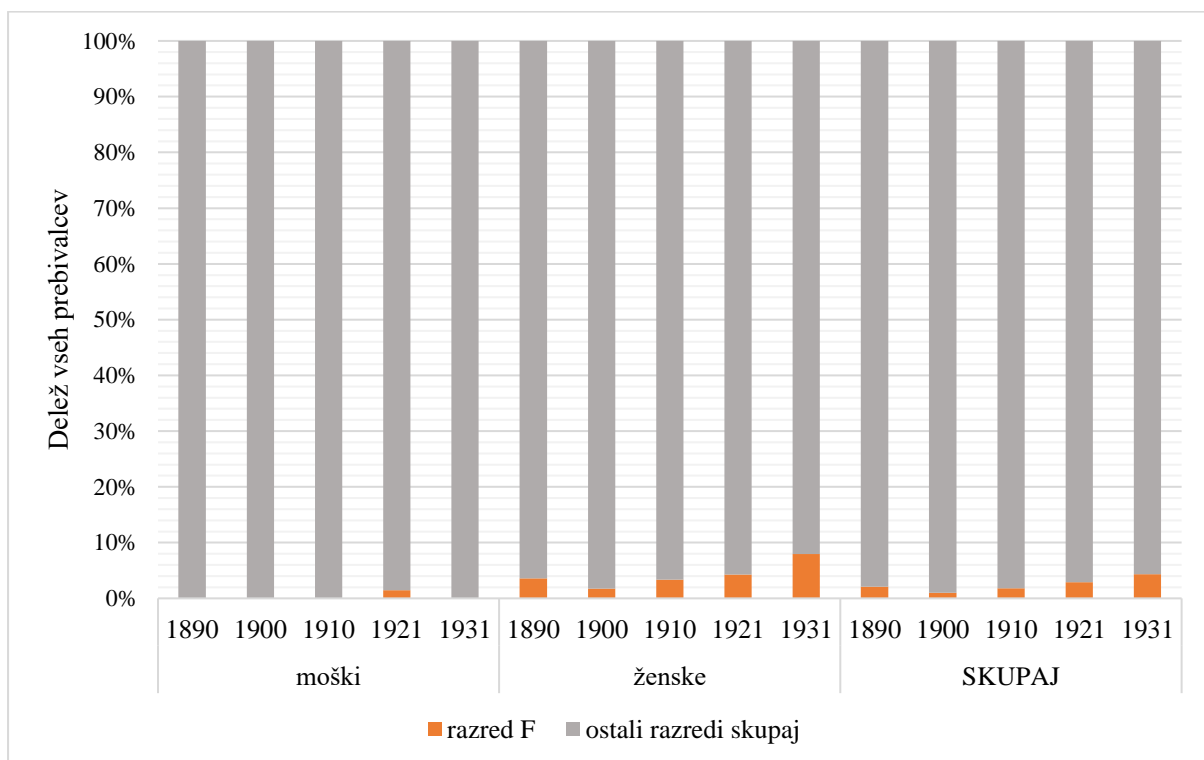

Graf 7: Krakovska ulica – delež odraslih žensk, ki so spadale v skupino vzdrževanega prebivalstva, 1890-1931

Graf 8: Krakovska ulica – delež stanovalcev v razredu E, napram ostalim razredom, 1890-1931

Krakovska ulica se je od Šentjakobskega in Mestnega trga razlikovala tudi po izredno majhnem številu poslov, zlasti tistih zaposlenih v gospodinjstvu. Vzroki za to niso posebej skrivnosti, saj je šlo za polkmečko okolje, ki si je domačo služinčad težje privoščilo, za razliko od meščanskih družin pa je tudi ni potrebovalo. Kot smo videli pri poklicnem razredu A, so nekatera gospodinjstva na Krakovski ulici zaradi svojih kmetijskih dejavnosti namesto hišnih poslov imela hlapce in dekle za delo na vrtovih. Podobno kot v primeru Šentjakobskega in Mestnega trga je šlo pri hišnih poslih skoraj izključno za ženske, toda na Krakovski ulici jih z ozirom na delež celotnega prebivalstva pred 1. svetovno vojno najdemo med pet do desetkrat manj. Po vojni se je na ulici zgodil nenavaden porast števila hišnih poslov, ki je vrh dosegel ob zadnjem obravnavanem popisu leta 1931.

Graf 9: Krakovska ulica – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu F, napram ostalim razredom, 1890-1931

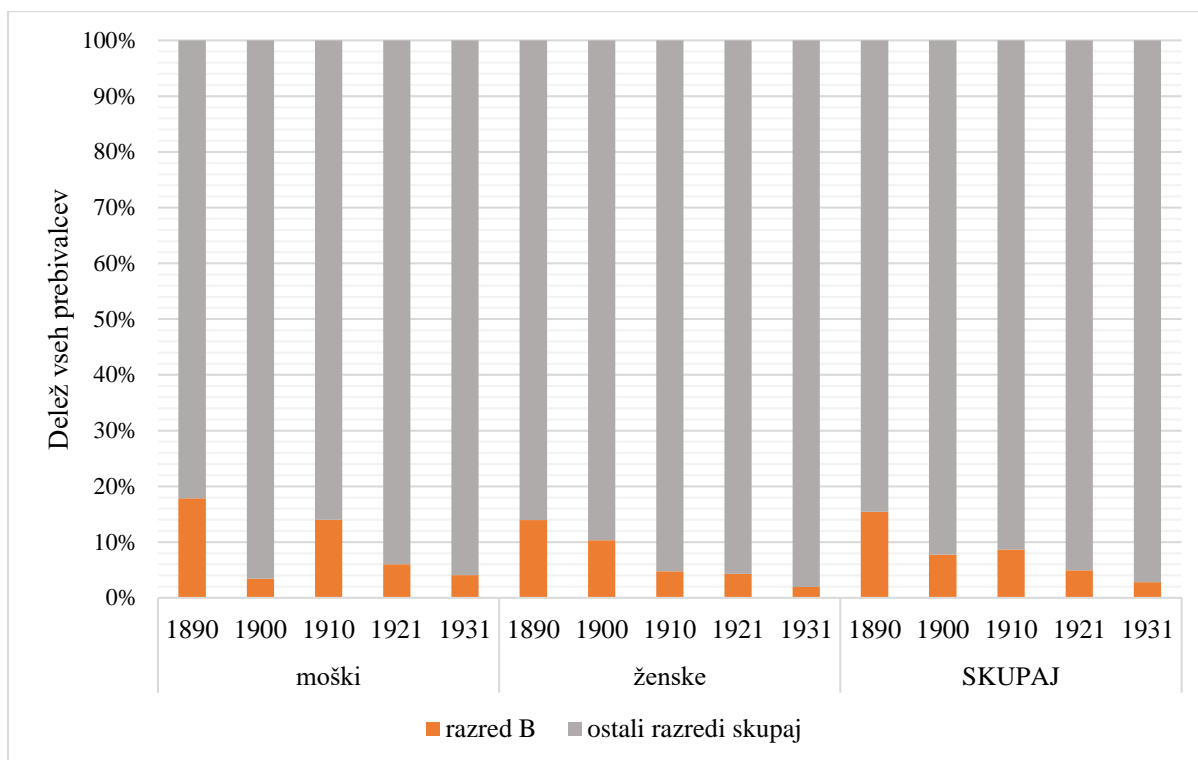
2.5.2 Šentjakobski trg

Poklicni razred A je bil na Šentjakobskem trgu praktično neobstoječ – letih 1890, 1900 in 1921 najdemo na trgu enega vrtnarja. Ker je v vseh primerih stanoval v Virantovi hiši/Gruberjevi palači (Šentjakobski trg 2 oziroma leta 1921 Zvezdarska ulica 1), lahko sklepamo, da je šlo za stalnega vrtnarja, ki je urejal park nasproti kompleksa. Leta 1921 je imel vrtnar celo dodatno zadolžitev, saj je hkrati začasno opravljal še funkcijo pomožnega sluge.

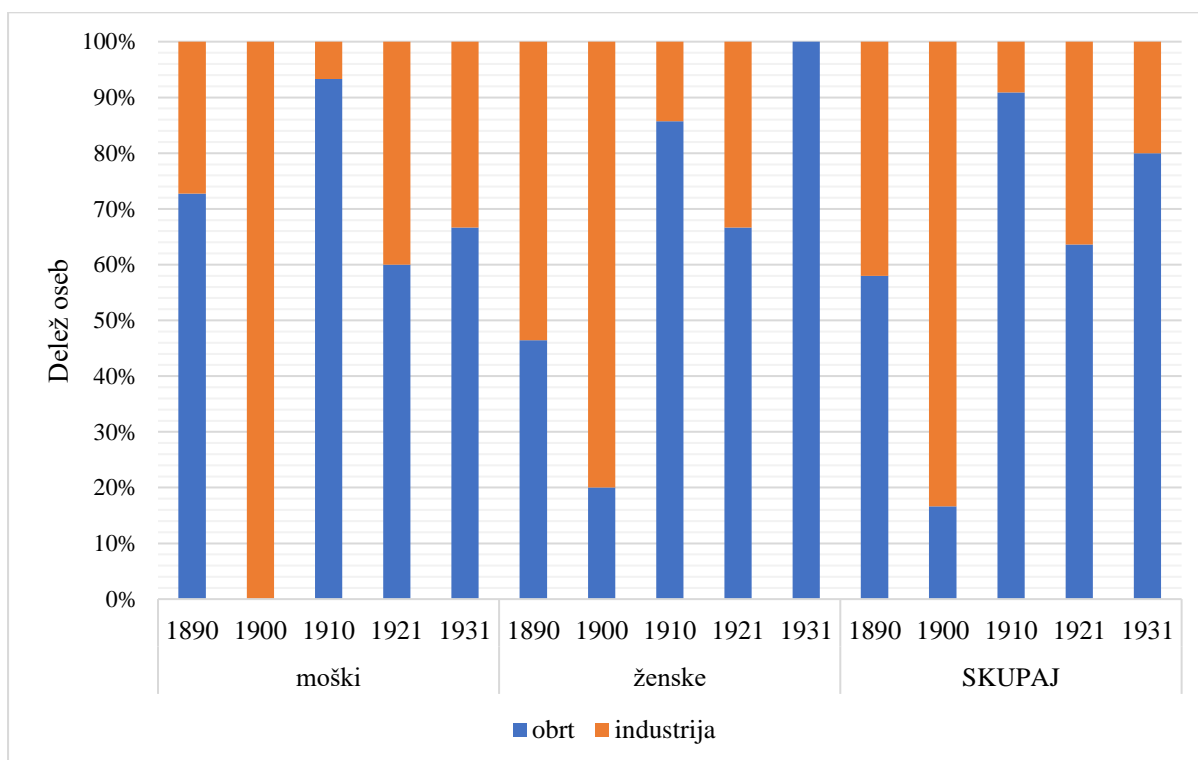
Posledice temeljite popotresne preнове Šentjakobskega trga so najbolj opazne v poklicnem razredu B, ki se je do leta 1900 razpolovil. Če je bilo še leta 1890 v skupini obrtnikov na trgu devetindvajset oseb, zaposlenih zlasti v tekstilni obrti, najdemo leta 1900 le še dve. Populacija moških, zaposlenih v obrti, si je nato začasno nekoliko le opomogla, delež žensk pa je bil v stalnem zatonu. Iz pridobljenih podatkov lahko opazimo tudi, da prisotnost določene vrste obrtnikov na trgu z izjemo ženskega šiviljstva ni imela kontinuitete, temveč se je spreminjala od popisa do popisa.

V obdobju 1890-1900 se je število stanovalcev trga, zaposlenih v industriji, prepolovilo. V podrazredu industrije so v obdobju prvih dveh popisov še prevladovale tobačne delavke, ki pa so nato praktično izginile; dve najdemo samo še leta 1921. Leta 1931 na trgu tako ni bilo več nobene ženske, ki bi bila zaposlena v industriji. Tudi sicer je bil nabor industrijskih podjetij, kjer so bili zaposleni prebivalci Šentjakobskega trga, bistveno skromnejši kot na Krakovski ulici.

Delež zaposlenih v industriji v primerjavi z obrtjo je bil leta 1890 na Šentjakobskem trgu manjši kot na Krakovski ulici, trend pa se je nadaljeval vse do zadnjega obravnavanega popisa leta 1931. Izjema je leto 1900, ko je na račun popolnega popotresnega kolapsa obrti zaradi rekonstrukcije trga industrija predstavljala veliko večino poklicnega razreda B, pri čemer pa moramo upoštevati tudi zelo majhen vzorec oseb, ki so tistega leta spadale v ta razred.

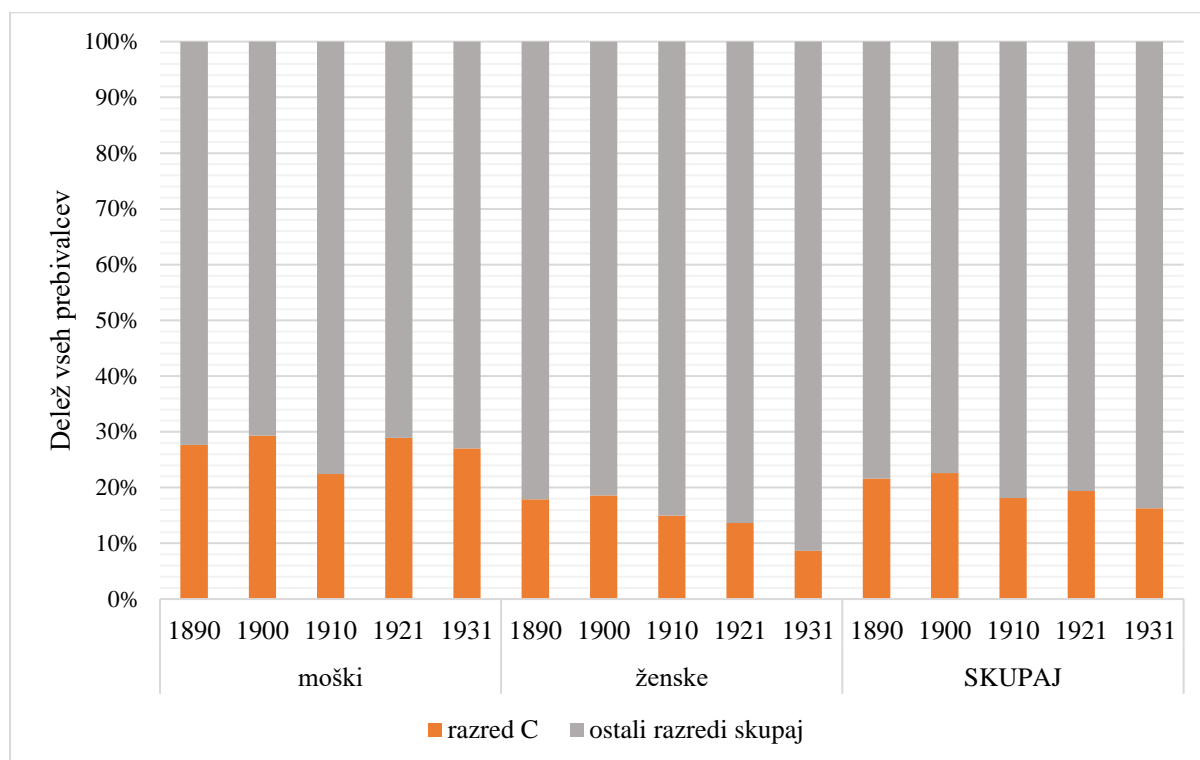

Graf 10: Šentjakobski trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu B, napram ostalim razredom, 1890-1931

Graf 11: Šentjakobski trg – razmerje med zaposlenimi v obrti in industriji, 1890-1931

Poklicni razred C je bil na Šentjakobskem trgu precej močan, zlasti na račun trgovine in gostinstva. V razredu je bilo v povprečju zaposlenih okoli 20% stanovalcev trga, delež moških v tem razredu pa se je že približeval 30%. Zaposlenost v razredu C je nekoliko upadla le ob zadnjem obravnavanem popisu leta 1931.

Graf 12: Šentjakobski trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu C, napram ostalim razredom, 1890-1931

Tudi na Šentjakobskem trgu najdemo mešanico preprostejših trgovcev in trgovk, ki smo jo videli že na Krakovski ulici (samostojne prodajalke in prodajalci, kramarji ter starinarji), obenem pa tudi že večje trgovce, ki so zaposlovali dodatno osebje. Po popotresni rekonstrukciji trga je število malih trgovcev upadlo, naraščati pa je začelo število oseb, ki so bile na naznanilnicah opredeljene zgolj kot trgovec ali trgovka, zlasti v obdobju po 1. svetovni vojni. Med vidnejšimi trgovci na Šentjakobskem trgu, ki so delovali skozi večino obravnavanega obdobja, velja omeniti Josipa Bahovca starejšega in mlajšega, ki sta v hišah z današnjima hišnima številka 6 in 9 trgovala z deželnimi pridelki, moko, galanterijo, papirjem in pisarniški potrebščinami ter Frana Berganta, sicer gostilničarja na trgu, ki je svojo dejavnost razširil še na trgovino z mešanim blagom in špecerijo ter na posredovanje za mestno zastavljalnico, za kar si je pridobil tudi koncesijo. Med osebami, ki so opravljale s trgovino povezane usluge, najdemo na trgu predvsem nekaj poslovodij, knjigovodij in kontoristk.

Na Šentjakobskem trgu lahko najdemo tudi precej oseb, zaposlenih v bančnem sektorju, ki so bile večinoma nastanjene po stanovanjih v Virantovi hiši oziroma Gruberjevi palači, od leta 1887 last Kranjske hranilnice. Med stanovalci sicer ne najdemo zgolj uslužbenca hranilnice, temveč tudi nekaterih drugih finančnih zavodov. Kmalu po 1. svetovni vojni je stavba prešla v roke poštne direkcije in bančnih uslužbencev v njej ne najdemo več, pač pa so bivali v nekaterih drugih hišah na trgu. Leta 1921 sta bila med stanovalci trga celo ravnateljja dveh različnih bank. Poleg bančnikov ob vsakem popisu na trgu najdemo tudi nekaj uslužbencev pošte, večinoma uradnikov. Po poštne prevzemu Virantove hiše/Gruberjeve palače med stanovalci najdemo tudi direktorja pošte in telegrafa.

Šentjakovski trg je edina od treh obravnavanih lokacij, kjer pri nobenem od popisov niti ena oseba ni bila zaposlena v železniškem prometu (C3), celo med fizičnimi delavci pa najdemo enega samega kurjača in sicer leta 1921.

Posebnost Šentjakobskega trga je bilo precejšnje število gostinskih obratov. Poleg gostiln, krčem in kavarn bi na trgu posebej izpostavil prisotnost izkuhov. Izkuharji so bili gostinci, ki so stregli poceni hrano delavcem in revnejšemu prebivalstvu, zlasti tistim, ki doma niso imeli kuhinje ali pa so bili sploh brez doma.³⁷¹ Njihove obrate bi torej lahko primerjali z današnjimi menzami. Med gostišči na Šentjakobskem trgu sem tistega v Virantovi hiši, kjer je bilo nekaj časa zbirališče slovenskih poslancev, že omenil (*Pri Virantu oziroma prej Zur Sternwarte*, pred 1. svetovno vojno pa je na tem naslovu delovala kavarna *Merkur*³⁷²). Nasproti šentjakobske cerkve na današnjem Levstikovem trgu 6 sta že od leta 1868 delovala izkuh in gostilna *Pri Froncu*,³⁷³ ki sta bila v analiziranem obdobju v lasti prej omenjene družine Bergant, ki se je obenem ukvarjala še s trgovino in posredovanjem za mestno zastavljalnico. V sosednji hiši (današnja št. 8) je deloval vinotoč v lasti grofice Matilde Ursini-Blagaj, nato pa baronice Terezije Lazarini. V vogalni hiši med trgom in Stiško ulico (današnji Levstikov trg 9 oziroma Stiška ulica 1) je bila gostilna in kavarna *Pri Tomlešku*, pred katero je bilo do izgradnje dolenjske železnice leta 1894 postajališče za tovarne vozove.³⁷⁴

³⁷¹ Hvalnico izkuharjem poje tudi Alešovec, ki trdi, da pri njih: »...dobi delavec za šest krajcarjev kislega fižola, na katerem je še par cinkov olja, salate ali krompirja pa toliko, da si dodobrega napolni prazni želodec ter potem prav lahko gre spat...« Alešovec, *Ljubljanske slike*, str. 98.

³⁷² *Adresar: 1. splošna naslovna knjiga za Kranjsko, 1912* (Ljubljana: Mulley & Kamenšek, 1912), str. 140

³⁷³ Vrhovnik, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 14

³⁷⁴ Prav tam, str. 14

Slika 4: Pogled s Šentjakobskega trga proti Staremu trgu pred potresom leta 1895. V srednji hiši (2) se je nahajala Blagajeva gostilna, v zadnji hiši (3) pa gostilna Pri Tomlešku. Na desni strani je staro redutno poslopje. Vse zgradbe so bile v letih po potresu porušene.³⁷⁵

Tudi pri podrazredu mezdnih delavcev in žensk, ki so samostojno opravljale gospodinjska opravila, so močno opazne posledice popotresne prenovе trga. Leta 1890 tako med stanovalci najdemo enega dninarja in osem samostojnih gospodinjskih delavk, leta 1900 pa niti ene več. Število oseb v podrazredu C7 nato v celotnem obdobju 1910-1931 skupaj ni več doseglo števila iz leta 1890.

V podrazredu vojaštva tu najdemo več oseb kot na Krakovski ulici, a še vedno zgolj nekaj vojakov in častnikov. Leta 1900 in 1910 izstopata vojaška zdravnik, eden celo z lastnim slugo. Leta 1931 v podrazredu D1 na Šentjakobskem trgu ni bilo nobene osebe.

V podrazredu državnih, deželnih in mestnih služb leta 1890 na Šentjakobskem trgu najdemo večinoma nižje uslužbence, stanje pa se je spremenilo po rekonstrukciji trga, ko se je delež oseb zaposlenih v tem podrazredu povečal, tu in tam pa so se pojavile tudi osebe z nekoliko višjimi funkcijami. Med osebami iz podrazreda D2 nedvomno izstopata Ignacij Žitnik, kranjski

³⁷⁵ Vrhovnik, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 14.

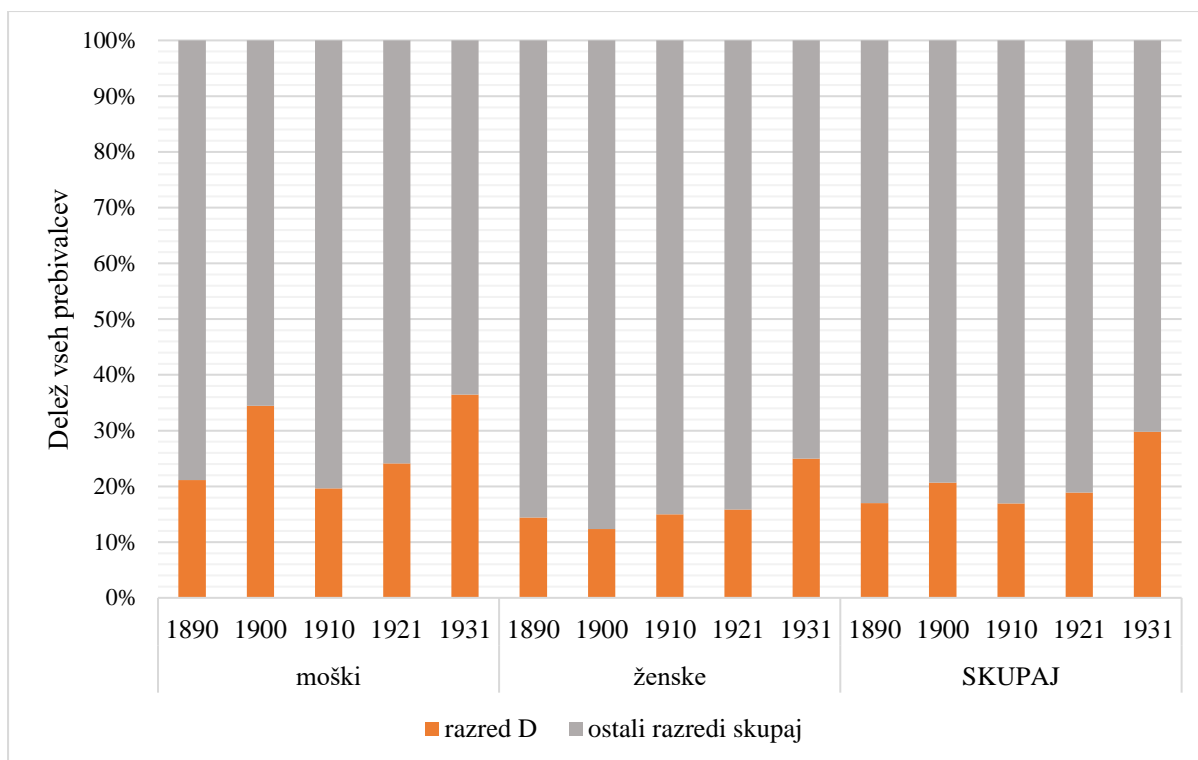
deželnozborski in državnozborski poslanec, popisan leta 1900 (glej opombo 165), in Andrej Gosar, narodni poslanec v ustavodajni skupščini leta 1921 (glej opombo 166). Na Šentjakobskem trgu lahko za razliko od Krakovske ulice opazimo prodor žensk v uradniške službe nekoliko prej, saj nekaj uradnic najdemo že ob popisu leta 1910.

Glede na celotno število stanovalcev najdemo na Šentjakobskem trgu precej oseb, zaposlenih v šolstvu. Po deležu slednjih med analiziranimi lokacijami ob nekaterih popisih trg celo prevladuje, med šolniki pa najdemo tako navadne učitelje in učiteljice kot tudi gimnazijske profesorje, veroučitelje in učitelje na obrtnih šolah.

Oseb, zaposlenih v podrazredu D5 (druge službe javne koristi in zasebni ter samostojni poklici), je bilo na trgu pred ljubljanskim potresom malo, ob prvem popotresnem popisu pa celo nobenega. V obdobju po prenovi trga nato najdemo zlasti nekaj zasebnih uradnikov in uradnic ter posamične odvetnike, zdravnike, inženirje ipd. Hišnici najdemo v celotnem obravnavanem obdobju na trgu le dve, verjetno zato, ker so bile hiše tu načeloma manjše kot npr. na Mestnem trgu, hišni posestniki pa so v njih pogosto tudi bivali.

Skupina prejemnikov rent in podpor na Šentjakobskem trgu se ni bistveno razlikovala od tiste na Krakovski ulici. Tudi tu so jo sestavljali zlasti upokojeanci in vdove, prejemnice pokojnin, nekaj stanovalcev pa je prejelo miloščino. Hišnih posestnikov in posestnic je bilo manj, saj je bilo na trgu bistveno manj hiš kot na Krakovski ulici, nekateri pa tudi niso všteti v dotični podrazred, saj hišne rente niso bile njihov primarni vir zaslužka. Tudi stanje v podrazredu D7 je bilo zelo podobno tistemu na Krakovski ulici. V skupini so prevladovale zasebnice, najdemo pa tu še nekaj zasebnikov. Tako kot na Krakovski ulici je ob zadnjem obravnavanem poklicu leta 1931 število zasebnic vidno upadlo. Izrecno brezposeln je bil v celotnem obdobju le en moški, a tudi ta je imel postranski vir zaslužka v obliki hišniškega dela.

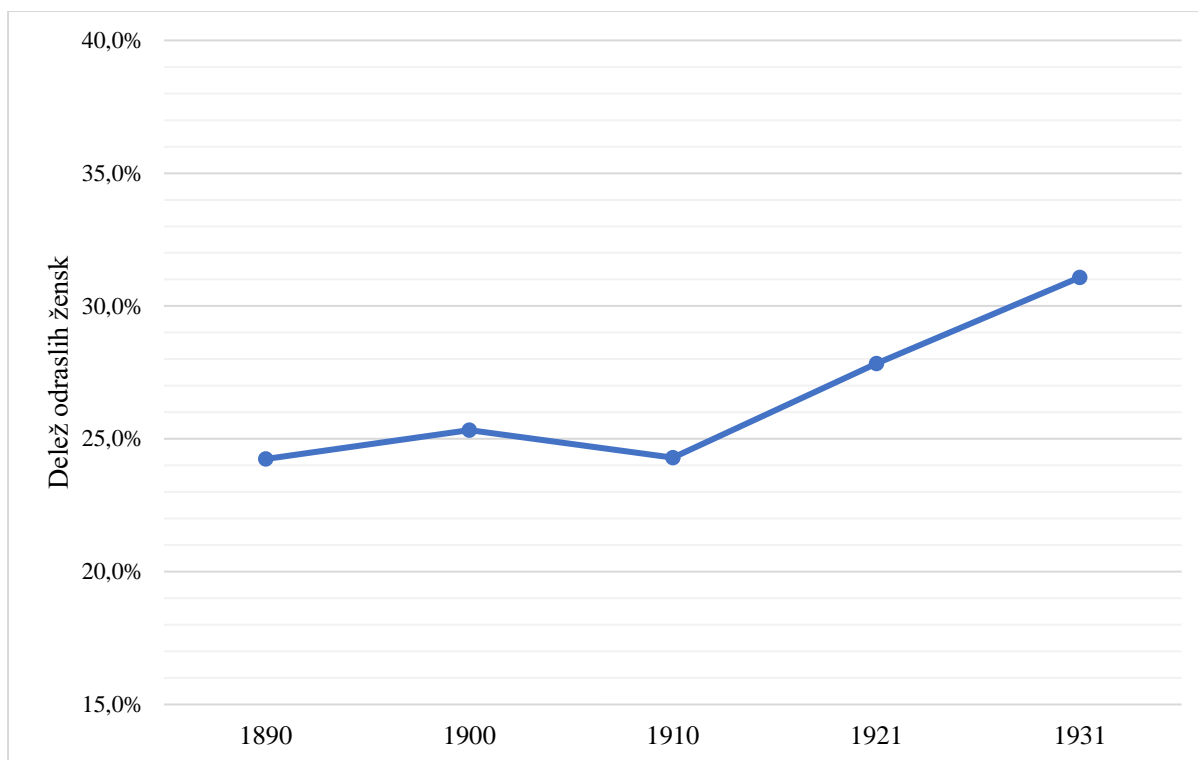
Delež oseb v poklicnem razredu D je na Šentjakobskem trgu v obdobju 1890-1921 ostal dokaj konstanten. Delež moških v razredu je od popisa do popisa nihal, saj se je gibal med 20% in 36% vseh oseb, delež žensk pa se je postopoma večal in je ob zadnjem popisu leta 1931 dosegel okoli 25%. Skupno je bila leta 1931 del razreda D že skoraj tretjina vseh stanovalcev Šentjakobskega trga, kar je bilo največ med tremi analiziranimi lokacijami.

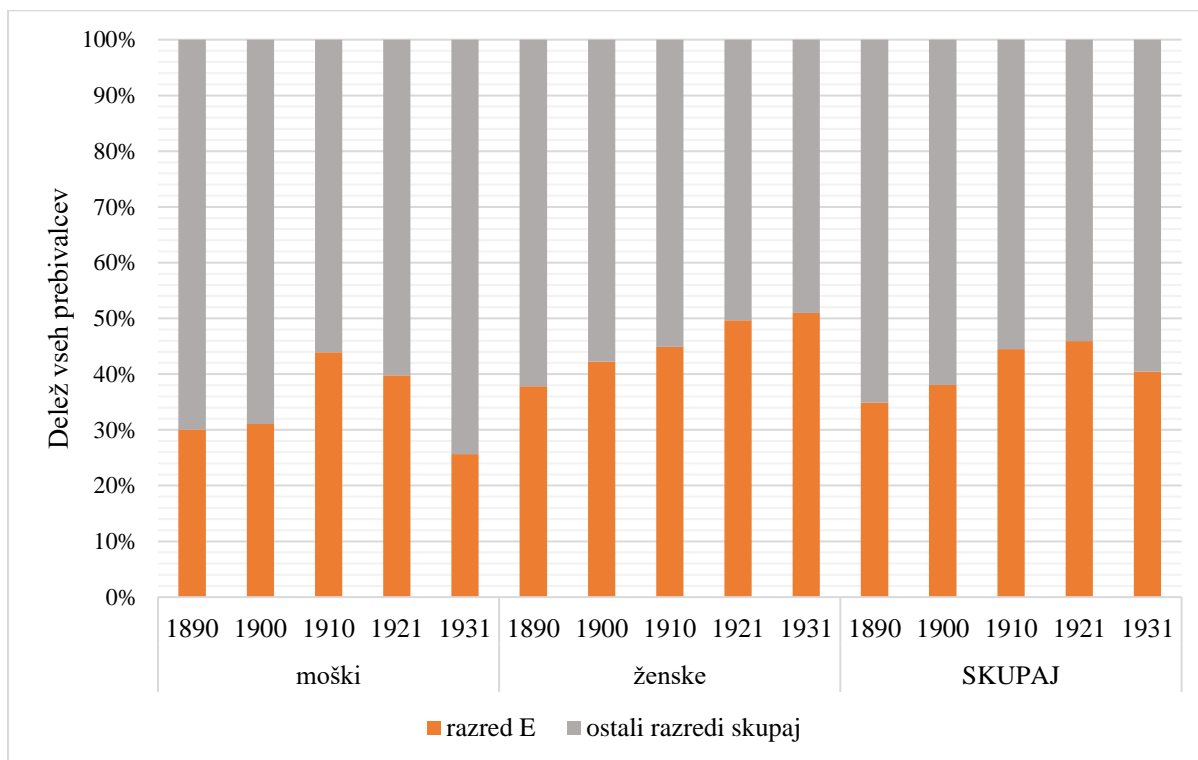
Graf 13: Šentjakobski trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu D, napram ostalim razredom, 1890-1931

Delež žensk, ki so skrbele za domače gospodinjstvo ali pa so živele z družino in niso imele vpisanega poklica, je bil na Šentjakobskem trgu nižji kot na Krakovski ulici in se je v obdobju pred 1. svetovno vojno gibal okoli četrtnine vseh polnoletnih žensk (graf 14). Po 1. svetovni vojni je bil trend na trgu obraten kot na Krakovski ulici, saj je delež vzdrževanih polnoletnih žensk začel postopoma naraščati in je leta 1931 dosegel 31%. S tem je Šentjakobski trg prehitel obe ostali analizirani lokaciji in bil hkrati edina, kjer je bil delež podrazreda E1 leta 1931 višji kot leta 1921. Trend je zanimiv, saj za razliko od ostalih lokacij tu očitno ni prišlo do povečanega zaposlovanja žensk po 1. svetovni vojni, ko so jim raznovrstne službe postale bolj dostopne, temveč je več polnoletnih žensk ostajalo doma.

Če k osebam iz podrazreda E1 prištejemo še podrazred E2 (mladoletne osebe, ki so se šolale ali pa bile brez vpisa) ugotovimo, da je na Šentjakobskem trgu tudi delež vseh vzdrževanih oseb ženskega spola neprestano naraščal in je v obdobju Jugoslavije že dosegal polovico vsega ženskega prebivalstva. Celoten delež vzdrževanega prebivalstva na trgu je bil precej primerljiv s stanjem na Krakovski ulici, s to razliko, da je vrh dosegel v obdobju 1910-1921, dočim je bilo na Krakovski ulici največ stanovalcev v tem razredu v obdobju 1900-1910.

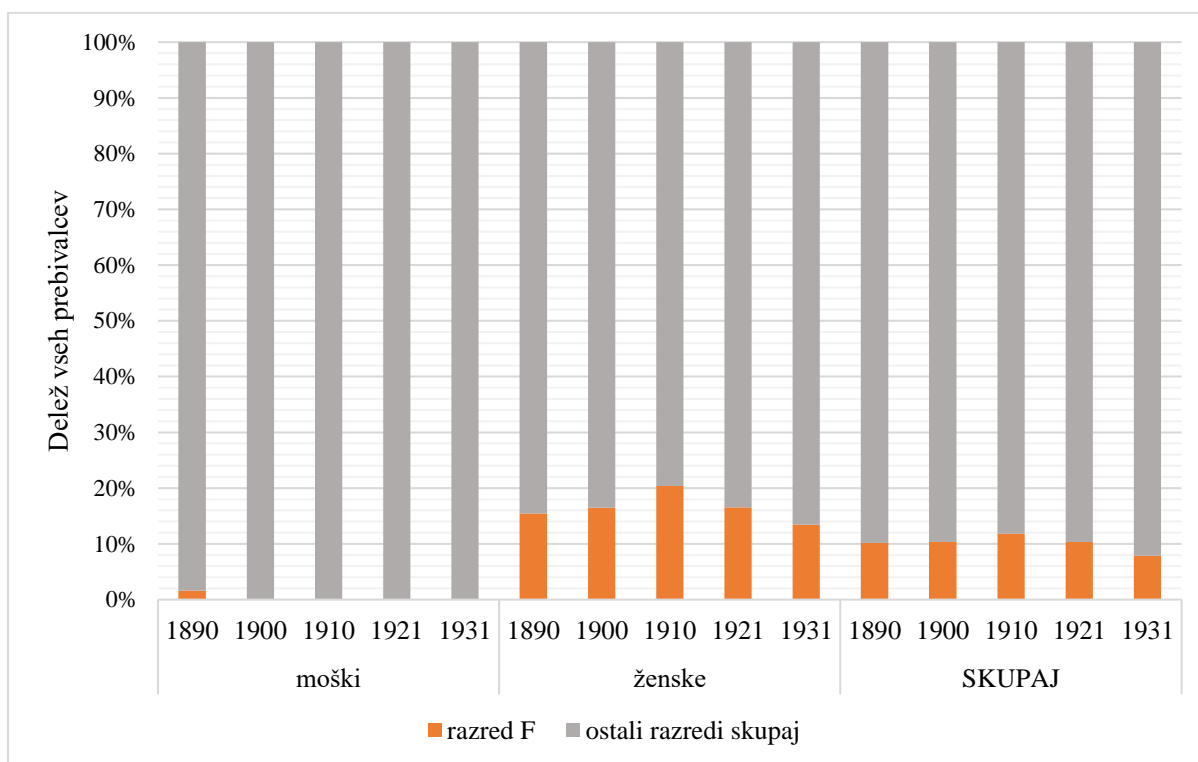

Graf 14: Šentjakobski trg – delež odraslih žensk, ki so spadale v skupino vzdrževanega prebivalstva, 1890-1931

Graf 15: Šentjakobski trg – delež stanovalec v razredu E, napram ostalim razredom, 1890-1931

Tudi na Šentjakobskem trgu v razredu domače služinčadi najdemo skoraj izključno ženske posle. Njihov delež je bil glede na celotno prebivalstvo nekoliko nižji kot na Mestnem trgu, sestava razreda pa se je od popisa do popisa spreminjala. Med hišni posli so pred potresom prevladovale dekle, po prenovi trga pa so jih izrinile služkinje in kuharice. Zlasti slednjih najdemo na trgu ogromno leta 1910, ko je delež hišnih poslov dosegel višek. Po 1. svetovni vojni je delež začel upadati, leta 1931 pa je dosegel najnižjo točko v celotnem obravnavanem obdobju. Tu morda lahko potegnemo vzporednice s porastom podrazreda E1 – zadolžitve v gospodinjstvu bi lahko v vedno večji meri prevzemale družinske članice, medtem ko se je služinčadi, zlasti kuharic, najemalo manj, kar bi morda nakazovalo na slabšanje ekonomskih razmer na Šentjakobskem trgu v obdobju med obema vojnama. Teze se zgolj s popisnim gradivom žal ne da potrditi.

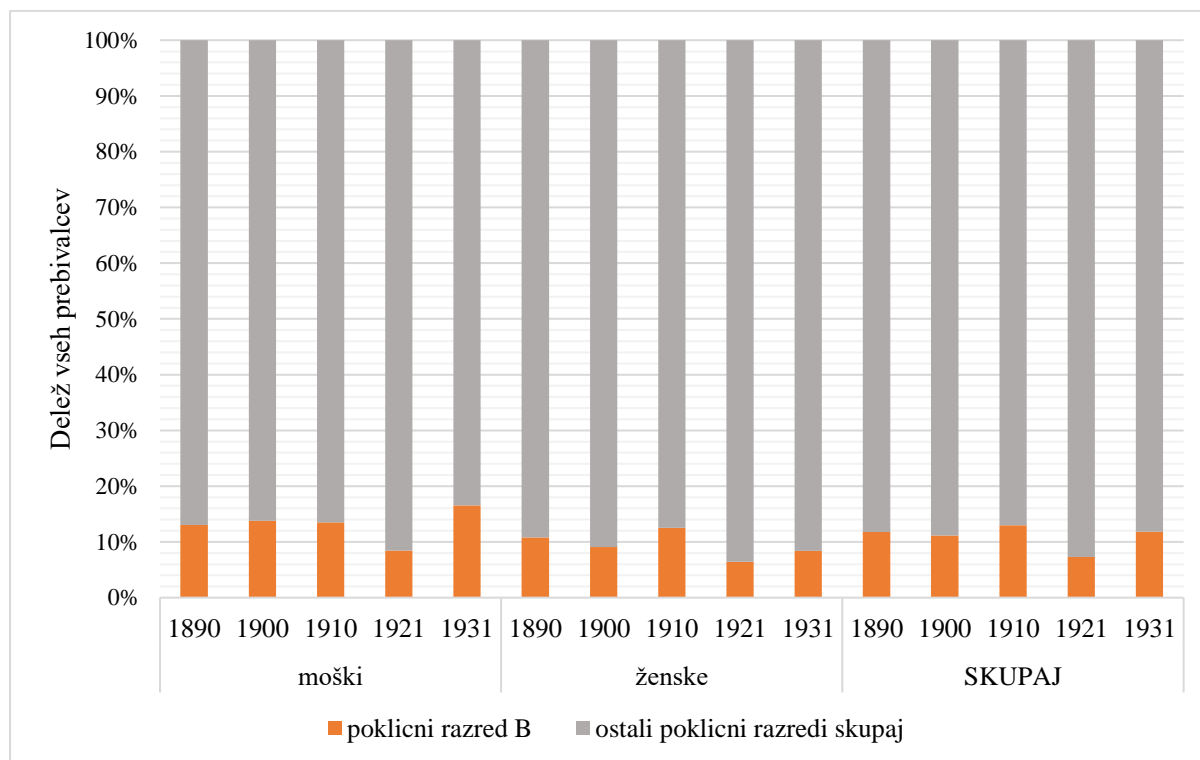

Graf 16: Šentjakobski trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu F, napram ostalim razredom, 1890-1931

2.5.3 Mestni trg

Poklicni razred A je bil na Mestnem trgu v praksi neobstoječ, saj je zajemal le eno osebo – vrtnarskega pomočnika, stanujočega na magistratu leta 1900.

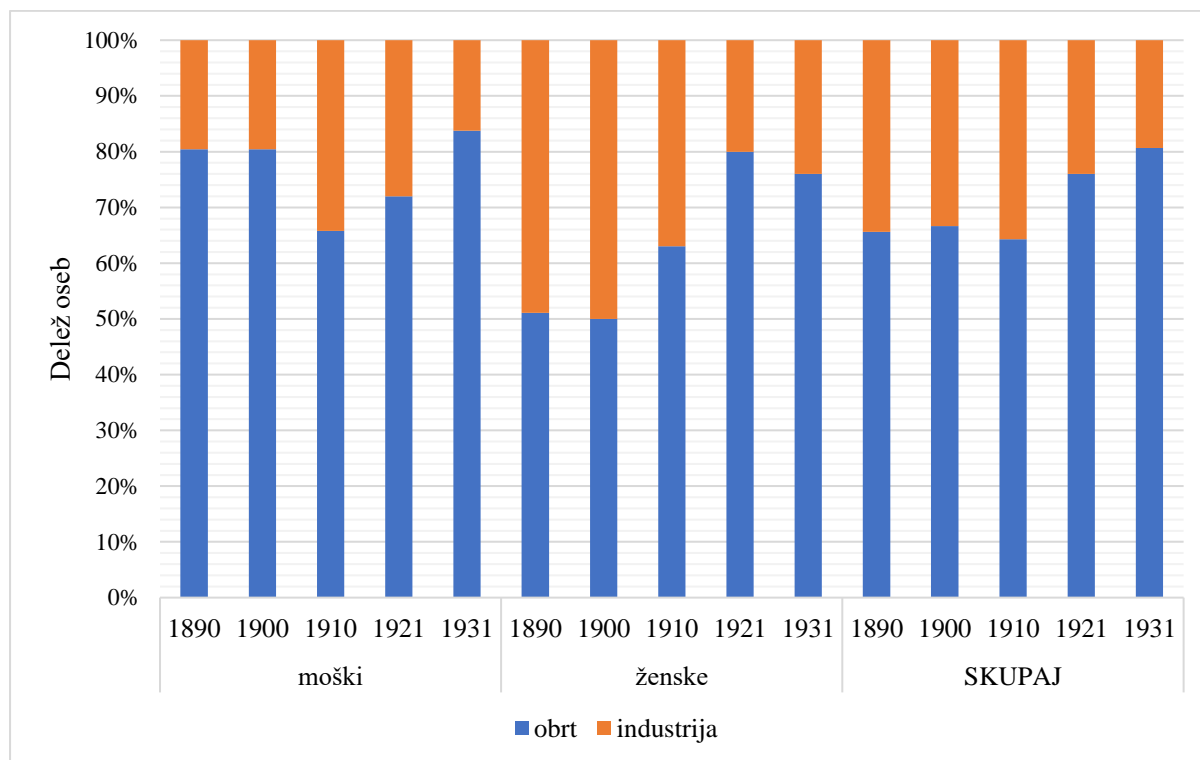
Poklicni razred obrti in industrije je bil na Mestnem trgu zastopan bolje kot na Šentjakobskem trgu in je v povprečju zaposloval okoli 12% prebivalstva, delež pa se tekom obravnavanega obdobja večinoma ni spreminjal, z izjemo leta 1921.

Graf 17: Mestni trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu B, napram ostalim razredom, 1890-1931

Med zaposlenimi v obrti so prevladovali moški. Največ jih je delalo v čevljarstvu, krojaštvu in dežnikarstvu, zlasti pa v kovinskih obrteh, kot sta bila urarstvo in zlatarstvo. Med ženskimi obrtni je prevladovalo šiviljstvo, tudi one pa so bile dejavne pri dežnikarski obrti. Zaposlenost v industriji je bila v primerjavi z obrtjo dokaj skromna. Tudi tu so na račun Tobačne tovarne v industriji prevladovale ženske, moške pa nekoliko pogosteje najdemo zaposlene le pri državnih železnicah in v ljubljanskih tiskarnah. Mestni trg je edina od analiziranih lokacij, kjer delež zaposlenih v industriji pri nobenem spolu ob nobenem od popisov ni presegal polovice vseh oseb, zaposlenih v poklicnem razredu B, le pri ženskah sta bila oba podrazreda v obdobju 1890-1900 praktično izenačena. Podobno kot na Krakovski ulici je bil delež zaposlenih v obrti

napram industriji največji prav ob zadnjem obravnavanem popisu leta 1931, ko je bilo razmerje 8:2 v prid obrti, tako kot sočasno na Šentjakobskem trgu.

Graf 18: Mestni trg – razmerje med zaposlenimi v obrti in industriji, 1890-1931

Podobno kot na Šentjakobskem trgu je bil tudi na Mestnem trgu poklicni razred C močan, tokrat ne le v številčnem, temveč tudi v ekonomskem smislu. Mnogo hiš na trgu je imelo v pritličnih prostorih trgovske prostore, na trgu pa je poslovalo in bivalo tudi nekaj najbolj poznanih in najpremožnejših ljubljanskih trgovcev. Na Mestnem trgu 10 sta leta 1883 znano trgovino z manufakturnim blagom odprla brata Avgust in Edvard Skaberne. Na Mestnem trgu 21 je imel trgovino z mešanim blagom in galanterijo priseljenc iz Like Vaso Petričič skupaj z družabnikom Ivanom Samcem, ki mu jo je leta 1910 tudi prepustil. Trgovina se je razširila in prodajala tudi »kranjske domače izdelke,« po 1. svetovni vojni pa je šlo že za pravo veletrgovino, ki je ponujala galanterijsko, drobno in »norimberško« blago, poslovala pa je tudi na Hrvaškem in v Dalmaciji.³⁷⁶ Na Mestnem trgu 7 (kasneje pa 19) je mešano blago in špecerijo prodajal Viktor Schiffrer, na Mestnem trgu 22 in 23 (kasneje 24) pa sta manufakturno blago tržila oče in sin Franc Ksaver Souvan in Franc Souvan. Na Mestnem trgu 16 sta imela znano

³⁷⁶ Marija Počivavšek, *En gros & en detail – Trgovina v Sloveniji do druge svetovne vojne: trendi, strukture, prakse* (Celje: Zgodovinsko društvo Celje, 2012), str. 137. Pod imenom »norimberško blago« so se prodajale lesene rezljane in stružene otroške igrače, ki so bile večinoma uvožene z Bavarske (od tod popačenka nürnbergsko – norimberško).

prodajalno porcelana in stekla Robert in kasneje Franc Kollmann (Kolman), kamor so po pripovedih mlade ljubljanske neveste iz meščanskih družin hodile kupovat posodje za balo,³⁷⁷ na Mestnem trgu 24 pa je obratovala knjigarna, knjigoveznica in trgovina s papirjem ter pisalnimi potrebščinami družine Giontini, kasneje sicer le kot podružnica »Nove založbe«. Na Mestnem trgu 18 je tudi v obravnavanem obdobju še delovala agentura Frana Schantla, kjer je leta 1867 prišlo do prvega fizičnega obračuna med pripadniki nemškega in slovenskega tabora v Ljubljani, t. i. pretepa v Šantlovi veži.³⁷⁸ Na Mestnem trgu 23 je stala baročna hiša v lastni trgovca Franca Drogeniga, ki jo je dal leta 1914 podreti in na njenem mestu postaviti eno najbolj izstopajočih zgradb na Mestnem trgu – t. i. Drogenigovo hišo oziroma Miklaučevo veleblagovnico s črno fasado iz jekla, stekla in poliranega marmorja.

Na Mestnem trgu 17 se je nahajala trgovina Henrika Kende. Kendova trgovina je zanimiva, saj se je sčasoma zelo razširila. Začela je s prodajo obutve in modnega blaga, v obdobju med obema vojnama pa je prodajala celo gramofone in motocikle. Verjetno najbolj izstopajoča pa je bila trgovina Antona Krisperja na vogalu Mestnega trga in Stritarjeve ulice, ki je sprva prodajala obutev, tekstil in galanterijsko blago, kasneje pa tudi kolonialno in špecerijsko blago, igrače ter zobotrebece, kar je na naznanilnici celo izrecno navedeno.³⁷⁹ Premožni Krisperji so bili med drugim tudi soustanovitelji papirnic v Radečah in Vevčah ter Trboveljske premogokopne družbe, redne stranke njihove trgovine pa so bili člani dinastije Karađorđević.³⁸⁰ Po pripovedovanju starih Ljubljančanov so iz Krisperjeve trgovine ljubljanskim gospem kar skozi okno razvijali bale blaga, da so lahko ocenile, kašne barve je na dnevni svetlobi.³⁸¹

V kar nekaj primerih lahko torej opazimo vzorec, da je trgovec svojo pot začel s prodajo specifične vrste blaga, sčasoma pa so on ali njegovi nasledniki ponudbo širili na vedno nova področja, včasih povsem nepovezana s prvotno trgovsko dejavnostjo. V nekaterih primerih trgovci po širitvi ponudbe niso obratovali le iz svojih prvotnih prostorov na Mestnem trgu, temveč so določene vrste blaga tržili na drugih lokacijah po mestu.

³⁷⁷ Marija Stanonik, ur., *Bela Ljubljana: Zgodbe iz slovenske prestolnice* (Ljubljana: Kmečki glas, 2001) str. 83.

³⁷⁸ Dragan Matić, *Nemci v Ljubljani; 1861-1918* (Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2002), str. 46-50.

³⁷⁹ V Krisperjevi hiši na Mestnem trgu je med svojim bivanjem v Ljubljani stanoval skladatelj Gustav Mahler, ki je s članom družine Antonom Krisperjem (1858-1914) tudi prijateljeval in si z njim dopisoval – »Anton Krisper (1858-1914),« *Mahler Foundation*, dostop maj 2021. <https://mahlerfoundation.org/mahler/contemporaries/anton-krisper/>.

³⁸⁰ Počivavšek, *En gros & en detail*, str. 133-134.

³⁸¹ Stanonik, *Bela Ljubljana*, str. 82-83.

Slika 5: Krisperjeva trgovina na vogalu Mestnega trga in Stritarjeve ulice leta 1930 ³⁸²

Med ostalimi tržno-obrtnimi dejavnostmi na Mestnem trgu velja izpostaviti še znamenito trgovino z nakitom in urami Josipa Eberleja na Mestnem trgu 17 in dežnikarstvi Adolfa Mikuša na Mestnem trgu 15 ter Jakoba Kobilce, očeta slikarke Ivane Kobilce, na Mestnem trgu 23. Poleg naštetih trgovcev in obrtnikov so imeli na Mestnem trgu dejavnosti še razni starinarji, kramarji, vinski trgovci ter drugi manjši trgovci in trgovke.

Na samem trgu najdemo živečih relativno malo branjev in še te le v obdobju prvih dveh obravnavanih popisov. Pač pa je bila njihova prisotnost na trgu čez dan res velika: »Svoj brlog ima branjevka kolikormogoče na očitnem kraju; pod svojim „štantom“, v svoji „štacuni“, na trgu okoli vodnjaka ali v kaki veži. Zadnje – v veži – je že tako navadno, da na Glavnem trgu [Mestnem trgu, op. a.] že ni skoro veže, ne ulice, da bi ne bila v njej nastavljena branjevka s kakršnokoli robo,« je stanje proti koncu 19. stoletja v svojih *Ljubljanskih slikah* ilustriral Jakob Alešovec.³⁸³ Alešovčeva pričevanja o vseprisotnosti branjev in prodajalk nam potrdi tudi ohranjeno fotografsko gradivo.

³⁸² Počivavšek, *En gros & en detail*, str. 134 (iz fototeke ZAL).

³⁸³ Alešovec, *Ljubljanske slike*, str. 250.

*Slika 6: Številne prodajalke in branjevke na Mestnem in Ciril-Metodovem trgu – detajl z razglednice Ljubljane, 1903*³⁸⁴

Večji trgovci na trgu so pri svoji tržni dejavnosti zaposlovali tudi precej pomočnikov in poslov, ki so živeli v isti stavbi kot njihov delodajalec. Njihovo število je s popisi sicer postopoma upadalo – leta 1890 je popis tako zajel šestinštirideset trgovskih pomočnikov, leta 1931 pa le še štirinajst, kar pa bi lahko zgolj pomenilo, da niso več stanovali pri delodajalcih, saj število trgovcev v celotnem obdobju ni bistveno upadlo. Na račun vedno manjšega števila trgovskih pomočnikov, vajencev, hlapcev in drugih delavcev, ki so prebivali na trgu, se je podrazred C1 sčasoma številčno močno skrčil – s sto enajst oseb leta 1890 na le štiriinštirideset oseb leta 1931.

Glede na močno trgovsko dejavnost na Mestnem trgu je tam pričakovano stanovalo tudi precej drugega osebja, povezanega s trgovino. Med njimi najdemo vrsto trgovskih poslovodij in poslovodkinj, pooblaščenecv in zastopnikov, prokuristov, knjigovodij in računovodij, trgovskih potnikov, skladiščnikov in seveda kontoristk ter kontoristov.

³⁸⁴ Razglednica Ljubljane, 1903 – SI_ZAL_LJU/0342, Fototeka, G1-009-020.

Av gust Skaberne Edvard Skaberne
ustanovitelja leta 1883. osnovane tvrdke :

Manufakturna trgovina
A. & E. Skaberne
Ljubljana, Mestni trg 10.

Pogled na skladišče.

Hiša na Mestnem trgu šte v. 10 (v kateri ima svoje poslovne prostore tvrdka A. & E. Skaberne) je ena najznamenitejših stavb stare Ljubljane.

Zanimiva je tudi zaradi tega, ker je bila dolgo vrsto let v posesti znamenitih kranjskih rodovin. Tako je razvidno iz davčnih knjig mesta Ljubljane, segajočih do leta 1600. nazaj, da je bila že istega leta last mestnega sodnika in župana Lenarta Hrena. Smatrati jo je torej tudi za rojstno hišo njegovega sina škofa Tomaža Hrena.

Leta 1666. je prešla ta hiša v posest plemiča Petra von Wazenberga. Leta 1740. je zopet menjala lastnika in končno postala preko nekaterih drugih posestnikov last tvrdke A. & E. Skaberne, Ljubljana.

Slika 7: Celostranski oglas za Skabernetovo trgovino iz leta 1927³⁸⁵

³⁸⁵ [Oglas trgovine A. & E. Skaberne], *Ilustrirani Slovenec*, 3. julij 1927, str. 222.

Bančna in zavarovalniška dejavnost je bila na Mestnem trgu glede na delež prebivalstva nekoliko slabše zastopana kot na Šentjakobskem trgu, čeprav so na lokaciji delovala nekatera zastopstva. Večinoma je šlo za bančne in zavarovalniške uradnike, višjih uslužbencev pa med stanovalci Mestnega trga skorajda ne najdemo.

Železniški promet je bil na Mestnem trgu pred 1. svetovno vojno zelo slabo zastopan, saj med stanovalci najdemo le enega železniškega uradnika leta 1890, nekaj fizičnih delavcev pri železnici pa najdemo še v podrazredu B2. Stanje se je nekoliko spremenilo po vojni, ko med stanovalci trga najdemo več železniških nadzornikov, revidentov, uradnikov in drugih uslužbencev.

Na področju poštnih storitev najdemo pred 1. svetovno vojno na Mestnem trgu le malo zaposlenih, nekaj pa je bilo iz istega podrazreda kočijažev in drugih prevoznikov. Tudi poštna skupina se je okrepila šele po vojni, ko je bilo med stanovalci kar nekaj poštnih uradnikov in uradnic ter drugih zaposlenih, toda podrazred se je do leta 1931 spet drastično zmanjšal.

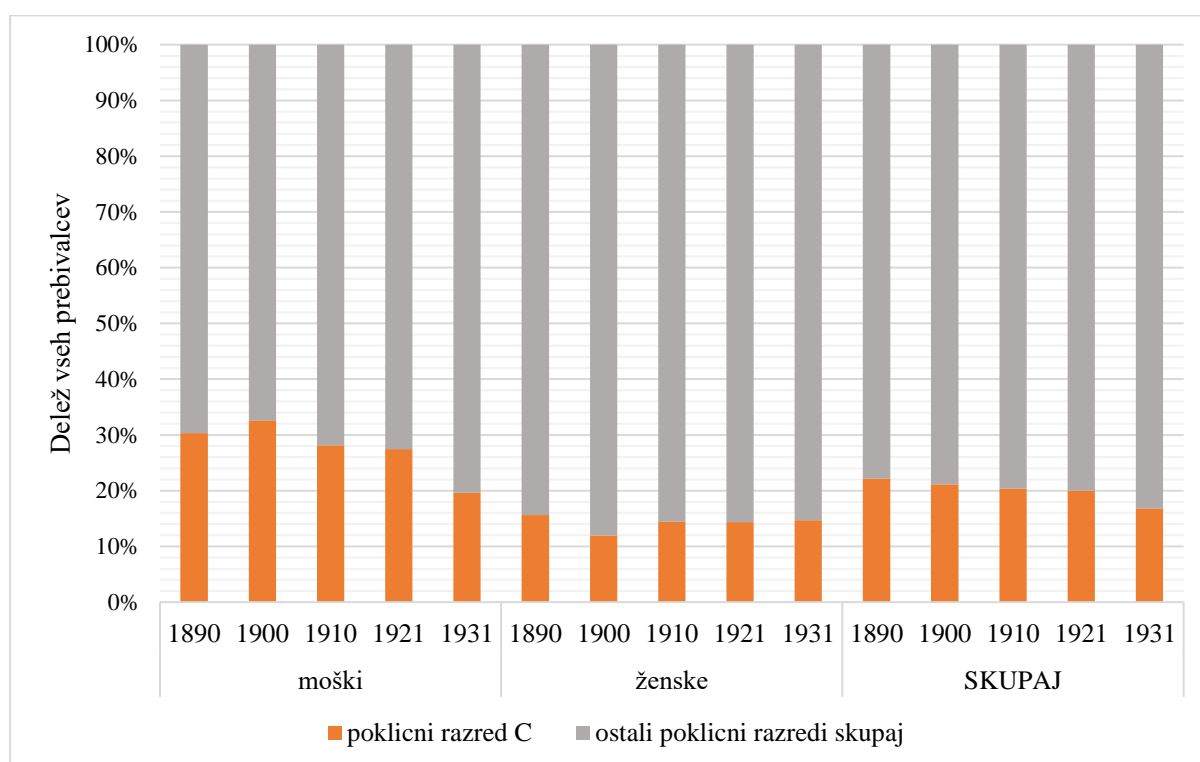
Tudi na Mestnem trgu najdemo nekaj gostinskih obratov, čeprav bistveno manj kot na Šentjakobskem trgu, zlasti z ozirom na velikost trga in število prebivalcev. Pri tem je potrebno omeniti, da je nekaj znanih gostišč oziroma prenočišč (izpostaviti velja hotel *Bidelmon*) delovalo na Ciril-Methodovem trgu, drugi polovici odprtega prostora pred magistratom, ki je bil od Mestnega trga ločen le po uradni nomenklaturi in numeraciji. Vsaj nekaj časa v obravnavanem obdobju je na Mestnem trgu 13 nasproti Tranče in Čevljarskega mostu na mestu starejše gostilne deloval vinotoč *Grajska klet*, ki je leta 1900 prinašal nekaj dodatnega zaslužka enemu od prokuristov v livarni Samassa. Gostišče in vinotoč sta bila tudi v bližnji hiši št. 11 (*Pod skalco*),³⁸⁶ kjer gostinsko dejavnost najdemo še na naznanilnici leta 1931. Kot navaja Ivan Vrhovnik, je bila v zgodnejšem obdobju 19. stoletja krčma tudi na Mestnem trgu 6, v hiši št. 5 pa znana kavarna, ki so jo vodili švicarski priseljenci.³⁸⁷ Kavarniško dejavnost na tem naslovu v obravnavanem obdobju na naznanilnicah najdemo zgolj leta 1900.

V zadnjem sklopu poklicnega razreda C najdemo na Mestnem trgu povečini zgolj postrežnice in nekaj samostojnih kuharic ter služkinj. Izjemoma je leta 1900 na trgu bivalo tudi šest dninarjev. Število žensk, ki so se ukvarjale s samostojnimi domačimi opravili, je v glavnem postopoma upadalo – leta 1890 je bilo na trgu popisanih enaintrideset postrežnic, leta 1931 pa le še sedem.

³⁸⁶ Vrhovnik, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 15.

³⁸⁷ Prav tam, str. 15.

V razredu C je bil na Mestnem trgu skupno zaposlen nekoliko večji delež prebivalstva kot na Šentjakobskem trgu. Številčno močni sta bili zlasti področji trgovine (podrazreda C1 in C5) ter samostojnega opravljanja domačih opravil (C7). Tako kot na Šentjakobskem trgu lahko tudi tu ob koncu obravnavanega obdobja opazimo upad deleža prebivalstva, zaposlenega v razredu C, v tem primeru zlasti na račun že omenjenega upada prej številčno najmočnejših podrazredov. Za razliko od Šentjakobskega trga, kjer je delež moških v razredu C ostajal relativno konstanten, upadal pa je delež žensk, zasledimo na Mestnem trgu ravno obraten trend, saj je delež moških v razredu do leta 1931 že vidno padel, delež žensk pa se je večinoma gibal okrog 14-15%.

Graf 19: Mestni trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu C, napram ostalim razredom, 1890-1931

Med tremi analiziranimi lokacijami najdemo na Mestnem trgu največ vojaštva. Zlasti število vpisov leta 1890 je glede na že omenjene restrikcije pri popisovanju vojaštva presenetljivo. Med popisanim vojaštvom so močno prevladovali častniki, navadne vojake pa so po številu prehiteli tudi enoletni prostovoljci.

Eden najpomembnejših podrazredov na Mestnem trgu poleg trgovcev so bile osebe, zaposlene v podrazredu D2, torej državni, deželni in mestni uslužbenci. Na trgu poleg že pričakovane mešanice navadnih uradnikov, pripravnikov, uradnih slug ipd. najdemo tudi vrsto oseb z

višjimi funkcijami, začeni s Petrom Grasselijem, leta 1890 v vlogi ljubljanskega župana, 1900-1921 pa že kot ravnatelja mestnega užitninskega zakupa (kasnejši trošarinski urad). V avstrijski dobi so na trgu stanovali tudi raznovrstni uslužbenci deželne vlade in deželnega zbora ter odbora, skozi celotno obravnavano obdobje pa še vrsta finančnih ter davčnih uslužbencev, zaposlenih pri davčni administraciji in finančnem ravnateljstvu. Pri popisu leta 1921 na trgu najdemo uslužbenca pokrajinske uprave, leta 1931 pa banovinske uslužbenca. Stalnica so bili tudi sodniki in razni drugi uslužbenci ljubljanskih sodišč ter stražniki oziroma policijski pazniki. Nadvse zanimiv poklic, ki ga srečamo na Mestnem trgu, je mestni ječar. V 19. stoletju je bilo namreč prvo nadstropje nekdanje Čavljjeve hiše, ki je bila že prej inkorporirana v poslopje magistrata, predelano v odgonske zapore, že na začetku stoletja pa je bila v zapore predelana stara občinska dvorana, ki ji je bilo dodano tudi stanovanje za ječarja in njegovo družino.³⁸⁸ Na magistratu tako ob popisih še leta 1931 najdemo ječarja, pa tudi vrsto odgnancev in arestantov. Iz naznanilnice leta 1910 izvemo zanimivo podrobnost, da je za dostavo hrane zapornikom skrbela kar ječarjeva žena.

Število moških, zaposlenih v podrazredu D2, je bilo na Mestnem trgu v avstrijski dobi skoraj nespremenjeno, žensk pa v tej skupini praktično ni bilo. Podrazred se je začel številčno večati po 1. svetovni vojni, tako da se je do leta 1931 število moških v njem glede na predvojne razmere že podvojilo. Po vojni so se začele v tem podrazredu intenzivneje zaposlovati tudi ženske, predvsem kot uradnice, njihovo število v podrazredu D2 pa je bilo leta 1931 že enako številu moških le deset let prej.

Na področju izobraževanja najdemo na Mestnem trgu v avstrijski dobi nekaj profesorjev, zlasti pa učitelje in učiteljice, med njimi tudi glasbe in tujih jezikov. Do vidnejše spremembe je prišlo po ustanovitvi ljubljanske univerze, saj ob popisu leta 1921 na trgu najdemo tudi tam zaposlene osebe, sploh pa je tistega leta podrazred D3 številčno dosegel vrh. Nasprotno pa je bil leta 1931 dotični podrazred najmanjši v celotnem obravnavanem obdobju.

V skupini zaposlenih v kulturi lahko med stanovalci Mestnega trga najdemo kar nekaj znanih imen. Leta 1890 tako med njimi najdemo režiserja Ignacija Borštnika, leta 1900 pa pisatelja Frana Govekarja in Jakoba Alešovca, ki mi je služil tudi kot eden od virov pri pisanju pričujočega dela. Leta 1921 sta bila med stanovalci trga direktor Drame Pavel Golia in ravnatelj Narodnega muzeja Josip Mantuani. Že leta 1910 med stanovalci najdemo Mantuanijevega kasnejšega naslednika, zgodovinarja Josipa Mala, leta 1931 pa je na trgu živel slikar Matija

³⁸⁸ Suhadolnik in Anžič, *Mestni trg z okolico*, str. 23-25.

Jama. Poleg znanih imen je na Mestnem trgu živel še več drugih kulturnikov, zlasti igralcev in glasbenikov.

Tudi podrazred D5 je bil na Mestnem trgu precej dobro zastopan. V njem poleg zasebnih uradnikov, pravnikov, zdravnikov, zobozdravnikov, novinarjev in raznih tehnikov izstopajo lekarnarji. Na Mestnem trgu 4 je namreč delovala znana lekarna *Pri zlatem enorogu*, ki jo je v obravnavanem obdobju vodil moravski priseljenc Ubald Trnkoczy, tudi sicer gospodarsko in politično nadvse dejaven meščan Ljubljane. V sklopu podrazreda D5 velja omeniti še nenavaden porast števila hišnic in hišnikov ob popisu leta 1921.

Slika 8: Trnkoczyjeva lekarna na Mestnem trgu 4, ustanovljena leta 1738³⁸⁹

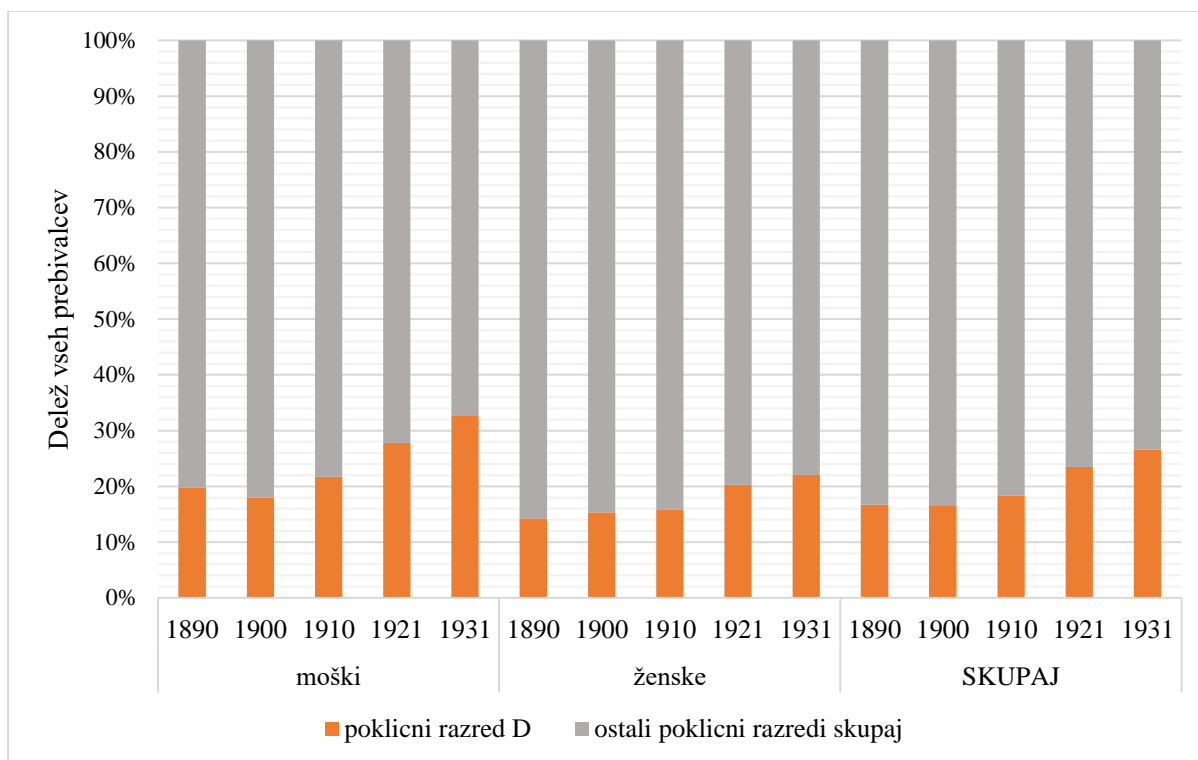
³⁸⁹ [Oglas lekarne Trnkoczy], *Ilustrirani Slovenec*, 27. junij 1926, str. 215.

V podrazredu oseb, živečih od rent in podpor, so se na Mestnem trgu med premožnejšimi stanovalci hišnim in zemljiškim posestnikom pridružili še posestniki produkcijskih sredstev. Ob popisih leta 1890 in 1900 je na Mestnem trgu skupaj z družino stanoval Max Samassa, lastnik znamenite istoimenske družinske zvonarne in livarne, leta 1890 pa sta na trgu bivala še po en tovarniški in tiskarski družabnik. Med nenavadnimi vpisi izstopata leta 1900 zakonca Edvard in Fanny Hajek, lastnika izkopa čistilnega praška v Črni pri Kamniku, ki se je uporabljal za čiščenje kovinskega posodja, pribora in drugih kovinskih predmetov. Tudi na Mestnem trgu so v podrazredu D6 sicer prevladovali upokojeneci, upokojenke in vdove, prejemnice pokojnin, najdemo pa v tej skupini tudi nekaj oseb, ki so zaradi starostne ali invalidne obnemoglosti oziroma revščine prejemale podporo. Slednjo so si lahko popestrile z nekaj dodatnega zaslužka – za eno od prejemnic podpore tako izvemo, da je na trgu priložnostno prodajala čaj. Leta 1900 najdemo na eni od naznanilnic zanimiv vpis, saj nam ena od upokojenk navede celo višino svoje pokojnine, ki je znašala 872 kron. Ker je bila vdova s tremi mladoletnimi otroci, je poleg tega prejemala še 360 kron vzgojevalne vsote. Njeni prihodki torej niso bili slabi, če za primerjavo omenim, da je po podatkih avstrijske statistike povprečna letna najemnina za stanovanje v Ljubljani deset let kasneje znašala 359 kron.³⁹⁰

Podrazred D7 so na Mestnem trgu sestavljale večinoma zasebnice, v obdobju 1890-1921 pa je sem spadalo še nekaj zasebnikov in moških ter žensk, ki so bili brez dela ali pa brez vpisa poklica nasploh. Število zasebnic je leta 1931 močno naraslo, obenem pa so bile edine osebe, ki jih tedaj še najdemo v podrazredu D7.

Poklicni razred D je bil drugi najmočnejši razred na Mestnem trgu z izjemo razreda E, ki pa ni vseboval zaposlenih oseb. V obdobju pred 1. svetovno vojno je bilo v razredu zaposlenih približno 18-19% vsega prebivalstva, podobno kot na Šentjakobskem trgu, v razredu pa so po deležu nekoliko prevladovali moški. Po vojni se je delež moških in žensk zaposlenih v razredu D še povečal, tako da je bila leta 1931 v tej skupini zaposlena že več kot četrtina prebivalcev trga.

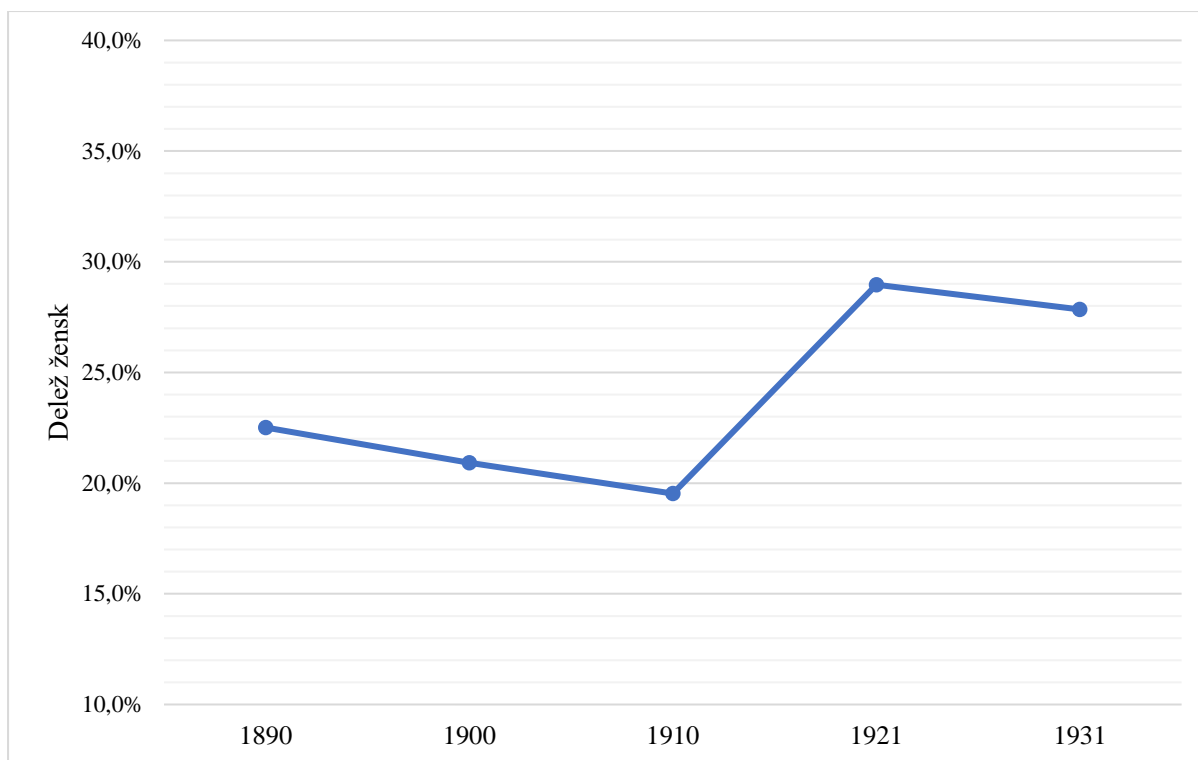
³⁹⁰ *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910 in den im Reichsrat vertretenen Königreichen und Ländern. Österreichische Statistik, Neue Folge, 4. Band, 2. Heft – Wohnungsaufnahme* (Dunaj: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1914), str. 40.

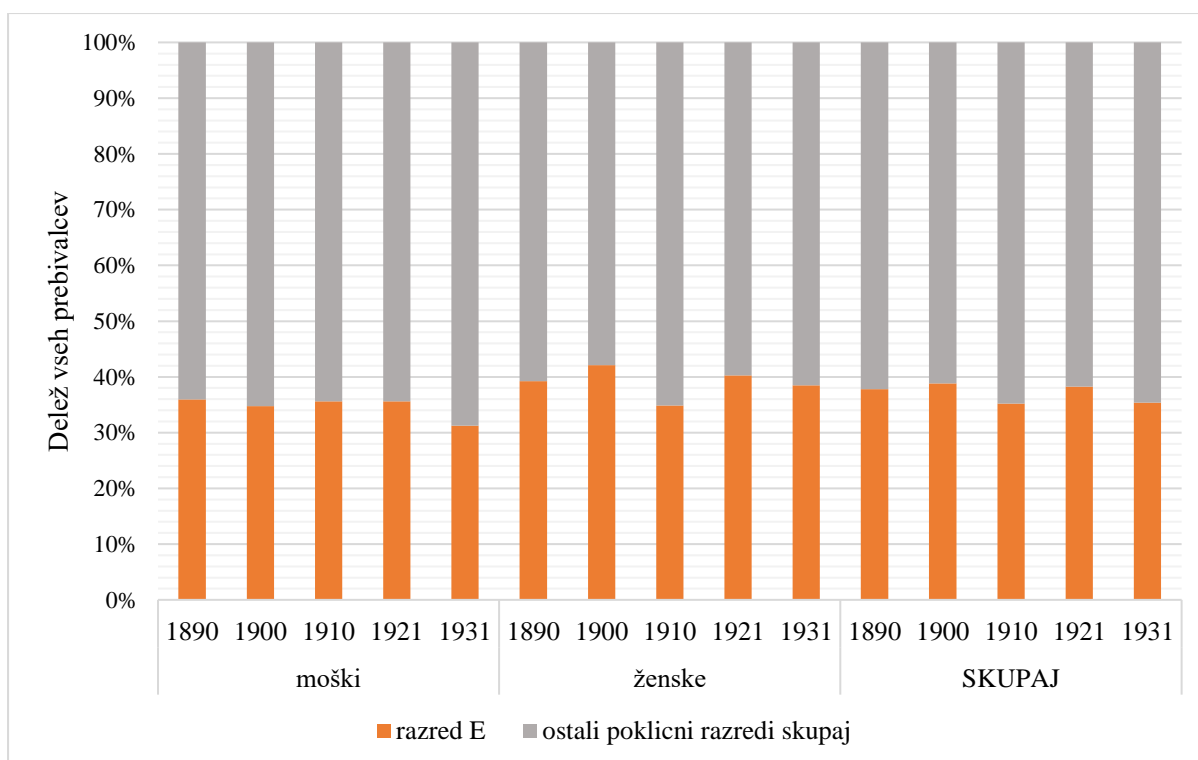
Graf 20: Mestni trg – delež stanovalecev, zaposlenih v poklicnem razredu D, napram ostalim razredom, 1890-1931

V obdobju pred 1. svetovno vojno je bil delež odraslih žensk, ki so skrbele za gospodinjstvo ali pa so bile brez navedenega poklica na Mestnem trgu od vseh treh obravnavanih lokacij najnižji in se je gibal okoli petine vsega odraslega ženskega prebivalstva (graf 21). Do precejšnjega preobrata je prišlo v obdobju po vojni, ko je Mestni trg dohitel ostali lokaciji. Stanje je nato stagniralo, tako da je bilo leta 1931 v skupini E1 okoli 28% odraslega ženskega prebivalstva, torej skoraj za tretjino več kot pred 1. svetovno vojno.

Delež celotnega razreda E je bil na Mestnem trgu nekoliko bolj konstanten kot na Krakovski ulici in Šentjakobskem trgu, a za razliko od ostalih lokacij ni nikoli presegel 40%, temveč se je gibal med 35 in 38%. Z ozirom na vse prebivalstvo na trgu je podrazred E1 sčasoma rasel, nasprotno pa se je podrazred E2 (mladoletne osebe v šolstvu ali brez vpisa) nekoliko zmanjšal.

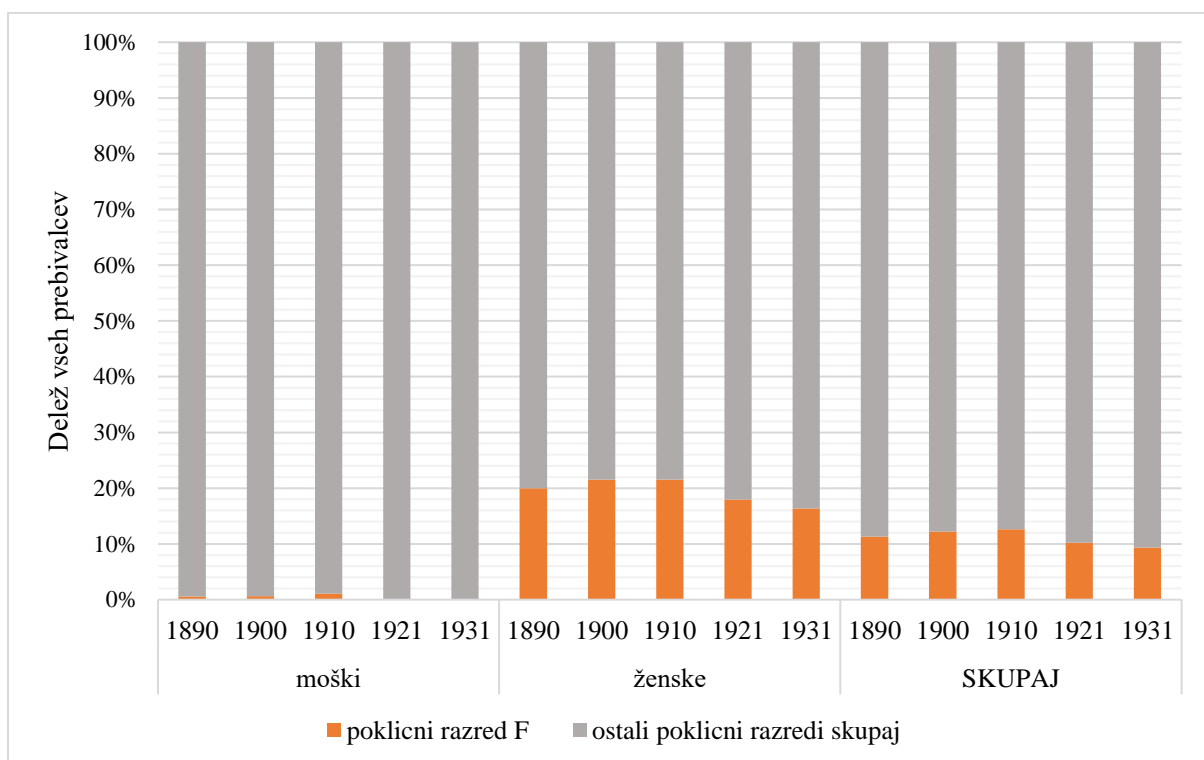
Graf 21: Mestni trg – delež odraslih žensk, ki so spadale v skupino vzdrževanega prebivalstva, 1890-1931

Graf 22: Mestni trg – delež stanovalcev v razredu E, napram ostalim razredom, 1890-1931

Nadvse pomemben del meščanskega načina življenja je bila domača služinčad. Tudi na Mestnem trgu so jo sestavljale skoraj izključno ženske, ki so v obdobju pred 1. svetovno vojno predstavljale celo več kot petino vsega ženskega prebivalstva na trgu. Od treh analiziranih lokacij je bil delež prebivalstva zaposlenega v poklicnem razredu F tu torej največji. Kljub temu tudi na Mestnem trgu v obdobju po 1. svetovni vojni lahko opazimo negativen trend, ki je podobno kot na Šentjakobskem trgu najnižjo točko dosegel ob zadnjem obravnavanem popisu, ko je delež hišnih poslov prvič padel pod 10% vsega prebivalstva trga.

Tudi na Mestnem trgu se je sestava razreda hišnih poslov spreminjala. V obdobju 1890-1900 je bilo med njimi veliko dekel, prevladovala pa so kuharice. Leta 1900 je že raslo število služkinj, ki so ob naslednjih popisih dekle povsem izrinile. Število kuharic je vrhunec medtem doseglo leta 1910, ko jih v gospodinjstvih na Mestnem trgu najdemo kar petinštirideset, po 1. svetovni vojni pa je njihovo število začelo upadati, tako da so jih leta 1931 številčno prvič prehitile služkinje. Tudi na Mestnem trgu bi lahko povlekli vzporednice med rastjo podrazreda E1, torej družinskih članic, ki so skrbele za domače gospodinjstvo, in postopnim upadanjem poklicnega razreda F, a na podlagi naznanilnic prebivalstva tudi v tem primeru hipoteze žal ne moremo preveriti ali dokazati.

Graf 23: Mestni trg – delež stanovalcev, zaposlenih v poklicnem razredu F, napram ostalim razredom, 1890-1931

2.5.4 Sklep

Prvotna predpostavka, da so Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg predstavljali medsebojno različna okolja, je z vidika poklicne strukture zdržala. Od preostalih dveh lokacij se je najbolj razlikovala Krakovska ulica, kjer je bila številčno močna skupina obrtnih in industrijskih delavcev, malo pa je bilo domače služinčadi. Ne tako številčno, a tradicionalno skupino so predstavljali poljedelci oziroma vrtnarji. Krakovo je tako hkrati odražalo lastnosti podeželske vasi, vedno bolj pa tudi obronkov večjega mesta.

Šentjakobski trg je bil med analiziranimi lokacijami skozi štiridesetletno obdobje podvržen največjim spremembam na področju poklicne strukture, zlasti po potresu leta 1895, ko je s trga izginil precejšen delež oseb, zaposlenih v industriji in obrti. Na Šentjakobskem trgu je bilo nekaj večjih trgovcev, zlasti pa je izstopalo število gostiln. Proti koncu obravnavanega obdobja so se pokazali trendi, ki bi lahko nakazovali na postopno pavperizacijo trga.

Mestni trg je predstavljal trgovsko srce Ljubljane. Na njem dnevne tržnice niso imele le branjevke, temveč je tam bivala in poslovala trgovska smetana mesta – ob Mestnem trgu in sosednji Špitalski/Stritarjevi ulici so se vrstile najmenitnejše ljubljanske trgovine z izjemo žitnih in špedicijskih, ki so imele sedeže v predmestjih.³⁹¹ Tekom obravnavanega obdobja so iz nekaterih trgovin nastajale prave veleblagovnice, njihovi lastniki pa so svoj vpliv razširili daleč onkraj mesta in celo meja Kranjske oziroma slovenskih dežel. Poleg trgovskih elit je bil Mestni trg tudi bivališče raznovrstnega uradništva, tamkajšnje meščanske družine pa so zaposlovale večje število služinčadi.

Kljub različnim poklicnim strukturam pa so se med tremi lokacijami pokazali tudi skupni trendi, npr. v skupini zaposlenih v industriji – sočasno s precejšnjim upadom števila oseb, zaposlenih v industriji, lahko na Krakovski ulici in Šentjakobskem ter Mestnem trgu opazimo tudi postopno izravnavanje razmerja med delavci in delavkami v tej skupini. Nadvse zanimiv vzorec lahko na vseh treh lokacijah opazimo ob podrobnejši analizi statusa industrijskih delavcev in delavk. Čeprav so ženske zaposlene v industriji po številu načeloma prevladovale, so zasedale slabše plačana delovna mesta, saj so bile zaposlene kot nekvalificirana delovna sila. Manj številni moški v industriji so bili medtem pogosto zaposleni kot kvalificirani ali vsaj polkvalificirani delavci. Med moškimi so kvalificirani in polkvalificirani delavci pri dveh tretjinah popisov po posamičnih lokacijah nekvalificirane delavce po številu pravzaprav prehiteli.

³⁹¹ Počivavšek, *En gros & en detail*, str. 127.

Potrebno je izpostaviti, da je bilo gospodarstvo slovenskih dežel tudi konec 19. stoletja in v obdobju med obema vojnama pretežno agrarno naravnano – okoli 67% prebivalstva leta 1910, kar je bilo več kot dvakratnik razvitejših predelov Avstro-Ogrske.³⁹² Industrije je bilo v slovenskem prostoru malo, večinoma pa je bila v domeni tujega kapitala.³⁹³ V drugi polovici 19. stoletja sta soobstajala tradicionalni kmetijsko-obrtni in kapitalistični sektor, slednji pa je bil po obsegu preveč skromen, da bi spremenil splošen razvojni model, kar se v primeru obravnavanih lokacij v Ljubljani kaže pri vztrajnosti obrti, ki je napram industriji na deležu celo pridobivala. Kapitalistična ekonomija je v slovenskem prostoru zares prevladala šele po letu 1918, ko so se slovenske dežele, ki so bile v prejšnjem državnem okviru ekonomska periferija, znašle v vlogi gospodarsko najrazvitejšega dela nove države. Izboljšali so se pogoji za krepitev domače industrije in podjetništva, a tudi v tem obdobju se je na obravnavanih lokacijah padec števila zaposlenih v industriji nadaljeval.³⁹⁴ Opozoril bi, da je zadnji starojugoslovanski popis potekal v prvih mesecih leta 1931, zato posledice svetovne gospodarske krize, ki se je v Jugoslaviji tistega leta razširila na finančni sektor in industrijo, iz poklicne strukture, ki nam jo prikaže popis, še niso razvidne.

Naznanilnice nam v mnogih primerih nudijo vpogled v katerih podjetjih so bili delavci zaposleni. Med njimi sta bili livarni (Tönnies in Samassa), tiskarne (Učiteljska tiskarna, Katoliška tiskarna, Tiskarna Rudolf Milič, Blaznikova tiskarna, Kleinmayr & Bamberg in Narodna tiskarna), stavbna podjetja (Kranjska stavbna družba in stavbna podjetja Accetto, Ogrin ter Tönnies) in tovarne pohištva (tovarni Binder in Mathian, slednji je bil tudi c. kr. dvorni založnik), papirnatih izdelkov (Bonač in Petrič), prehranskih in tobačnih izdelkov (Šumi, tovarna kavnih surogatov, Kozlerjeva pivovarna/Union, Tobačna tovarna), oblačil in sorodne opreme (tovarni perila in dežnikov) ter raznih materialov (Pollakova tovarna usnja, tovarna lepila, predilnica in žičarna). Kot že omenjeno, sem v sklop industrije vključil tudi fizične delavce državnih železnic, v enem primeru pa tudi delavca mestne električne cestne železnice oziroma tramvaja.

Še ena zanimiva skupna lastnost vseh treh obravnavanih lokacij je bil delež žensk, ki so spadale pod vzdrževano prebivalstvo, saj je bil nižji od kranjskega povprečja, nadpovprečen delež

³⁹² Lazarević, *Spremembe in zamišljanja*, str. 26

³⁹³ Ferdo Gestrin ugotavlja, da je bilo v slovenskih deželah razmerje med tujim in slovenskim kapitalom v industriji 10:1 – Ferdo Gestrin, *Slovenska zgodovina: od konca osemnajstega stoletja do 1918* (Ljubljana: DZS, 1966), str. 235-236.

³⁹⁴ Lazarević, *Spremembe in zamišljanja*, str. 33-35

žensk pa je bil torej zaposlen v pridobitnih dejavnostih.³⁹⁵ Predvsem na področju podrazreda D2 so očitne družbene spremembe, ki so se odvijale na začetku 20. stoletja. Zlasti na račun 1. svetovne vojne, ki je ustvarila manko moške delovne sile, je ženskam uspel prodor v nekatere poklicne sfere, ki so bile prej prvenstveno v moški domeni, v večjem številu zlasti v vrste uradništva. Povojni poizkusi, da bi ženske potisnili nazaj v sfero domačega življenja, so se v precejšnji meri izjalovili, zato v obdobju med obema vojnoma že lahko najdemo precejšen delež žensk, ki niso bile zaposlene zgolj v že prej razširjenih panogah.

Ker sta po številu zaposlenih izstopali dve skupini prebivalcev, delavke Tobačne tovarne in domače služkinje, si ju bomo pogledali podrobneje. Kot smo videli, je bila Tobačna tovarna po številu delavcev zdaleč najbolje zastopano industrijsko podjetje na vseh treh obravnavanih lokacijah. V obdobju pred 1. svetovno vojno je v Tobačni tovarni delala več kot polovica vseh analiziranih v industriji zaposlenih oseb, leta 1900 celo 58%. Ker ob vsakem popisu delavcev in delavk svojega delodajalca ni navedel, lahko sklepamo, da je bil delež zaposlenih v Tobačni tovarni v resnici še celo nekoliko večji. Do velike spremembe je prišlo po vojni. Leta 1921 je v Tobačni tovarni tako delalo 22% vseh v industriji zaposlenih oseb na analiziranih lokacijah, leta 1931 pa le še 13%. Postopen upad števila delavk je bil sicer trend tudi v sami tovarni, ki je največ delavstva zaposlovala leta 1903, nakar je bilo zaposlenih iz leta v leto manj.³⁹⁶

Tobačna tovarna je zaposlovala zlasti ženske, poznane tudi kot cigararice oziroma fabričanke. Po oceni Slavka Kremenška, ki temelji na naznanilnicah za Ljubljano iz leta 1900, je bilo razmerje med delavkami in delavci v Tobačni tovarni okoli 10:1, kar se približno odraža tudi v rezultatih naše analize.³⁹⁷ Ker je bila Tobačna tovarna v državni lasti, je bilo na popisnih polah pogosto navedeno, da so cigararice v državni službi oziroma da so državne uslužbenke. C. kr. glavna tobačna tovarna Ljubljana je bila tretja največja proizvajalka tobačnih izdelkov na Avstro-Ogrskem in je na prelomu stoletja zaposlovala okoli 2500 oseb, večinoma žensk, v obdobju, ko je celotna Ljubljana štela okoli 35.000 prebivalcev.³⁹⁸ Delavke Tobačne tovarne niso prihajale le iz same Ljubljane, temveč so dnevno na delo prihajale tudi iz okoliških podeželskih krajev, nekatere precej daleč, na primer iz Tacna, Pirnič in Šmartnega pod Šmarno

³⁹⁵ Žnidaršič, *Ora et labora*, str. 119. Kranjski delež žensk v pridobitnih dejavnostih je bil že sam po sebi sicer višji od drugih evropskih dežel s primerljivimi podatki, kar pa je lahko specifična avstrijske statistike – prav tam, str. 232-233.

³⁹⁶ Jasna Fischer, »Delavke tobačne tovarne v Ljubljani v letih 1871-1914,« *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, 24/1-2 (1984), str. 16.

³⁹⁷ Slavko Kremenšek, »Izvir in okolje delavk ljubljanske tobačne tovarne do prve svetovne vojne,« *Slovenski etnograf* 29 (1976), str. 93.

³⁹⁸ Fischer, »Delavke tobačne tovarne,« str. 16.

goro.³⁹⁹ Dotok mladih delavk iz podeželja je bil pravzaprav tako obsežen, da naj bi imeli okoliški kmetje že težave, saj, kot je poročal *Slovenski narod*: »ne morejo dobiti dekel, ker vsaka dekla le sili v tobačno tovarno.«⁴⁰⁰ Krakovska ulica se nahaja dokaj blizu Tobačne tovarne, zato precejšen delež tam zaposlenih delavk med stanovalkami ni presenečenje. Tudi na Šentjakobskem trgu delež cigararic leta 1890 ni bil majhen, toda po letu 1900 je ta skupina skoraj v celoti izginila. Delavke Tobačne tovarne so bile v nekoliko boljšem položaju kot večina ostalih delavk, saj so imele plačan bolniški dopust, nekaj dni rednega dopusta in višje plače, ki so jim omogočale finančno samostojnost, za razliko od večine drugih delavk pa so lahko računale tudi na pokojnino. Bile so tudi dobro organizirane in pripravljene na proteste v primeru, da so bile njihove pravice kršene.⁴⁰¹

Kljub nekoliko boljšemu socialnemu položaju pa so tobačne delavke pogosto še vedno živele v slabih razmerah – večina v majhnih najemniških stanovanjih, v katerih se gnetlo več oseb.⁴⁰² Nemalokrat so delavke bivale kar kot prenočevalke oziroma posteljašinj, tudi Alešovec pa pripomni, da je, ko je govora o cigararicah, veliko govora o revščini. Tovarna je zaposlovala tudi otroke, ki pa so zaradi dela po Alešovčevem poročanju pogosto trpeli zdravstvene posledice.⁴⁰³ Tudi na analiziranih naznanilnicah lahko med zaposleni v Tobačni tovarni najdemo mladoletne osebe, npr. štirinajstletno dekle s Krakovske ulice leta 1890. Sicer pa iz evidenc Tobačne tovarne lahko razberemo, da je tovarna zaposlovala še precej mlajše otroke, stare deset ali enajst let. Zanje je v okviru tovarne popoldan oziroma zvečer delovala tudi obvezna šola.⁴⁰⁴

Drugo nadvse zanimivo in številčno skupino oseb so tvorili hišni posli, ki so bili v ljubljanskih gospodinjstvih skoraj brez izjeme ženske. Pri analizirani ulici in obeh trgih je šlo večinoma za dekleta z gorenjskega in dolenskega, v manjši meri pa tudi štajerskega podeželja. Majhno število služkinj od drugod nakazuje na vplive drugih središč, kakršen je bil za Primorje Trst, za Koroško pa Celovec in Beljak. Če dekleta, služkinje in kuharice, ki so jih zaposlovala ljubljanske družine na obravnavanih lokacijah razdelimo glede na njihovo starost ob popisu, ugotovimo, da je za Ljubljano morda le delno veljal vzorec t. i. *life-cycle* služinčadi.

³⁹⁹ Kremenšek, »Izvir in okolje delavk ljubljanske tobačne tovarne,« str. 93 in Stanonik, *Bela Ljubljana*, str. 106-107 – po pričevanjih so imele nekatere delavke do Tobačne tovarne tudi več kot tri ure pešačenja.

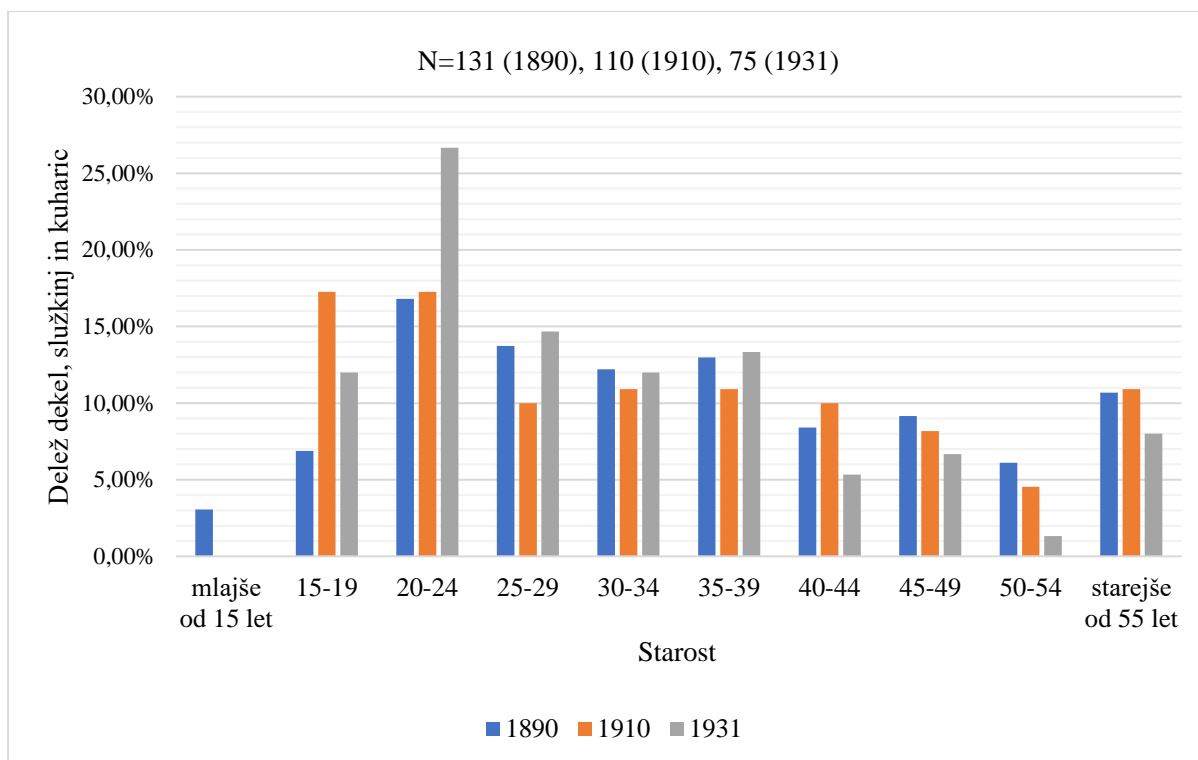
⁴⁰⁰ »Tobačna tovarna,« *Slovenski narod*, 2. priloga, 2. April 1904, (ni paginacije).

⁴⁰¹ Kremenšek, »Izvir in okolje delavk ljubljanske tobačne tovarne,« str. 99.

⁴⁰² Prav tam, str. 95.

⁴⁰³ Alešovec, *Ljubljanske slike*, str. 252.

⁴⁰⁴ Kremenšek, »Izvir in okolje delavk ljubljanske tobačne tovarne,« str. 98.

Graf 24: Starostna struktura dekel, služkinj in kuharic na Krakovski ulici in Šentjakobskem ter Mestnem trgu ob popisih 1890, 1910 in 1931

Šlo je za dekleta, ki so le začasno odšla v mesto kot hišni posli, da bi si pridobila finančna sredstva za doto in si tako zagotovila ugodno poroko ali pa da bi finančno pomagala svojim družinam na podeželju. K migracijam mladih žensk v mesta je pripomogla tudi agrarna prenaseljenost slovenskega podeželja, ki je ostala eden temeljnih problemov vse do urbanizacije po 2. svetovni vojni.

V okolju z vzorcem *life-cycle* služinčadi je bila večina dekel, služkinj in kuharic mladih, največ jih je bilo v zgodnjih dvajsetih letih, nakar so službo večinoma opustile. Delež žensk, ki so kot hišni posli ostale zaposlene po tridesetem letu, bi moral biti v skladu z vzorcem precej manjši, saj je šlo večinoma za ženske, ki so v tem poklicu nato ostale celo življenje. Iz prikaza podatkov hitro lahko opazimo, da model vsaj na podlagi uporabljenih podatkov iz naših lokacij ob nobenem od treh izbranih popisov ni povsem zdržal, saj je nemajhen del žensk ostal zaposlenih kot domača služinčad vsaj do štiridesetega leta. Če bi trend zdržal tudi na podlagi večjega vzorca oseb, kot sem ga uporabil sam, bi to pomenilo, da je v Ljubljani veljal drugačen trend pri zaposlovanju služinčadi kot pa npr. v Trstu, kjer je bilo služkinj starejših od trideset let bistveno manj.⁴⁰⁵

⁴⁰⁵ Starostno strukturo služkinj v Trstu leta 1910 sta analizirali Ana Cergol Paradiž in Petra Testen Koren. Izsledke sta delno predstavili na konferenci v Trstu: Ana Cergol Paradiž in Petra Testen Koren »Women and Post-War

3 STANOVANJSKA RAZMERJA

3.1 Metodologija

Drugo področje, ki ga bo obravnavala dotična analiza Krakovske ulice ter Šentjakobskega in Mestnega trga, bo struktura prebivalstva glede na razmerje posameznika znotraj nekega stanovanja do izhodiščne osebe oziroma družinskega poglavarja.

Glede na stanovanjska razmerja sem analizirano prebivalstvo razdelil na tri skupine:

- **Skupina I** – imetniki stanovanja in njihovi družinski člani ter morebitni drugi sorodniki
- **Skupina II** – podnajemniki, posteljaši, sostanovalci, stalni gostje in rejenci, ki so bili v vzgoji proti plačilu
- **Skupina III** – posli, vajenci, učenci, pomočniki in drugi uslužbenci ter njihove družine, ki so bivali pri mojstru oziroma delodajalcu

Poleg navedenih treh skupin je obstajala še majhna skupina stanovalcev, ki se jim stanovanjskega razmerja ni dalo določiti bodisi zaradi nejasnega vpisa in povezav z drugimi člani gospodinjstva, bodisi zaradi povsem manjkajočega vpisa, kar je bil problem zlasti pri aktivnem vojaštvu.

Pri analizi je potrebno opozoriti, da razmerje samega imetnika stanovanja do hišnega posestnika iz popisnih pol pogosto ni jasno. V nekaterih primerih je šlo za eno in isto osebo, ponekod lahko na podlagi priimka predpostavljamo sorodstvene povezave med imetnikom stanovanja in hišnim lastnikom, spet drugje pa je šlo za navadne najemnike.

Shema odnosov je v mnogih gospodinjstvih potekala na dveh ravneh. Hišni posestnik je imel v lasti stavbo, ki je bila v večini obravnavanih primerov večstanovanjska, zato je stanovanja oddajal v najem. Najemnik stanovanja je bil na popisnih polah običajno naveden kot imetnik stanovanja ali pa kot družinski poglavar. Ne glede na to, ali je imetnik stanovanja bival z družino ali pa je šlo za samsko oziroma ovdovelo osebo, je imel v stanovanju običajno nekaj neizkoriščenega prostora. Pogosta praksa je bila, da je najemnik v dodatnih sobah zato namestil enega ali več podnajemnikov, včasih kar celo družino.

Nekateri imetniki so stanovanje v podnajem nudili zgolj specifičnim tipom podnajemnikov, npr. dijakom in šolarjem. Skrajni primer tega so bile že opisane dijaške gospodinje, za katere so podnajemniki predstavljali celoten ali vsaj velik del dohodka. Enega najnižjih družbenih slojev so predstavljali posteljaši oziroma prenočevalci, posamezniki, ki niso plačevali za del

Transitions: Work - Panel 5: Rethinking Traditional Female Occupations,« 24. januar 2020, video, <https://www.youtube.com/watch?v=AM-PLkG0gZE>.

stanovanja, temveč le za uporabo postelje del dneva. Posteljo so si v izmenah lahko celo delili z drugimi posteljaši. Zanimivo je, da praksa jemanja podnajemnikov ni bila omejena na posameznike in družine z omejenimi dohodki, ki so si s podnajemniki nižali mesečne stroške, temveč jih pogosto najdemo tudi v stanovanjih meščanskih družin. Družbeni in ekonomski stan podnajemnika je bil s stanom imetnika seveda povezan, zato fizičnih delavcev in obrtniških pomočnikov kot podnajemnikov pri meščanskih družinah ne bomo našli.

V gospodinjstvih, ki so si jih lahko privoščila, so poleg imetnika živeli še hišni posli, kot so bile dekle in kuharice. Slednjih niso zaposlovale le družine, temveč jih večkrat najdemo tudi same z ostarelo imetnico ali imetnikom stanovanja, ki je verjetno že nekoliko težje skrbel sam zase. Hišni posli so bili načeloma nastanjeni v poselskih sobah, ki so se na nekaterih popisih štete ločeno od navadnih.

Precej razširjena praksa v Ljubljani je bila tudi nastanitev uslužbencev in vajencev v stanovanjih obrtnikov, gostincev in večjih trgovcev.⁴⁰⁶ Ta pojav je bil zlasti očiten na Mestnem trgu, kjer je bilo takšnih trgovcev precej, kar je opazno vplivalo na podobo tamkajšnjih stanovanjskih razmerij. Posli in razni uslužbenci, ki so bivali pri delodajalcu, načeloma niso bili poročeni, a v nekaterih primerih jih v stanovanju delodajalca najdemo skupaj z zakonskim partnerjem in celo otroci. V takih situacijah sem tudi družinske člane štel v skupino III.

⁴⁰⁶ Podobno kot v primeru dijaških gospodinj je glede na poročila ljubljanskega mestnega fizikata tudi pri tem evidentno pogosto prihajalo do brezobzirnega trpanja večjega števila oseb v majhne prostore – Studen, *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar*, str. 83.

<i>Krakovska ulica – stanovanjska razmerja</i>	1890			1900			1910			1921			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
skupina I	114	144	258	105	142	247	88	127	215	100	120	220	74	108	182
skupina II	21	41	62	18	25	43	33	16	49	30	6	36	27	7	34
skupina III	2	10	12	2	4	6	3	6	9	4	10	14	4	11	15
nedoločljivo razmerje	-	-	-	1	1	2	-	-	-	4	4	8	-	-	-
SKUPAJ	137	195	332	126	172	298	124	149	273	138	140	278	105	126	231

Tabela 53: Krakovska ulica – stanovanjska razmerja, 1890-1931

<i>Šentjakovski trg – stanovanjska razmerja</i>	1890			1900			1910			1921			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
skupina I	85	122	207	48	62	110	82	100	182	66	99	165	48	76	124
skupina II	20	35	55	4	11	15	18	7	25	17	15	32	26	11	37
skupina III	18	43	61	5	24	29	7	40	47	-	25	25	-	16	16
nedoločljivo razmerje	-	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1
SKUPAJ	123	201	324	58	97	155	107	147	254	83	139	222	74	104	178

Tabela 54: Šentjakovski trg – stanovanjska razmerja, 1890-1931

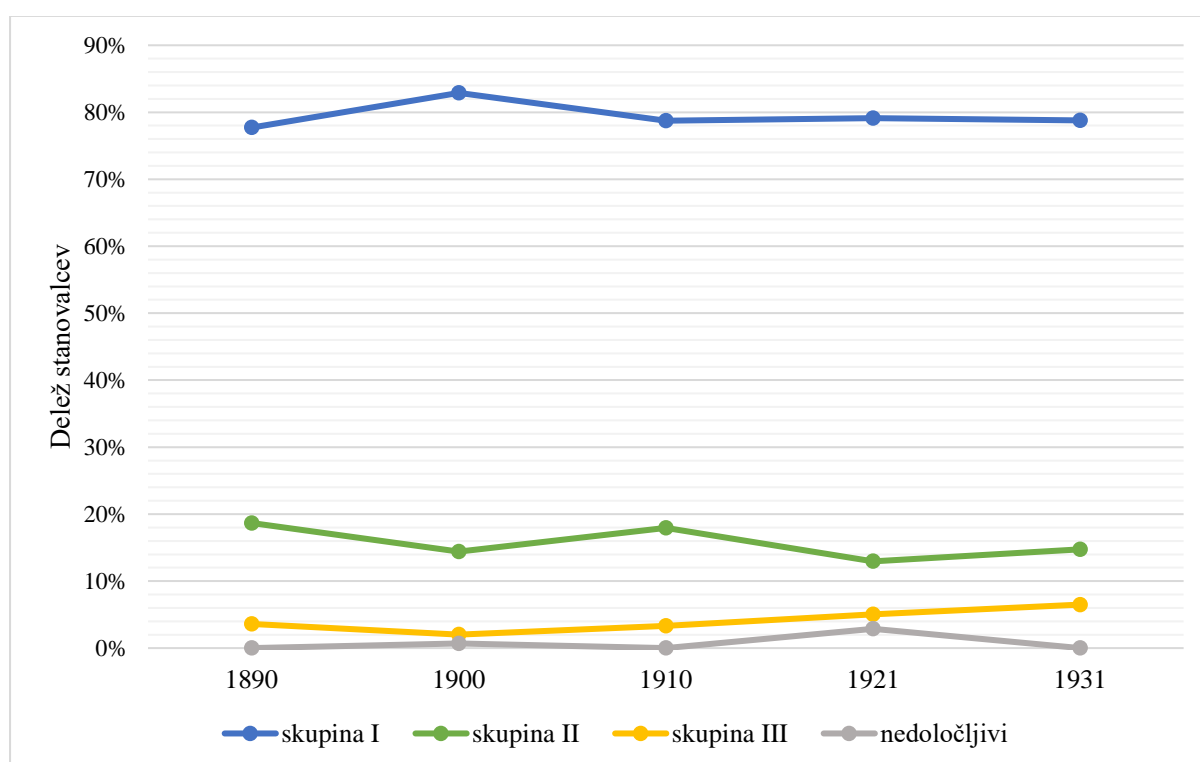
<i>Mestni trg – stanovanjska razmerja</i>	1890			1900			1910			1921			1931		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
skupina I	172	236	408	168	250	418	164	229	393	192	261	453	166	212	378
skupina II	98	98	196	110	71	181	78	50	128	90	48	138	56	32	88
skupina III	75	100	175	46	95	141	37	88	125	12	75	87	2	55	57
nedoločljivo razmerje	8	2	10	10	2	12	2	-	2	1	6	7	-	-	-
SKUPAJ	353	436	789	334	418	752	281	367	648	295	390	685	224	299	523

Tabela 55: Mestni trg – stanovanjska razmerja, 1890-1931

3.2 Analiza rezultatov

Delež jedrne družine in drugih sorodnikov imetnika stanovanja med stanovalci je bil zdaleč največji na Krakovski ulici. Bil je tudi izredno stanovit, saj se je skozi celotno obdobje gibal okoli 79% stanovalcev z manjšim odstopanjem leta 1900. Podatek ni presenetljiv, saj so bile hiše v Krakovem precej drugačne od večstanovanjskih objektov v samem mestu. Stavbe so bile nizke in so imele manj prostorov, kot smo že videli, pa je bilo na Krakovski ulici domače služinčadi malo. Temu primerno je bila vseskozi majhna skupina III, ki je bila tu v večji meri sestavljena iz pomočnikov in vajencev pri obrtnikih pa tudi iz kmečkih poslov. Skupina je nekoliko zrasla ob koncu obravnavanega obdobja, ko je bilo na ulici tudi nekaj več hišnih poslov.

Večja je bila skupina podnajemnikov. Razlog za to lahko iščemo tako v nižjih cenah podnajema v predmestju, kar je nedvomno privabilo razne pomočnike in delavce, kot tudi bližini obratov, kakršna je bila Tobačna tovarna. Delež stanovalcev v skupini II je bil nekoliko manj konstanten, saj je od popisa do popisa nihalo za okoli 5%.

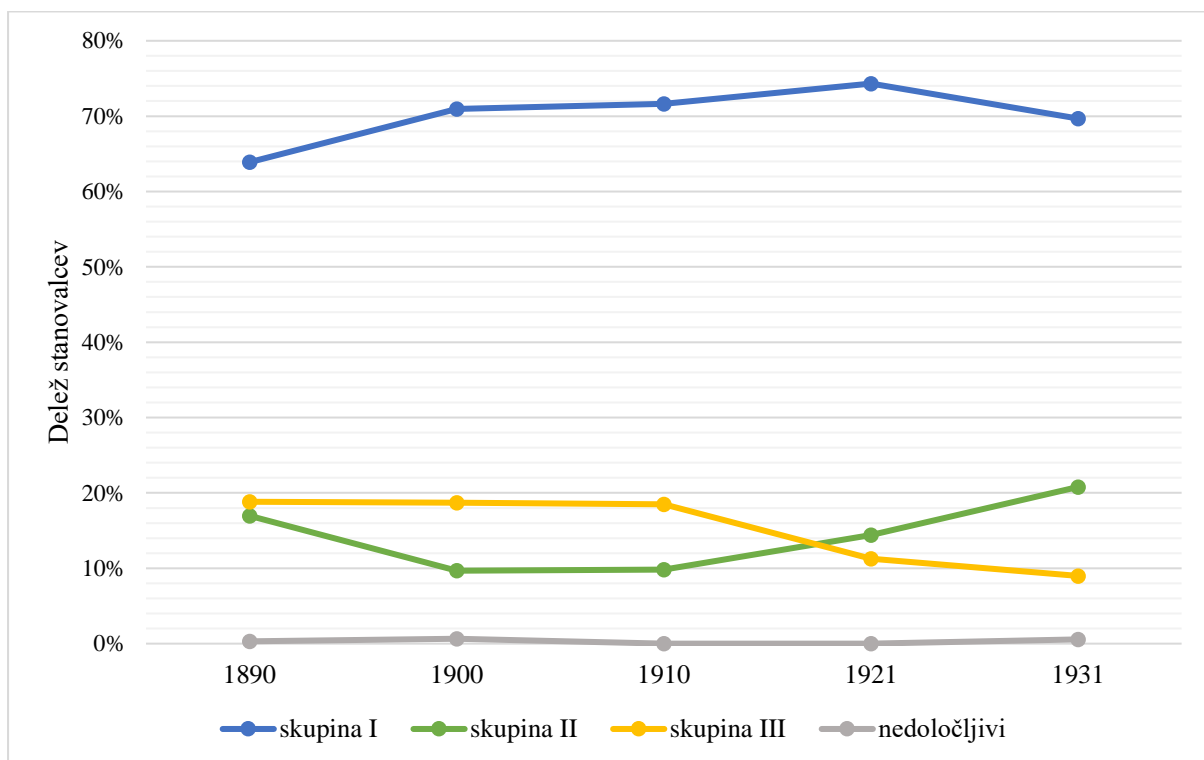
Graf 25: Krakovska ulica – stanovanjska razmerja, 1890-1931

Stanje stanovanjskih razmerij na Šentjakobskem trgu je bilo močno povezano z obširno prenovo trga v obdobju po ljubljanskem potresu leta 1895. Imetniki stanovanj z družino so na Šentjakobskem trgu predstavljali manjši delež prebivalstva kot na Krakovski ulici. Zlasti nizek

je bil dežel ob popisu leta 1890, ko je dosegal malo manj kot 64% vseh stanovalcev, v naslednjih desetletjih pa je vidno rasel. Vrh, dobrih 74%, je dosegel okoli popisa leta 1921, nato pa se je zopet zmanjšal.

Sočasno z rastjo skupine I v letih po prenovi je delež podnajemnikov in posteljašev na trgu padel za približno enak odstotek. Obratno sorazmeren odnos med skupinama se je z manjšimi odstopanji tudi nadaljeval. V obdobju po 1. svetovni vojni je število podnajemnikov začelo močno rasti. Do zadnjega obravnavanega popisa se je skupina podnajemnikov glede na stanje iz leta 1910 več kot podvojila, medtem ko je delež skupine I zopet padel.

Delež hišnih poslov, pomočnikov, vajencev ipd., ki so stanovali pri svojem delodajalcu, je v avstrijski dobi ostal praktično nespremenjen. Kljub korenitim spremembam na trgu na prelomu stoletja se je gibal okoli petine vseh stanovalcev trga, torej bistveno več kot na Krakovski ulici. V obdobju po 1. svetovni vojni se je delež skupine III prepolovil, predvsem na račun upada deleža domače služinčadi, pa tudi manjšega števila trgovskih vajencev, hlapcev in drugih delavcev.

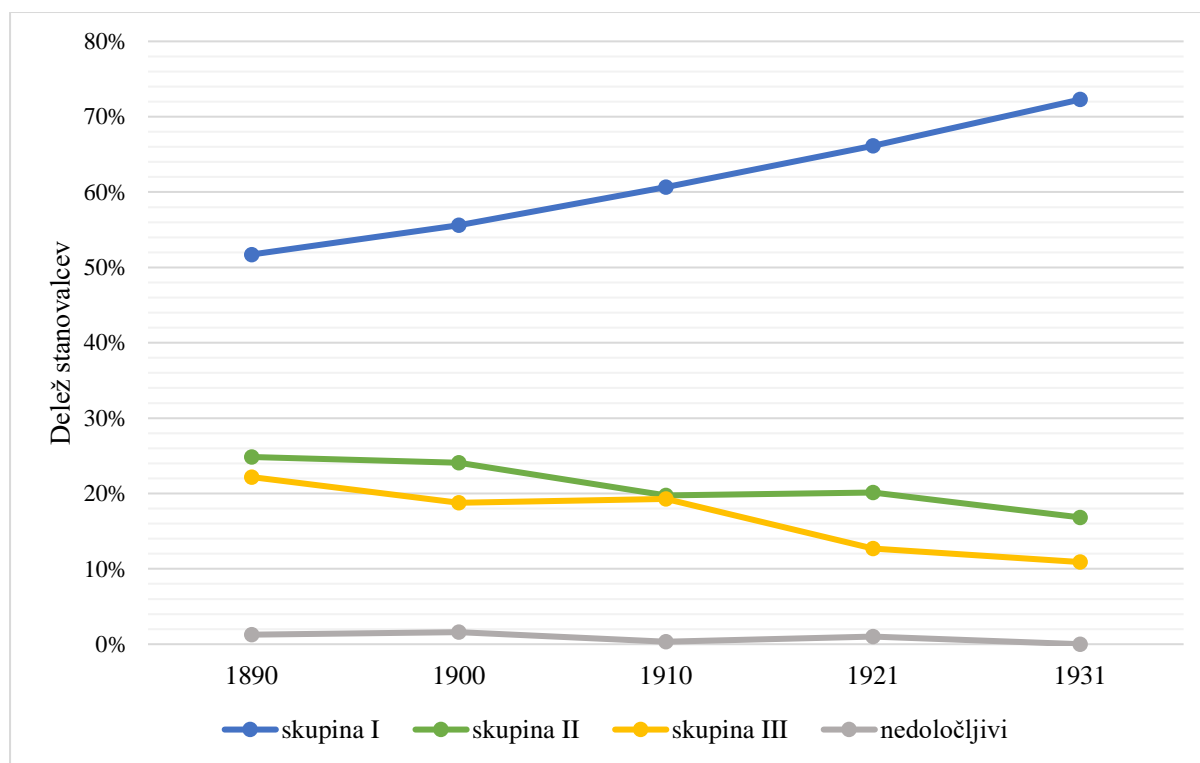

Graf 26: Šentjakobski trg – stanovanjska razmerja, 1890-1931

Kljub bližini in pričakovanim podobnostim se je Mestni trg od Šentjakobskega po stanovanjskih razmerjih precej razlikoval. V oči nam pade predvsem nizek delež imetnikov stanovanja oziroma njihovih družinskih članov na začetku obravnavanega obdobja, ko je komaj presegel polovico vseh stanovalcev trga. Prav tako je zelo opazna konstantna približno

petodstotna rast te skupine, ki je do leta 1931 obsegala že več kot 72% prebivalstva in je s tem preseгла isto skupino na Šentjakobskem trgu.

Delež skupin II in III je bil na začetku obravnavanega obdobja na Mestnem trgu od vseh treh lokacij najvišji, saj sta obe predstavljali približno četrtno prebivalstva trga. Sočasno z rastjo skupine I pa sta skupini podnajemnikov in pri delodajalcu stanujočih oseb doživljali skoraj konstanten padec. Tako kot na Šentjakobskem trgu je bil tudi na Mestnem trgu padec skupine III povezan z vse manjšim deležem hišnih poslov v gospodinjstvih, še izrazitejši pa je bil tu upad števila trgovskih pomočnikov, vajencev in hlapcev, ki so prej polnili poslopja večjih trgovcev. Tako kot na Šentjakobskem trgu je ta skupina prebivalstva na koncu obravnavanega obdobja predstavljala le še približno desetino vseh stanovalcev. Nekoliko manjši je bil postopen padec deleža podnajemnikov na Mestnem trgu, saj so slednji leta 1931 še vedno predstavljali okoli 17% vseh prebivalcev trga.

Graf 27: Mestni trg – stanovanjska razmerja, 1890-1931

Zaton skupine pri delodajalcu stanujočih oseb na vseh treh lokacijah lahko povežemo s postopnim izboljšanjem bivanjskih razmer v mestu in z gradnjo novih stanovanjskih sosesk, ki je spremljala širitev Ljubljane. Praksa trpanja večjega števila oseb, zlasti pomočnikov in vajencev, v stanovanja delodajalca ali najemodajalca je tako postopoma izginjala. Po drugi strani pa se ne zdi, da bi manj privlačno postalo najemanje sob in postelj v starem mestu z delno izjemo Mestnega trga.

Fenomen, ki ga lahko opazimo ob preučevanju naznanilnic vseh obravnavanih popisov, so bile pogoste selitve stanovalcev. Nemalokrat lahko v neki večstanovanjski hiši ob določenem popisu najdemo povsem druge posameznike in družine, kot so tam živele deset let prej ali kasneje. To ni veljalo zgolj za podnajemnike, kjer bi takšen vzorec pričakovali, saj je bila njihova prisotnost v mestu pogosto odvisna od razpoložljivosti dela in višine zaslužka, temveč tudi za premožnejše meščanske družine, ki so se selile po mestu.⁴⁰⁷ Na podlagi zapisnikov hiš, ki so v Ljubljani redno izhajali tekom 19. stoletja in vse do 2. svetovne vojne lahko ugotovimo, da so premožnejši meščani, denimo trgovci, v mestu nemalokrat posedovali več nepremičnin, renta pa jim je torej predstavljala dodaten vir dohodka. Interne migracije bi v primeru premožnejših družin tako lahko povezali tudi s periodičnimi selitvami med različnimi stanovanji v lasti družine.

⁴⁰⁷ Sledenje takšnim internim migracijam nam močno olajša rastoča digitalna podatkovna baza transkribiranih naznanilnic, ki nastaja v okviru projekta Sistory, kar bi bilo v prihodnosti lahko izhodišče za povsem ločeno raziskavo.

4 POREKLO STANOVALCEV

4.1 Metodologija

V zadnjem delu raziskave sem stanovalce Krakovske ulice, Šentjakobskega trga in Mestnega trga analiziral glede na njihovo poreklo, torej glede na kraj rojstva, ki je bil naveden na naznanilnici. Poleg slednjega je bila stalna rubrika na popisih prebivalstva tudi kraj domovinske pravice (*Heimatrecht*), česar pa nisem zajel v raziskavo, saj ni šlo za bistven podatek.⁴⁰⁸

Pri večini obravnavanih popisov se je od izpolnjevalcev naznanilnic zahtevala navedba kraja, občine in političnega okraja rojstva stanovalcev. Ker je bilo ozemlje slednjih precej veliko, sem se odločil za prikaz pridobljenih podatkov o kraju rojstva na ravni ozemeljsko manjših sodnih okrajev za obdobje 1890-1921. Posamične kraje je bilo zato potrebno povezati z njihovimi sodnimi okraji, pri čemer nam koristijo krajevni repertoriji. Zaradi sprememb v rubriki o kraju rojstva, ki sem jih omenil že v uvodnem delu, sem za leto 1931 podatke obdelal in prikazal na ravni srezov (političnih okrajev).

Podatki o rojstnem kraju so bili nemalokrat vpisani površno, saj osebe, ki so izpolnjevale naznanilnice, niso vedno navedle vseh zahtevanih podatkov, npr. občine in političnega okraja. Pogosto tako najdemo naveden samo kraj rojstva, pojavljajo pa se celo napačni vpisi političnih okrajev. Ker je krajev z enakim imenom pogosto več, nam nepopolni vpisi lahko predstavljajo zagato, ki se jo običajno da razrešiti s primerjavo podatkov iste osebe ob različnih popisih ali pa s pomočjo rubrike o kraju domovinske pravice.

Pridobljene podatke sem za obdobje 1890-1910 prikazal v ločenih tabelah za vsako od treh obravnavanih lokacij. Razdeljeni so po sodnih okrajih, političnih okrajih in kronovinah za območje Kranjske, Štajerske, Koroške in Avstrijskega primorja. Osebe iz preostalih delov monarhije so razporejene po kronovinah za avstrijski del monarhije, za ogrski del pa ločeno za Hrvaško-Slavonijo in Ogrsko. V primeru Ogrske sem posebej izpostavil še število oseb, ki so prihajale iz Zalske oziroma Železne županije. Osebe, ki niso bile rojene na področju Avstro-Ogrske, so uvrščene v kategorijo »druge države«. Za nekaj oseb se pri posamičnih popisih ni dalo ugotoviti točnega kraja rojstva, bodisi zaradi zelo površnega in nejasnega vpisa ali pa ker kraj sploh ni bil vpisan, kar se je dogajalo zlasti pri aktivnem vojaštvu. V kolikor je le bilo

⁴⁰⁸ Kje je imel posameznik domovinsko pravico je bilo načeloma pomembno le, če je umrl brez dedičev ali pa ni več zmožal skrbeti zase (huda bolezen, starost, obubožanje ipd.). V slednjem primeru je bila zanj odgovorna občina, kjer je imel domovinsko pravico, četudi tam že dolgo ni živel, kar je povzročalo spore – Teibenbacher et al., »An Inventory of Austrian Census Materials,« str. 7 in »Domovinska pravica,« *Kmetijske in rokodelske novice*, 26. februar 1892, str. 69-70.

mogoče, sem za osebe, ki podatka o kraju rojstva niso imele vpisanega, slednjega poskušal pridobiti iz enega od drugih popisov.

Za leto 1921 so podatki za vse tri lokacije predstavljeni v skupni tabeli, kjer sem sodne okraje razdelil na območje Slovenije (obsega sodne okraje na ozemlju nekdanje Kranjske, Štajerske, Koroške in Prekmurja, ki so pripadli Kraljevini SHS), Avstrijsko Koroško in Štajersko ter nekdanje primorske, kranjske in koroške sodne okraje, ki so bili z rapalsko pogodbo priključeni Italiji (vključena sta še Reka in Zadar). Ločeno so prikazani še prebivalci, ki so bili rojeni v enem od ostalih predelov Jugoslavije, ter tisti, rojeni v eni od drugih držav.

Za leto 1931 so podatki v skupni tabeli prikazani po srezih za Dravsko banovino, za preostanek Jugoslavije pa le na nivoju banovin. Pri podatkih za Savsko banovino sem ločeno izpostavil še število oseb iz črnomaljskega sreza, ki je bil Dravski banovini priključen šele avgusta 1931, torej po popisu. Zaradi novih pravil glede izpolnjevanja rubrike o kraju rojstva pri zadnjem popisu sem pri ostalem prebivalstvu ločeno prikazal osebe, rojene v tujini, in tiste z vpisom »Italija« in »Avstrija,« saj je šlo v veliki meri za stanovalce, rojene na območjih, ki jih je z rapalsko pogodbo pridobila Italija oziroma na avstrijskem delu Koroške in Štajerske.

Pri razporejanju oseb po sodnih okrajih glede na kraj rojstva sem upošteval nekatere spremembe pri poimenovanju okrajev oziroma v njihovem ozemeljskem obsegu, če so bile važne pri katerem od posameznikov, zajetih v analizo. Upošteval sem torej, da je bil leta 1896 večji del Vodmata priključen Ljubljani, le manjši del je ostal v občini Moste. Gabrje pri Ilovi Gori, tedaj Malo Gaberje, je bilo leta 1903 izločeno iz sodnega okraja Višnja Gora in priključeno sodnemu okraju Ljubljana okolica, Brezova Reber iz občine Mirna Peč v sodnem okraju Rudolfovo pa je bila leta 1902 prestavljena v občino Ajdovica v sodnem okraju Žužemberk.⁴⁰⁹ Spodnja Šiška je bila Ljubljani priključena leta 1914.⁴¹⁰ Sodni okraj Cerknica v političnem okraju Logatec je nastal šele leta 1893 z izločitvijo iz sodnega okraja Logatec.⁴¹¹ Kljub temu sem zaradi konsistentnosti prikaza podatkov osebe, rojene na območju kasnejšega cerkniškega sodnega okraja, tudi leta 1890 že uvrstil v ta okraj. Sodni okraj Stična je bil malo pred popisom leta 1900 preimenovan v sodni okraj Višnja Gora, kamor je bil prestavljen tudi njegov sedež. V prikazu podatkov ga vseskozi navajam kot takega. Omeniti je treba še, da je v

⁴⁰⁹ *Leksikon občin, kraljestev in dežel zastopanih v državnem zboru: Izdelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. grudna 1900. VI. Kranjsko* (Dunaj: C. kr. dvorna in državna tiskarna, 1906), str. 233.

⁴¹⁰ *Spezialortsrepertorium der Österreichischen Länder: Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. VI. Krain* (Dunaj: Verlag der Deutschösterreichischen Staatsdruckerei, 1919), str. 113.

⁴¹¹ *Special-Orts-Repertorium der im österreichischen Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder: Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1890. VI. Krain* (Dunaj: Alfred Hölder, k. u. k. Hof- und Universitäts-Buchhändler, 1894), str. 147.

Slovenskih Konjicah leta 1903 z odcepitvijo od Celja nastal samostojen politični okraj, ki je obsegal le istoimenski sodni okraj, a je v tabeli zaradi preglednosti prikazano staro stanje.⁴¹²

V obdobju po 1. svetovni vojni je bilo potrebno upoštevati nekatere večje ozemeljske spremembe. Od ozemlja nekdanje Kranjske je zaradi rapalske meje tako odpadel celoten politični okraj Postojna, nekateri drugi okraji pa so bili zmanjšani. Za našo analizo je bila pomembna največja od teh delitev, in sicer zmanjšanje političnega okraja Logatec, ki je na račun Italije izgubil skoraj celoten sodni okraj Idrija z izjemo delov občine Žiri in dele občin Rovte, Hotedršica in Gorenji Logatec iz sodnega okraja Logatec. V tabelarnem prikazu podatkov za leto 1921 sem sodni okraj Logatec zato razdelil na jugoslovanski in italijanski del. Druga sprememba meja okrajev, ki je prišla v poštev pri analizi poveljnega stanja, je bila priključitev Jezerskega iz koroškega sodnega okraja Železna Kapla in političnega okraja Velikovec k sodnemu in političnemu okraju Kranj. Na območju Prekmurja sta po priključitvi Kraljevini SHS delovala dva sodna okraja – Murska Sobota in Dolnja Lendava

⁴¹² *Leksikon občin, kraljestev in dežel zastopanih v državnem zboru: Izdelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. grudna 1900. IV. Štajersko* (Dunaj: C. kr. dvorna in državna tiskarna, 1904), str. 424.

Tabela 56: Krakovska ulica – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910

DEŽELA	OKRAJNO GLAVARSTVO	SODNI OKRAJ		ŠTEVILO OSEB								
				1890			1900			1910		
				M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
KRAJNSKA	Ljubljana	Ljubljana	mesto	82	87	169	68	80	148	62	81	143
			okolica	14	33	47	17	29	46	8	14	22
		Vrhnika	5	7	12	1	3	4	3	5	8	
	Črnomelj	Metlika	-	-	-	-	2	2	-	-	-	
	Kamnik	Brdo	3	2	5	5	-	5	1	1	2	
		Kamnik	3	7	10	4	2	6	3	10	13	
	Kočevje	Kočevje	-	-	-	1	2	3	-	-	-	
		Ribnica	1	1	2	-	1	1	-	-	-	
		Velike Lašče	-	-	-	-	4	4	-	-	-	
	Kranj	Kranj	1	8	9	1	7	8	2	7	9	
		Škofja Loka	3	11	14	1	6	7	-	5	5	
		Trzič	1	1	2	1	2	3	-	1	1	
	Krško	Kostanjevica	1	-	1	-	-	-	-	-	-	
		Krško	-	-	-	-	2	2	1	1	2	
		Mokronog	1	1	2	1	1	2	3	2	5	
		Radeče	-	-	-	1	1	2	1	-	1	
	Litija	Litija	4	2	6	2	3	5	2	2	4	
		Višnja Gora	1	1	2	1	1	2	1	1	2	
	Logatec	Cerknica	-	-	-	1	1	2	1	-	1	
		Idrija	-	3	3	-	1	1	-	2	2	
		Logatec	-	1	1	1	1	2	1	-	1	
		Lož	-	1	1	2	1	3	-	-	-	
	Postojna	Postojna	-	3	3	-	1	1	-	-	-	
Senožeče		1	-	1	-	1	1	-	-	-		
Vipava		2	2	4	-	-	-	-	-	-		

Krakovska ulica – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910

DEŽELA	OKRAJNO GLAVARSTVO	SODNI OKRAJ	ŠTEVILO OSEB									
			1890			1900			1910			
			M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	
KLANJSKA	Radovljica	Kranjska Gora	-	-	-	-	1	1	-	-	-	
		Radovljica	-	3	3	-	3	3	-	3	3	
	Rudolfovo (Novo mesto)	Rudolfovo (Novo mesto)	-	2	2	2	3	5	-	-	-	
		Trebnje	-	5	5	2	1	3	1	3	4	
		Žužemberk	-	2	2	-	1	1	-	-	-	
ŠTAJERSKA	Brežice	Brežice	-	-	-	-	1	1	-	1	1	
		Kozje	-	-	-	-	-	-	2	1	3	
		Sevnica	-	-	-	1	1	2	1	1	2	
	Celje	Celje	1	1	2	1	3	4	2	1	3	
		Gornji Grad	-	-	-	-	-	-	1	-	1	
		Laško	-	-	-	-	-	-	-	3	3	
		Šmarje pri Jelšah	-	-	-	1	-	1	-	-	-	
		Vransko	-	2	2	-	1	1	1	-	1	
	Gradec	Gradec	-	-	-	-	-	-	1	-	1	
	Hartberg	Pöllau	-	-	-	1	-	1	-	-	-	
	Ljutomer	Ljutomer	-	-	-	-	-	-	1	-	1	
	Maribor	Maribor	2	-	2	1	-	1	4	3	7	
		Sv. Lenart	-	1	1	-	-	-	-	-	-	
	Ptuj	Ormož	-	-	-	-	-	-	1	-	1	
		Ptuj	-	-	-	2	-	2	-	-	-	
	Vrbna	Borinje	-	-	-	1	-	1	-	-	-	
		<i>Štajerska – nedoločljiv kraj rojstva</i>		-	-	-	-	2	2	-	-	-
	KOROŠKA	Beljak	Beljak	-	-	-	-	-	-	2	1	3
		Celovec	Celovec	1	-	1	-	-	-	1	-	1

Krakovska ulica – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910

DEŽELA	OKRAJNO GLAVARSTVO	SODNI OKRAJ	ŠTEVILO OSEB								
			1890			1900			1910		
			M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
KOROŠKA	Velikovec	Pliberk	-	1	1	-	-	-	-	-	-
		Velikovec	1	-	1	-	-	-	-	-	-
	Volšperk	Šentlenart v Labotski dolini	2	-	2	-	-	-	-	-	-
AVSTRIJSKO PRIMORJE	Gorica	Gorica	-	-	-	1	-	1	1	-	1
	Sežana	Komen	-	-	-	-	-	-	2	-	2
	Tolmin	Tolmin	1	-	1	-	-	-	1	-	1
	Trst s predmestji in okolico		2	4	6	1	1	2	2	-	2
CISLAJTANIJA	Spodnja Avstrija		-	1	1	-	-	-	-	-	-
	Zgornja Avstrija		-	-	-	-	-	-	1	-	1
	Tirolska		-	-	-	1	-	1	-	-	-
	Češka		3	-	3	-	-	-	4	-	4
	Moravska		-	-	-	1	-	1	1	-	1
	Šlezija		1	-	1	1	-	1	-	-	-
TRANSLAJTANIJA	Hrvaška in Slavonija		-	-	-	-	1	1	3	-	3
	Ogrska (od tega Zalska in Železna županija)		-	1 (0)	1 (0)	1 (0)	-	1 (0)	1 (0)	-	1 (0)
DRUGE DRŽAVE			-	-	-	-	1	1	1	-	1
BREZ VPISA/NEDOLOČLJIV KRAJ IN DEŽELA ROJSTVA			-	1	1	-	-	-	-	-	-

Tabela 57: Šentjakobski trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910

DEŽELA	OKRAJNO GLAVARSTVO	SODNI OKRAJ		ŠTEVILO OSEB								
				1890			1900			1910		
				M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
KRAJNSKA	Ljubljana	Ljubljana	mesto	49	61	110	21	26	47	48	61	109
			okolica	10	21	31	5	13	18	5	9	14
		Vrhnika	1	7	8	1	5	6	1	6	7	
	Črnomelj	Črnomelj	-	4	4	-	-	-	-	-	-	
		Metlika	-	1	1	2	-	2	1	1	2	
	Kamnik	Brdo	2	7	9	2	5	7	4	3	7	
		Kamnik	3	8	11	1	3	4	5	6	11	
	Kočevje	Kočevje	3	3	6	1	1	2	2	-	2	
		Ribnica	3	4	7	-	1	1	2	1	3	
		Velike Lašče	2	-	2	-	1	1	-	-	-	
	Kranj	Kranj	5	14	19	3	4	7	2	5	7	
		Škofja Loka	5	8	13	1	-	1	1	3	4	
		Tržič	-	1	1	-	-	-	-	-	-	
	Krško	Kostanjevica	1	-	1	-	-	-	2	3	5	
		Krško	1	1	2	2	1	3	-	3	3	
		Mokronog	3	3	6	1	-	1	1	5	6	
		Radeče	-	-	-	-	1	1	-	-	-	
	Litija	Litija	4	1	5	1	1	2	5	3	8	
		Višnja Gora	3	2	5	3	1	4	2	3	5	
	Logatec	Cerknica	1	1	2	-	-	-	2	1	3	
		Idrija	-	-	-	1	2	3	-	2	2	
		Logatec	1	7	8	-	3	3	-	-	-	
		Lož	-	1	1	-	1	1	-	-	-	
Postojna	Postojna	-	1	1	-	1	1	-	-	-		
	Senožeče	-	-	-	1	-	1	1	-	1		
	Vipava	1	1	2	1	2	3	-	-	-		

Šentjakobski trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910

DEŽELA	OKRAJNO GLAVARSTVO	SODNI OKRAJ	ŠTEVILO OSEB								
			1890			1900			1910		
			M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
KRAJNSKA	Radovljica	Kranjska Gora	-	5	5	-	-	-	1	-	1
		Radovljica	4	6	10	1	1	2	-	4	4
	Rudolfovo (Novo mesto)	Rudolfovo (Novo mesto)	2	6	8	1	-	1	-	-	-
		Trebnje	-	6	6	1	1	2	-	2	2
		Žužemberk	2	5	7	2	1	3	-	2	2
	<i>Kranjska – nedoločljiv kraj rojstva</i>		-	-	-	-	1	1	-	-	-
ŠTAJERSKA	Brežice	Brežice	-	-	-	-	1	1	2	1	3
		Kozje	-	-	-	-	-	-	1	2	3
		Sevnica	1	1	2	1	-	1	-	2	2
	Celje	Celje	1	1	2	-	-	-	1	2	3
		Gornji Grad	-	1	1	-	-	-	1	-	1
		Konjice	-	-	-	-	1	1	1	-	1
		Laško	-	-	-	-	1	1	-	2	2
		Vransko	-	1	1	-	-	-	-	-	-
	Gradec	Gradec	2	3	5	-	-	-	1	1	2
		Frohnleiten	-	-	-	-	1	1	-	-	-
	Judenburg	Knittelfeld	-	-	-	-	-	-	1	-	1
	Ljutomer	Gornja Radgona	-	-	-	1	3	4	1	-	1
	Maribor	Maribor	-	-	-	-	-	-	1	1	2
	Ptuj	Ptuj	-	-	-	1	-	1	2	2	4
		Rogatec	-	-	-	-	1	1	-	-	-
	Slovenj Gradec	Slovenj Gradec	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Vrbna	Fürstenfeld	1	-	1	-	-	-	-	-	-	
KOROŠKA	Šentvid ob Glini	Krka	-	-	-	1	-	1	-	-	-
	Velikovec	Železna Kapla	-	-	-	-	1	1	1	-	1

Šentjakobski trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910

DEŽELA	OKRAJNO GLAVARSTVO	SODNI OKRAJ	ŠTEVILO OSEB								
			1890			1900			1910		
			M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
AVSTRIJSKO PRIMORJE	Gradiška	Tržič	-	1	1	-	1	1	-	-	-
	Sežana	Komen	1	-	1	-	-	-	-	-	-
	Tolmin	Cerkno	-	1	1	-	-	-	-	-	-
	Trst s predmestji in okolico		2	2	4	-	-	-	-	-	-
CISLAJTANIJA	Dunaj		-	-	-	-	-	-	-	2	2
	Spodnja Avstrija		-	-	-	-	-	-	3	-	3
	Zgornja Avstrija		-	-	-	-	1	1	-	-	-
	Tirolska		-	-	-	-	-	-	-	1	1
	Predarlška		-	-	-	-	-	-	1	-	1
	Češka		3	1	4	-	-	-	-	-	-
	Moravska		-	2	2	-	3	3	-	2	2
	Bukovina		-	-	-	-	-	-	-	1	1
TRANSLAJTANIJA	Galicija		-	-	-	-	-	-	2	2	4
	Hrvaška in Slavonija		2	-	2	-	5	5	1	1	2
	Ogrska (od tega Zalska in Železna županija)		1 (0)	1 (0)	2 (0)	-	2 (2)	2 (2)	-	1 (0)	1 (0)
DRUGE DRŽAVE			1	-	1	-	-	-	-	-	-
BREZ VPISA/NEDOLOČLJIV KRAJ IN DEŽELA ROJSTVA			2	-	2	2	-	2	2	-	2

Tabela 58: Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910

DEŽELA	OKRAJNO GLAVARSTVO	SODNI OKRAJ		ŠTEVILO OSEB								
				1890			1900			1910		
				M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
KRAJNSKA	Ljubljana	Ljubljana	mesto	105	140	245	102	117	219	92	108	200
			okolica	29	60	89	25	36	61	16	31	47
		Vrhnika	5	7	12	6	12	18	6	18	24	
	Črnomelj	Črnomelj	5	6	11	-	1	1	3	2	5	
		Metlika	3	1	4	1	1	2	5	1	6	
	Kamnik	Brdo	6	11	17	13	21	34	11	13	24	
		Kamnik	12	17	29	10	23	33	8	21	29	
	Kočevje	Kočevje	3	2	5	2	4	6	1	2	3	
		Ribnica	6	4	10	2	2	4	3	1	4	
		Velike Lašče	2	1	3	-	1	1	5	4	9	
	Kranj	Kranj	17	29	46	12	30	42	3	23	26	
		Škofja Loka	8	12	20	11	7	18	8	8	16	
		Tržič	1	6	7	5	8	13	5	1	6	
	Krško	Kostanjevica	2	5	7	-	4	4	5	2	7	
		Krško	2	6	8	3	6	9	1	3	4	
		Mokronog	3	2	5	4	5	9	-	5	5	
		Radeče	3	5	8	4	8	12	2	1	3	
	Litija	Litija	5	11	16	4	9	13	2	9	11	
		Višnja Gora	10	6	16	6	12	18	3	3	6	
	Logatec	Cerknica	3	3	6	3	2	5	2	4	6	
Idrija		2	5	7	1	4	5	3	4	7		
Logatec		5	1	6	4	2	6	3	2	5		
Lož		3	2	5	3	3	6	2	-	2		

Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910

DEŽELA	OKRAJNO GLAVARSTVO	SODNI OKRAJ	ŠTEVILO OSEB								
			1890			1900			1910		
			M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
KRAJNSKA	Postojna	Ilirska Bistrica	-	2	2	1	1	2	3	3	6
		Postojna	1	1	2	1	-	1	2	4	6
		Senožeče	2	2	4	3	1	4	1	1	2
KRAJNSKA	Postojna	Vipava	4	1	5	2	2	4	3	3	6
	Radovljica	Kranjska Gora	1	1	2	2	2	4	4	2	6
		Radovljica	8	7	15	2	13	15	8	13	21
	Rudolfovo (Novo mesto)	Rudolfovo (Novo mesto)	4	13	17	7	12	19	7	12	19
		Trebnje	-	6	6	-	3	3	4	4	8
		Žužemberk	2	7	9	2	5	7	3	4	7
<i>Kranjska – nedoločljiv kraj rojstva</i>			1	3	4	-	-	-	1	-	1
ŠTAJERSKA	Brežice	Brežice	3	1	4	6	2	8	2	1	3
		Kozje	-	-	-	2	2	4	-	4	4
		Sevnica	-	-	-	1	1	2	1	2	3
	Bruck an der Mur	Bruck an der Mur	-	-	-	-	1	1	-	-	-
	Celje	Celje	2	-	2	4	4	8	-	4	4
		Gornji Grad	2	1	3	3	2	5	-	-	-
		Konjice	1	3	4	1	2	3	3	2	5
		Laško	3	3	6	3	3	6	1	1	2
		Šmarje pri Jelšah	3	4	7	3	1	4	2	1	3
		Vransko	-	-	-	1	2	3	1	2	3
	Gradec	Gradec	-	2	2	1	3	4	-	3	3
	Leoben	Leoben	-	-	-	-	-	-	1	-	1
	Lipnica	Wildon	-	-	-	-	1	1	-	-	-
Ljutomer	Ljutomer	2	-	2	-	-	-	-	-	-	

Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910

DEŽELA	OKRAJNO GLAVARSTVO	SODNI OKRAJ	ŠTEVILO OSEB								
			1890			1900			1910		
			M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
ŠTAJERSKA	Maribor	Maribor	2	2	4	3	-	3	3	1	4
		Slovenska Bistrica	2	1	3	1	-	1	1	-	1
		Sv. Lenart	2	-	2	-	-	-	-	-	-
	Ptuj	Ormož	-	-	-	-	-	-	1	1	2
		Ptuj	2	-	2	2	2	4	2	2	4
		Rogatec	-	-	-	-	-	-	-	2	2
	Slovenj Gradec	Slovenj Gradec	1	-	1	-	-	-	-	-	-
		Šoštanj	-	-	-	1	-	1	-	-	-
KOROŠKA	Beljak	Beljak	-	-	-	2	-	2	-	1	1
		Rožek	-	1	1	-	1	1	-	-	-
		Trbiž	-	1	1	1	-	1	-	-	-
	Celovec	Borovlje	-	-	-	-	2	2	-	-	-
		Celovec	2	-	2	1	2	3	1	1	2
	Šentvid ob Glini	Breže	-	-	-	-	1	1	-	1	1
		Krka	1	-	1	-	-	-	-	-	-
	Špital ob Dravi	Greifenburg	-	-	-	-	1	1	-	-	-
		Špital ob Dravi	-	-	-	-	-	-	-	1	1
	Velikovec	Pliberk	-	-	-	-	-	-	1	-	1
		Železna Kapla	-	-	-	1	-	1	1	-	1
Volšperk	Šentpavel v Labotski dolini	-	-	-	1	-	1	-	-	-	
AVSTRIJSKO PRIMORJE	Gorica	Ajdovščina	-	1	1	-	-	-	-	-	-
		Gorica	-	-	-	2	-	2	1	-	1
	Gradiška	Červinjan	-	-	-	-	1	1	1	-	1
		Gradiška	1	-	1	-	-	-	-	-	-
	Sežana	Komen	-	1	1	-	-	-	-	1	1
		Sežana	1	-	1	-	-	-	3	2	5

Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1890-1910

DEŽELA	OKRAJNO GLAVARSTVO	SODNI OKRAJ	ŠTEVILO OSEB								
			1890			1900			1910		
			M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
AVSTRIJSKO PRIMORJE	Tolmin	Bovec	2	1	3	2	-	2	1	-	1
		Cerkno	-	1	1	4	1	5	-	-	-
		Tolmin	-	1	1	1	2	3	-	-	-
	Pazin	Pazin	-	1	1	1	-	1	-	-	-
	Volosko	Podgrad	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Trst s predmestji in okolico			2	3	5	3	1	4	-	3	3
CISLAJTANIJA	Dunaj		8	6	14	5	6	11	5	1	6
	Spodnja Avstrija		2	1	3	1	1	2	-	1	1
	Zgornja Avstrija		1	3	4	-	1	1	-	1	1
	Tirolska		3	1	4	1	1	2	-	-	-
	Češka		5	1	6	-	2	2	2	2	4
	Moravska		3	-	3	7	-	7	1	-	1
	Galicija		2	-	2	-	-	-	-	-	-
	Dalmacija		2	1	3	7	1	8	1	-	1
TRANSLAJTANIJA	Bosna in Hercegovina		-	-	-	1	-	1	3	1	4
	Hrvaška in Slavonija		13	4	17	11	6	17	9	5	14
	Ogrska (od tega Zalska in Železna županija)		5 (3)	4 (1)	9 (4)	4 (2)	2 (1)	6 (3)	4 (3)	4 (1)	8 (4)
DRUGE DRŽAVE			4	2	6	3	3	6	2	3	5
BREZ VPISA IN NEDOLOČLJIVI			8	-	8	2	-	2	2	-	2

Tabela 59: Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1921

OBMOČJE	SODNI OKRAJ		KRAKOVSKA ULICA			ŠENTJAKOBSKI TRG			MESTNI TRG		
			M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
SLOVENIJA (sodni okraji na območju nekdanje Kranjske, Štajerske, Koroške in Prekmurja, ki so pripadli Jugoslaviji)	Ljubljana	mesto	67	63	130	35	51	86	109	113	222
		okolica	8	17	25	4	4	8	7	24	31
		Brdo	3	4	7	1	1	2	3	8	11
		Brežice	1	-	1	-	3	3	4	1	5
		Celje	1	1	2	2	4	6	1	6	7
		Cerknica	-	-	-	-	1	1	1	1	2
		Črnomelj	-	-	-	-	1	1	1	2	3
		Dolnja Lendava	-	-	-	-	-	-	2	-	2
		Gornji Grad	-	-	-	-	-	-	1	2	3
		Kamnik	3	8	11	1	4	5	10	16	26
		Kočevje	-	-	-	-	1	1	4	2	6
		Konjice	-	1	1	-	3	3	1	2	3
		Kostanjevica	-	-	-	1	-	1	1	2	3
		Kozje	-	-	-	-	-	-	-	2	2
		Kranj	4	7	11	2	4	6	9	14	23
		Kranjska Gora	1	2	3	-	1	1	4	7	11
		Krško	3	4	7	-	1	1	-	6	6
		Laško	1	1	2	-	1	1	5	-	5
		Litija	5	1	6	1	6	7	1	8	9
		Ljutomer	1	-	1	-	-	-	-	-	-
		Logatec (jugoslov. del)	-	-	-	1	2	3	4	2	6
		Lož	1	-	1	1	-	1	-	6	6
		Marenberg (Radlje ob Dravi)	-	-	-	1	-	1	1	-	1
		Maribor	1	2	3	-	-	-	1	1	2
		Metlika	-	-	-	1	-	1	2	-	2
		Mokronog	1	-	1	1	-	1	5	11	16

Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1921

OBMOČJE	SODNI OKRAJ	KRAKOVSKA ULICA			ŠENTJAKOBSKI TRG			MESTNI TRG		
		M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
SLOVENIJA (sodni okraji na območju nekdanje Kranjske, Štajerske, Koroške in Prekmurja, ki so pripadli Jugoslaviji)	Novo mesto	-	1	1	-	3	3	8	14	22
	Ptuj	4	-	4	1	1	2	3	3	6
	Radeče	-	-	-	-	1	1	4	1	5
	Radovljica	2	1	3	2	8	10	4	9	13
	Ribnica	3	3	6	-	1	1	4	3	7
	Rogatec	-	-	-	2	-	2	-	1	1
	Sevnica	1	-	1	-	-	-	3	2	5
	Slovenj Gradec	-	-	-	-	-	-	-	1	1
	Slovenska Bistrica	-	-	-	-	-	-	1	-	1
	Škofja Loka	1	3	4	-	-	-	5	6	11
	Šmarje pri Jelšah	1	-	1	-	1	1	2	2	4
	Šoštanj	-	-	-	1	-	1	-	-	-
	Trebnje	2	2	4	-	-	-	3	4	7
	Tržič	-	-	-	-	-	-	1	-	1
	Velike Lašče	2	-	2	3	-	3	1	1	2
	Višnja Gora	1	2	3	1	-	1	2	7	9
	Vransko	-	-	-	-	-	-	2	2	4
	Vrhnika	1	5	6	4	6	10	3	3	6
Žužemberk	-	-	-	-	2	2	2	5	7	
AVSTRIJSKA KOROŠKA IN ŠTAJERSKA	Beljak	2	1	3	-	-	-	-	1	1
	Celovec	-	-	-	1	2	3	-	1	1
	Dobrla vas	-	1	1	1	1	2	-	1	1
	Gradec	-	-	-	-	-	-	1	3	4
	Ivnik	-	-	-	-	-	-	1	1	2
	Rožek	-	-	-	-	3	3	-	1	1
	Šmohor	-	-	-	1	-	1	-	-	-

Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1921

OBMOČJE	SODNI OKRAJ	KRAKOVSKA ULICA			ŠENTJAKOBSKI TRG			MESTNI TRG		
		M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
KRANJSKI, PRIMORSKI IN KOROŠKI OKRAJI PRIKLJUČENI K ITALIJI (ter sodna okraja Reka in Zadar)	Ajdovščina	-	-	-	-	1	1	2	-	2
	Bovec	-	-	-	-	-	-	1	1	2
	Buzet	-	-	-	-	-	-	1	1	2
	Cerkno	-	-	-	1	-	1	-	-	-
	Červinjan	-	-	-	-	-	-	-	1	1
	Gorica	2	-	2	-	-	-	7	6	13
	Gradiška	-	-	-	-	-	-	-	1	1
	Idrija	1	-	1	2	1	3	3	8	11
	Ilirska Bistrica	-	-	-	-	-	-	2	4	6
	Kanal	1	3	4	-	1	1	-	-	-
	Kobarid	-	-	-	-	-	-	-	1	1
	Komen	-	-	-	-	-	-	1	1	2
	Koper	-	-	-	-	-	-	-	1	1
	Logatec (italijanski del)	-	-	-	-	-	-	-	1	1
	Pazin	-	-	-	-	-	-	2	-	2
	Piran	-	-	-	-	-	-	-	1	1
	Postojna	1	2	3	-	1	1	2	8	10
	Pulj	-	-	-	-	1	1	-	1	1
	Reka	-	-	-	-	-	-	1	-	1
	Senožeče	1	-	1	-	-	-	2	2	4
Sežana	-	-	-	-	-	-	3	3	6	
Tolmin	1	-	1	-	2	2	2	1	3	
Trst	3	-	3	3	2	5	4	1	5	
Trbiž	1	1	2	-	-	-	-	-	-	

Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1921

OBMOČJE	SODNI OKRAJ	KRAKOVSKA ULICA			ŠENTJAKOBSKI TRG			MESTNI TRG		
		M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
SODNI OKRAJI PRIKLJUČENI K ITALIJI	Tržič (Monfalcone)	1	1	2	-	1	1	-	-	-
	Vipava	1	2	3	-	-	-	3	1	4
	Volosko-Opatija	-	-	-	-	1	1	-	-	-
	Zadar	-	-	-	-	-	-	1	-	1
PREOSTANEK JUGOSLAVIJE	Hrvaška, Slavonija in Dalmacija	1	1	2	3	1	4	4	16	20
	Bosna in Hercegovina	-	-	-	-	1	1	-	1	1
	Črna gora	-	-	-	-	-	-	1	-	1
	Srbija	-	-	-	-	-	-	5	2	7
DRUGE DRŽAVE		3	-	3	5	8	13	20	19	39
BREZ VPISA/NEDOLOČLJIV KRAJ ROJSTVA		-	-	-	-	1	1	1	-	1

Tabela 60: Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1931

OBMOČJE	SREZ		KRAKOVSKA ULICA			ŠENTJAKOBSKI TRG			MESTNI TRG		
			M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
DRAVSKA BANOVINA	Ljubljana	mesto	34	56	90	26	43	69	82	90	172
		okolica	15	21	36	3	11	14	4	17	21
	Brežice		-	1	1	3	3	6	3	2	5
	Celje	mesto	-	1	1	-	-	-	1	1	2
		srez	2	-	2	1	1	2	2	2	4
	Dolnja Lendava		-	-	-	-	-	-	5	-	5
	Gornji Grad		-	-	-	2	-	2	-	2	2
	Kamnik		2	1	3	1	4	5	7	19	26
	Kočevje		10	3	13	1	5	6	7	4	11
	Konjice		-	1	1	-	-	-	-	1	1
	Kranj		4	2	6	1	1	2	9	4	13
	Sreska izpostava Škofja Loka		1	4	5	1	1	2	3	4	7
	Krško		1	3	4	5	5	10	2	14	16
	Laško		-	-	-	-	1	1	-	4	4
	Litija		-	1	1	5	4	9	7	16	23
	Ljutomer		1	-	1	1	1	2	-	1	1
	Logatec		1	2	3	2	3	5	5	9	14
	Maribor	mesto	1	-	1	-	2	2	-	1	1
		desni breg	1	-	1	1	-	1	4	5	9
		levi breg	-	-	-	1	1	2	1	-	1
	Murska Sobota		2	-	2	-	-	-	-	-	-
	Novo mesto		2	5	7	2	-	2	5	16	21
	Ptuj	mesto	-	-	-	1	-	1	1	1	2
srez		1	1	2	1	1	2	3	2	5	
Radovljica		1	2	3	-	3	3	6	5	11	

Krakovska ulica, Šentjakobski trg in Mestni trg – prebivalstvo po kraju rojstva, 1931

OBMOČJE	SREZ	KRAKOVSKA ULICA			ŠENTJAKOBSKI TRG			MESTNI TRG		
		M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
DRAVSKA BANOVINI	Slovenj Gradec	-	-	-	-	-	-	-	3	3
	Šmarje pri Jelšah	-	-	-	-	-	-	4	1	5
PREOSTANEK JUGOSLAVIJE	Savska banovina (od tega srez Črnomelj)	1 (0)	2 (1)	3 (1)	4 (2)	4 (4)	8 (6)	5 (1)	11 (5)	16 (6)
	Donavska banovina	-	-	-	-	-	-	2	-	2
	Primorska banovina	1	-	1	1	-	1	1	-	1
	Uprava mesta Beograd	-	-	-	-	-	-	2	-	2
	Vardarska banovina	-	-	-	-	-	-	1	1	2
	Vrbaška banovina	-	-	-	-	-	-	1	-	1
	Zetska banovina	-	-	-	-	-	-	4	-	4
ITALIJA		23	18	41	6	4	10	38	51	89
AVSTRIJA		1	1	2	4	3	7	2	4	6
DRUGE DRŽAVE		-	1	1	1	3	4	7	8	15

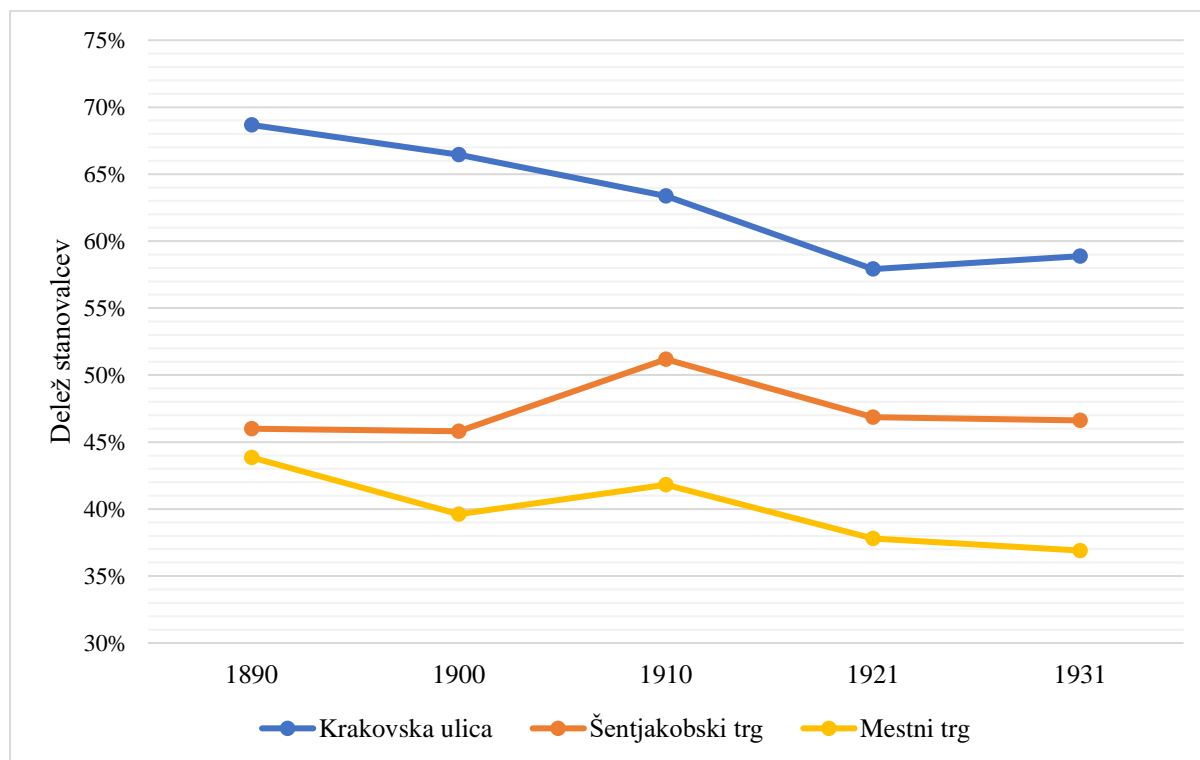
4.2 Analiza rezultatov

Med stanovanjci vseh treh obravnavanih lokacij so močno prevladovali Kranjci. Največji delež so osebe s področja Kranjske predstavljale na Krakovski ulici, kjer jih je bilo v letih 1890 in 1900 celo več kot 90%. Njihov delež je bil ob naslednjih dveh popisih med 84 in 86%, leta 1931 pa so predstavljali le še tri četrtine stanovalcev. Tudi na Šentjakobskem trgu jih je bilo leta 1890 skoraj 90%, ob naslednjih dveh avstrijskih popisih pa okoli 82%. Tako kot na Krakovski ulici je po vojni tudi tu njihov delež padel in predstavljali so slabe tri četrtine prebivalstva. Najnižji je bil delež oseb z območja Kranjske na Mestnem trgu, kjer so v avstrijski dobi predstavljale 80-83% prebivalstva, leta 1921 tri četrtine prebivalstva, do leta 1931 pa le še okoli 65%. Na vseh treh lokacijah torej opazimo vzorec, da je bila Ljubljana v avstrijski dobi še močno vezana na deželni okvir, saj je bil delež Kranjcev izredno velik in se je do 1. svetovne vojne le malenkost zmanjševal. Po vojni moramo pri deležu ostalih prebivalcev upoštevati predvsem povečano število emigrantov iz območij, ki so končala zunaj nove jugoslovanske države, pa tudi povečan pomen Ljubljane za širše slovensko etnično ozemlje v njej. Zaradi velikega deleža prebivalstva s področja celotne Kranjske si bomo v nadaljevanju podrobneje pogledali njihov izvor na ravni tradicionalnih pokrajin v deželi – Gorenjske, Dolenjske in Notranjske.

Pridobljeni rezultati se sicer precej razlikujejo med Krakovsko ulico na eni ter Šentjakobskim in Mestnim trgom na drugi strani. Podobno kot pri občevalnem oziroma maternem jeziku se tudi pri analizi izvora stanovalcev pokaže, da vzorci v Krakovem niso bili zares mestni, zlasti na začetku obravnavanega obdobja. Precej večji delež stanovalcev Krakovske ulice je bil po poreklu namreč iz bližnjih krajev – v obdobju pred 1. svetovno vojno sta bili na širšem območju ljubljanskega okrajnega glavarstva rojeni približno dve tretjini stanovalcev ulice, od tega jih je bilo okoli tri četrt rojenih na področju samega mesta ali predmestij. Delež rojenih v mestu ali širši okolici je bil v povojnem obdobju nekoliko manjši, a osebe iz samega mesta so med njimi še vedno predstavljale veliko večino – 81% leta 1921 in 71% leta 1931.

Ne Šentjakobskem in Mestnem trgu je bil delež oseb, rojenih v mestu ali pa na območju ljubljanskega glavarstva, bistveno manjši. Med stanovanjci Šentjakobskega trga jih je bila tekom skoraj celotnega obdobja slaba polovica, delež rojenih v mestu pa je bil podoben tistemu na Krakovski ulici. Mestni trg je imel med tremi analiziranimi lokacijami najmanjši delež stanovalcev lokalnega izvora. Najvišji je bil leta 1890, ko je bilo slednjih okoli 44%, po 1. svetovni vojni pa je padel celo na 37-38%. V avstrijski dobi so bile slabe tri četrtine od njih

rojene v mestu ali enem od predmestij, po vojni pa je ta delež vidno zrasel – leta 1931 jih je bilo že 89%.

Graf 28: Delež stanovalcev analizirane ulice in trgov, rojenih v Ljubljani ali na območju ljubljanskega okrajnega glavarstva (sodna okraja Ljubljana okolica in Vrhnika)

Med ostalimi prebivalci Krakovske ulice je bilo v obdobju 1890-1921 največ oseb rojenih na območju Gorenjske, približno nekje med 13 in 16%. Delež slednjih se je do popisa 1931 razpolovil, številčno pa so jih prehiteli osebe z dolenskega konca, ki so tedaj predstavljale 11% prebivalstva. Pred vojno je bil njihov delež sicer okoli 5%, leta 1900 pa izjemoma okoli 9%. Leta 1931 so precejšen delež predstavljale osebe, ki so kot kraj rojstva navedle državo Italijo (skoraj 18%). Delež emigrantov izza rapalske meje je bil torej zelo velik, zlasti če upoštevamo, da sta bila med stanovalci Krakovske ulice v obdobju 1900-1910 le približno 2% oseb po poreklu iz Avstrijskega primorja ali enega od notranjskih okrajev, ki so pozneje pripadli Italiji. Povečanje sicer lahko opazimo že leta 1921, ko se je njihov delež glede na predvojno stanje več kot potrojil. Med prebivalci po poreklu s Kranjske je bilo sicer najmanj Notranjcev, zelo malo pa je bilo tudi Korošcev. Delež Štajercev je pred vojno naraščal in se je ob zadnjem predvojnem popisu bližal 9%, po vojni pa je zopet padel. Na Krakovski ulici leta 1931 najdemo tudi nekaj oseb iz Prekmurja. Oseb, rojenih v enem od drugih predelov Avstro-Ogrske oziroma po letu 1918 Jugoslavije ali pa celo v tujini, je bilo na Krakovski ulici zelo malo, njihov delež pa po seštevku večinoma ni presegal 2%. Če ne upoštevamo širšega

območja Ljubljane, so bili sodni okraji, kjer je bilo rojenih največ stanovalcev Krakovske ulice Kranj, Kamnik in Škofja Loka, leta 1931 pa sta bila močna tudi sreza Kočevje in Novo mesto. Delež prebivalcev, rojenih na Gorenjskem, je bil na Šentjakobskem trgu še nekoliko višji, leta 1890 skoraj 23%. Tudi tu je njihov delež v obdobju po 1. svetovni vojni padel. V primerjavi s Krakovsko ulico je bilo na Šentjakobskem trgu več oseb, ki so bile rojene v enem od dolenjskih okrajev. Njihov delež je bil največji leta 1890, ko jih je bilo skoraj 17%, sicer pa je bil nekoliko manjši, še posebej ob prvem povojnem popisu. Tudi na Šentjakobskem trgu je bilo med Kranjci najmanj Notranjcev, delež oseb, rojenih na Koroškem, pa je opazen šele po 1. svetovni vojni, kar bi lahko bil vpliv povojne emigracije. Podobno kot na Krakovski ulici se je na trgu v avstrijski dobi postopoma povečeval delež oseb, rojenih na Štajerskem – pred vojno so predstavljale že desetino prebivalstva, leta 1931 pa skoraj 12%. Drugačen trend kot na Krakovski ulici pa opazimo glede povojnih emigrantov s področij, ki jih je priključila Italija. Delež oseb iz Primorja je bil v avstrijski dobi sicer zelo majhen, 2% ali manj. Če jim prištejemo še osebe z notranjskih področij, ki jih je po vojni priključila Italija, je bil skupen delež oseb, rojenih onkraj bodoče rapalske meje leta 1890 okoli 3%, leta 1900 slabih 6%, leta 1910 pa le dober odstotek. V povojnem obdobju je njihov delež vrh dosegel že ob popisu leta 1921, ko je bilo oseb s priključenih območij okoli 7,7%, kar je že posledica prvih valov emigracije. Za razliko od Krakovske ulice, kjer je delež »Primorcev« do leta 1931 močno narasel, pa se je na Šentjakobskem trgu celo zmanjšal, saj so ob zadnjem popisu predstavljali le še 5,6% prebivalstva. Delež oseb, rojenih v enem od preostalih delov monarhije, je bil pred 1. svetovno vojno višji kot na Krakovski ulici – ob prvem obravnavanem popisu okoli 3%, v obdobju po popotresni prenovi pa se je povzpел celo do okoli 7%. Manjši je bil po vojni delež oseb, rojenih v enem od preostalih delov Jugoslavije – leta 1921 in 1931 jih je bilo okoli 2%. Oseb, rojenih v eni od drugih držav, na Šentjakobskem trgu v avstrijski dobi praktično ni bilo, po vojni pa so predstavljale skoraj 6% stanovalcev leta 1921 in 3% leta 1931. Med njimi so bile večinoma osebe, rojene v enem od drugih predelov nekdanje Avstro-Ogrske. Če ne upoštevamo širšega območja Ljubljane, so bili sodni okraji, kjer je bilo rojenih največ stanovalcev Šentjakobskega trga Kranj, Kamnik, Litija in Brdo, leta 1931 pa so bili številčno najbolj zastopani srezi Krško, Litija, Kočevje, Brežice in Črnomelj.

Kot smo videli, je bil na Mestnem trgu delež oseb, rojenih v Ljubljani in območju ljubljanskega glavarstva oziroma celotne Kranjske najmanjši, a med njimi je bil od treh lokacij delež oseb po poreklu z Gorenjske največji – v avstrijski dobi med 19 in 23% prebivalstva, po vojni pa okoli 15%. Osebe iz enega od dolenjskih okrajev so v obdobju 1890-1921 predstavljale med 13 in

14%, leta 1931 pa dobrih 10% prebivalstva. Delež Notranjcev se je gibal okoli 4-6% v avstrijskem obdobju, po vojni se je najprej povečal na dobrih 7%, leta pa 1931 pa jih je bilo manj kot 3%. Delež oseb, rojenih na Štajerskem, je bil v obdobju prvih dveh popisov podoben tistemu na Šentjakobskem trgu, 5,3% leta 1890 in 7,8% leta 1900, nakar je stagniral in se do leta 1931, ko je bilo med prebivalci Mestnega trga 8,6% stanovalcev štajerskega porekla, ni bistveno spreminjal. Tudi na Mestnem trgu je bil delež Korošcev zelo skromen, saj je le ob enem popisu prešel 1,5%. Podobno skromen je bil pred vojno delež oseb iz Primorja – okoli 2%. Osebe s področij, ki so bila kasneje priključena Italiji, so pred vojno predstavljale 4,5-6% prebivalstva Mestnega trga, njihov delež pa je že do mestnega popisa leta 1921 zrasel na 11,5%. Ob popisu leta 1931 je že 17% stanovalcev na trgu kot državo kraja rojstva navedlo Italijo. Ob popisih leta 1921 in 1931 najdemo na trgu tudi nekaj oseb iz Prekmurja, ki pa niso predstavljale niti 1% prebivalstva. Od treh analiziranih lokacij je bil na Mestnem trgu prisoten največji delež oseb iz enega od drugih delov Avstro-Ogrske. S 6,2-8,2% je bila v obdobju 1890-1910 ta skupina pravzaprav bolj zastopana od večine sosednjih dežel. Tudi v jugoslovanski dobi je bil delež stanovalcev, ki so prihajali iz drugih delov države, na Mestnem trgu največji – ob obeh povojnih popisih je bil približno 4,2%. Delež oseb, rojenih v tujini, je bil na Mestnem trgu v obdobju 1890-1910 konstantno okoli 0,8%, po vojni pa je bil tako kot na Šentjakobskem trgu večji na račun oseb, rojenih na območju ene od ostalih držav, ki so nastale po razpadu Avstro-Ogrske. Če ne upoštevamo širšega območja Ljubljane, so bili sodni okraji, kjer je bilo rojenih največ stanovalcev Mestnega trga Kranj, Kamnik, Brdo, Rudolfovo (Novo mesto), leta 1921 pa tudi Gorica. Brez Ljubljane so bili številčno najbolj zastopani srezi leta 1931 Kamnik, Litija, Novo mesto in Krško.

Med osebami po poreklu iz drugih držav, na katere naletimo ob analizi vseh treh lokacij, je bilo največ posameznikov iz Nemčije in Italije (šteto pred 1. svetovno vojno), zlasti s področij, ki jih je Avstrija izgubila leta 1866. V jugoslovanski dobi najdemo med priseljenci več Rusov, najverjetneje političnih emigrantov, na Šentjakobskem trgu pa tudi več oseb rojenih v Aleksandriji in Kairu. Med bolj nenavadnimi primeri najdemo dve osebi rojeni v Združenih državah Amerike in po eno rojeno v Španiji, Braziliji in Libanonu. Na Šentjakobskem trgu je bil leta 1890 popisan eden od švicarskih kavarnarjev, ki so bili v zgodnejših desetletjih v Ljubljani pogost pojav, proti koncu stoletja pa jih je bilo že manj.⁴¹³

Analiza vseh lokacij, tako predmestne Krakovske ulice, kot Šentjakobskega in Mestnega trga, ki sta predstavljala staro mestno jedro, nam pokaže, da je bila Ljubljana na prelomu stoletja še

⁴¹³ Alešovec, *Ljubljanske slike*, str. 101-105.

močno provincialno mesto s stanovalci, ki so skoraj v celoti prihajali s Kranjske oziroma v veliki meri celo iz samega mesta in širše ljubljanske okolice. V obdobju med obema vojnama se je mesto začelo nekoliko odpirati širšemu področju, na kar pa so vplivale zlasti spremembe meja, ki so sprožile migracijske valove. Ljubljana je v starojugoslovanskem obdobju tako postala drugi kraj z največ emigranti s priključenih italijanskih ozemelj; prehitel jo je zgolj Maribor, kjer je priseljevanje Slovencev iz Italije potekalo v povezavi z izseljevanjem mariborskih Nemcev.⁴¹⁴ Delež oseb, rojenih na širšem področju ljubljanskega političnega okraja, je na vseh treh lokacijah z leti večinoma padal, a hkrati je delež oseb, rojenih v samem mestu, načeloma naraščal. Kot nakazujejo pridobljeni podatki, Ljubljana na prebivalstvo širom celotnega ozemlja Kranjske ni imela enakega vpliva. Tako je največ »nedomačinov« skoraj vedno prihajalo s področja Vrhnike (sicer del ljubljanskega glavarstva) in političnih okrajev Kranj (sodna okraja Kranj in Škofja Loka) ter Kamnik (sodna okraja Kamnik in Brdo). Iz nekaterih drugih predelov Kranjske, npr. Bele krajine, so se ljudje priseljevali zelo sporadično in v majhnem številu. Da je bil migracijski vpliv Ljubljane močno vezan na meje Kranjske, nam potrjuje precej majhno število priseljencev iz sosednjih kronovin v avstrijski dobi, zlasti s Koroške in Avstrijskega primorja. Za prebivalce sosednjih dežel so bila torej pomembnejša druga regionalna središča, proti katerim so gravitirali – Celje, Maribor in Gradec za Štajerce, Celovec in Beljak za Korošce, za prebivalce Goriške in Istre pa zlasti Trst, ki je imel sicer tudi širši vpliv. Bližina Trsta bi bila lahko tudi vzrok za dokaj skromen delež priseljencev z Notranjske. Na večje razdalje so se selili zlasti premožnejši ljudje, ki so zasledovali ekonomske interese, ali pa so se poročali. Skladno s tem največ oseb, ki so bile po poreklu iz enega od drugih predelov monarhije ali pa celo iz tujine, najdemo na Mestnem trgu, kjer je stanovalo precej predstavnikov mestne gospodarske elite.

⁴¹⁴ Teja Krašovec, »Primorski priseljenci v Ljubljani - v luči popisa prebivalstva iz leta 1928,« *Arhivi*, 35/1 (2012), str. 94 in 96.

5 SKLEP

Prvotna teza, da analiziram tri lokacije, kjer so bili prisotni različni vzorce, se je tekom raziskave potrdila. Izsledki so bili za Krakovsko ulico precej pričakovani, saj je kljub postopnim spremembam in rasti Ljubljane tekom obravnavanega obdobja krakovsko predmestje ohranilo svojevrsten značaj, ki je imel še precej podeželskih prvin. Bolj presenetljive so bile razlike med Šentjakobskim in Mestnim trgom, ki so bile večje, kot sem pričakoval, saj je šlo za lokaciji v starem mestu, ki sta bili med seboj oddaljeni le nekaj sto metrov. Med stanovalci obeh trgov tako opazimo razlike v poklicni in socialni strukturi ter pogosto nasprotni si trende, prihajalo pa je celo do razlik pri njihovem poreklu.

Na podlagi pridobljenih in analiziranih podatkov lahko opazimo tudi nekatere skupne trende na vseh treh lokacijah. Izstopa zlasti padanje števila stanovalcev na obeh trgih in predmestni ulici, kar je bila očitno skupna značilnost vseh starejših predelov Ljubljane v obdobju, ko se je mesto širilo na prej nepozidana območja. Popisni podatki nakazujejo tudi, da so se na Krakovski ulici in Šentjakobskem ter Mestnem trgu stanovanjske razmere ob koncu 19. stoletja in v obdobju med obema vojnama izboljšale, kar je verjetno veljalo za vse starejše predele mesta nasploh. Do tega ni prišlo le na račun širjenja komunalnih storitev in vodovodnega omrežja, kar je bistveno pripomoglo k izboljšanju higienskih razmer v mestu; pomembno vlogo je imelo prav izseljevanje v nove mestne predele, ki je nekoliko razbremenilo prej pogosto prenatrpana stanovanja v starem mestu.

Na podlagi števila stanovalcev se delno da zaznati stanovanjsko krizo v Ljubljani po 1. svetovni vojni, zaradi katere se je trend padanja števila prebivalcev začasno obrnil ali pa vsaj stagniral. Obrat je bil najbolj očiten na Mestnem trgu. Med prebivalstvom se v povojni dobi na vseh treh lokacijah poznajo posledice množičnega priseljevanja slovenskega prebivalstva s primorskih in notranjskih okrajev, ki jih je zasedla Italija. Priseljevanje se je na sestavi prebivalstva poznalo že ob popisu leta 1921, zlasti pa po tretjem valu izseljevanja iz Julijske krajine, ki je potekal v drugi polovici dvajsetih let.⁴¹⁵

Skupen trend treh lokacij je tudi postopen upad števila industrijskih in rast deleža obrtnih delavcev. Slednje je v skladu z ugotovitvami Jasne Fischer za nekoliko zgodnejše obdobje, da je obrt v Ljubljani kljub stagnaciji ostala enakovredna industriji, število obrtnih delavcev pa je že tedaj celo naraščalo.⁴¹⁶

⁴¹⁵ Krašovec, »Primorski priseljenci v Ljubljani,« str. 94.

⁴¹⁶ Fischer, *Čas vesolniga socialnega punta se bliža*, str. 20.

V pričujočem delu sem se dotaknil le nekaterih vidikov podobe prebivalstva izbrane ulice in obeh trgov, ki nam jo slikajo popisnice prebivalstva. Analiza je bila neizogibno omejena, saj je na nivoju ulice oziroma trga zajela na stotine stanovanj preko slabega pol stoletja, v podrobnosti in specifikah manjših enot, kot so posamične hiše, pa se ni spuščala. Pokazala nam je zlasti gibanja različnih skupin prebivalstva na izbranih lokacijah skozi čas, žal pa smo, tako kot tudi uradna statistika, morali osebe pri tem zreducirati na posamične, med seboj nepovezane kategorije. Cilj dela je bil prikaz nekaterih značilnosti majhnih predelov mesta, kot jih lahko spremljamo v desetletnih intervalih. Marsikaj nam na podlagi izbranega vira seveda ostane skritega. A potencial popisnega gradiva je za raziskovalce socialne zgodovine in stanovanjske kulture še ogromen in v veliki meri neizkoriščen. Želja avtorja je, da bi potekajoča digitalizacija popisnic prebivalstva in moderna obdelava podatkov, ki jo le ta omogoča, spodbudili nadaljnje raziskovanje zgodovine Ljubljane in njenih prebivalcev tudi s pomočjo tega vira.

6 VIRI IN LITERATURA

6.1 Arhivski viri

- SI AS 176 – Franciscejski kataster za Kranjsko, 1823-1869.
- SI AS 181 – Reambulančni kataster za Kranjsko, 1867-1882.
- SI ZAL LJU/0342, Fototeka, G1-009-020 – Razglednica Ljubljane, 1903
- SI ZAL LJU/0504 Mesto Ljubljana, statistični popisi (digitalizirano gradivo preko portala Sistory)

6.2 Zakonodajni viri

- Gesetz vom 29. März 1869, über die Volkszählung, *Reichsgesetzblatt für das Kaiserthum Österreich*, št. 32/1869.
- *Občni državljanski zakonik z dne 1. junija 1811 šte. 946 zb. p. z. v besedilu treh delnih novel*. Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1928.
- Zakon o polnoletnosti, *Službene novine Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*, št. 89/1919.

6.3 Tiskani viri

- *Adresar: 1. splošna naslovna knjiga za Kranjsko, 1912*. Ljubljana: Mulley & Kamensšek, 1912.
- *Adresar mesta Ljubljane in okolice*. Ljubljana: Adana, 1928.
- *Berufsstatistik nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. Dezember 1910 in Österreich. Österreichische Statistik, Neue Folge, 3. Band, 1. Heft – Hauptübersicht und Besprechung der Ergebnisse*. Dunaj: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1916.
- *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 januara 1921 god.* Sarajevo: Opšta državna statistika, 1932.
- *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine. Knjiga 1.* Beograd: Državna štamparija, 1937.

- *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910 in den im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern. Österreichische Statistik, Neue Folge, 4. Band, 2. Heft – Wohnungsaufnahme.* Dunaj: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1914.
- *Gemeindelexikon der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder: bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1900. V. Kärnten.* Dunaj: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1905.
- *Gemeindelexikon der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder: bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1900. VII. Österreichisch-illyrisches Küstenland (Triest, Görz und Gradiska, Istrien).* Dunaj: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1906.
- *Häuser-Verzeichnis der Landeshauptstadt Laibach = Zapisnik hiš deželnega glavnega mesta ljubljanskega.* Ljubljana: Ig. v. Kleinmayer & F. Bamberg, 1877.
- *Krajevni repertorij za Slovenijo.* Ljubljana: Naslovni oddelek Anončnega in informačnega zavoda, D. Beseljak & Drug, [1922].
- Lapajne, Štefan. *Naslovna knjiga in zaznamek trgovin in obrtov za deželno stolno mesto Ljubljano.* Ljubljana: Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1912.
- *Leksikon občin, kraljestev in dežel zastopanih v državnem zboru: Izdelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. grudna 1900. IV. Štajersko.* Dunaj: C. kr. dvorna in državna tiskarna, 1904.
- *Leksikon občin, kraljestev in dežel zastopanih v državnem zboru: Izdelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. grudna 1900. VI. Kranjsko.* Dunaj: C. kr. dvorna in državna tiskarna, 1906.
- *Opšta državna uprava: banovine, srezovi, opštine i gradovi: sastav, statistika i šematizam svih državnih ustanova.* Zagreb: Glavo uredništvo Almanaha kraljevine Jugoslavije, 1932.
- *Ročni kažipot po Ljubljani in kranjskih mestih in koledar za navadno leto 1907.* Gorica: »Goriška tiskarna« A. Gabršček, 1907.
- *Seznam industrijskih in večjih obrtnih podjetij v okraju Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani.* Ljubljana: Zbornica za trgovino, obrt in industrijo, 1925.

- *Special-Orts-Repertorium der im österreichischen Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder: Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1890. IV. Steiermark.* Dunaj: Alfred Hölder, k. u. k. Hof- und Universitäts-Buchhändler, 1893.
- *Special-Orts-Repertorium der im österreichischen Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder: Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1890. V. Kärnten.* Dunaj: Alfred Hölder, k. u. k. Hof- und Universitäts-Buchhändler, 1894.
- *Special-Orts-Repertorium der im österreichischen Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder: Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1890. VI. Krain.* Dunaj: Alfred Hölder, k. u. k. Hof- und Universitäts-Buchhändler, 1894.
- *Special-Orts-Repertorium der im österreichischen Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder: Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1890. VII. Österreichisch-illyrischen Küstenland.* Dunaj: Alfred Hölder, k. u. k. Hof- und Universitäts-Buchhändler, 1894.
- *Spezialortsrepertorium der Österreichischen Länder: Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. IV. Steiermark.* Dunaj: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1917.
- *Spezialortsrepertorium der Österreichischen Länder: Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. V. Kärnten.* Dunaj: Staatsdruckerei, 1918.
- *Spezialortsrepertorium der Österreichischen Länder: Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. VI. Krain.* Dunaj: Verlag der Deutschösterreichischen Staatsdruckerei, 1919.
- *Spezialortsrepertorium der Österreichischen Länder: Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. VII. Österreichisch-illyrisches Küstenland.* Dunaj: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1918.
- *Zapisnik hiš deželnega stolnega mesta ljubljanskega.* Ljubljana: A. Klein & Comp., 1901.

6.4 Časopisni viri

- »Dnevne novice – ljudsko štetje.« *Slovenski narod*, 13. januar 1911, str. 2.
- »Domovinska pravica.« *Kmetijske in rokodelske novice*, 26. februar 1892, str. 69-70.
- »Nemškutarske ljudskoštevne lumparije.« *Slovenski narod*, 14. januar 1911, str. 4.
- [Oglas lekarne Trnkoczy]. *Ilustrirani Slovenec*, 27. junij 1926, str. 215.
- [Oglas trgovine A. & E. Skaberne]. *Ilustrirani Slovenec*, 3. julij 1927, str. 222.
- »Prebivalcem šentjakobskega okraja!« *Slovenski narod*, 31. december 1910, str. 2.
- »Prihodnje štetje ljudi in Slovenci.« *Slovenski narod*, 19. avgust 1880, str. 1.
- »Tobačna tovarna.« *Slovenski narod*, 2. priloga, 2. April 1904, (ni paginacije).

6.5 Spletni viri

- »Anton Krisper (1858-1914).« *Mahler Foundation*. Dostop: maj 2021. <https://mahlerfoundation.org/mahler/contemporaries/anton-krisper/>.
- Cergol Paradiž, Ana in Petra Testen Koren »Women and Post-War Transitions: Work - Panel 5: Rethinking Traditional Female Occupations.« 24. januar 2020. Video, <https://www.youtube.com/watch?v=AM-PLkG0gZE>.
- »E-prostor – Javni vpogled v podatke Geodetske uprave Republike Slovenije.« *E-prostor*. Dostop: april 2021. <https://eprostor.gov.si/javni/vpogled>.
- »Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century).« *Mapire*. Dostop: maj 2021. <https://mapire.eu/en/map/cadastral/>.
- »Maks Pleteršnik: Slovensko-nemški slovar: transliterirana izdaja.« *Fran*. Dostop: maj 2021. <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=136&View=1&Query=%2A>.
- »Rapalska meja – zemljevid.« *Rapalska meja*. Dostop: februar 2021. <https://www.rapalskameja.si/zemljevid/>.
- »Seznam krajevnih imen na slovenskem Goriškem 1910.« *Sistory*. Dostop: december 2020. <https://www.sistory.si/cdn/publikacije/36001-37000/36057/Goriska-1910.html>.

- »Seznam krajevnih imen v slovenski Istri 1910.« *Sistory*. Dostop: december 2020. <https://www.sistory.si/cdn/publikacije/36001-37000/36058/Istra-1910.html>.
- »Seznam slovenskih in nemških krajevnih imen na Koroškem leta 1900.« *Sistory*. Dostop: december 2020. <http://www.sistory.si/cdn/publikacije/26001-27000/26795/Gemeindelexikon-Kaernten-1900-V5-dataTable.html>.
- »Seznam slovenskih in nemških krajevnih imen na Kranjskem leta 1900.« *Sistory*. Dostop: december 2020. <http://www.sistory.si/cdn/publikacije/26001-27000/26794/Gemeindelexikon-Krain-1900-V5-dataTable.html>.
- »Seznam slovenskih in nemških krajevnih imen na Štajerskem leta 1900.« *Sistory*. Dostop: december 2020. <http://www.sistory.si/cdn/publikacije/26001-27000/26796/Gemeindelexikon-Steiermark-1900-V5-dataTable.html>.
- Transkripti popisov prebivalstva Ljubljane 1890, 1900, 1910, 1921 in 1931 [rastoča zbirka podatkov]. *Sistory*. Dostop: maj 2021. <http://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8>.

6.6 Literatura

- Alešovec, Jakob. *Ljubljanske slike: podoba ljubljanskega sveta pod drobnogledom*. Ljubljana: Katoliška bukvarna, 1911.
- Brix, Emil. »Številčna navzočnost Nemštva v južnoslovanskih kronovinah Cislitvanije med leti 1848 do 1918. Problemi narodnostne statistike.« *Zgodovinski časopis*, 41/2 (1987), str. 297-308.
- Čelik, Pavle. *Orožništvo na Kranjskem (1850-1918)*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2005.
- Čelik, Pavle. *Slovenski stražniki: 1918-1941*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2002.
- Dobaja, Dunja. »Karloško predmestje po popisu prebivalstva iz leta 1869.« *Arhivi*, 38/2 (2015), str. 377-399.
- Fischer, Jasna. *Čas vesolniga socialnega punta se bliža: socialna in politična zgodovina delavskega gibanja v Ljubljani od začetkov do leta 1889*. Knjižnica revolucionarne

teorije (KRT), 12. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS, Univerzitetna konferenca ZSMS, 1983.

- Fischer, Jasna. »Delavke tobačne tovarne v Ljubljani v letih 1871-1914.« *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, 24/1-2 (1984), str. 11-62.
- Fischer, Jasna. »Oris razvoja prebivalstva v Ljubljani in njegove družbene sestave od sredine 19. stoletja do 1918.« *Kronika*, 29/2 (1981), str. 137-142.
- Fischer, Jasna. »Prebivalstvo v obrti in industriji na Slovenskem od sredine 19. stoletja do prve svetovne vojne.« *Prispevki za novejšo zgodovino*, 28/1-2 (1988), str. 23-40.
- Gestrin, Ferdo. *Slovenska zgodovina: od konca osemnajstega stoletja do 1918*. Ljubljana: DZS, 1966.
- Göderle, Wolfgang. »Administration, Science, and the State: The 1869 Population Census in Austria-Hungary.« *Austrian History Yearbook*, 47 (2016), str. 61-88.
- Krašovec, Teja. »Primorski priseljenci v Ljubljani - v luči popisa prebivalstva iz leta 1928.« *Arhivi*, 35/1 (2012), str. 91-104.
- Kremenšek, Slavko. »Izvir in okolje delavk ljubljanske tobačne tovarne do prve svetovne vojne.« *Slovenski etnograf*, 29 (1976), str. 91-100.
- Lazarevič, Žarko. *Spremembe in zamišljanja: Gospodarsko-zgodovinske refleksije. Razpoznavanja/Recognitiones 25*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2015.
- Matić, Dragan. *Nemci v Ljubljani: 1861-1918*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2002.
- Osterhammel, Jürgen. *The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century*. Prevedel Patrick Camiller. Princeton in Oxford: Princeton University Press, 2014.
- Počivavšek, Marija. *En gros & en detail – Trgovina v Sloveniji do druge svetovne vojne: trendi, strukture, prakse*. Celje: Zgodovinsko društvo Celje, 2012.
- Potočnik, Drago. »Podatki poklicne statistike pri nas in drugod.« *Tehnika in gospodarstvo*, 5/1-12 (1940), str. 150-161 (paginacija vezave letnika).

- Stanonik, Marija, ur. *Bela Ljubljana: Zgodbe iz slovenske prestolnice*. Ljubljana: Kmečki glas, 2001.
- Stergar, Rok in Tamara Scheer. »Ethnic boxes: the unintended consequences of Habsburg bureaucratic classification.« *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 46/4 (2018), str. 575-591.
- Studen, Andrej. *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar: Socialnozgodovinska analiza izvora in poklicne strukture stanovalcev izbranih ljubljanskih ulic 1869-1910*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1993.
- Studen, Andrej. »Popisi prebivalstva – neizmerno velik zaklad Zgodovinskega arhiva Ljubljana.« *Arhivi*, 22/1-2 (1999), str. 187-193.
- Suhadolnik, Jože. »Stavbni razvoj v Ljubljani (1144-1895) in arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva Ljubljana.« *Kronika*, 42/2 (1994), str. 11-25.
- Suhadolnik, Jože in Sonja Anžič. *Mestni trg z okolico in Ciril-Metodov trg: arhitekturni in zgodovinski oris predela med grajskim hribom z gradom, Cankarjevim nabrežjem, Trančo, Stritarjevo ulico in podgrajskega dela Ciril-Metodovega trga ter arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2000.
- Šterbenc Svetina, Barbara et al., ur. *Zgodovinski pogledi na zadnje državno ljudsko štetje v Avstrijskem primorju 1910: Jezik, narodnost, meja*. Ljubljana: Založba ZRC, 2012.
- Teibenbacher, Peter et al. *An Inventory of Austrian Census Materials, 1857-1910. Final Report*. Mosaic Working Paper WP2012-007. Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research, 2012.
- Tuma, Henrik. *Iz mojega življenja: spomini, misli, izpovedi*. Ljubljana, Založba Tuma, 1997, str. 45.
- Valenčič, Vlado. »Etnična struktura ljubljanskega prebivalstva po ljudskem štetju 1880.« *Zgodovinski časopis*, 27/3-4 (1974), str. 287-319.
- Valenčič, Vlado. »Gospodarska in poklicna struktura krakovskega prebivalstva.« *Kronika*, 19/3 (1971), str. 152-157.

- Valenčič, Vlado. »Oblikovanje Ljubljane v prvi polovici XIX. stoletja.« *Kronika*, 14/3 (1966), str. 141-152.
- Valenčič, Vlado. »Popis družinskih poglavarjev l. 1660 in število prebivalstva v Ljubljani.« *Kronika*, 3/3 (1955), str. 179-182.
- Valenčič, Vlado. »Prebivalstvo in hiše stare Ljubljane.« *Kronika*, 5/3 (1957), str. 111-123.
- Valenčič, Vlado. »Razvoj zemljiške in hišne posesti v Krakovem.« *Kronika*, 19/2 (1971), str. 82-87.
- Valenčič, Vlado. *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana; Partizanska knjiga, 1989.
- Vrhovnik, Ivan. *Gostilne v stari Ljubljani*. Ljubljana: Jutro, 1926.
- Zwitter, Fran. *Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stoletja do današnjih dni*. Ljubljana: Znanstveno društvo, 1936.
- Ž. Žnidaršič, Sabina. *Ora et labora – in molči, ženska!* Ljubljana: *cf, 2000.